

*Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü ve Türk Tarih Kurumu İşbirliği İle
In cooperation with TNDU Fatih Institute of Military History Studies & Turkish Historical Society*

ULUSLARARASI TÜRK ASKERİ EĞİTİM ve ÖĞRETİM TARİHİ SEMPOZYUMU

16-17 EYLÜL 2021

Milli Savunma Üniversitesi
Yeni Levent Yerleşkesi
Beşiktaş-İSTANBUL

Ayrıntılı bilgi edinmek ve
katılım formunu doldurmak için
www.msu.edu.tr adresini ziyaret edin

INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF TURKISH MILITARY TRAINING AND EDUCATION HISTORY

16-17 SEPTEMBER 2021

Milli Savunma Üniversitesi
Yeni Levent Yerleşkesi
Beşiktaş-İSTANBUL

For further information and
registration please visit
www.msu.edu.tr

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

T.C.
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH
YÜKSEK KURUMU

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ

T.C.
TÜRK TARİH KURUMU

II. Meşrutiyet Sonrası, Harp Akademisi Kurmay Eğitime Ait Bir Ders Programı-1909

After II. Constitutional Monarchy, The War Academy Staff Training Course Program-1909

Abdullah Cüneyt Küsmez – Veli Fatih GÜVEN

Öz

Osmanlı Devleti, Ordusu ile Avrupa orduları arasında giderek açılan farkı kapatmak ve azalan muharebe etkinliğini artırmak için XVIII. Yüzyıl'dan itibaren yeni silah sistemlerinin imalat ve tedariki ile ordu teşkilat yapısında yapılan düzenlemelere öncelik vermiştir. Bununla birlikte askeri eğitimdeki yetersizliğinin de farkında olan Devlet, kıta eğitimi yanında etkin bir komuta yapısını teşkil edecek lider eğitime verdiği önemi okullaşma ile göstermiştir.

Bu eğitimin ilk aşaması Harp Okulu (Mekteb-i Harbiye) eğitimi ve sonrası onu tamamlayan Harp Akademisi (Mekteb-i Erkân-ı Harbiye) eğitimidir. Nitekim askeri okulların açılması ile komuta yapısını oluşturacak subayların yetişmesi sağlanmış ve bunların ordudaki uygun teşkillerde görevlendirmesi ile muharebe için çok önemli bir yer tutan doktriner esasların öğrenilmesi ve uygulanabilmesinin imkânı sağlanmıştır. Bu aynı zamanda çağdaşı ordulardaki harp uygulamalarının da takibini mümkün kılmıştır. Böylece Osmanlı Ordusu'nda, ileri harekât yönetimini sağlayabilen, müşterek ve birleşik harekât uygulamalarını gerçekleştirebilen, en az bir yabancı lisanı konuşabilen, zamanının gelişmiş harp doktrinlerini kavrayarak komuta ettiği birliğinde tatbik edebilen ve tüm bu harp uygulamalarını büyük birlikler harekâtında planlama ve icra düzeyinde ayrı ayrı veya aynı anda sevk ve idare edebilen subaylar yetiştirmek suretiyle sağlanması amaçlanmıştır. II. Meşrutiyet sonrası, bu yöndeki çalışmaların hızlandığı bir dönem, Harp Akademisi ise bu çalışmaların yoğunlukla görüldüğü bir okul olmuştur. Nitekim ileri komuta bilgi ve yeteneği kazandırılmasında subay öğrencilerin aldıkları dersler, okutulan derslerin niteliği ve süresi, ölçme ve değerlendirme sistemi ile Akademinin eğitim maksadı 1909 yılı itibari ile dikkat çekicidir. Tüm bu hususlar, Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi Ahmet İzzet Paşa'nın onayı ile hazırlanmış "Erkan-ı Harbiye Mektebi Ders Programı" adlı dokümanda yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurmay (Erkân-ı Harb) Subay Eğitimi, Osmanlı Ordusu, Harekât Yönetimi, Harp Doktrini, Askeri Eğitim.

Abstract

Since the 18th century, the Ottoman Empire gave priority to the production and supply of new weapon systems and the arrangements made in the army organizational structure in order to close the gap between the army and the European armies and to increase the decreasing combat effectiveness. However, the State, which is also aware of its inadequacy in military education, has shown the importance it attaches to leader education, which will constitute an effective command structure as well as continental education, with schooling.

The first stage of this education was the Military Academy (Mekteb-i Harbiye) education and then the War Academy (Mekteb-i Erkân-ı Harbiye) education that completed it. As a matter of fact, with the opening of military schools, the training of officers who will form the command structure was provided and the opportunity to learn and apply the doctrinal principles, which have a very important place for the war, was provided by assigning them to the appropriate organizations in the army. This also made it possible to follow the war practices

in the contemporary armies. Thus, the Ottoman Army was able to provide advanced operational management, perform joint and combined operations, speak at least one foreign language, comprehend the advanced war doctrines of its time, apply all these war practices in the large unit operations, separately or at the level of planning and execution in large unit operations. After the II. Constitutional Monarchy, studies in this direction accelerated and the War Academy was a school where these studies were intensely observed. As a matter of fact, the courses taken by the officer students, the quality and duration of the courses taught, the measurement and evaluation system and the educational purpose of the Academy as of 1909 are remarkable in gaining the knowledge and ability to advanced command. All these issues are included in the document called "Erkân-ı Harbiye Mektebi Curriculum", which was prepared with the approval of the Chief of the General Staff Ahmet İzzet Pasha.

Key Words: Stuff Officer Training, Ottoman Army, Operations Menagement, War Doctrine, Military Education.

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

İ.AS, 90/37, 01 Şaban 1327 [18 Ağustos 1909]
BEA, 3629/272138, 20 Şaban 1327 [06 Eylül 1909]
Y.MTV, 15/19, 09 Şevval 1310 [26 Nisan 1893]
Y.PRK. ASK, 67/43, 12 Rabilulahir 1308 [25 Kasım 1890]
Y.MTV, 88/185, 24 Cemaziyülahir 1311 [2 Ocak 1894]
Y.MTV, 50/58, 20 Şevval 1308 [29 Mayıs 1891]

Kaynak Eserler

Erkân-ı Harbiye Mektebi Ders Programı, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Koleksiyonu, K.3435

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Archer, I. Christon, vd., Dünya Savaş Tarihi, Çev.: Cem Demirkan, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020

Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri, C.I, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009

Küsmez, Abdullah Cüneyt, Türk Ordusu'nda Bir Doktrin Olarak Küçük Harekât, Berikan Yayınları, Ankara 2020

Mazlum, Muharrem, Erkân-ı Harbiye Mektebi (Harp Akademisi) Tarihçesi, Yıldız Harp Akademisi Matbaası, İstanbul 1930

İskora, Muharrem Mazlum, Türk Ordusu Kurmaylık (Erkânıharbiye Tarihçesi), Harp Akademisi Matbaası, Ankara 1944

Parker, Geoffrey, Cambridge Savaş Tarihi, Çev.: Füsun Tayanç, Tunç Tayanç, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III.C., 6.Ks., 1.Kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1971

Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler, Genelkurmay ve Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011

Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Devletleri Ordularında Askerî Eğitim

Military Training in the Armies of the Qara-Qoyunlu and Aq-Qoyunlu States

Ahmet KORKMAZ

Öz

Ordu, tarih boyunca Türklerin ehemmiyet verdiği müesseselerin başında gelmektedir. Türk-Moğol kültürünün temsilcilerinden Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Türkmenleri, XV. yüzyılda Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İran, Irak ve Kafkasya'da hüküm sürdüler. Başlangıçta konar-göçer bir yapıyı bünyelerinde barındıran Türkmenlerin, hafif süvarili askerî yapısı zamanla teşkilatlı bir yapıya dönüştü. Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Devletleri ordusunda askerler eski Türk geleneğinin tezahürü olarak askerî eğitimlerini henüz çocuk yaşta alırlardı. Bu eğitim, küçük yaşlarda at biniciliği ve ok atma gibi faaliyetler şeklinde başlardı. Küçük yaşta binicilik ve ok atmada maharetli bir hale gelen Türkmenler ileriki zamanlarda savaş meydanında bu hünerlerini düşman üzerinde maharetle gösterirlerdi. Nitekim hanedan ailesine mensup bulunan şehzadeler de aldıkları askerî eğitim gereği çocuk denebilecek yaşta savaş meydanında rakipleriyle karşılaşırlardı. Örneğin, ileride Ak-Koyunlu tahtına geçecek Uzun Hasan Bey henüz on bir yaşında amcası Hamza Bey ile savaşacak kadar askerî eğitime sahipti. Bunun yanında ordudaki askerler barış zamanlarında askerî eğitim amacıyla süre avlarına katılarak ok, kargı ve mızrak gibi kısa mesafeli silahları kullanmada savaş pratiği yaparlardı. Türk ve Moğol ulusları için büyük bir ehemmiyete sahip olan süre avları da askerî eğitimin bir nevi gelişim okulu mesabesinde idi. Türk topluluklarında çevgân oyunu kültürel hayatın bir parçası olduğu gibi askerî eğitimler için de önem arz etmekteydi. Bu oyun hem spor amaçlı hem de binicilik becerilerinin geliştirilmesinde askerî eğitim açısından ayrı bir öneme sahipti. Bu eğitimlerin yanında askerlerin zaman zaman aralarında düzenledikleri güreş müsabakaları bir nevi askerî idman olarak gerçekleştirilirdi.

Anahtar Kelimeler: Kara-Koyunlu, Ak-Koyunlu, Sürek Avları, Çevgân, Güreş, Askerî Eğitim.

Abstract

The army is one of the institutions that Turks have given importance to throughout history. Qara-Qoyunlu and Aq-Qoyunlu Turkmens, representatives of Turkish-Mongol culture, XV. during the century, ruled in Eastern and Southeastern Anatolia, Iran, Iraq, and the Caucasus. The military structure of the Turkmens, which initially had a nomadic structure, with light cavalry, eventually became an organized structure. In the armies of Qara-Qoyunlu and Aq-Qoyunlu States, soldiers received their military training at a young age as a manifestation of the old Turkish tradition. This training was in the form of activities such as horse riding and arrow throwing at an early age. At a young age, the Turkmen became skilled at riding and shooting arrows, and in the future, they would deftly demonstrate these skills on the battlefield on the enemy. The Princes belonging to the dynastic family also met their opponents on the battlefield at an age that could be called children due to the military education they received. For example, Uzun Hasan Bey, who would later assume the throne of Aq-Qoyunlu, had enough military training to fight his uncle Hamza Bey at the age of eleven. In addition, soldiers in the army participated in battue for military training purposes in peacetime and practiced war in using short-range weapons such as Arrows, Crows, and spears. Continuous hunting, which was of great importance for the Turkish and Mongolian Nations, was also a kind of Developmental School of military education. Having an important position in the Turkish communities, the game of *çevgân* had separate importance in terms of military training, both for sports purposes and in the development of equestrian skills. In addition to this training, the wrestling competitions that soldiers organized between them from time to time were carried out as a kind of military training.

Keywords: Qara-Qoyunlu, Aq-Qoyunlu, Battue, *Çevgân*, Wrestling, Military Education.

Kaynakça/ Bibliography

Abdurrezzak-ı Semerkandî, *Matla'ı Sa'deyn ve Mecma'ı Bahreyn*, yay. haz. Abdülhüseyin Nevâî, *Pejûhişgâh-ı Ulum-i İnsanı ve Muta'alat-ı Ferhengi*, c. II/I, Tahran 1383 h.ş.

Ahmed b. Yusuf el-Karamânî, *İhbâru'd-Düvel ve Âsârü'l-Evvel fi't-Târîh*, yay. haz. Ahmed Hatîf ve Fehmî Sa'd, *Âlemi'I-Kitâb*, c. III, Beyrut 1992.

Anonim, *Târih-i Sultân Muhammed-i Kutbşâh*, yay. haz. Zerrine Pervin, *Dilli Kitâb-ı Ghor*, New Delhi 2015.

Celeleddin Muhammed Devvanî, "Arz-ı Sipah-ı Uzun Hasan" yay. haz. İrac Afşar, *Mecelle-i Danişgâh-ı Edebiyat*, Sayı 3 (1335 h.ş.), s. 26-66.

Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, yay. haz. Necati Lugal ve Faruk Sümer, *TTK Yayınları*, c. I-II, Ankara 1992; *Türkçe'ye Çeviren: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara 2001.

Hafız-ı Abrû, *Zübdetü't-Tevârîh-i Bâysungurî*, yay. haz. Seyyid Kemâl Hac Seyyid Cevadi, *Sazman-ı Çap ve İntişarat-ı Vezaret-i Ferheng ve İrşad-ı İslami*, c. III-IV, Tahran 1380 h.ş.

İdris-i Bitlisî, *Risale-i Hazaniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, nr. 1888/7.

Josafa Barbaro, "Sefernâme-yi Josafa Barbaro", Sefernâmeha-yi Veniziyân der İrân, çev. Minoçeher Emirî, İntişarat-ı Harezmi, Tahran 1349 h.ş. s. 17-121; Türkçe Tercüme: Josaphat Barbaro, Anadolu'ya ve İran'a Seyahat, çev. Tufan Gündüz, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.

Mahmud. b. Abdullah-ı Nişaburî, Tarih-i Türkmâniye, The National Library of Israel, Jerusalem, Israel Ms. Yah. Ar. 1132.

Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmud Mirh^Vând, Tarih-i Ravzatu's-Safa fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ, neşr. Cemşid Kiyânfer, İntişarat-ı Esatir, c. VI/III, Tahran 1385 h.ş.

Muhammed Yusuf Vale-i İsfahanî Kazvîni, Hold-i Berin (Tarih-i Timuriyân ve Türkmenân), neşr. Mir Haşim Muhaddes, Mirâs-ı Mektûb, Tahran 1379 h.ş.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

ARAYANCAN, Ayşe Atıcı, Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihânşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din ve Kültür) 1438-1467, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2010.

ÇETİN, Altan, Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.

ERDEM, İlhan ve Kazım PAYDAŞ, Ak-Koyunlu Devleti Siyasî Tarihi ve Yönetim Yapısı, Bilge Kültür-Sanat, İstanbul 2021.

ERDEM, İlhan, Akkoyunluların Askerî Teşkilâtı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.

ERZİ, Adnan Sadık, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", Bellekten, Sayı XVII (Nisan 1954), c. 70, s. 179-222.

İSLAMOVA, Nicabət, "Kara-Koyunlu Devleti'nin Kuruluşu ve Ordusu", Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 29 (Temmuz 2009), s. 29-44.

KAFESOĞLU, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014.

KOCA, Salim, "Büyük Selçuklu Devleti'nde Ordu", Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü, ed. A. Sefa Özkaya, İstanbul 2019, s. 238-282.

KOCA, Salim, Türk Kültürünün Temelleri, Berkan Yayınevi, Ankara 2016.

KORKMAZ, Ahmet, "Kara-Koyunlu Ordusunda İnsan Unsuru ve Görevliler", Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı 5 (Ocak 2021), c. 3, s. 65-76.

KORKMAZ, Ahmet, Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2020.

MİNORSKY, Vladimir, "A Civil and Military Review in Fârs in 881/1476", BSOAS, University of London, Sayı 1 (1939), c. 10, s. 141-178.

MİNORSKY, Vladimir, “İran der Sede-i Pânzdehom (Nehom Hicrî) Beyn-i Türkiye ve Venîz”, Farsça Terc. Muhammed Bâkır Emîrhânî, Dânişkede-i Edebiyât ve Ülûm-ı İnsân-i Dânişgah-ı Tebriz, Sayı 102, Tebriz 1351/1972, s. 155-192.

MİNORSKY, Vladimir, “The Middle East in Western Politics in the 13th, 14th and 15th Centuriess”, Journal of The Royal Central Asian Society, Sayı 4, (Ekim 1940), c. 27, s. 427-461.

MİNORSKY, Vladimir, “The Qara-Qoyunlu and The Qutb-Shâhs”, BSOAS, University of London, Sayı 1, (1955), c. XVII, 1955, s. 50-73.

ÖGEL, Bahaeddin, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c. I, Ankara 2019.

ÖZCAN, Abdulkadir, “Güreş”, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 14, İstanbul 1996, s. 317-320.

PAYDAŞ, Kazım, “Karakoyunlular”, İslam Tarihi ve Medeniyeti Müslüman Türk Devletleri-II, Ed. Muhammet Hanefi Palabıyık- Osman Çetin, Siyer Yayınları, c. 9, İstanbul 2021, s. 365-408.

PAYDAŞ, Kazım, “Timurlular ve Ak-Koyunlu, Kara-Koyunlu Türkmenlerinde Kengeş Meclisi”. Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6 (Temmuz 2021), c. 3, s. 261-268.

PAYDAŞ, Kazım, “Timur'un Askerî Faaliyetlerinde Av'ın Önemi”, Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik'e Armağan, Ed. Burak Kocaoğlu, Ankara 2019, s. 939-945.

PAYDAŞ, Kazım, Ak-Koyunlu Devlet Teşkilâtı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2003.

ROEMER, Hans Robert, “The Türkmen Dynasties”, The Cambridge History of Iran, Edited by Peter Jackson, Cambridge University Press, c. VI, New York 1993, s. 147-188.

SÜMER, Faruk, “Döğörlere Dair”, Türkiyat Mecmuası, Sayı X (1951-1953), s. 139-158.

SÜMER, Faruk, Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar), c. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021.

TAŞAĞIL, Ahmet, “Türk Askerî Tarihinin Başlangıcı: Hun Ordusu”, Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü, ed. A. Sefa Özkaya, İstanbul 2019, s. 142-158.

UYAR, Mustafa, İlhanlı (İran Moğolları) Devleti'nin Askerî Teşkilâtı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara 2011.

ÜTKEN, Selim Serkan, Buhara Hanlığı'nın Askerî Teşkilâtı (1500-1868), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018

WOODS, John E., The Aqqyunlu-Clan, Confederation Empire -A Study in 15th/9th Century Turko Iranian Politics, Bibliotheca Islamica, Minneapolis & Chicago, 1976; Türkçe Çeviren: Sibel Özbudun, Akkoyunlular Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk 15. Yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine Bir İnceleme, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.

Osmanlı Ordusunda Modern Ateşli Silah Eğitiminin Yazılı Kaynakları ve Mahmud Şevket Paşa'nın Bu Alandaki Eserleri Hakkında Bir Değerlendirme

The Written Sources of Modern Firearm Training in the Ottoman Army and an Evaluation of Mahmud Şevket Pasha's Works in This Field.

Ali Serdar METE

Öz

Osmanlı yönetimi, askeri modernizasyonun tüm alanlarında Avrupa ordularını model aldı. Hem eğitimsel hem örgütsel anlamda modern orduların örnek alınması, bu orduların temel ihtiyacı olan yeni teknoloji ürünü silahların Osmanlı ordusu envanterine girmesini sağladı. Her yeni silah, silahın tanınması ve kullanımı konusunda eğitim ihtiyacını da beraberinde getirdi. Bu ihtiyacın karşılanmasında ise modern askeri okullarda yetişmiş Osmanlı subayları görev aldı. Bu kadro, silah alımlarında önemli rol oynamalarının yanı sıra bunların etkin kullanımı için bilgi ve tecrübelerini paylaşmaya başladı. Böylece modern ateşli silahlarla ilgili önemli eserler yayınlandı. Askerî öğrencilerin ve subayların istifadesine sunulan bu eserlerden Fenn-i Esliha kitapları, Osmanlı ordusunda kullanılan tüm ateşli silahlar hakkında genel bilgiler içermekteydi. Fenn-i Esliha kitaplarına ek olarak bir silaha veya yeni bir silah modeline özel olarak yazılmış kullanma kılavuzları da yeni silahların tanınmasında önemli rol oynadı. Aldığı görevlerle ateşli silahlar konusunda ciddi bir tecrübe kazanan ve bilahare sadrazamlığa kadar yükselen Mahmud Şevket Paşa tecrübelerini kaleme alan subaylardandı. Fenn-i Esliha adlı bir kitabı da olan Paşa'nın diğer eserlerinden üçü Mauser tüfeklerinin tanınmasına yönelikti. Tüfekler hakkında oldukça detaylı bilgiler içeren bu yayınlar görsellerle de desteklenmişti. İlgililerin oldukça özel ve teknik bilgilere ulaşabileceği bu üç yayın, Osmanlı ordusu ateşli silah eğitimi literatürünün en kapsamlı örneklerindendi.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Ordusu, Modern Ateşli Silahlar, Ateşli Silah Eğitimi, Mahmud Şevket Paşa, Mavzer Tüfekler

Abstract

The Ottoman administration took European armies as a model in all areas of military modernization. Taking modern armies as a model, both in educational and organizational means, provided the new technology weapons, which were the basic need of these armies, to enter the Ottoman army inventory. Each new weapon brought with it the need for training in the familiarization and use of the weapon. The Ottoman officers trained in modern military schools took part in meeting this need. In addition to playing an active role in weapon purchases, this staff shared their knowledge and experience for the effective use of such weapons. Thus, important works on modern firearms were published. Fenn-i Esliha (The Science of Weapon) books, one of these works offered to the use of military students and officers, contained general information about all firearms used in the Ottoman army. In addition to Fenn-i Esliha books, manuals written specifically for a weapon or a model also played a significant role in familiarizing new weapons. Mahmud Şevket Pasha, who gained serious experience in firearms with his duties and later rose to the position of grand vizier, was also one of the officers who penned his experiences. He had a book called Fenn-i Esliha as well as his three of other works were aimed at introducing Mauser rifles. These works containing detailed information on rifles were also supported by images. These three publications, from which the enthusiasts can access extremely specific and technical information, were among the most comprehensive examples of the firearm training literature of the Ottoman army.

Key Words

Ottoman Army, Modern Firearms, Firearm Training, Mahmud Sevket Pasha, Mauser Rifles

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

BOA, A.} DVN. MHM, 25/29, 20 Ağustos 1274 [05 Nisan 1858]

BOA, A.} DVN.DVE, 18/57, 09 Ocak 1266 [25 Kasım 1849]

BOA, A.} MKT, 11/33, 27 Mart 1260 [16 Nisan 1844] ve 169/71 24 Şubat 1265 [19 Ocak 1849]

BOA, A.} MKT.MHM, 168/70, 09 Ocak 1266 [25 Kasım 1849]

BOA, C.AS, 1064/46860, 23 Ocak 1268 [18 Kasım 1851]

BOA, C.MF, 43/2145, 29 Aralık 1260 [09 Ocak 1865]

BOA, HAT, 310/18323, 29 Aralık 1252 [06 Nisan 1837] ve 1305/50912, 29 Aralık 1252 [06 Nisan 1837]

BOA, HR. MKT, 234/48, 25 Ağustos 1274 [10 Nisan 1858]

BOA, HR.SYS, 30/60, 29 Ekim 1312 [25 Nisan 1895]

BOA, İ. HR, 18/861, 01 Temmuz 1258 [08 Ağustos 1842]

BOA, İ.DH, 537/37276, 26 Aralık 1281 [22 Mayıs 1865] ve 888/70644, 14 Ağustos 1300 [20 Haziran 1883]

BOA, İ.TAL, 45/36, 23.Ağustos.1311 [01 Mart 1894] BOA,

MF. MKT, 11/94, 28 Nisan 1290 [25 Haziran 1873] BOA,

Y. MTV, 16/15, 12 Ocak 1302 [01 Kasım 1884] BOA, Y.

PRK.HR, 6/21, 09 Haziran 1299 [28 Nisan 1882]

BOA, Y.MTV, 15/19, 09 Ekim 1301 [02 Ağustos 1884]; 26/70, 06 Nisan 1304 [02 Ocak 1887] ve 68/23, 06 Mart 1310 [28 Eylül 1892]

BOA, Y.PRK. BŞK, 9/56, 09 Eylül 1302 [28 Kasım

1884] BOA, Y.PRK. MYD, 13/86, 11 Nisan 1311 [22

Ekim 1893] BOA, Y.PRK.ASK, 21/28, 08 Şubat

1301 [09 Aralık 1883] Kaynak Eserler

**Ahmed Muhtar ve Şevki, Külliyyat-ı Fenni Esliha, Karekin Bağdadlıyan Matba'sı 1306 Baron
Fon der Golts, Seferber Zabitâna Mahsûs Muhtıra, müt. Mahmud Şevket, y.y., 1301**

**Blume, Sevk'ülceys, I, II, müt. Osman Senâi, Yovonaki Panayotidis Matba'sı,
Konstantinîye 1313**

**Fon der Golts Paşa, Millet-i Müsellâha Asrımızın Usûl ve Ahvâl-i Askerîyesi,
müt: Mehmed Tahir, Matba'-i Ebuzziya, Konstantinîye 1301**

**Fon der Golts, Harbin Sevk ve İdâresi, müt. Osman Senâi, Artin Asaduryan
Şirket-i Mürettebîye Matba'sı, İstanbul 1315**

**Havşild, Alman Usûl-i Harbine Dâir Amelî Misâller, müt. Vahid, Artin Asaduryan
Şirket-i Mürettebîye Matba'sı, İstanbul 1314**

**Litzman, Bölüğün Muhârebe Ta'limi, müt. Mustafa Kemal, Mahmud Bey
Matba'sı, İstanbul 1920**

Mahmud Şevked, Fenn-i Esliha, Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-yi Şahane Matbaası, y.y. 1301

**Mahmud Şevket, Asâkir-i Şahâne'nin Piyade Sınıfına Mahsus 87 Modeli
Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfengi, Mekteb-i Harbiye-i Şahâne Matbaası, y.y. 1303**

Mahmud Şevket, Küçük Çaplı Mavzer Tüfenkleri, Matbaa-i Osmaniye, Dersa'det

1893 Mahmud Şevket, Mükerrer Ateşli Tüfenkler, Karabet Matba'sı, İstanbul 1308

**Mahmud Şevket, Küçük Çaplı Mavzer Tüfenklerine Mahsus Atlas, Matba'-i
Osmaniye, İstanbul 1311**

Mehmed Hüsrev, Müzekkire-i Zabitân, y.y., 1251

**Subhi ve Naci, Rehber-i Fenn-i Esliha, Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Şahâne
Matbaası, Dersa'det 1323**

Von der Golç, Genç Türkiye'in Hezîmeti ve İmkân-ı İ'tılâsı, yay. haz. H. Cevdet, Cemiyet Kitabhânesi, y.y. 1332

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Agoston, Gabor, Barut, Top ve Tüfek Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Teknolojisi, çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006

Akcan, Erol, "Colmar Von Der Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker-Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi", Atatürk Dergisi, Sayı 1 (2015), c.4, s. 13-35

Alkan, Necmettin, "II. Abdülhamid Devrinde İstihdam Edilen İlk Alman Askerî Heyetinin Komutanı Ottto von Kaehler ve Her İki Tarafın Beklentileri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı 43 (2006), s. 135-165

Aydüz, Salim, Osmanlı Ateşli Silahları Tarihi Hakkında Bir Kaynakça Denemesi (Basmalar/ 1727 – 1928), İstanbul 1999

Aydüz, Salim, Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006

Beydilli, Kemal, "II. Abdülhamid Devrinde Gelen İlk Alman Askerî Heyeti Hakkında", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı 32 (1979), s. 481-493

Beydilli, Kemal, Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne Mühendishâne Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826), Eren Kitabevi, İstanbul 1995

DeVeries, Kelly ve Robert D. Simith, Weapons and Warfare An Illustrated History of Their Impact Medieval Weapons, ABC-CLIO, Colorado&Denver&Oxford 2007

Ergün, Mustafa ve Tayyip Duman, "18. Yüzyılda Osmanlı Askeri Okullarının Ders Programları ve Kitapları", Yeni Türkiye, Sayı 7 (1996), s.494-516

Gencer, Ali İhsan vd., I/Belgeler Türk-Amerikan Silah Ticareti Tarihi, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2008

Goltz Paşa, Makedonya Seyahatim, çev. Eşref Bengi Özbilen, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014

Goltz Paşanın Hatırası ve Hal Tercümesi, çev. Pertev Demirhan, K.K.K. İstanbul Askerî Basımevi, İstanbul 1953

Goltz, Colmar von der, Millet-i Müselleha (Ordu Millet), yay. haz. İsmet Sarıbal, Otorite Yayınevi, İstanbul 2016

Güçlü, Nursel, "Von der Goltz Paşa'nın Osmanlı Askeri Okullarını Modernize Etmesi ve Türk İstiklal Savaşına Etkisi", Mediterranean Journal of Humanities, Sayı 9/2 (2019), s. 311-317

Günay, Sakıp Selçuk, "Colmar Von Der Goltz un Gözüyle Osmanlı Devleti ve Geleceği", Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi , Sayı 5 (1991), c.1, s. 26-41

Herwig, Holger H., "The Prussian Model and Military Plannig Today", Joint Force Quarterly, Sayı 42 (1998), s. 67-75

Kahraman, Alim, "Taş Basması", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), 2011, s. 144-145

Kış, Salih, "Birinci Dünya Savaşı'nda Müşir Von Der Goltz Paşa'nın Ordu Komutanlıkları ve Ölümü", History Studies, Sayı 3 (2017), c.9, s. 121-139

Kış, Salih, Osmanlı'da Alman Ekolü Von der Goltz Paşa (1883-1895), Palet Yayınları, Konya 2017

Kut, Turgut, “Dârüttıbbâa”, DİA, 1994, s. 10-11

Mahmud Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü, yay. haz. Murat Bardakçı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014

Moltke, Helmuth von, Moltke'nin Türkiye Mektupları, çev. Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999

Moreau, Odile, Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu Askerî “Yeni Düzen”in İnsanları ve Fikirleri 1826-1914, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010

Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi, c. I,II, ed. Eklemmedin İhsanoğlu, İrcica, İstanbul

2004 Osmanlı Döneminde Askerî Okullarda Eğitim, MSB Yayınları, Ankara 2000

Ölmez, Adem, Modern Osmanlı Ordusunda Alaylılar ve Mektepliler, İz Yayıncılık, İstanbul 2017

Seel, Wolfgang, “Mauser-Gewehre unter dem Halbmond Türken Mauser”, Deutsche Waffenzournal, Sayı 1 (1981), c. 10/12, s.977-978

Somel, Selçuk Akşin, Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin, çev. Osman Yener, İletişim Yayınları, İstanbul 2010

Sunar, Mehmet Mert, Arş İleri Asakir-i Mansure Ordusunda Teşkilat, Talim ve Talimnameler, Okur Kitaplığı, İstanbul 2017

Tekeli, İlhan ve Selim İlkin, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999

Tennent, J. Emerson, The Story of Guns, Longman, Roberts&Green, London 1864

Tetik, Fatih, Sultanın Silahları, II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Silah Teknolojisi, Dergah Yayınları, İstanbul 2018

Türk, Fahri, Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticaret, 1871-1914 Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası Alman Silah ve Cephane Fabrikaları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012

Türkmen, Zekeriya, “XIX.Yüzyıl Askerî Yenileşme Devri Eğitim-Öğretim Kurumlarından Mekteb-i Harbiye-i Şahane (Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecit Dönemleri)”, Osmanlı İstanbullu, c.III, Ed. Feridun E. Emecen vd, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015

Uğur, Çağrı, Osmanlı'da Bilimsel Tercüme Faaliyetleri: Envanter ve Analiz, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018

Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson, Osmanlı Askeri Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014

Uyar, Mesut ve Hayrullah Gök, “Modern Alman Ordusunun Temelini Teşkil Eden Prusya Askeri Sisteminin Gelişmesi ve Olgunlaşması (1640-1871), Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, Sayı 1 (2013), c. 13, s. 147-165

Ünal, Uğur, Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 2008

Yeşil, Fatih, İhtilâller Çağında Osmanlı Ordusu Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik Değişim Üzerinde Bir İnceleme, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016

Yorulmaz, Naci, Büyük Savaşın Kara Kutusu, II. Abdülhamid'den I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Silah Pazarının Perde Arkası, Kronik Yayınları, İstanbul 2018

Yüksel Çelik, Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013

İnternet Kaynakları

<http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/> (Erişim tarihi: 22.08.2021)

<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php> (Erişim tarihi: 22.08.2021)

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/> (Erişim tarihi: 22.01.2021)

<https://kutuphane.istanbul.edu.tr/tr/> (Erişim tarihi: 22.01.2021)

https://catalog.loc.gov/vwebv/search?searchCode=LCCN&searchArg=2015377116&searchType=1&permalink=y&__cf_chl_jschl_tk__=pmd_pFu2wwu1iqRpAgckd5AcjVUwyOiZaifK EaoFJAAkuYk-1629626333-0-gqNtZGzNAmWjcnBszQvR (Erişim tarihi: 22.01.2021)

Askeri İdâdîlerin Kuruluşu ve Dersaâdet Mekteb-i İdâdîsi Özelinde İdadilerde Eğitim Öğretim Faaliyetleri

Establishment of Military Preparatory Schools(İdâdî) And Educational Activities At İdâdî's Specific to Dersaâdet Preparatory School

Alper Tunga HIDIR

Öz

Osmanlı Devleti'nde 15 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeriliğin lağvedilmesinin ardından Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu kurulmuş ve sayıca küçük olarak nitelendirilebilecek bu kuvvet modern ordunun çekirdeğini oluşturmuştur. İlk etapta Yeniçerilerin yerini alması beklenen ve yalnızca 12.000 personelden teşkil edilen ordunun mevcudu, hem Sultan II. Mahmud(1808-1839)'un merkezîyetçi anlayışını taşraya yansıtma çabaları hem de Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve Çarlık Rusyası'na karşı girilen üç savaşta yeterli sayıya ulaşabilmesi amacıyla birkaç yıl içinde yüz binlere ulaşmıştır. Bu süreç içinde nefer olarak tabir edilen askerlerin temini Osmanlı'nın Müslüman tebaasından karşılanmış ve böylelikle Osmanlı toplumu çağdaşları gibi zorunlu askerlik kavramı ile tanışmıştır.

Askerlik mesleğinde profesyonelleşmiş dar grupların yerine silah kullanmayı, hatta günümüzde yanaşık düzen talimine yabancı konumda olan sıradan geniş kitlelerin ordu saflarında yer alması aynı zamanda söz konusu nüfusun eğitime/talime tabii tutulmasını gündeme getirmiştir. Fakat neferleri eğitecek zabitanın kifayetsizliği, siyasi eliti birtakım tedbirler alıp yeni projeler oluşturmaya sevk etmiştir.

1834 yılında açılan Mekteb-i Harbiye ile talimli zabitan yetiştirilmesi hedeflenmiş ise de öğrencilerin eğitim seviyelerinin yüksek okul seviyesine uzak olması, Harbiye'nin uzun yıllar mezun verememesine sebep olmuştur. Bu minvalde, subay adaylarının çekirdekten yetiştirilmesi gündeme gelmiş ve 1845 yılında payitahtta, müteakip yıllarda da ordu merkezleri ve çeşitli yerlerde askeri idadi mektepleri açılmıştır.

Çalışmamızda askeri idadilerin kuruluş süreci incelenmiş, eğitim-öğretim faaliyetlerinin neler olduğu ve öğrenci profilinin hangi gruplardan oluştuğu şeklindeki sorulara başta ana kaynaklar, resmi arşiv vesikaları ve Kuleli Askeri Lisesi Arşivinden faydalanmak suretiyle cevaplar aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri eğitim kurumları, Dersaâdet Mekteb-i İdâdîsi, Mekteb-i Harbiye

Abstract:

After the abolition of the Janissaries in the Ottoman Empire on June 15, 1826, the Asakir-i Mansure-i Muhammediye army was established and this force, which can be described as small in number, formed the core of the modern army. The size of the army, which is expected to replace the Janissaries in the first place and consists of only 12,000 personnel, has reached hundreds of thousands within a few years, both through the efforts of Sultan Mahmud

II (1808-1839) in reflecting the centralist understanding to the provincial cities and on the purpose of reaching a sufficient number for the forthcoming three wars against the Egyptian Governor Kavalalı Mehmed Ali Pasha and the Tsarist Russia. Within that period, the recruitment of soldiers, called "nefer", was met from the Muslim subjects of the Ottoman Empire, and thus, the Ottoman society was introduced to the concept of compulsory military service like its contemporaries.

The use of weapons instead of limited groups that have become professional in the military profession, and even the fact that ordinary large masses, who are unfamiliar with the close order training, take place in the ranks of the army, brought the subject population to education/training at the same time. However, the incompetence of the officers to train the soldiers prompted the political elite to take some measures and create new projects.

Although the aim was to raise trained officers with the Mekteb-i Harbiye, which was opened in 1834, the fact that the education levels of the students were far from the high school level caused no students to graduate from Harbiye for many years.

In this direction, training of officer candidates starting from an early age came to the fore and military high schools were opened in the capital in 1845, and in the army headquarters and in various places in the following years.

In our study, the establishment process of military high schools was examined, and answers were sought to the questions about what the educational activities are and which groups the student profile consists of by making use of the main sources, official archive documents, and Kuleli Military High School Archive.

Key Words: Military education institutions, Dersaadet Military Highschool, Military Academy

Kaynakça/ Bibliography:

Araştırmalar ve Telif Eserler

Ahmed Cevad Paşa. Tarih-i Askerî-i Osmanî, Kitab-ı Hâmis. İstanbul: Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, H. 1299, No: T6127.

Ahmed Lûtfî Efendi. Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi. C. 4-5, 6-7-8. haz. Münir Aktepe. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları, 1988.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme. İstanbul: Bion Matbaacılık, 2014.

Bozkurt, Nurgül. "Bağdat Vilayeti'nde Osmanlı Dönemine Ait Modern Askeri Okullar". Tarih Okulu Dergisi (TOD). S: 31 (2017): 83-111.

Çakın, Naci, Nafiz Orhon. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: (1793-1908), C. III. 5. Kısım, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1978.

Cürük, Cenap. "Kuleli Askerî Lisesi". Diyanet İslam Ansiklopedisi. c. 26, Ankara: TDV, 2002, 355-356

Demirel, Muammer, Fatma Kaya Doğanay. "Atatürk'ün Öğrenim Gördüğü Manastır Vilâyeti'nde Eğitim". Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. s. 26/2 (2013): 359-386.

Ergin, Osman Nuri. Türkiye Maarif Tarihi. İstanbul: Eser Neşriyat, 1977.

Ergün, Mustafa, Tayyip Duman. "19. Yüzyılda Osmanlı Askeri Okullarının Ders Programları ve Ders Kitapları". Yeni Türkiye. S:7 (1996): 494-511.

_____ . "19. Yüzyılda Osmanlı Askeri Mektepleri". Yeni Türkiye. S. 59 (2014): 1524-1542.

Köksal, Nursel. Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Dönemi Askerî Eğitim Sistemi (1840-1908). (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

Kumaş, Nursal. "Bursa Mekteb-i İdâdî-i Mülkisi Kuruluşu ve Faaliyetleri".

Cappadocia Journal of History and Social Sciences. S. 6 (2016): 138-149.

Kurşun, Özge. II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Taşrasında Askeri Mektepler. (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017).

Mehmed Esad. Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye. İstanbul: Artin Asaduryan Şirket-i Mürebbiye Matbaası, H. 1310.

Mehmed Tefik. Mekatib-i Askeriye-i Şahaneye Mahsus Tarih-i Osmani, İstanbul: Mekteb-i Harbiye-i Şahane Matbaası, 1891.

Mızrakçı, Muhammed. Kuleli Askeri Lisesinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Uygulanan Eğitim Programları (İlk Yüzyıl 1845-1945). (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017).

Özcan, Abdülkadir. “Harbiye”. Diyanet İslam Ansiklopedisi. c. 16. İstanbul: TDVY, 1997, 115-119.

Öztürk, Cemil. “İdâdi”. Diyanet İslam Ansiklopedisi. c. 21, İstanbul: TDVY, 2000, 464-466.

Patoğlu, Emrah Berkant. Osmanlı Devleti’nde Askeri Rüştiyeler. (Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

Şemseddin Sami, Kâmûs-i Türkî, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016, 417.

Teke, Kasım Mehmet. Kuruluşundan Cumhuriyete Kuleli Askeri Lisesi (1845-1923). (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007).

Türkmen, Zekeriya. Kuleli Askeri Lisesi Tarihi, İstanbul: Kuleli Askeri Lisesi Matbaası, 1994

_____ “Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecid Döneminde Kuleli Süvari Kışlası”. II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2014

Ünal, Uğur. “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askerî Mektepleri”. Belleten, C. 73. S. 267 (2009): 581-604.

Yıldız, Hatip. “Osmanlı Döneminde Yemen Vilayetinde Açılan İdadi Eğitim Kurumları”. Mecmua. S: 10 (2020): 240-261.

Arşiv Vesikaları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi (BOA).

Milli Savunma Üniversitesi Kütüphanesi, Kuleli Askeri Lisesi Arşivi

İslam Öncesi Türk Toplumlarında Askeri Müzik ve Çalgı Dahil Müzik ve Çalgılar

Music and Instruments, Including Military Music and Instruments, In Pre-Islamic Turkish Societies

Aqil MEHERREMOV

Öz

Türklerde müzik arkeolojik kazılarda bulunan kanıtlara ve tarihi kaynaklara göre 5000 yıl öncesine dayanmaktadır. Bulunan kanıtlar ışığında Türklerde müzik en çok dini ve askeri alanda kendini göstermiştir. Eski Türkler b.e.e. II binyılın başlarında Altay-Sayan dağlarının kuzey batı bölgesinde, Yenisey ırmağı boylarında, Orta Asyada, Kafkasyada yaşıyorlardı. Onlar tarih boyunca bir çok muhteşem türk devleti qurmuşlar. Bu devletlerde tabii ki, askeri müzik ve çalgılar da önemli yere sahip olmuşlar. Türklerin en eski dede-babaları, zamanla müzikten yararlanmayı öğrendiler.

Türk devlet geleneğinde askeri müziğin izleri, M.Ö. 209 yılında Hun İmparatorluğunun kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Boru, kös, davul, zil, bayrak ve sancaklardan oluşan “Tuğ Takımları”na daha sonra zurna ve nakkare çalgısı da eklenmiştir. Tuğ takımları, devletin egemenlik sembolü olmasının yanı sıra, savaşlarda askerleri cesaretlendirmek ve düşmanı ürkütmek amacıyla oluşturulmuştur. İslamiyet öncesi ilk Türk devletlerinde müzik kutlamalarda, dini törenlerde, cenazelerde ve düğünlerde önemli bir yer kaplamıştır. Bu dönemlerde müziğin kutsal olduğu ve Tanrı’ya yakınlaşmada önemli bir araç olduğu düşünülüyordu.

Türk müziği askeri, dini ve eğlence amaçlı pek çok alanda İslamiyet öncesi Türk devletlerinde ya eğlence, ya korkutma, ya da eğlendirme amacıyla bir araç olarak kullanılıyordu. Askeri müzik topluluğu ile davullar, ordunun hareketine her zaman bir düzen verirdi. İslamiyet öncesi Türk devletlerinin kültürleri ve müziği ile ilgili çoğu bilgiyi Çin kaynaklarından elde edilmektedir.

Anahtar kelimeler: İslam öncesi, Türkler, Türk toplumları, askeri müzik, çalgı, Hunlar, boru, kös, davul.

Abstract

According to the evidence found in archaeological excavations and historical sources, music in Turks dates back to 5000 years ago. In the light of the evidence found, music among the Turks showed itself mostly in the religious and military fields. Ancient Turks b.e.e. At the beginning of the 2nd

millennium BC, they lived in the northwest region of the Altai-Sayan mountains, along the Yenisei river, in Central Asia, and in the Caucasus. They have established many magnificent Turkish states throughout history. Of course, military music and instruments had an important place in these states. The oldest grandfathers of the Turks learned to benefit from music over time.

Traces of military music in the Turkish state tradition, BC. It emerged with the establishment of the Hun Empire in 209. Later, zurna and nakkare instruments were added to the "Tuğ Sets" consisting of pipes, kös, drums, cymbals, flags and banners. In addition to being a symbol of the state's sovereignty, brick suits were created to encourage soldiers in wars and to frighten the enemy. In the first Turkish states before Islam, music occupied an important place in celebrations, religious ceremonies, funerals and weddings. During these times, music was thought to be sacred and an important means of getting closer to God.

Turkish music was used as a means of entertainment, intimidation or entertainment in many pre-Islamic Turkish states in military, religious and entertainment purposes. Military music ensemble and drums always gave order to the movement of the army. Most of the information about the cultures and music of the pre-Islamic Turkish states is obtained from Chinese sources.

Key words: Pre-Islamic, Turks, Turkish societies, military music, instrument, Huns, horn, kös, drum.

Kaynakça / Bibliography

Uçan, Ali. Geçmişten Günümüze, Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü Müzik Ansiklopedisi Ankara: 2000

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kos>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nakkare>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Davul>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Zil>

Vural, Timur. Türklerde Askeri Müzik: Tuğ, Nevbet, Mehter, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları. 2013, 224 sayfa.

Ögel, Baheddin. Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlar, Cilt:8. Ankara: 1986

Çağan, Akbaş. Islamdan Önce Türk Devlet Geleneğinde Askeri Müzik Ve Çalgılar. <https://derstarih.com/turk-muzigi-ve-calgilari/>

Türkmen, Mustafa, Nuri. Osmanlı'da askeri müzik mehter. İstanbul: AVK Yayın Dağıtım, 2009

Yaldır, Ayşe, Aysun. Askeri müzik topluluğu mehter, geleneksel kıyafet ve müzik enstrümanlarının plastik açıdan seramik sanat objelerine dönüşümü. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: 2009

Gazimihal, Mahmut, Ragip. Türk Askeri Müzikleri Tarihi, İstanbul: Maarif Basımevi, 1955

Kösemihal, Mahmut, Ragip. Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri, İstanbul: Numune Matbaası, 1939.

Özerdim, Muhaddere. M. S. 4-5-inci Asırlarda Çin'in Şimalinde Hanedan Kuran Türklerin Şiirleri. Ankara: Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi. Cilt: 2, Sayı:1. Ankara: 1943.

Budak, Ogün, Atilla. Türk Müziğinin Kökeni Gelişimi, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006

Vural, Timur. Türk Askeri Müziğinin Savaşlardaki Yeri Ve Önemi, Turan Sam Cilt: 4 Sayı: 13. Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, 2012

Roger, Finch, Musical Instruments in Uigur Literature and Art, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi: <http://turkoloji.cu.edu.tr/Eski-Turk-Dili/11.php>.

Tuğlacı, Pars. (1986). Mehterhane'denBando'ya, Cem Yayınevi, İstanbul.

Sertkaya, Orhan, Fikri. Eski Türkçede Musiki Terimleri ve Musiki Alet İsimleri, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul: 1982

Kaya, Emin, Erdem. Türk ordu geleneğinde askeri müzik olgusu. İdil Sanat ve Dil Dergisi I (3): 2012, sayfa 93-105.

Özalp, Nazmi. Türk Musikisi Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000

Güner, Süleyman, Sırrı. Osmanlı Musikisi ve mehter. Karadeniz Araştırmaları Sayı:14 Yıl: 2007

Say, Ahmet. Müzik Ansiklopedisi, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2005

Turan, Osman. Selçuklular Tarihi Ve Türk-İslam Medeniyeti, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1996

Vural, Timur ve Göher Vural, F. (Büyük Selçuklularda nevbet geleneği. International Journal of SocialScience V (3): 2012, sayfa- 563-576.

Bayburtlu, Ahmed Selçuk. Türklerde Askeri Müzik Tarihi Hakkında Bir İnceleme, Online Journal Ofmusic Sciences, 2017, 2 (1), 07-30.

OSMANLI DEVLETİ'NDE JANDARMA TEŞKİLATI'NIN KURULUŞ SÜRECİNDE EĞİTİM: BEYRUT JANDARMA MEKTEBİ

EDUCATION DURING THE ESTABLISHMENT OF THE GENDARMERIE ORGANIZATION IN THE OTTOMAN STATE: BEIRUT GENDARMERIE SCHOOL

Asya Setinay Karagül

Öz

Osmanlı Devleti klasik döneminde asayiş, çeşitli silahlı görevlilerin ortak iş bölümü ile gerçekleştirdikleri, kurumsallaşmamış bir organizasyon ile sağlanmaktaydı. Askerî unsurların mevcut görevlerine ek olarak sağladıkları bölgesel asayiş, ordu ile entegre olduğundan ötürü yaşanan deformasyon süreci asayışı de etkilemiştir. Osmanlı askerîyesindeki yıpranma ve beraberinde gelişen modernizasyon sürecinden etkilenen asayiş sistemi, bir jandarma teşkilatının kurulması gereğini doğurmuştur. Zabita, Zaptiye ve Zaptiye Müşiriyeti olarak kurumsal bir silsile izleyen iç güvenlik sisteminin tek çatı altında toplanması ve Fransızca bir terim olan gens d'armes (silahlı adam) yani jandarma olarak adlandırılması 1908 tarihinde gerçekleşmiştir. Askerî modernleşme sürecinde Avrupalı danışmanlardan yararlanmayı bir yöntem biçimi olarak benimseyen Osmanlı Devleti, Makedonya Bunalımı sonrasında bir dış müdahale ekseninde gelişen jandarma teşkilatının kuruluş sürecinde de Fransız ve İtalyan ekollerinden etkilenmiştir. Jandarma teşkilatının kuruluşu ile birlikte gerekli olan er ve zabitlerin ilk olarak ordudan tedarik edilmesi

sonucunda eğitimin ihtisasa uygun hale getirilmesi ve asayişe uyarlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk defa 1904 senesi itibariyle kurulmaya başlayan jandarma mektepleri, tensikat sürecinde yeterli görülmemeyerek jandarma teşkilatından uzaklaştırılan er ve zabıtların yarattığı boşluğu doldurmayı amaçlamıştır. Jandarma sınıfına geçmesi kararlaştırılan er ve zabıtların mesleki eğitimleri tamamlamaları için 5 Ağustos 1904'te Jandarma Zabıt Mektebi, 1 Eylül 1904 tarihinde de Efrâd-ı Cedide Mektebi açılmıştır. Bu çalışmada jandarma teşkilatının kuruluş süreci, tensikat ve tedrisat sistemleri bağlamında yabancı danışmanların konum ve etkileri ile Beyrut Jandarma Mektebi'nin kuruluşu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Jandarma, Beyrut, Jandarma Mektebi,

Makedonya Bunalımı Abstract

In the classical period of the Ottoman Empire, public order was provided by a non-institutionalized organization carried out by various armed officials with a common division of labor. The regional order provided by the military elements in addition to their current duties has also been affected by the deformation process since it is integrated with the army. The security system, which was affected by the deformation in the Ottoman military and the modernization process that developed along with it, became institutionalized with the establishment of a gendarmerie. It was realized in 1908 that the internal security system, which follows an institutional chain as Police, Zabıtiye and Zabıtiye Musiriyeti, was gathered under a single roof and named as gens d'armes (armed man), that is, gendarmerie. The Ottoman Empire, which adopted the use of European consultants in the modernization process, was also affected by the French and Italian schools in the gendarmerie organization that developed as a result of foreign intervention after the Macedonian Crisis. With the establishment of the Gendarmerie, a training problem arose as a result of the first procurement of the required soldiers and officers from the army. The gendarmerie schools, which were first established in 1904, aimed to fill the gap created by the soldiers and officers expelled from the gendarmerie during the criticism period. The Gendarmerie Officer School was opened on August 5, 1904, and the School of Efrâd-ı Cedide was opened on September 1, 1904 in order for the soldiers and officers, who were decided to be transferred to the gendarmerie class, to complete their vocational training. In this study, the establishment process of the gendarmerie organization, the position and effects of foreign consultants in the context of criticism and education systems, and the establishment of the Beirut Gendarmerie School will be discussed.

Key Words: Gendarmerie, Beirut, Gendarmerie School, Macedonian Crisis

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (=BEO)

Dahiliye Kalem-i Umumi (=DH.EUM,KLU)

Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (=DH.MUI)

İdare Askerî (=İ.AS)

İrade Hususi (=İ.HUS)

İrade Meclis-i Mahsus (=İ. MMS)

Meclis-i Vükela Mazbataları (=MV)

Şura-yı Devlet (=ŞD)

Teftişat-ı Rumeli Evrakı Makamat Evrakı (=TFR.I.MKM)

Teftişat-ı Rumeli Evrakı Sadaret Evrakı (=TFR.I.A)

Teftişat-ı Rumeli Evrakı Selanik Evrakı (=TFR.I.SL)

Yıldız Askerî Maruzat (=Y.PRK.ASK)

Yıldız Esas Evrakı (=Y.EE)

Yıldız Mütenevvi Maruzat (=Y.MTV)

Kaynak Eserler

Düstur, I. Tertip, C.2, Dersaadet 1289, s.728-32.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Abdülhamid'in Kara Kutusu Arap İzzet Paşa'nın Günlükleri, C.1, der. Ahmet Semih Mümtaz, yay. haz. İbrahim Küreli, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019

ALYOT, Halim, Türkiye'de Zabıta: Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1947

BAYRAKTAR, Kaya, "Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi (1902-1905)", Bilig, S. 69 2014, s.1-28.

ÇAKMAK, Biray, "İzmir Jandarma Mektebi(1907-1911)", Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 117- 138

DABAN, Mert, "Selanik Jandarma Zabıt Mektebi (1904-1910)", Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma, ed. İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 139-154

DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı, vd., "Jandarma Alay Mektepleri Öğretim Programı", Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma, Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss.87-95

DEMİREL, Fatih, “Osmanlı Devleti’nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri”, Miras ve Değişim: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarma, ed. İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss.155-174

DİKİCİ, Ali, “Osmanlı Makedonya’sında Kurulan İlk Uluslararası Polis Barış Koruma Misyonu: Mürzsteg Reform Paketi”, Karadeniz Araştırmaları, S.24, c.6, 2010, s.75-108

HALICI, Esmâ Nur, “Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması’nın Eğitimi Meselesi (1839-1914)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2019

ÖZCAN, Ahmet, “Osmanlı Devleti’nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, c.32 S.53, s.173-194

SÖNMEZ, Ali. Zaptiye teşkilatının düzenlenmesi (1840-1869). Tarih Araştırmaları Dergisi,,c.25, S.39, 2006 s.199-219

TEKİR, Süleyman, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarma: Kuruluş, Teşkilat ve Mücadele (1903-1938), Timaş Yayınları, İstanbul 2020

TÖRELİ, Türkmen, “II. Abdülhamid Döneminde Edirne Vilayeti Jandarma Tensikati”, Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, C.9, S.1, Temmuz 2020, s.179-197

Sürelî Yayınlar

Jandarma Sadâsı

Jandarma Mecmuası

Jandarma Evamir Mecmuası

II.Dünya Savaşı Yıllarında Yurtdışında Pilotaj Eğitimi: İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Koleji'nde Türk Havacılar

Abroad Pilot Training During World War II: Turkish Airmen at the Royal Air Force College

Atakan ESEN

Öz

İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde, bir önceki savaşın acı tecrübeleri hala daha hafızalardan silinmemiş Türkiye için tarafsızlık, dış politikanın birinci önceliği olmuştur. Bununla birlikte jeopolitik konumundan dolayı tarafsız kalabilmenin de zorluklarının farkında olan hükümet, bir yandan denge siyasetiyle her iki tarafa da eşit mesafede durmaya çalışırken diğer yandan da mecbur kalması durumunda dahil olacağı savaş için başta Silahlı Kuvvetlerin hazırlanması olmak üzere kapsamlı bir hazırlığa girişmiştir. Bu süreç, özellikle iki savaş arası dönemde havacılık alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak, ülkenin bekası açısından çok daha fazla önem atfedilmeye başlanan Türk hava gücü için de bir yeniden yapılanma imkânı sağlamıştır. Nitekim eldeki kısıtlı ekonomik imkanlar ve de tedarikçi devletlerin kendi öncelikleri nispetinde, birlikler modern hava araçlarıyla teçhiz edilmeye çalışılırken özellikle pilot açığının giderilmesine yönelik de çeşitli alternatifler masaya yatırılmıştır. Bu alternatiflerden bir tanesi yurtdışı pilotaj imkanlarından istifade edilmesi olmuştur.

Esasen bu tarihlerde Eskişehir'deki Hava Okulu hem subay hem de astsubay pilot adayları için uçuş eğitim merkezi vazifesini üstlenmekle birlikte imkanları sınırlı kalmış bu nedenle 1940 yılında İngiltere ile bir anlaşma yapılarak, 1941 yılından itibaren Kara Harp Okulu hava sınıfından mezun olan asteğmenlerin pilotaj eğitimi için İngiltere'ye gönderilmeleri konusunda mutabakat sağlanmıştır. Sonraki 5 yıllık süreçte, 354 subay İngiltere'ye gönderilerek pilotaj eğitimine tabi tutulmuş, bunlardan 269'u 4 safhadan oluşan eğitimi başarıyla tamamlayarak Türk Hava Kuvvetleri saflarına katılmışlar ve savaş sonrası yıllarda önemli vazifeler üstlenmişlerdir.

Literatürde; yaklaşık iki yıl süren bu oldukça zorlu eğitim sürecine ilişkin yeterli çalışmanın yer almadığı görülmüş ve çalışma kapsamında döneme ilişkin hatıratlar başta olmak üzere kitap ve makalelerden yola çıkarak sürecin detayları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Türk Hava Kuvvetleri, Pilotaj Eğitimi, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Koleji, Cranwell,

Abstract

When the World War II started, keeping the painful experiences of the previous war in his mind, neutrality has been the first priority of Turkish Foreign Policy. Being aware of the difficulties of staying neutral due to its geopolitical position, the government, on the one hand,

tried to stay at an equal distance to both sides with its balance policy, on the other hand, if it was obliged, it initiated a comprehensive preparation especially among Armed Forces. This process, in parallel with the developments experienced in the aviation field, especially in the interwar period, provided a restructuring opportunity for the Turkish Air Force, which has become more important for the survival of the country. As a matter of fact, while trying to equip the troops with modern aircraft, in line with the limited economic means available and the suppliers' own priorities, various alternatives were discussed, especially in order to eliminate the pilot gap. One of these alternatives has been to benefit from abroad pilot training opportunities.

In fact, the Air School in Eskisehir was serving as a flight training center for both officer and non-commissioned officer pilot candidates at that time, but its capabilities were limited. Therefore, an agreement was made with England in 1940, and it was accepted to send lieutenants who were supposed to graduate from Turkish Military Academy Air Class as of 1941. During the next 5 years, 354 officers were sent to England and subjected to pilot training, 269 of them successfully completed the 4-phased training and joined the line-ups of the Turkish Air Force and undertook important duties in the post-war period.

In the literature; it was seen that there was not enough work regarding this very difficult approximately 2-year training period and within the scope of study, the details of this period is tried to be revealed based on particularly memories, books and articles,

Keywords: World War II, Turkish Air Force, Pilot Training, Royal Air Force (=RAF) College, Cranwell

Kaynakça/ Bibliography

Araştırma ve İnceleme Eserleri

AKBAŞ, Rahmi, “Bir Hüzün Kaynağı Refah Faciası”, Türk Yurdu, Sayı 262 (Haziran 2009) <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=2323> (Erişim tarihi:11.08.2021).

AKIN, Nur Özmel, Rauf Orbay’ın Londra Büyükelçiliği 1942-1944, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 1999.

BARUT, H. Oğuz, Bir Pilotun Serüven Dolu Anıları, Özyurt Matbaacılık, Ankara.

ÇETİN, Sabit, “Türk Hava Kuvvetlerinin Yeniden Yapılanması (1939-1949)”, Türk Hava Kuvvetlerinin 100.Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu, Harp Akademileri Komutanlığı, 8-10 Şubat 2011, Ankara 2013, s.322-341.

DERİNGİL, Selim, Denge Oyunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014.

FIRTINA, Halil İbrahim, Orgeneral Muzaffer Ergüder’in Havacılık Anıları 1922-1930, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2009.

ERENLİ, Muhterem, “Atatürk ve Havacılık”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 4 (Kasım 1985), c.2, s.215-244.

KARAKUŞ, Erdoğan, İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk-İngiliz İlişkileri 1938-1939, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 2003.

KAYMAKLI, Hulusi, Havacılık Tarihinde Türkler 3, Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 2005.

_____ , Havacılık Tarihinde Türkler 4, Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 2005.

KURT, Deniz vd., Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri, Hava Basımevi ve Neşriyat K.lığı, c.2, Ankara 2020.

LEISER, Gary, “The Turkish Air Force, 1939-1945: The Rise of a Minor Power”, Middle Eastern Studies, Sayı 3 (Temmuz 1990), c.26, s.383-395.

MILLMAN, Brock, “The Turkish Armed Forces On The Eve Of The Second World War: The British View”, Turkish Studies Association Bulletin, Sayı 1 (İlkbahar 1996), c.20, s.38-55.

NİKOLAJSEN Ole, Turkish Military Aircraft since 1912, Scramble Dutch Aviation Society, 2007.

ORHUN, Canip, Cranwell Hatıraları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZLÜ, Hüsnü, “İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’ye Gelen İngiliz Heyetleri ile Yapılan Görüşmeler ve İngiltere’den Alınan Askeri Yardımların Sonuçları”, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi, Sayı 2 (Aralık 2013), c.2, s.57-105

TUNA, Sabahat, Köklerden İklere, Kastaş Yayınları, İstanbul 2004.

Türk Subaylarının İkinci Dünya Savaşı Hatıraları, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 1999.

UÇAROL, Rifat, Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu 1951-1987, İstanbul 1988.

Unutulmayan Anılar (1911-1988), Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü, c.I, Ankara 1989.

YILDIRIM, Ceylin, “İkinci Dünya Savaş’ında Türkiye’den İngiltere’ye Pilot Eğitimi için Gönderilen Hava Subayları”, Hava Kuvvetleri Dergisi, Sayı 374 (Haziran 2016), s.14-21.

Sürelî Yayınlar

“Bir Vapurumuz Akdenizde Batırıldı”, Cumhuriyet, 27 Haziran 1941.

İnternet kaynakları

“Atatürk’ün TBMM’nin 2’nci Dönem 2’nci Yasama Yılıni Açış Konuşması”, https://www5.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/2d2yy.htm (Erişim tarihi 07.07.2021).

“Lincolnshire Bölgesi Kaza Kayıtları”, <http://www.bcar.org.uk/new1942-incident-logs> (Erişim tarihi:15.08.2021);

“Lincolnshire Bölgesi Kaza Kayıtları”, <http://www.bcar.org.uk/new1943-incident-logs> (Erişim tarihi:15.08.2021);

“Lincolnshire Bölgesi Kaza Kayıtları”, <http://www.bcar.org.uk/new1944-incident-logs> (Erişim tarihi:15.08.2021);

“Lincolnshire Bölgesi Kaza Kayıtları”, <http://www.bcar.org.uk/new1945-incident-logs> (Erişim tarihi:15.08.2021).

“Kraliyet Hava Kuvvetleri Koleji Tarihçesi”, <https://www.raf.mod.uk/our-organisation/stations/raf-college-cranwell> (Erişim tarihi 17.07.2021)

KAFKAS İSLAM ORDUSU'NUN AZERBAYCAN HALK CUMHURİYETİNDE ASKERİ EĞİTİM VE ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

MILITARY EDUCATION AND TRAINING ACTIVITIES OF THE CAUCASIAN ISLAMIC ARMY IN THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Atamali SAHBAZOV

Öz

25 Ekim 1917'de Petrograd'daki Bolşevik darbesi, Güney Kafkasya da dahil olmak üzere Rus eyaletlerindeki halkların milli kurtuluş mücadelesini ateşletti. 11 Kasım 1917'de Tiflis'te (Gürcistan) bölge halklarının önde gelen siyasi partilerinin temsilcilerinin katıldığı bir toplantıda, Bolşevik Rusya'dan bağımsız bir hükümet kurmanın uygun olduğunu düşündüler. Böylece Azerbaycan Türkleri de Rusya'dan bağımsız olarak kendi bağımsız devletlerini kurma fırsatı buldular. 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Türkleri bağımsızlıklarını ilan ettiler. Azerbaycan Türkleri için bu bağımsızlık oldukça karmaşık bir askeri-politik ortamda ilan edildi. Dolayısıyla Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Bakü'de yoğunlaşan ve bu bağımsızlığı kabul etmeyen Bolşevik ve Ermeni-Taşnak güçlerinin yarattığı gerçek askeri tehdidi önlemek için güçlü bir orduya ihtiyacı vardı. Ancak Çarlık Rusyası döneminde Azerbaycan Türklerinin askere alınmaması, yeterli milli askeri personel bulunmaması nedeniyle Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümetinin bu güçlere karşı savaşıcağı milli ordunun oluşumunda bir takım güçlüklerle karşılaşmıştı. Cumhuriyet hükümeti bu amaçla kardeş Osmanlı Türkiyesinden yardım istedi. Osmanlı Türkiyesi de 4 Haziran 1918'de iki devlet arasında imzalanan Dostluk Antlaşması'nın 4 maddesi uyarınca Azerbaycan'a sınırlı sayıda askeri güç gönderdi. Bu askeri

güçler ile Azerbaycan'ın milli askeri güçleri temelinde Kafkas İslam Ordusu adında bir birlik oluşturuldu. Bu ordunun komutanlığına Türk subayı Korgeneral Nuru Paşaya tapşırıldı. Kafkas İslam Ordusu'nun kurulmasından sonra, milli askeri personel yetiştirmek için Azerbaycan'da Milli Askeri Okul açıldı. Okul başkanlığına Osmanlı subayı Albay Atıf Bey getirildi. Okul, çoğunlukla piyade ve süvari olmak üzere takım komutanları yetiştirmekte görevli idi. Ağustos 1918'de Askeri Okulda bir çavuş eğitim kursu da açıldı. Bu okulun açılış amacı, birimlerin yönetiminde özel yeri olan çavuşlar yetiştirmektir. Kafkas İslam Ordusu Komutanlığı tarafından Azerbaycan Halk Cumhuriyeti için düzenlenen bu askeri okul, sonraki yıllarda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ordusu'nun oluşumunda önemli rol oynadı.

Anahtar Kelimeler: Kafkas İslam Ordusu, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ordusu, Milli Askeri Okul, Çavuş eğitim kursu,

Abstract

The Bolshevik coup in Petrograd on the 25th October 1917 sparked the national liberation struggle of the peoples of the Russian provinces, including the peoples of the South Caucasus. At the meeting of representatives of the leading political parties of the peoples of the region in Tbilisi, Georgia on the 11th November 1917, it was deemed necessary to form a national government independent from Bolshevik Russia. Thus, Azerbaijani Turks found the opportunity to establish their own sovereign state. Azerbaijani Turks declared their independence on May 28, 1918. For Azerbaijani Turks, this independence was declared in a highly complex military-political environment. Therefore, the Azerbaijan Democratic Republic needed a strong army to prevent the real military threat created by the Bolshevik and Armenian-Dashnak forces, which were concentrated in Baku and did not accept that independence. However, the Government of Azerbaijan Democratic Republic had some difficulties to form the national army that would fight against those forces. Most of the issues rose from the fact that Azerbaijani Turks were not enlisted into the army during the reign of Tsarist Russia. As a result, the government of the Republic sought help from the brotherly Ottoman Empire. In return, the Ottoman Empire sent a limited number of military forces to Azerbaijan under Article 4 of the Friendship Treaty, which had signed between the two states on June 4, 1918. The Caucasian Islamic Army was formed based on the national military forces of Azerbaijan. A Turkish officer, Lieutenant General Nuru Pasha was appointed as commander of the newly created army. After the establishment of the Caucasian Islamic Army, the National Military School was opened in Azerbaijan to train national military personnel. A Turkish officer, Colonel Atıf Bey was appointed as the head of the school. The school was in charge of training platoon commanders, mostly infantry and cavalry. Moreover, in August 1918, a sergeant-training school was founded within Military School. The purpose of the school was to train sergeants who had a special role in the management of military units. The Military School, organized by the Caucasian Islamic Army Command for the Democratic Republic of Azerbaijan, created the steppingstones for the formation of the Azerbaijan Democratic Republic's Army in the following years.

Keywords: The Caucasian Islamic Army, Azerbaijan Democratic Republic, the National Military School, sergeant training course

Kaynakça/Bibliography

Arşiv Kaynakları

Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi (ARDA), Cümhuriyyət Hərbi Nazirliyi, 1/2/2918

Главное Архивное Управление при Кабинете Министров Азербайджанской Республики. Азербайджанская Демократическая Республика (1918-1920) Армия, Издательство Азербайджан, Баку 1998

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Baş Arxiv İdarəsi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-1920): Parlament (stenoqrafik hesabatlar), c.1, Azərbaycan nəşriyyatı, Bakı 1998

Azerbaycan Cumhuriyeti 1918-1920, Osmanlı Arşiv belgeleri, Belge № 79, TEAS Press, Istanbul 2018

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivi (ARDA), Cümhuriyyət Hərbi Nazirliyi, 1/1/2918

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Dövlət Arxivi (ARDA), Cümhuriyyət Hərbi Nazirliyi, 1/1/ 2894

Главное Архивное Управление при Кабинете Министров Азербайджанской Республики. Азербайджанская Демократическая Республика (1918-1920) Внешняя политика, Издательство Азербайджан, Баку 1998

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Яков Ратгаузер, Революция и гражданская война в Баку 1911-1918, ч.1, Издательство Истпарт Отдел ЦК и БК АКП(б), Баку 1927

Mehman Süleymanov, Azərbaycan Ordusunun tarixi, c. 1, Maarif nəşriyyatı, Bakı 2018

Сабухи Ахмедов, Азербайджанцы на фронтах Первой мировой войны: Татарский конный полк. Издательство Зия, Баку 2014

Genelkurmay Başkanlığı, Birinci Dünya Harbinda Türk harbi, Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekatı, c. 2, Genelkurmay yayın evi, Ankara 1995

Mehman Süleymanov, Azərbaycan Ordusu (1918-1920), Hərbi nəşriyyat, Bakı 1998, s.39.

Nasir Yüceer, Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunun Azərbaycan ve Dağıstan Harekatı, Genelkurmay Yayınevi, Ankara 1996

Qafqaz Universiteti Qafqaz Araşdırmaları İnstitutu, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Qafqaz İslam Ordusu, Nurlar Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, Bakı 2008

1. Rıhtım M.C., ve 2. Mehman Süleymanov, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Qafqaz İslam Ordusu, Nurlar nəşriyyatı, Bakı 2013

Mehman Süleymanov, Azərbaycanda İlk Milli Hərbiyyə Məktəbi, Hərbi nəşriyyat, Bakı 2000

Атамалы Шахбазов (Состовитель), Сборник Приказов по Военному Ведомству Азербайджанской Демократической Республики, ч.1 и ч.2, Издательство Маариф, Баку 2018

Sürelı Yayınlar

“Gəncədə Milli Zabitan Təftiř və İmtahan Mərəsimi”, Azərbaycan Qəzeti, N-31, 05.11.1918

İnternet Kaynakları

Нефляшева Н., “Как солдаты-мусульмане служили в армии Российской империи”, <https://www.kavkaz-uzel.eu/blogs/1927/posts/19788.index> (Erişim tarihi: 15.04.2021)

“Почему мусульман не призывали в царскую армию”, https://zen.yandex.ru/media/history_russian/pochemu-musulman-ne-prizyvali-v-carskuuiu-armiiu-5da9a42d34808200b1aaee25 (Erişim tarihi: 18.04.2021)

Tanzimat Sonrası Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e Kadar Erzincan’da Askeri Okullar

Military Schools In Erzincan From The Post-Tanzimat Ottoman Empire To The Republic

Aykut CAN

Öz

Erzincan, Mekteb-i Harbiye’ye öğrenci kaynağı sağlamak maksadıyla askerî ortaokul ve lise açılan şehirlerden biridir. Erzincan’daki ilk askerî okul 1884 senesinde o dönem 4’üncü Ordu Karargâhı olarak kullanılan binada açılan “Erzincan Askerî Ortaokulu”dur. 1906 senesinde ise Erzincan’da “Askerî Sanayi Mektebi” olarak kullanılan binada askerî ortaokuldan ayrı olarak askerî lise açılmıştır. Bu okullar Birinci Dünya Harbi’nde Ruslar’ın Erzincan’ı işgali, 1939 Erzincan depremi vb. nedenlerle birçok kez lağvedilmiştir. Mekteb-i Harbiye’de Yanyalı Esat Paşa’nın 1899-1907 yılları arasındaki ders nazırlığı döneminde ise öğrenci sayısında ciddi bir artış olmasından kaynaklı olarak okul ihtiyacına cevap verebilmek maksadıyla ordu merkezlerinin bulunduğu şehirlere yeni harp okulları açılması düşünülmüştür. Bu doğrultuda 1905 senesinde Edirne, Manastır, Şam, Bağdat ve Erzincan’da da birer harp okulu açılmıştır. Öğretmen ihtiyacının karşılanamaması sebebiyle İstanbul dışında açılmış olan bu okullar 1908’de kapatılmıştır.

Erzincan, 1905'te Harp Okulu'nun da açılmasıyla beraber bünyesinde birer harp okulu, askerî lise, askerî ortaokul ve bir de askerî sanayi mektebi barındıran şehir olarak askerî eğitim tarihimiz açısından önemi haiz olmuştur. Ancak bugüne kadar Erzincan'daki askerî okullar ve eğitim ile alakalı müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu bildiride, arşiv vesikaları, hatırat ve çeşitli diğer kaynaklar ışığında Erzincan'da açılan askerî okulların kuruluş ve lağvedilişleri, eğitim-öğretim faaliyetleri, bu okulların devletin askerî eğitim ihtiyacına ne ölçüde cevap verebildiği hususları ele alınmıştır. Yine bunlarla beraber hangi binaların okul binası olarak kullanıldığı ve devlet tarafından okulların çeşitli ihtiyaçları için verilen ödeneklerin neler olduğu arşiv vesikalarından tespit edilmiştir. Ayrıca bu okullarda görev yapan askerî ve sivil öğretmenler ile sivil kaynaktan muvazaflığa geçen öğretmenler belirlenmiştir. Yine bu okullardan mezun olmuş önemli askerî şahsiyetlerin kimler olduğundan ve mesleki safahatlarından bahsedildikten sonra bazı mezunlarının bu okullar için yazdığı manzum ve mensur yazılardan yola çıkarak bu okulların öğrencilerinin hayatında nasıl ve ne ölçüde iz bıraktığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, Mekteb-i Harbiye, Harp Okulu, Askeri Lise, Askeri Ortaokul

Abstract

Erzincan is one of the cities that opened military secondary schools and high schools in order to provide student resources to Mekteb-i Harbiye. The first military school in Erzincan is the "Erzincan Military Secondary School", which was opened in 1884 in the building that was used as the 4th Army Headquarters at that time. In 1906, a military high school was opened separately from the military secondary school in the building used as the "Military Industry School" in Erzincan. These schools were the Russian occupation of Erzincan during the First World War, the 1939 Erzincan earthquake, etc. It has been abolished many times for reasons. In order to meet the need for schools, new military schools were planned to be opened in the cities where the army centers were located, due to the significant increase in the number of students during the period of Esat Pasha of Yanyalı between 1899-1907. In this direction, military schools were opened in Edirne, Manastır, Damascus, Baghdad and Erzincan in 1905. These schools, which were opened outside of Istanbul, were closed in 1908 due to the inability to meet the need for teachers.

With the opening of the Military Academy in 1905, Erzincan has been important in terms of our military education history as a city that houses a military school, a military high school, a military secondary school and a military industrial school. However, no independent study has been carried out on military schools and education in Erzincan until today. In this paper, in the light of archive documents, memoirs and various other sources, the establishment and abolition of the military schools opened in Erzincan, their education and teaching activities, and the extent to which these schools can meet the military education needs of the state are discussed. Again, it has been determined from archive documents which buildings are used as school buildings and what are the appropriations given by the state for various needs of schools. In addition, the military and civilian teachers working in these schools and the teachers who transferred to active duty from civilian sources were determined. Again, after mentioning the

important military figures who graduated from these schools and their professional ranks, it was evaluated how and to what extent these schools left a mark in the lives of their students based on the verse and prose writings that some graduates wrote for these schools.

Key Words: Erzincan, Mekteb-i Harbiye, Military School, Military High School, Military Secondary School

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Vesikaları

ALTAY, Fahrettin, 10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922, Eylem Yayınları, İstanbul 2008.

BAYAR, M. Hikmet, Askeri Okulların Tarihçeleri, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2009.

ERTUĞ, Celal, Harputlu Yüzbaşı Halil ve Anılarım, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2002.

GÜLCÜ, Nursel, "19. Yüzyılda Askeri Okullar ve Askeri Eğitim Sistemi", Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 3, Antalya 2008, ss. 104-113.

Osmanlı Askeri Tarihi Kara Deniz ve Hava Kuvvetleri, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

Osmanlı Döneminde Askeri Okullarda Eğitim, MSB Yayınları, Ankara 2000.

YERGÖK, Ziya, Tuğgeneral Ziya Yergök'ün Anıları Harbiye'den Dersim'e (1890-1914), haz. Sami Önal, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.

1923-1950 ARASI DÖNEMDE HAVACILIK EĞİTİMİ İÇİN YURTDIŞINA GİDEN TÜRKLER VE TÜRKİYEYE GELEN YABANCILAR

Turks Who Went Abroad For Aviation Training Between 1923 And 1950 And Foreigners Who Came To Turkey

Aykut Canlı

Öz

Türk havacılık tarihi 1911'de bu alanda çalışmak için gönüllü olan ve seçilen Yusuf Kenan ve Fesa Bey'lerin yurtdışında eğitime gitmesiyle beraber başlamıştır. Osmanlı döneminde olduğu gibi cumhuriyet tarihi sürecinde de hem yurtiçinde eğitim çalışmalarına ağırlık verilmiş hem de yetiştirilmek üzere yurtdışına da havacı personeller gönderilmiştir. Yine

Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet dönemi havacılık çalışmalarında da yabancı personellerden destek alınmıştır.

Cumhuriyet döneminde hem Türk Tayyare Cemiyeti odaklı olarak hem de Hava Kuvvetleri odaklı olarak eğitim faaliyetleri sürdürülmüş 1950'lere kadar bu iki kurum birbirinden beslenerek ilerlemişlerdir. Cumhuriyet arşivi bünyesinde hem Türk Tayyare Cemiyetinin hem de Hava Kuvvetlerinin yurtdışına gönderdiği öğrenciler ve yurtdışından Türk topraklarına gelen uzmanlarla alakalı belgeler mevcuttur.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında hava savunması için Türkiye'de Amerikan ve İngiliz destekli olan eğitimlerle ilgili askeri arşivde belgeler mevcuttur. Ek olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen Türk-Amerikan ilişkileri doğrultusunda ABD'ye eğitime gönderilecek Türk havacı subaylarının eğitimiyle alakalı hazırlanan planla dair Amerikan arşivinden belgeler alınmıştır ve bununla ilgili detaylar çalışmamız içerisinde yer alacaktır.

Bu dönemde dikkat çekici olan gelişmelerden bir tanesi de Arap topraklarından 10 gencin havacılık eğitimi almak için Türkiye'ye gelmek istemesidir.

Bu çalışmada amaçlanan Türk Hava Kurumunun eğitim faaliyetleri dışarıda tutularak yalnızca Türk Hava Kuvvetlerinin adına yurtiçi ve yurtdışı eğitim öğretim faaliyetleri yabancı uzmanlar ve yurtdışına giden havacılar odaklı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Hava Kuvvetleri, Yabancı Uzmanlar, Havacılık Eğitimi, Yurtdışı Havacılık Eğitimi

Abstract

The history of Turkish aviation began in 1911 when Yusuf Kenan and Fesa Beys, who volunteered and were selected to work in this field, went to study abroad. As in the Ottoman period, during the history of the Republic, both training activities were given weight at home and aviation personnel were sent abroad to be trained. Again, as in the Ottoman period, support was received from foreign personnel in Aviation Studies in the Republican period.

During the Republican period, both Turkish aviation society and Air Force training activities were continued until the 1950s, when these two institutions progressed by feeding from each other. In the archive of the Republic, there are documents related to students sent abroad by both the Turkish aviation society and the Air Force, as well as experts from abroad who come to Turkish territory.

Documents are available in the military archive related to American and British-sponsored training in Turkey for air defense during the Second World War. In addition, documents have been obtained from the American archive regarding the plan prepared for the training of Turkish aviator officers to be sent to the United States in line with Turkish-American relations that developed after the Second World War, and details about this will be included in our study.

One of the remarkable developments in this period is that 10 young people from Arab lands want to come to Turkey to study aviation.

In this study, the training activities of the intended Turkish Air institution will be excluded and only the domestic and international training activities on behalf of the Turkish Air Force will be focused on foreign experts and airmen going abroad.

Keywords: Turkish Air Force, Foreign Experts, Aviation Training, Foreign Aviation Training

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivler Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30-10-0-0/56-374-1

BCA, 30-11-1-0/75-2-2, lef 3.

BCA, 30-18-1-2/4-39-4

BCA, 30-18-1-2/26-18-16.

BCA, 30-18-1-2/35-28-17

BCA, 30-18-1-2/38-59-6.

BCA, 30-18-1-2/40-80-17.

BCA, 30-18-1-2/36-39-6

BCA, 30-18-1-2/48-63-7

BCA, 30-18-1-2/43-19-2, lef 2.

BCA, 30-18-1-2/48-61-14

BCA, 30-18-1-2/42-1-17

BCA, 30-18-1-2/42-3-18

BCA, 30-18-1-2/42-9-26.

BCA, 30-18-1-2/74-36-17

BCA, 30-18-1-2/74-37-9

BCA, 30-18-1-2/76-56-5

BCA, 30-18-1-2/89-111-13

BCA, 30-18-1-2/89-115-6

BCA, 30-18-1-2/89-105-4

BCA, 30-18-1-2/92-86-9

BCA, 30-10-0-0/200-364-14

BCA, 30-10-0-0/133-955-21, lef 1,2.

BCA, 30-18-1-2/99-57-12
BCA, 30-18-1-2/98-39-6
BCA, 30-18-1-2/98-51-7
BCA, 30-18-1-2/99-59-8
BCA, 30-18-1-2/100-93-11
BCA, 30-18-1-2/103-70-9
BCA, 30-18-1-2/103-70-10
BCA, 30-18-1-2/104-15-7, lef 1-3-8
BCA, 30-18-1-2/104-2-31
BCA, 30-10-0-0/61-410-17, lef 2.
BCA, 30-18-1-2/102-36-15, lef 1,5
BCA, 30-18-1-2/104-4-17
BCA, 30-10-0-0/47-304-9
BCA, 30-10-0-0/46-297-22, lef 1-3
BCA, 30-10-0-0/133-957-20
BCA, 30-18-1-2/104-16-19, lef 1,5,7,10,11.
BCA, 30-10-0-0/46-297-43
BCA, 30-18-1-2/112-65-1
BCA, 30-18-1-2/107-107-10, lef 1-3-9-10
BCA, 30-10-0-0/81-532-8.
BCA, 30-18-1-2/109-79-11
BCA, 30-18-1-2/111-45-2
BCA, 30-18-1-2/110-15-15
BCA, 30-18-1-2/119-28-10
BCA, 30-10-0-0/61-410-20

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi ATASE ATASE

İDH (İkinci Dünya Harbi) Katalogu, Kutu No 5, Gömlek No 41, lef 1,2,3

ATASE İDH (İkinci Dünya Harbi) Katalogu, Kutu No 6, Gömlek No 83 ATASE İDH (İkinci Dünya Harbi) Katalogu, Kutu No 6, Gömlek No 84 ATASE İDH (İkinci Dünya Harbi) Katalogu, Kutu No 6, Gömlek No 88. ATASE İDH (İkinci Dünya Harbi) Katalogu, Kutu No 6, Gömlek No 98, İef 3. ATASE İDH (İkinci Dünya Harbi) Katalogu, Kutu No 6, Gömlek No 79. National Archives (U.S.A)

National Archives, "Training Turkish Air Force Officer" RG 342 (Records of the U.S. Air Force Commands, Activities, and Organizations, 1900-2003), Series: Central Decimal Correspondence Files, 1919-1950, Entry: P 26, Box 3291, Location: 190/72/19/6.

Sürelı Yayınlar

Havacılık ve Spor

"Türkkuşu'nun Uzmanları Geliyor" Havacılık ve Spor, Sayı: 141, Ankara 1935, s. 2274

"Türkkuşu'nun Açılış Merasimi Bu Hafta Ankara'da Yapılıyor", Havacılık ve Spor, Sayı: 141, Ankara 1935, s. 2289.

"Muallimlerin Kısa Tercüme-i Halleri", Havacılık ve Spor, Sayı: 142-143, Ankara 1935, s. 2309.

Diğer Yayınlar

Canip Orhun, Cranwell Hatıraları Bir Havacı Teğmenin Güncesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

**Kahraman Şakul, "Osmanlı'da Balonlar ve Balonculuk; Gökten Çadır Düştü", Toplumsal Tarih, Sayı 117, İstanbul, s.30-33
1Hava Kuvvetleri Basım ve Neşriyat Müdürlüğü Ankara 1971.**

Tezler

Aykut CANLI, Osmanlı'dan Cumhuriyete Askeri ve Sivil Havacılık Eğitimi 1911-1950, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

Türk Ordusu Subay Eğitim-Öğretim Sisteminin Karşılaştırmalı Bir Analizi

A Comparative Analysis of Turkish Professional Military Education

Barış ATEŞ

Öz

Günümüz Türk Ordusunun tarihsel kökenleri çok eskiye dayansa da organizasyon yapısı ve subay yetiştirme modellerini anlamak için 19'uncu yüzyılın ilk dönemini yani Yeniçeri teşkilatının kaldırılmasından sonra meydana gelen gelişmeleri incelemek gerekir. 1834'de Harp Okulu ve 1848'de Harp Akademisinin kuruluşu ile birlikte sırasıyla Fransız, Alman ve Amerikan modellerine göre tasarlanan subay eğitim-öğretim modelinin anlaşılabilmesi için eğitim-öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışma nitelikli bir subaylar grubu yetiştirmek için gereken akademik öğrenim-askeri eğitim dengesi ve birbiriyle bağlantılı müfredat oluşturulması, dönüşümlü görev, ileri seviye subay eğitime yeterli sayıda subayı tefrik etmek ve ayrıca eğitim-öğretim metotlarını birer değişken olarak kabul ederek subay eğitim-öğretim modelini diğer ülkelerle karşılaştırmalı bir yöntemle analiz etmektedir. Dolayısıyla her değişimde ortaya çıkan yeni modelin yeterliliğini ölçmeyi hedeflemektedir. Başlangıçtan itibaren Fransız, Alman ve Amerikan modellerini tecrübe eden tek kuvvet olması ve sayısal büyüklüğü itibarıyla Kara Kuvvetleri ve komuta kademesini oluşturması nedeniyle ağırlıklı olarak kurmay subay eğitim-öğretimi çalışmanın odağındadır. Çalışmada arşiv belgeleri, resmi askeri yayınlar, konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynaklar ve subaylarla yapılan mülakatlardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Ordusu, subay eğitim-öğretim sistemi, Harp Akademisi, kurmay subay

Abstract

While the origin of the Turkish Army dates back to ancient times, understanding its current organizational structure and professional military education (PME) requires an examination of the developments that occurred following the abolition of the Janissary corps in the first half of the nineteenth century. The principles of PME should be considered variables while examining models based on the French, German, and American models established in 1834 and 1848, respectively, with the creation of the Military Academy and Staff College. The PME model is compared in this research by examining rotational duty, balanced academic education-military training, interconnected curriculum, offering broad-based advanced education to a sufficient number of officers, and teaching methods as variables. This study focuses mainly on the Army since it is the only service that has experienced the French, German and American models, and it is the big brother of three services. Additionally, the general staff officer education will be scrutinized due to its role in shaping the command group. The references include archival documents, official military publications, secondary local and foreign research, and officers' interviews.

Key Words: Turkish army, Professional military education, Staff College, general staff officer

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

US National Archives (US NA), RG 334/251A/21, JAMMAT Monthly Progress Report, Staff College Prerequisites and Curriculum, January 1951.

US National Archives (US NA), RG 334/250/7, 353.03 (1952), Instructors at the Staff College, 24 Temmuz 1952.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

AKBAŞ, Tamer, Benim Oğlum Paşa Olacak: Bir Generalin Anıları, Potkal Kitap Yayınları, İstanbul 2014.

AKMEŞE, Handan N., The Birth of Modern Turkey: The Ottoman Military and the March to World War 1, I.B. Tauris, Londra 2005.

ALTIPARMAK, Sırrı, “Colmar Freiherr von der Goltz Paşa'nın Biyografisi (sempozyum dışı bildiri)”, 20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi Sempozyum Bildirileri, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 13 Ekim 1983, s.53-61.

ARIKAN, M.Baha, Komutanlığın Psikolojisi, Bozkurt Kütüphanesi, İstanbul 1941, s.21-22.

BARNETT, Correlli, “The Education of Military Elites”, Journal of Contemporary History, 2(3), 15-35, 1967.

BERKES, Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, YKY Yayınları, 18.Baskı, İstanbul 2012.

BİRAND, Mehmet A., Emret Komutanım, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986.

BÖLÜĞİRAY, Nevzat, Geçmişten Geleceğe, Tekin Yayınevi, İstanbul 2009.

BROWN, James, “The Military and Society: The Turkish Case”, Middle Eastern Studies, Cilt 25, No. 3 (Temmuz 1989), s. 387-404.

CLEMENTE, Steven E., For King and Kaiser! The Making of the Prussian Army Officer, 1860-1914, Greenwood Press, Westport 1992.

CREVELD, Martin van, The Training of Officers, the Free Press, New York 1990.

DEMETER, Karl, The German Officer Corps in Society and State 1650-1945, Weidenfeld and Nicolson, Londra 1965.

ERICKSON, Edward J., Ottoman Army Effectiveness in World War I, A Comparative Study, Routledge, Oxford 2007.

FREY, Frederick W, The Turkish Political Elite, The MIT Press, Massachusetts 1965.

GAT, Azar, The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz, Clarendon Press, Oxford 1989.

GÖRGÜLÜ, İsmet, On yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 (2nd bs.), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

GÜVENTÜRK, Faruk, İyi Bir Komutan, Kurmay Subay ve Karargâh Subayı Nasıl Olmalıdır, OKAT Yayınevi, İstanbul 1966.

HITTLE, James D., The Military Staff: its history and development, The Stackpole company, Harrisburg Pennsylvania 1961.

HUNTINGTON, Samuel, The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations, Vintage Books, New York 1957.

IISS, The Military Balance, Chapter Four: Europe, 112:1, 71-182, 2012.

İSKORA, Muharrem Mazlum, Harp Akademileri Tarihçesi 1846-1965, Cilt 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966.

JAZET, Paul, Histoire de L'école Spéciale Militaire de Saint-Cyr Par un Ancien Saint-Cyrien, Librairie Ch. Delagrave, Paris 1886.

JOHNSON-FREESE, Joan, "The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later", Orbis, 56 (1), s.135-153, 2012.

KARABEKİR, Kazım, Hayatım, Kronik Kitap, İstanbul 2019.

KARATAMU, Selahattin, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 3.Cilt, 6.Kısım (1908-1920), 1.Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971.

KENNEDY, Gregory C., NEILSON, Keith, Military Education: Past, Present, and Future, Praeger, Londra 2002.

KING, Anthony, The Transformation of Europe's Armed Forces: From the Rhine to Afghanistan, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

KURTCEPHE, İsrail ve BALCIOĞLU, Mustafa, Kara Harp Okulu Tarihi, KHO Matbaası, Ankara 1991.

KÜÇÜK, Sami, Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderinin Belirleyen Köşk Harekatı, Mikado Yayınları, İstanbul 2008.

LIBEL, Tamir, European Military Culture and Security Governance: Soldiers, Scholars and National Defence Universities (1st ed.), Routledge, Londra 2016.

MASLAND, John.W & RADWAY, Laurence I., Soldiers and Scholars: Military Education and National Policy, Princeton University Press, Princeton 1957.

MİLLOTAT, Christian O.E., German Army, Understanding The Prussian-German General Staff System, Strategic Studies Institute U.S. Army War College March 20, 1992.

MOREAU, Odile, Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu: Askeri "Yeni Düzen" in İnsanları ve Fikirleri: 1826-1914, Çev. Işık Ergüden, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

MUKHERJEE, Anit, "Educating the Professional Military: Civil-Military Relations and Professional Military Education in India", Armed Forces & Society, Cilt 44(3), 2018, 476-497.

MUTH, Jörg, Command Culture: Officer Education in the US Army and the German Armed Forces, 1901-1940, and the consequences for World War II, University of North Texas Press, Texas 2011.

ÖNAL, Sami, Tuğgeneral Ziya Yergök'ün Anıları: Harbiye'de Dersim'e 1890-1914, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.

PARKIN, Russell, "Introduction: Protean War and the Dilemma of Professional Military Education", Warfighting and Ethics, Selected Papers from the 2003 and 2004 Rowell Seminars, Land Warfare Studies Centre, Canberra, July 2005.

SATANA, Nil S., "Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy", Armed Forces & Society, 34, 357-388, 2008.

SEYHAN, Dünder, Gölgedeki Adam, Hür Dağıtım, İstanbul 1966.

ŞİVİLOĞLU, Murat, The Emergence of Public Opinion: State and Society in the Late Ottoman Empire, Cambridge 2018.

TOKER, Hülya, Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2014.

UYAR, Mesut, “Brothers in Arms: Turkish Officers in the Çanakkale (Dardanelles) Campaign”, Paper presented to the Conference Gallipoli in Retrospect 90 Years on, Onsekiz Mart University International Conference, Çanakkale, 21-23 April 2005.

UYAR, Mesut, “Ottoman Arab Officers between Nationalism and Loyalty during the First World War”, War in History, 20(4), 2013.

UYAR, Mesut, ERICKSON, Edward J., A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk, ABC-CLIO, 2009.

UYAR, Mesut ve VAROĞLU, A. Kadir, “In Search of Modernity and Rationality: The Evolution of Turkish Military Academy Curricula in a Historical Perspective”, Armed Forces & Society, 35, 180-202, 2008.

WALLACH, Jehuda, Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye’de Prusya-Alman Askeri Heyetleri:1835-1919, Çev. Fahri Çeliker, ATASE Yayınları, Gnkur Basımevi, Ankara 1985.

WHITE, Charles H., The Enlightened Soldier: Scharnhorst and the Militärische Gesellschaft in Berlin, 1801-1805, Praeger, Londra 1989.

WILKINSON, Spenser, The Brain of an Army: A Popular Account of the German General Staff, Second edition, Archibald Constable & Co, Westminster 1895.

WINTON, Harold R., “The Creation and Sustainment of Advanced Warfighting Institutions”, Warfighting and Ethics, Selected Papers from the 2003 and 2004 Rowell Seminars, Land Warfare Studies Centre, Canberra, July 2005.

WHITTON, Frederick E., Moltke, Constable and Company Ltd, Londra 1921.

YALMAN, Aytaç, Zorlu Yılların Sessiz Tanığı-1: Vatana Adanmış Bir Hayat, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2014.

YEŞİL, Fatih, “Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar”, Osmanlı Askeri Tarihi: 1792-1918, Ed. G.Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

YİRMİBEŞOĞLU, Sabri, Askeri ve Siyasi Anılarım 1928 - 1965 -1. Cilt, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1999.

YURDABAK, Turgut, Harp Akademileri'nin Tarihsel Zamandizini Kronolojisi 1848 1978, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1979.

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığından: 18 Aralık 2005, Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliği, madde 37, sayı:26027

Resmî Gazete, Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 9 Nisan 2011, Sayı: 27900

Türk İstiklal Harbi’ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt I-2, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 2010.

2000’li Yıllarda Türk Harp Akademileri ve Kurmay Subay, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1992.

Harb Akademileri Tarihçesi ve 1848-1970 Yılları Arasında Okutulan Dersler, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1969.

Harp Akademileri Yıllığı 1848-1988, “Kara Harp Akademisi”, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1988.

Mülakatlar

Tuğgeneral Bill Kingdon, İngiliz Kara Kuvvetleri, 20 Ekim 2013, Kabil, Afganistan.

Binbaşı M. Erra, İtalya Kara Kuv., 19 Eylül 2013, Kabil, Afganistan.

Albay S. Vail, ABD Kara Kuv., 27 Eylül 2013, Kabil, Afganistan.

Yarbay S. Kendall, İngiltere Hava Kuvvetleri, 21 Ağustos 2013, Kabil, Afganistan.

Binbaşı K. Framand, Kanada Hava Kuvvetleri, 17 Ekim 2013 Kabil, Afganistan.

Binbaşı P. Sellal, Fransa Kara Kuvvetleri, 5 Eylül 2013, Kabil, Afganistan.

Binbaşı S. Mahne, Almanya Kara Kuvvetleri, 29 Ağustos 2013, Kabil, Afganistan.

Yarbay L. Levitte, Fransa Hava Kuv., 4 Mayıs 2017, Brunssum, Hollanda.

Yarbay S. Schreeg, Almanya Kara Kuv., 1 Haziran 2017, Brunssum, Hollanda.

Binbaşı T. Jones, ABD Kara Kuv., 1 Haziran 2017, Brunssum, Hollanda.

Binbaşı G. Cinque, İtalya Kara Kuv., 19 Haziran 2017, Brunssum, Hollanda.

Yarbay A. Gomez, İspanya Kara Kuv., 19 Haziran 2017, Brunssum, Hollanda.

Yarbay L. Barroso, Portekiz Kara Kuv., 30 Haziran 2017, Brunssum, Hollanda.

Binbaşı C. Craghs, Hollanda Hava Kuv., 3 Temmuz 2017, Brunssum, Hollanda.

Binbaşı I. Caskie, İngiliz Hava Kuvvetleri, 23 Ocak 2018, Brunssum, Hollanda.

İnternet Kaynakları

Alman Harp Akademisi, <https://www.fueakbw.de/index.php/en/about>

2015 Demographics Profile of the Military Community, US Department of Defense, 2015. U.S. Army Command and General Staff College Catalog Year 2015-2016, Fort Leavenworth, Kansas, 2016.

<https://www.gov.uk/government/statistics/uk-armed-forces-monthly-service-personnel-statistics-2017>

<http://www.ecole-superieure-de-guerre.fr/ecole-application-etat-major.html>, erişim tarihi:10 Aralık 17

Historique de la 31e promotion de l'Ecole spéciale militaire de Saint-Cyr (1847-1849), promotion de la République s.2. <https://www.saint-cyr.org/medias/editor/files/1847-1849-31e-promotion-de-la-republique.pdf>, 26 Ocak 2011.

SCHOY, Michael, Canadian Forces College, www.cfc.forces.gc.ca/259/181/82_schoy.pdf, “General Gerhard Von Scharnhorst: Mentor of Clausewitz and Father of the Prussian-German General Staff”.

<http://www.tsk.tr/TskHakkinda/GenelkurmayBaskanlari>.

İİ. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Ordusu Askeri Eğitiminde Piyade Talimnameleri

Infantry Instruction in Military Training of the Ottoman Army from the Second Constitutional Era to The Great War

Baturhan KAYA

Öz

Gelişen teknolojiye, değişen harp anlayışına, genişleyen iletişim ve dünya görüşüne rağmen; muharebenin temel anlayışı olan “zafer piyadenin süngüsünün ucundadır” cümlesi, halen geçerliliğini korumaktadır. Savaş teknolojisi ve anlayışı son bir asırda hızlı bir değişim geçirmiştir ancak yüz yıldan fazla zaman önce yaşanan Birinci Dünya Savaşı'nın temelinde piyadenin olduğu şüphesizdir.

Bu sebeple Birinci Dünya Savaşı'nın en etkin unsurlarından biri olan Osmanlı Ordusu'nun muharebelerinin değerlendirilmesi açısından Osmanlı Ordusu'ndaki en yoğun muharip birim olan piyadenin eğitime ve eğitim metotlarına bakmamız gerekmektedir.

Nizam-ı Cedid'den beri sürekli bir yenilik ve değişim içerisinde olan Osmanlı Ordusu, 1870'lerden itibaren Prusya/Almanya anlayışına göre tertip ve tanzim edilmiş ve askerlere buna göre eğitim verilmiştir. II. Meşrutiyet'in ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında hissedilen değişimler ve Alman etkisi orduyu Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'na hazırlayacaktır. II. Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Ordusu'nda uygulamaya konulan piyade talimnameleri de bu anlayışları tanımlamak için büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Ordusu, Osmanlı Piyadesi, Piyade Talimnamesi, II. Meşrutiyet, Ordu Modernizasyonu

Abstract

Gelişen teknolojiye, değişen harp anlayışına, genişleyen iletişim ve dünya görüşüne rağmen; muharebenin temel anlayışı olan “zafer piyadenin süngüsünün ucundadır” cümlesi, halen geçerliliğini korumaktadır. Savaş teknolojisi ve anlayışı son bir asırda hızlı bir değişim geçirmiştir ancak yüz yıldan fazla zaman önce yaşanan Birinci Dünya Savaşı'nın temelinde piyadenin olduğu şüphesizdir.

Bu sebeple Birinci Dünya Savaşı'nın en etkin unsurlarından biri olan Osmanlı Ordusu'nun muharebelerinin değerlendirilmesi açısından Osmanlı Ordusu'ndaki en yoğun muharip birim olan piyadenin eğitime ve eğitim metotlarına bakmamız gerekmektedir.

Nizam-ı Cedid'den beri sürekli bir yenilik ve değişim içerisinde olan Osmanlı Ordusu, 1870'lerden itibaren Prusya/Almanya anlayışına göre tertip ve tanzim edilmiş ve askerlere buna göre eğitim verilmiştir. II. Meşrutiyet'in ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında hissedilen değişimler ve Alman etkisi orduyu Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'na hazırlayacaktır. II. Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Ordusu'nda uygulamaya konulan piyade talimnameleri de bu anlayışları tanımlamak için büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Ordusu, Osmanlı Piyadesi, Piyade Talimnamesi, II. Meşrutiyet, Ordu Modernizasyonu

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

BOA, İ..MMS.45-1919, 16 Muharrem 1290 [16 Mart 1873]

Kaynak Eserler

1914 Piyade Talimnamesi

Ahmed Ali, Piyade ve Süvari Bölüğünün Ders-i Endahtı Talim ve Terbiyesine Dair Vesaya, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Harp Okulu Matbaası, İstanbul 1912.

Ahmed Ali, Piyade Efrad Dersleri 1 - Arazinin Tanınması ve Usul-u İstifade, Harp Okulu Matbaası, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul 1909.

Ahmed Ali, Piyade Efrad Dersleri 3 – Küçük Çaplı Mavzer Tüfeği, Harp Okulu Matbaası, İstanbul 1909.

Ahmed Ali, Piyade Efrad Dersleri 6 – İleri Karakol, Piyade Keşif Kolları, Manevra Kavaidi, Konak ve Orduğâh Hizmeti, İaşe, Ağırlıklarda Efradın Suret-i Hareketi, Harp Okulu Matbaası, İstanbul 1913.

Ahmed Ali, Piyade Efrad Dersleri 7 – Malumat-ı İbtidaiye, Osmanlı Tarihi, Askerlik, Vezaif-i Esasiye-i Askeriye, Ceza ve Mükâfat, Harp Okulu Matbaası, İstanbul 1911.

Ahmed Ali, Piyade Efrad Dersleri 8 - Kışla ve Koğuş Hizmetleri, Beden Temizliği ve Sağlığı, Elbise ve Teçhizatın Bakımı, Korunması ve İcra Edilmesi, Harp Okulu Matbaası, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul 1911.

Ahmed Ali, Piyade Efrad Dersleri 9 – Berrî ve Bahrî Zâbitanın Alâmet-i Fârikaları, Mâfevke Karşı Tavrı ve Hareket, Muhtelif Mahâllerde Sûret-i Hareket, Harp Okulu Matbaası, İstanbul 1911.

Baron Freitag von Loringhoven, Yeni Piyade Talimnamesinin İzahı, Çev. Osman Nuri, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Özege Koleksiyonu.

Piyade Alayı Talimi, Harp Okulu Matbaası, İBB Atatürk Kitaplığı, İstanbul 1868.

Piyade Bölük Talimi, Harp Okulu Matbaası, İBB Atatürk Kitaplığı İstanbul 1863.

Piyade Nefer Talimnâmesi.

Piyade Tabur Talimnâmesi.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

David Nicolle, Osmanlı Piyadesi, Çev.: Osman Kaynakçı, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Fahri Türk, Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012.

Gültekin Yıldız, Osmanlı Askeri Tarihi: Kara Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918), Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

İlber Ortaylı, Osmanlı Ordusu'nda Alman Nüfuzu, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

Kerim Kalır, Osmanlı Kara Kuvvetlerinde Karma Birlik/Görev Gücü Teşkilleri (1860-1897), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Nejat Eralp, Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kullanılan Silahlar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.

Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson, Osmanlı Askeri Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Werner Widder, "Auftragstaktik and Innere Führung: Trademarks of German Leadership", Military Review, 82, (2002), s. 3-9.

KLASİK OSMANLI HARP USULÜNDE SÜVARİ TALİMİ; FURUSİYELER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

CAVALRY TRAINING IN THE CLASSICAL OTTOMAN WARFARE: AN EXAMINATION ON FURUSİYYES

Burhan Erhan ÇAVDAROĞLU - Mert Can ERDOĞAN

Öz

Askerî bir yapı üzerine kurulan Osmanlı İmparatorluğu, tarihsel köklerini aldığı süvari geleneği üzerine ordusunu yapılandırmıştı. Bu yapılandırma, başlarda profesyonel olmayan Gazi Alplar şeklinde temayüz etmiş olsa bile, geçen zaman içinde önce timarlı sipahilere, takiben kapıkulu süvarilerinin varlığına doğru evrilmiştir. Askeri devrimin kendini Osmanlı ve rakipleri için ciddi manada hissettirmeye başladığı 1650-1700 yıllarına kadar, meydan muharebelerinin savaş tarihini etkilediği bilinen bir hakikattir. Bu süre içerisinde, muharebelerin başlangıç, ilerleme ve sonucunun belirlenmesinde süvarilerin etkinliği ortadadır. Bu etkinliğin sağlanması için süvari geleneğine ciddi manada bağlı olan Memlûk, Safevi ve Osmanlı Devletlerinde süvariliğin gelişmesi için birçok eser kaleme alınmıştır. “Furusiye” yahut “Silahşorname” de denilen bu eserler, olası bir savaş durumunda süvarinin atını nasıl sürmesi gerektiği, oku, yayı, kılıcı, kalkanı, gürzü, mızrağı ve ciridi nasıl kullanması gerektiği ve olası yaralanma ve kazalar da yapılması gerekenleri anlatan adeta birer ders kitabı niteliğindedir. Söz konusu eserlerin önemi ise yine özellikle Avrupa ile girilen muharebelerde anlaşılacaktır. Zira bu eserlerde Avrupa süvarisi karşısında Osmanlı süvarisinin nasıl başarılı olduğunun sırları mevcuttur. Bugün elimize ulaşan Matrakçı Nasuh’un “Tuhfetü’l Guzât”, Firdevsî-i Rûmî’nin “Silahşorname” ve Aristoteles’e atfedilen “Âdâb-ı Harb ve Üslûb-ı Ceng” isimli eserler birer furusiye olma özelliği taşımalarının yanında süvarilerin nasıl talim ettikleri, bu talimlerin savaş anında nasıl pratik uygulamaya döneceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Klasik dönem Osmanlı harp usulünün süvariler üzerinden incelendiği bu çalışmada, Osmanlı ordusunun belkemiği konumundaki süvari sınıfının talimlerinin izah edilmesi, bunların hem girilen muharebelerde batıya karşı sahip oldukları üstünlüğün izahı hem de askeri devrime neden adapte olamadığı meselelerine bir izahat getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Furusiye, Klasik Çağ, Timarlı Sipahi, Kapıkulu

Süvarisi, Talim Abstract

The Ottoman Empire, which was founded on a military structure, organized its army on the cavalry tradition which constituted its historical roots. Although this organization initially emerged in the form of unprofessional Ghazi warriors, it has evolved over time first into the cavalry timariots then to the Kapıkulu cavalry (mounted Janissaries). It is a known fact that until 1650-1700, until the military revolution started to make itself felt seriously for the Ottoman Empire and its rivals, the pitched battles affected the history of the war. During this time, the effectiveness of the cavalry in determining the start, progress and outcome of battles is obvious. In order to ensure this practice, many works were written for the advance of cavalry

tradition in the Mamluk, Safavid and Ottoman Empire, which were seriously attached to the cavalry tradition. These works, also called "Furusiye" or "Gunshort", are almost a lesson that explains how the cavalry should ride his horse in a possible war situation, how to use the arrow, bow, sword, shield, mace, spear and javelin and what to do in possible injuries and accidents. The importance of these works will be understood especially in the battles with Europe. Because, in these works, there are secrets of how the Ottoman cavalry was successful against the European cavalry. The works of Matrakçı Nasuh's "Tuhfetü'l Guzât", Firdevsî-i Rûmî's "Silahşörname" and "Âdâb-ı Harb and Üslûb-ı Ceng" attributed to Aristotle are not only furusiye, but also how to train cavalry. what they teach is very important in terms of showing how these drills will return to practical application during war. In this study, which examines the classical Ottoman warfare style through cavalry, it is aimed to explain the training of the cavalry class, which is the backbone of the Ottoman army, to explain both their superiority over the west in the battles and why they could not adapt to the military revolution.

Key Words: Furusiye, Classical Age, Timariot Cavalry, Kapıkulu Cavalry, Training

Kaynakça / Bibliography

Agoston, Gabor, "Büyük Meydan Muharebelerinde Uygulanan Strateji ve Taktikler", XV. Ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan, İsmail Kurt, Seyit Ali Tüz, Ensar Yayınevi, İstanbul 1997.

_____, Osmanlı'da Savaş ve Serhad, Çev. Ve Yay. Haz. Kahraman Şakul, Timaş Yayınevi, İstanbul 2013.

Ahmed Ağa, Ahmed Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü, Yay. Haz. Richard F. Kreutel – Esat Mermi Erendor, Epsilon Yayınevi, İstanbul 2005.

Ahmet Refik, Osmanlı Zaferleri, Timaş Yayınevi, İstanbul 1996.

Anonim, Anonim Osmanlı Tarihi (1299-1512), Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2015.

_____, Anonim Selçuknâme, Çev. Ve Yay. Haz. Halil İbrahim Gök-Fahrettin Çoşguner, Atif Yayınları, Ankara 2014.

_____, Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehemed Han, Yay. Haz. Hâil İnalcık-Mevlûd Oğuz, TTK Yayınevi, Ankara 1989.

Ariç, M. Hilmi, 17. Asrın İkinci Yarısında Osmanlı Savaş Tekniği ve Timarlı Sipahiler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2010.

Aristoteles, Âdâb-ı Harb ve Üslûb-ı Ceng, Yay. Haz. Özer Şenödeyici, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2014.

Aşık Ali Paşa, Garibname, Yay. Haz. Kemal Yavuz, C.2/II, TDK Yay., İstanbul 2000.

Aşıkpaşazade, Aşıkpaşazade Tarihi, Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013.

Babinger, Franz, "Safiy-ed-Din", MEB İ.A., C.10, İstanbul 1967.

Behişti Ahmed Çelebi, Tarih-i Behişti, C.2, Yay. Haz. Fatma Kaymaz, Ed. Mertol Tulum, TTK Yayınevi, Ankara 2016.

Cezar, Mustafa, Mufassal Osmanlı Tarihi, C.2, TTK Yayınevi, Ankara 2011.

avdarolu, Burhan Erhan, "Selçuklu Harp Sanatının İncelenmesi; 1116 Bolvadin Muharebesi rneği", Bolvadin Araştırmaları 1, Eğitim Yayınevi, Konya 2018.

_____, "Askeri Dönüşüm ağında Mercidabık ve Ridaniye Savaşları Üzerine Bir Tahlil", Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, V/14, 2017.

_____, Değişen Harp Usulü Karşısında Osmanlı Ordusu: Timarlı Sipahiler ve Yeniçeriler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2021.

etin, Altan, Memlūk Devletinde Askeri Teřkilat, Eren Yayınevi, İstanbul 2007.

Emecen, Feridun M., "Mercidabık", DİA, C.10, Ankara 2004.

_____, "Varna Muharebesi", DİA, C.42, İstanbul 2012.

_____, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, Timaş Yayınevi, İstanbul 2012.

_____, Osmanlı Klasik ağında Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Erdoğan, Eralp, Safevi Devleti'nin Askeri Teşkilatı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.

Ertük, Bahaddin, Eski Türk Seferleri, Askeri Fabrika Basımevi, Ankara 1984.

Firdevsî-i Rûmî, Silahşorname, Yay. Haz. Bekir Biçer, izgi Kitapevi, Konya 2011.

Georges Pachymeres, Bizanslı Gözüyle Türkler, ev. İlcan Bihter Barlas, İlgı Kùltür Sanat Yayınevi, İstanbul 2009.

Gregory Ebu'l Ferec, Abu'l Farac Tarihi, evr. Ö.R. Doğrul, I-II, Ankara, 1978.

Gündüz, Tufan, "şah İsmail", TDV İ.A., C.XXXVIII, İstanbul 2010.

Hammer, Joseph Von, Büyük Osmanlı Tarihi, Tercüme Mümin evik, I-XVIII, Üçdal Hikmet Neşriyat, "tarihsiz", C.4.

Haydar Çelebi, Haydar Çelebi Ruznamesi, Nşr. Yavuz Senemoğlu, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1976.

İrmak, Ali, Osman Gazi ve Orhan Gazi Devri Osmanlı-Bizans Münasebetleri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1994.

İnalçık, Halil, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", Osmanlı Beyliği, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.

_____, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", Osmanlı Ansiklopedisi, C.1, Ankara 1999.

_____, Devlet-i 'Aliyye I , İş Bankası Yayınevi, İstanbul 2015

_____, Hicri 835 Tarihli Sùret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid, TTK Yayınevi, Ankara 1987.

Kafadar, Cemal, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu İki Cihan Aresinde, Çev. Ceren Çıkin – Yay. Haz. Mehmet Öz, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010.

Karadeniz, Ümran, “Silahşorluğa Dair Önemli Bir Kaynak: Anonim Silahşorluk Risalesi”, TTK Belgeler Dergisi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C. XXXVIII, S. 38, Ankara 2013.

_____, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Savaş Oyunları ve Silahşorluk Gösterileri”, Uluslararası Savaş ve Kültür Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara 2017.

Kemal Paşazade, Tevarih-i Al-i Osman, X. Defter, Yay. Haz. Şerafettin Severcan, TTK Yayınevi, Ankara 1996.

Kesik, Muharrem, At Üstünde Selçuklular, Timaş Yayınevi, İstanbul 2014.

Kılıç, Şahin, Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora) Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları, İthaki Yayınevi, İstanbul 2013.

Kolçak, Özgür, XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.

Matrakçı Nasuh, Tarih-i Ali Osman, Yay. Haz. Göker İnan, Ed. Erhan Afyoncu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2019.

_____, Tuhfetü'l – Guzât, Yay. Haz. Ümran Karadeniz, TTK Yayınevi Ankara 2019.

Mevlana Mehmed Neşri, Cihânnümâ, Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013.

Muhammed b. Şeyh Mustafa, Umdetü'l Mütenezilin, Yay. Haz. Mehmet Yastı, Palet Yayınları, Konya 2016.

Murphey, Rhoads, Osmanlı'da Ordu ve Savaş, Homer Kitapevi, İstanbul 2007.

Oruç Bey, Oruç Beğ Tarihi, Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2014.

Özünü, Emine Erdoğan , Ayntâb Sipahileri, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.

Solakzade, Solakzade, Solakzade Tarihi, C. 2, Nşr.Vahid Çabuk, Sevinç Matbaası, Ankara 1989.

Şenol, Asiye, Osmanlı-Safevî İlişkileri ve Çaldıran Savaşı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2018.

Şükrî- i Bitlîsî , Selim-Nâme, Yay. Haz.Ahmet Uğur İstanbul 1995.

Tansel, Selahattin, Yavuz Sultan Selim, TTK Yayınevi, Ankara 2016.

Tokalak, İsmail, Bizans Osmanlı Sentezi, Asi Kitapevi, İstanbul 2017.

TSMA D.5641/1.

TSMA, D.5641.

Uyar Mesut – Erickson Edward J., Osmanlı Askerî Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

ORTAÇAĞ TÜRK ORDULARINDA PİYADELERİN EĞİTİMİ

INFANTRY TRAINING IN THE MEDIEVAL TURKISH ARMIE

Umut AKSOY – Bülent ÖZKUZUGÜDENLİ

Öz

Orta Çağ Türk orduları büyük ölçüde süvarilere dayanmakla birlikte piyade savaşçıların da savaşta önemli bir yeri bulunmaktaydı. Piyadeler, süvarilerden daha farklı eğitimler alırlardı. Piyadelere verilen eğitimler arasında öncelikle silahsız dövüş eğitimleri gelirdi. Bunlar güreş, tokat atma, tekme atma ve ağırlık kaldırma eğitimi (zur-azmayi kerden) gibi düşman ile silahsız bir şekilde dövüşme ve güç artırma eğitimleriydi. Ayrıca ok-yay, kısa mızrak, sapan ve disk gibi fırlatmalı silahlar için atıcılık eğitimleri alıyorlardı. Bunun yanında, balta, kılıç, hançer ve gürz gibi parçalayıcı ve delici silahları da çok iyi kullanmak zorundaydılar. Piyade okçuların, kompozit yay, Tatar yayı, navek oku ve ateş oku gibi farklı tiplerdeki yay ve ok türü silahları ustalıkla kullanmayı öğrenmeleri gerekmektedir. Piyadelerin ok-yay türü silahları zırhsız ve zırhlı iken ve gemi gibi hareketli bir binit üzerinde iken kullanmayı öğrenmeleri de büyük önem taşımaktaydı. Gerektiğinde yay ve ok gibi silahları tamir etmeyi öğrenmeliydiler. Müstahkem mevkilere tırmanabilmek için kemend atma, kemendi isabet ettirme ve kemend ipine tutunarak yüksek duvarlara tırmanma eğitimi alıyorlardı. Nihayetinde savaşların temel amacı surları, kaleleri ve dolayısı ile yeni toprakları fethetmek idi. Bundan dolayı sur ve kaleleri ele geçirmek büyük bir önem arz etmekteydi. Müstahkem mevkieleri ele geçirmenin diğer bir yöntemi ise lağım kazmak idi. Lağım kazmanın, düşmanın kazdığı lağımını dinlemenin ve bunlara karşı önlem alınmasının çeşitli yöntemleri bulunmaktaydı. Lağımçı piyadeler bunları bilmeliydi. Bazı seferlerde düşmana ulaşmak için yüksek dağ zirvelerini aşmak ve dağların zirvelerini ele geçirmek gerekirdi. Piyadelere günümüzdeki dağ komandolarının sahip olduğu sarp yamaçlara tırmanma becerilerinin öğretilmesi de büyük önem taşımaktaydı. Bu çalışmada, Ortaçağ Türk ordularında piyadelerin, “okçuluk eğitimi”, “kılıç eğitimi”, “mızrak eğitimi”, “gürz eğitimi”, “kemend eğitimi”, “güreş eğitimi”, “ağırlık kaldırma eğitimi”, “lağım kazma eğitimi” gibi askeri eğitim faaliyetleri ana kaynaklara ve modern araştırmalara dayanılarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ Türk Devletlerinde Ordu, Türk Ordusu, Askerî Eğitim, Türk Piyadesi, Piyade.

Although Medieval Turkish armies depended mostly on cavalry, infantry warriors also had an important role in battles. Infantries used to have different kinds of training. The most

important trainings were about unarmed combat. These were wrestling, slapping, kicking and heavy-lifting which focused on how to eliminate rival unarmed and increasing power. Furthermore they used to have shooting trainings such as arrow-bow, short spear, sling and disk ejection. Additionally they had to be masters of axe, sword, dagger and mace. Infantry archers had to know how to use cosmopolitan bow, crossbow, navek arrow and fire arrow skillfully. It was very important for them to learn how to use them with or without armor or when they are on a conveyance. They had to know repairing weapons such as bow and arrow when it is necessary. They used to get throwing and climbing with the help of losso training in order to climb fortified positions. Eventually the target of battles are conquering rampart and castles hence new lands. Digging tunnels was another way to conquer fortified positions. There were methods for digging tunnels, listening to tunnels of enemy and taking precautions. Tunnel infantries had to know these methods. During some expeditions in order to reach enemy it was necessary to cross peaks of mountains and capture them. It was also very important to teach the infantry how to climb steep slopes. In the notification activities of military training such as “archery training”, “sword training”, “spear training”, “mace training”, “losso training”, “wrestling training”, “heavy-lifting training”, “tunnel digging training” are going to be examined depending on essential sources and modern studies.

Key Words: Army in the Medieval Turkish States, Turkish Army, Military Training, Turkish Infantry, Infantry.

Kaynakça/ Bibliography

Aalto, Pentti, “The Horse in Central Asian Nomadic Cultures”, *Studia Orientalia*, XLVI (1975), s. 1-9.

Ahmed-i Eflâkî, *Menâkibu'l-ârifîn*, I-II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1976; Türkçe terc. Tahsin Yazıcı, *Âriflerin Menkıbeleri*, I-II, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973.

Aḥmad ibn 'Umar ibn Aḥmad the Egyptian (al-Miṣrî), *Nihāyat al-su'l (Nihāyat al-su'l wa-al-umn yah fî ta'allum a'māl al-furūsiyah Aqşarş'î*, Muḥammad ibn Sa ibn İsmâ'îl el-Canafî), 10 Muḥarrem 773/25 Temmuz 1371, British Library's collection of Arabic manuscripts (Add. MS 18866), folio 97r.

Ahmet, M. Aziz, *Siyasî Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*, Baskıya Hazırlayan: Tansu Say, Tercüman 1001 Temel Eser.

Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr ve musâyeretu'l-ahyâr*, neşr. Osman Turan, Ankara 1944; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

'Alâeddîn Atâ Melik Cuveynî, *Târîh-i Cihânguşâ*, Türkçe terc. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.

Allsen, Thomas T., *The Royal Hunt in Eurasian History*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore 2013.

- ‘Amîd, Hasan, Ferheng-i Fârsî-yi ‘Amîd, I-II, Müessese-i İntişârât-i Emîr Kebîr, Tahran 1379, Çâp-i Şânzdehom (16. Baskı).**
- Arslan, Mahmut, Step İmparatorluklarında Sosyal ve Siyasî Yapı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1984.**
- Athar, Ali, Army Organisation Under the Sultans of Delhi (13th and 14th Century), Thesis Submitted For The Degree of Doctor of Philosophy in History, Centre of Advanced Study Department of History Aligarh Muslim University, Aligarh (India) 1987.**
- Athar, Ali, Military Technology and Warfare in the Sultanate of Delhi, İcon Publications Pvt. Ltd., First Edition, New Delhi 2006.**
- Aydın, Hilmi, Sultanların Silahları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 2012.**
- ‘Azîz b. Erdeşîr-i Esterâbâdî, Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş), Türkçe terc. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.**
- Başol, Serkan, Hitit Askerî Teşkilatı ve Sefer Organizasyonu, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2006.**
- Bedr-i Çâcî, Dîvân-i Bedr-i Çâcî, neşr. Ali Muhammed Gîtî Firûz, Kitaphâne, Müze ve Merkez-i Esnâd-i Meclis-i Şûrâ-yı İslâmî, Tahran 1387hş.**
- Corcî Zeydan, İslâm Uygarlığı Tarihi, I, Türkçe terc. Nejdet Gök, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.**
- Chopra, Pran Nath, Some Aspects of Society & Culture During The Mughal Age 1526-1707, Shiva Lal Agarwala & Co. Ltd., Educational Publishers, Agra 1955.**
- Crosby, Alfred W., Ateş Etmek (Tarihte Fırlatma Teknolojileri), çev. Aybek Görey, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.**
- Çavuşoğlu, Ali, “Çevgen/Çögen Oyunu Kültürü ve Edebî Tasavvufî Metinlerde Yansıması”, İstem, VI/11 (2008), s. 159-174.**
- Çetin, Altan, Memlûk Devleti’nde Askerî Teşkilat, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2007.**
- Devries, Kelly vd., Dünya Savaş Tarihi (Haçlı Seferleri 1097-1444), V, çev. Emîr Yener, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.**
- Dânişmend Gazi Destanı, Türkçe terc. Necati Demir, Hece Yayınları, Ankara 2006.**
- Dodangeh, Abdullah, (çeviren), “Şecere-yi Ensâb İsimli Eserin Türkçe Tercümesi”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 188 (2010), s. 195-202.**
- Doğan, Orhan, Bozkır Kavimlerinin Kültür ve Mitolojilerinde At, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.**

Dohhodâ, Ali Ekber, Ferheng-i Mutavassıt-i Dehhodâ, I-II, Zîr-i Nazar-i Doktor Seyyid Ca'fer Şehîdî, Müessese-i İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, Tahran 1390.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, İbn Battûta Seyahatnâmesi, I-II, Türkçe terc. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2010.

Ebû Amr Minhaceddîn Osman b. Siraceddîn el-Cüzcânî, Tabakât-i Nâsırî, neşr. Captain W. Nassau Lees, LL. D. ve Mawlawis Khadim Hosain ve 'Abd Al-Hai, Printed at the College Press, Calcutta 1864.

Ebu'l-Fazl Muhammed b. Hüseyin Beyhakî, Târîh-i Beyhakî, I-III, Muhakkik, Musahhih: Halil Hatîb Rehber, İntişârât-i Mehtâb, Tahran 1384hş., Çap-i Çeharom.

Ebu'l-Hasan 'Alî b. Mûsâ b. Sa'îd el-Magribî, Kitâbu'l-Cogrâfyâ, neşr. İsmâ'îl el-'Arabî, el-Mektebetu't-ticârî, Beyrut 1980.

Ebül-Gazi Bahadır Han, Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terakime), haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul (tarihsiz).

Ebû Mansûr es-Seâlibî, Hükümdarlık Sanatı (Âdâbu'l-Mulûk), çev. Sait Aykut, İnsan Yayınları, İstanbul 1997.

el-Câhiz, Türklerin Faziletleri, Türkçe terc. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.

el-Ömerî, Kitâbu mesâliki'l-ebşâr fî memâliki'l-emsâr, neşr. Franz Taeschner, al-'Umarî's Bericht über Anatolien in seinem Werke Masâlik al-absâr fî mamâlik al-amşâr, I. Text, Leipzig 1929 [= el-Ömerî/Taeschner]; Türkçe terc. D. Ahsen Batur, Mesâliku'l-ebşâr: Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Selenge Yayınları, İstanbul 2014 [= el-Ömerî/Batur].

Emîr Husrev-i Dihlevî, Ayine-i İskenderî, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Alipaşa (Hkm.), nr. 661, vr. 594a-705a.

Emîr Husrev-i Dihlevî, Heşt beheşt, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Kayıt No: FY 255.

Emîr Husrev-i Dihlevî, Hazâinü'l-fütûh (Târîh-i Alâ'î), neşr. Muhammed Vahîd Mîrzâ, For Asiatic Society of Bengal 1953, Second Edition for National Committee for Seven Hundredth Anniversary of Amir Khusrau, Under Supervision of the National Book Foundation of Pakistan 1976.

Emîr Husrev-i Dihlevî, İcâz-i Husrevî, I, II, III, IV, V, VI, Münşi Nawal Kishore, Hindistan, Lucknow 1876.

Emîr Husrev-i Dihlevî, Matlaü'l-envar, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 661, vr. 330b-418b.

Emîr Husrev-i Dihlevî, Miftâhu'l-futûh, neşr. Shaikh Abdur Rashid, Department of History Muslim University, Aligarh 1954.

Emîr Husrev-i Dihlevî, Noh sipihr, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 661, vr. 96a-207a.

Emir Hüsrev Dihlevî, Mesenevî-yi Tuğluknâme-i Hüsrev Dihlevî, neşr. Seyyid Hâşimî Ferîd Âbâdî, be ihtimâm-i Muhammed Sıddık Hasan Sâhib, Ârdû/Ordû Basımevi (عظمة ودرآ), Urengâbâd, Dekken 1352/1933.

Emiroğlu, Kudret ve Yüksel, Ahmet, Fotoğraflar: Ümit Uzmay, Yoldaşımız At, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, Genişletilmiş İkinci Baskı.

Enverî, Hasan, Ferheng-i Feşorde-i Sohan, I-II, İntişârât-i Sohan, Tahran 1382/2003.

Eralp, T. Nejat, Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silâhlar, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.

Erdoğan, Abdülkadir, Hârzemşâhlar İmparatorluğu'nda Askeri Teşkilat, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul 2004.

Erendor, Metin, Türk Ordusu Tarihi (Ötüken'den Ankara'ya), Kamer Yayınları, İstanbul 2018.

Fahr-i Müdebbir, Âdâbü'l-harb ve's-şecâ'a, neşr. Ahmed Süheylî Hânsârî, İntişârât-i İkbâl, Tahran 1346hş. /1967.

Fahr-i Müdebbir, Tarih-i Fakhru'd-Din Mubarakshah [Şecere-yi Ensâb-i Mübârek Şâh], being The historical introduction to the Book of Genealogies of Fakhru'd-Din Mubârakshâh Marvar-dûdi completed in A.D. 2006, ed. from a unique Manuscript By E. Dennis Ross, The Royal Asiatic Society, London 1927.

Gazi Zahîreddin Muhammed Babur, Baburnâme, Doğu Türkçesinden çev. Reşit Rahmeti Arat, Önsöz ve Tarihi Özet: Y. Hikmet Baydur, Kabalcı Yayın Evi, İstanbul 2006.

Genç, Reşat, Karahanlı Devlet Teşkilâtı, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981 İstanbul.

Göksu, Erkan, "Mardî et-Tarsûsî'nin "Tabsıratu Erbâbi'l-Elbâb fi Keyfiyyeti'n-Necât Fi'l-Hurûb" Adlı Eseri ve Ortaçağ İslâm Tarihçiliği Bakımından Önemi", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], 43 (2010), s. 291-307.

Göksu, Erkan, Türk Kültüründe Silah, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008.

Göksu, Erkan, Türkiye Selçuklularında Ordu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018.

Gömeç, Saadettin Yağmur, "Kök Türkler ve Uygurlar Çağında Türk Ordu Teşkilatına Umumî Bir Bakış", Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü (Tarih, Strateji, İstihbarat, Teşkilat, Teknoloji) içinde, Editör A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, İstanbul 2019, s. 159-182.

Hakîm Ferruhî Sîstânî, Dîvânî Hakîm Ferruhî Sîstânî, neşr. 'Alî Abdu'r-rasûlî, Matba'a-yi Meclis, Tahran 1311/1932.

Hubeyş-i Tiflisî, "Beyânu's-sinâ'ât", neşr. İrec Afşâr, Ferheng-i İrân-zemîn, V (1336/1957), s. 298-448.

Huncan, Ömer Soner, "Türk Hakanlığı (Karahanlılar) Ordusu", Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü (Tarih, Strateji, İstihbarat, Teşkilat, Teknoloji) içinde, Editör A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, İstanbul 2019, s. 183-202.

İbn Bîbî, Nâsîru'd-dîn Huseyn b. Muhammed b. 'Alî el-Ca'ferî er-Rugadî, el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye, tıpkıbasım Adnan Sadık Erzi, Ankara 1956; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye, I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

İbn el-Ṭarâbulusî, Nâsir el-Dîn / Rammâh, Ḥasan Nağm al-Dîn al-Aḥdab, al-Tarâbulusî, Kitab al-makhzun li arbab al-funun, 1578-1579 Mısır / Suriye, Bibliothèque nationale de France, Département des manuscrits, Arabe 2826, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84061735/f224.planchecontact.r=Arab e>

İbn Fadlân, İbn Fadlân Seyahatnamesi, Türkçe terc. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012.

İbn Havkal, X. Asırda İslâm Coğrafyası, Türkçe terc. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.

Johann de Plano Carpini, Moğol Tarihi ve Seyahatnâme (1245-1247), Türkçe terc. Ergin Ayan, Derya Kitabevi, Trabzon 2001.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Millî Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010.

Kafesoğlu, İbrahim, "Kültür ve Teşkilat", Türk Dünyası El Kitabı, Birinci Cilt: Coğrafya-Tarih, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, s. 187-236.

Kahraman, Âtîf, Osmanlı Devleti'nde Spor, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

Kanar, Mehmet, Büyük Farsça-Türkçe Sözlük, Birim Yayıncılık, İstanbul 1998.

Kansoy, Umut, Delhi Türk Sultanlığı'nda Ordu (1206-1414), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2018.

Karabey, Turgut, "Evliya Çelebi Seyâhatnâmesinde Gûyu Çevgân Oyunu", Turkish Studies, Vol. 7/1 Winter 2012, s. 81-86.

Keykâvus b. İskender b. Kâbûs, Kâbûsnâme, neşr. Gulâm-Huseyn Yûsufî, İntişârât-i 'İlmî ve Ferhengî, Tahran 1375/1996; Kâbûsnâme, Türkçe terc. İlyasoğlu Mercimek Ahmed, yay. Atillâ Özkırmılı, I, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1974.

Khawâjah Nizâmuddîn Ahmad, The Tabaqât-i-Akbarî, Voume I, ed. B. DE, M.A., I.C.S. (Retired), The Asiatic Society of Bengal, Calcutta 1927.

Kitâb fî 'ilm en-Nuşşâb (Memlûk Kıpçakçasıyla 14. yy.'da Yazılmış Bir Okçuluk Kitabı), haz. Kurtuluş Öztopçu, ed. Mehmet Ölmez, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul 2002.

Kuşoğlu, Mehmet Zeki, Türk Okçuluğu ve Sultan Mahmûd'un Ok Günlüğü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.

Kamandakiya, Kamandakiya Nitisara (The Elements of Polity), ed. and Published by Manmatha Nath Dutt, M.A., M.R.A.S., Calcutta 1896.

Mahmûd el-Kâşgarî, Dîvân-ü Lugâti't Türk, çev. ve düzenleme Serap Tuba Yurtsever ve Seçkin Erdi, Kabcacı Yayınevi, İstanbul Mart 2007.

Mahmûd el-Kâşgarî, Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi, Türkçe terc. Besim Atalay, I-III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.

Manas Destanı, çev. Abdülkadir İnan, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1992.

Marco Polo, The Book of Ser Marco Polo, translated and edited, with notes, by Sir Henry Yule, I-II, John Murray, London 1903; Türkçe terc. Işık Ergüden - Z. Zühre İlkelen, Dünyanın Hikâye Edilişi, I-II, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019.

Merçil, Erdoğan, "Sebüktegin'in Pendnâmesi (Tanıtma, Farsça metin ve Türkçeye tercümesiyle), İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, Cild VI, Cüz 1-2, İstanbul 1975, s. 203-233.

Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân, Dîvân-i Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân, Tashih: Merhum Reşîd Yâsmî, Müessese-yi Çâp ve İntişârât-i Pîrûz, Dey Mâh 1330/1951.

Metin, Tülay, "Selçuklularda Okçuluğa Genel Bir Bakış", Tarih Okulu Dergisi, Yıl 7, Sayı 17, s. 131-153.

Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, I-VII, Türkçe terc. Abdülbâki Gölpınarlı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1957.

Mevlânâ, Fîhi Mâ Fih, Türkçe terc. Meliha Ülker Anbarcıoğlu, Konya 2006.

Mevlânâ, Mesnevî, Türkçe terc. Veled İzbudak, I-V, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1960.

Mevlânâ, Rubâiler, Türkçe terc. Abdülbâki Gölpınarlı, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara 1982.

Mevlânâ İsamî, Futuh-us-Salatin (The Shahnama of Medieval India of İsamî), nşr. A. Mahdi Husain, Ağra 1938.

- Mohammad b. Sadr Taj ‘Abdusi Akhsatan Dehlavi (Tajuddin Dabir), Besâtînu’l-uns, Introduction, Editing & Annotations Prof. Nazır Ahmad, By Rehana Khaton, Centre for Persian Research Office of The Cultural Counsellor Embassy of Islamic Republic of Iran New Delhi 2010.**
- Muḥammad ibn Ya‘qûb ibn aḥî Ḥozâm (Abû ‘Abdallah), Kitâb al-mahzûn câmi‘ el-funûn “Le Trésor où se trouvent réunies les diverses branches (de l'art)”, 1470, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8422958j/f1.planchecontact#>**
- Muhammed Kâsım Hindûşâh Esterâbâdî, Târîh-i Firişte, I, II, nşr. Muhammed Rezâ Nasîrî, Encümen-i Âsâr-i Mefâhir-i Ferhengî, Tahran 1387hş./2009, 1388hş./2010.**
- Münyetü’l-Guzât 14. Yüzyıla âit Memluk-Kıpçakçasıyla Yazılmış Askerî Bir Risâle (Metin-Tercüme-Dizin), hzl. Kurtuluş Öztopçu, Harvard Üniversitesi Basımevi 1989.**
- Münyetü’l-Guzât (Giriş, Metin ve İndeks), hzl. Mustafa Uğurlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.**
- Nitobe, Inazo, Buşido Japon Savaş Sanatı, Türkçe terc. Doruk Akyüz, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.**
- Nizâmî Arûzî Semerkandî, Çehâr Makâle, çev. Esin Eren Soysal, Demavend Yayınları, İstanbul 2016.**
- Nizâmî Arûzî Semerkandî (Ahmed b. Ömer b. ‘Ali Nizâmî ‘Arûzî Semerkandî), Çehâr Mekâle, Tashih: Muhammed Kazvînî, Muhammed Mu‘în, Kitâbhâne-yi Millî-yi Îrân, Tahran 1380hş.**
- Nizamüddin Şâmî, Zafernâme, trc. Necati Lugal, TTK, 2. Baskı, Ankara 1987.**
- Nizamüddin Şâmî, Zafernâme-i Târîh-i Fütühât-i Emîr Timur Gürkanî, nşr. Penâhî Semnânî, Sazmân-i Neşr-i Kitâb İnşîşârât-i Bamdâd, Tahran 1363hş.**
- Nizâmü’l-Mülk, Siyâset-nâme, Türkçe terc. Mehmet Kanar, Say Yayınları, İstanbul 2017.**
- Nuhoğlu, Güler, Beyhaki Tarihi’ne Göre Gazneliler’de Devlet Teşkilatı ve Kültür, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul 1995.**
- Ögel, Bahaeddin, İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi (Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984.**
- Ögel, Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş (Türklerde Tuğ ve Bayrak), VI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.**
- Ögel, Bahaeddin, Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.**
- Ögel, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.**

- Ömer b. İbrahim el-Avsi el-Ensârî, Tefrîc el-Kurûb fî Tedbîr el-Hurûb (A Muslim Manual of War), edited and translated George T. Scanlon, American University at Cairo Press, Cairo 1961, 2012.**
- Ömer Hayyâm, Nevrûznâme (Risâle-î der Monşâ ve Târîh ve Âdâb-ı Ceşn-i Nevrûznâme), haz. Moctebâ Mînovî, Kitâbhâne-yi Kâveh, Tahran 1933; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, “Nevruz Nâme”, TAD, XXXVI/61 (2017), s. 149-182.**
- Öney, Gönül, “İran Selçukluları ile Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri”, Anadolu (Anatolia) ,VI (1967), s. 121-159.**
- Öngel, Hasan Basri, Türk Kültür Tarihinde Spor, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.**
- Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I-III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.**
- Priskos, Attila'nın Sarayı'nda Bir Romalı, Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları, Türkçe terc. Ali Ahmetbeyoğlu, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.**
- Radloff, Wilhelm, Manas Destanı (Kırgız Türkçesi Metin – Türkiye Türkçesi Çeviri), Yayına haz. Emine Gürsoy Naskali, Ankara 1995.**
- Reşîdu'd-dîn Fazlullâh, Câmî'ü't-Tevârih (Selçuklu Devleti), Türkçe terc. Erkan Göksu - H. Hüseyin Güneş, Selenge Yayınları, İstanbul 2010.**
- Ricoldus de Monte Crucis, Doğu Seyahatnamesi. Bir Dominikan Keşişin Anadolu ve Ortadoğu Yolculuğu, Türkçe terc. Ahmet Deniz Altunbaş, Kronik Kitap, İstanbul 2018.**
- Sadru'd-dîn Ebu'l-Hasan 'Alî b. Nâsır b. 'Alî el-Huseynî, Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye, Türkçe terc. Necati Lügal, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.**
- Sidky, Osman; M. A. Fikrat - A. G. Ravan Farhadî, Guzîde-i âsâr-i Emîr Husrev Belhî ma'ruf be Dihlevî 725-751/1253-1325, Cild-i Dovvom ez Mesnevihâ-yi Hamse, ez İntişârât-i Müessese-yi Tab-i Kitâb-i Beyhakî, Kabul 1975.**
- Soltânî Gordfarâmarzî, 'A., “Asb, III. In Islamic Times”, Elr., II, s. 731-736.**
- Sultan Veled, İbtidâ-nâme, Türkçe terc. Abdülbâki Gölpınarlı, Güven Matbaası, Ankara 1976.**
- Sultan Veled, Sultan Veled Divânı, Türkçe terc. Veyis Değirmençay, Demavend Yayınları, İstanbul 2016.**
- Sümer, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.**
- Sümer, Faruk, Türklerde Atçılık ve Binicilik I, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 1983.**
- Şems-i Sirâc Afif, Târîh-i Fîrûz Şâhî, nşr. Vilâyet Hüseyin, mukaddime ve fihrist: Muhammed Rıza Nasîrî, İntişârât-i Esâtîr, Tahran 1385hş.**

Şerefeddîn 'Alî Yezdî, Zafernâme, I-II, nşr. Seyyid Sa'îd Mîr Muhammed Sâdık ve Abdulhuseyn Nevâyî, Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnâd-i Meclis-i Şûrây-i İslâmî, Tahran 1387hş.

Şucâ'u'd-din Dorûd-Bâşî-yi Beyhâki, Okçuluk Sanatı (Câmi'u'l-Hidâyet fi İlmi'r-Rimâyet), Türkçe terc. İbrahim Duman, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2020.

Tâceddin Es-Sübkî, Mu'îdü'n-Ni'am (Makam ve Meslek Ahlâkı), haz. Harun Yılmaz, Muhammed Enes Midilli, Editör: Halit Özkan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

Tâceddîn Hasan Nizâmî, Tâcü'l-me'âsir, ed. Syed Amir Hasan Abidi, Persian Research Centre Office of the Cultural Counsellor Embassy of the İslamic Republic of Iran, New Delhi 1387/2008.

Taneri, Aydın, Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı, Bilge Yayınları, Konya 1977.

Taşagıl, Ahmet, "Türk Askerî Tarihinin Başlangıcı: Hun Ordusu", Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü (Tarih, Strateji, İstihbarat, Teşkilat, Teknoloji), ed. A. Sefa Özkaya, Kronik Kitap, İstanbul 2019.

Terzi, Mustafa Zeki, Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Askeri Teşkilât, Siyer Yayınları, İstanbul 2017.

Tez, Zeki, Patlayıcı Silah ve Savaş Tekniğinin Kültürel Tarihi, Doruk Yayımcılık, İstanbul 2010.

Togan, Zeki Velidi, Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili, Enderun Yayınları, İstanbul 1982.

Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ötüken Yayınları, İstanbul 2009.

Türkmen, Mehmet, "Geçmişten Günümüze Türkler'de Rahvan (Yorga) Binicilik", Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, III/4 (1998), s. 53-64.

Urfalı Mateos, Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

Uyar, Mustafa, İlhanlı (İran Moğolları) Devleti'nin Askerî Teşkilatı (Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Değişim), TTK, Ankara, 2020.

Ünlü, Suat, Karahanlı Türkçesi Sözlüğü, Eğitim Yayınevi, Konya 2012.

Wilhelm von Rubruk, Moğolların Büyük Hanı'na Seyahat (13. Yüzyılda İstanbul'dan Karakurum'a Yolculuk), Türkçe terc. Ergin Ayan, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.

Yazıcızâde 'Alî, Târîh-i Âl-i Selçûk [Oğuznâme-Selçuklu Tarihi], haz. Abdullah Bakır, Çamlıca Basım

Yıldıran, İbrahim, “Osmanlıda Atlı Hedef Okçuluğu: Kabak Oyunu”, Anadolu Uygarlıklarında Spor, ed. İbrahim Yıldıran, Timur Gültekin, Mayıs 2012, s. 158-169: https://www.academia.edu/11362017/Osmanlılarda_Atli_Hedef_Okçuluğu_Kabak_Oyunu (Erişim 25.04.2019).

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, çev. Reşit Rahmeti Arat, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008, İkinci Baskı.

Zahîru'd-dîn-i Nîşâbûrî, Selçûk-nâme, neşr. A. H. Morton, The E. J. W. Gibb Memorial Trust, London 2004.

Zencânî, Mahmûd, Ferheng-i Câmi' Şâhnâme, Müessesesi-i İntişârât-i 'Atâi, Çâp-i Dovvom, Tahran 1380hş.

Ziyâeddîn Berenî, Târîh-i Fîrûz Şâhî, neşr. Mevlevî Seyyid Ahmed Han Sâhib, İhtimam-i Captain W. Nassau Lees, LL. D. ve Mevlevî Kebireddîn, Asiatic Society of Bengal New Series, Calcuta 1862.

Dijital Kaynaklar:

“A Mamluk Manuscript on Horsemanship”, <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/qatar/page/3/> (Erişim 2.05.2021).

“Kurosh Wrestling On Horseback”, <https://www.lapolo.in/blog/kurosh-wrestling-horseback/> (Erişim 3.05.2021).

“Rustam Defeats Barzu and Takes Him as Prisoner”, bkz. <https://harvardartmuseums.org/collections/object/350836?position=163> (Erişim 28.04.2021).

Guy, John, “Mughal painting under Akbar: the Melbourne Hamza-nama and Akbar-nama paintings”, <https://www.ngv.vic.gov.au/essay/mughal-painting-under-akbar-the-melbourne-hamza-nama-and-akbar-nama-paintings/> (Erişim 17.07.2021).

“İsrail'in merkezinden haçlı döneminden kalma bir el bombası çıkarıldı”, <https://www.timesofisrael.com/crusader-era-grenade-dug-out-of-central-israel-home/> (Erişim 1.09.2021).

“Türk Okçuluğu”, <http://turkisharchery.com/?p=training> (Erişim 25.04.2019).

“Weaponry of Guru Gobind Singh”, <https://tr.pinterest.com/pin/347973508681807403/> (Erişim 1.09.2021).

“Yaya Olarak Çevgan Oynayan Çoduklar”, https://sun9-65.userapi.com/FqGKAd3AiHmipo7O9NgwrPVubCvZeR1C_LtU6g/1u-5pRpxa0Q.jpg (Erişim 17.07.2021).

ZEYDANLIOĞLU, Baran, “Küçük Küplerden Yapılma Ve Fırlatılarak Atılan Ateş Topları”, <https://twitter.com/zeydanlioglu/status/1367591925591601153> (1.09.2021); <https://www.pinterest.com.mx/pin/502784745891489931/> (Erişim 1.09.2021).

Bizans İmparatoru VI. Leo'nun Taktikası'nda Türkler ve “Türk” Anlatısının Askerî Eğitime Katkısı

The Turks in the Tactica of the Byzantine Emperor Leo VI and Contribution to Military Education of the "Turk" Discourse

Cüneyt GÜNEŞ

Öz

Doğu (Bizans) Roma İmparatorluğu olarak adlandırılan Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'nun bir devamıydı ve Roma İmparatorluğu'ndan ciddi bir idarî ve askerî kültür mirası devralmıştır. Roma İmparatorluğu'ndan alınan askerî geleneğe göre Bizans İmparatorları da askerî stratejiler, hiyerarşi, yabancı milletlere karşı nasıl savaşılması gerektiği gibi konulara önem vermişlerdir. Dolayısıyla onlar da “strateji kitapları” olarak adlandırılan Taktikon yazma geleneğine sahiplerdi. Bu taktikonlar, askerî el kitaplarıdır ve stratejinin yanı sıra bu taktikonlarda Türklerin karakterleri, hayat tarzları, savaş düzenleri, taktikleri ve onlara karşı nasıl savaşılması gerektiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Nitekim dördüncü yüzyıldan itibaren Bizans ve Türkler arasında siyasî, askerî, sosyal ve ticarî ilişkilerin varlığı bilinmektedir. Bu ilişkiler de kaynaklarda mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, İmparator VI. Leo (886-912)'yla ilişkilendirilen ve MS 895-908 yıllarında yazılan Taktikada, “Türk” anlatısını “Bizanslıların Gözünden”, Türklerin karakterlerini ve savaş tarzlarını incelemek ve bu anlatının Türk askerî eğitimine katkısına dair çıkarımlarda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, VI. Leo, Taktika, Türkler, Askerî

Eğitim Abstract:

The Byzantine Empire, so-called the Eastern (Byzantine) Empire was the continuation of the Roman Empire and inherited a serious administrative and military cultural heritage from this empire. According to military tradition taken from the Roman Empire, the Byzantine Emperors also gave importance to issues such as military strategies, hierarchy, and how to fight against foreign nations. Therefore they also had the tradition of writing Tacticon, which is called "strategy books". This tacticons is military manuals and as well as on these tacticons contains information about the characters, lifestyles, battle formations, tactics of the Turks and how to fight against them. Indeed it is known that there were political, military, commercial, and social relations between Turks and Byzantine since 4th century. There are also sources in the relationships. The purpose of this study is to discuss in the eyes of the Byzantines, the characters and battle formations of the Turks and to generalize about the contribution of this discourse to

Turk military education in the *Tactica* on behalf of Emperor Leo VI (886-912) and was written ca. 895-908.

Keywords: Byzantine, Leo VI, *Tactica*, Turks, Military Education

KAYNAKÇA

Kaynak Eserler

CECAUMENI, Strategicon, Ed. B. Wassiliewsky-V. Jernstedt, Amsterdam 1965

CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, de Administrando Imperio, Ed. Gy.

Moravcsik, Trans. R. J. H. Jenkins, Dumbarton Oaks 1967

FLAVIUS VEGETIUS, Roma Savaş Sanatı, çev. Samet Özgüler-Kutsi Aybars Çetinalp, Kronik Yay., İstanbul 2019

MAVRİKİOS, Strategikon, haz. George T. Dennis, çev. Volkan Atmaca, Kırmızıkeci Yay., İstanbul 2011

NIKEPHOROS OURANOS, Taktika: Sowing the Dragon's Teeth: Byzantine Warfare in the Tenth Century, Trans. E. McGeer, Dumbarton Oaks 1995, s. 88-163

NIKEPHOROS II PHOKAS, Praecepta Militaria: Sowing the Dragon's Teeth: Byzantine Warfare in the Tenth Century, Trans. E. McGeer, Dumbarton Oaks 1995, s. 12-59

VI. LEO, The Taktika of Leo VI, Text, Translation and Commentary by George Dennis, Dumbarton Oaks 2010

Araştırma ve İnceleme Eserler

AKAD, Tanju, Mehmet, Bir Savaş Nasıl Kaybedilir?, Kitapyayınevi, İstanbul

2014 AKSOY, Mete, Savaşçının Dokuz İlkesi, Historia Yay., İstanbul 2018

BAŞKAN, Yahya, "XIV.-XV. Yüzyıl Kaynaklarında Pers ve İskit Kelimesinin Kullanımı", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2015, Sayı (35), s. 1-18

BEARD, Mary, SPQR-Antik Roma Tarihi, çev. İrem Sağlamer, Pegasus Yay., İstanbul 2019

DELİLBAŞI, Melek, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", İki İmparatorluk Tek Coğrafya: Bizans'tan Osmanlı'ya Geçişin Anadolu ve Balkanlar'daki İzleri, haz. Şahin Kılıç-Selçuk Aylar, İthaki Yay., İstanbul 2013, s. 45-56

FINDLEY, V. Carter, Dünya Tarihinde Türkler, çev. Ayşen Anadol, KitapYayınevi, İstanbul 2008

GÖKSU, Erkan, Okla Yükselen Millet, Kömen Yay., Konya 2013

GÜNEŞ, Cüneyt, "X. Yüzyıldaki Bizans Taktikonlarına Göre Bizans-İslâm Güçlerinin İlk Karşılaşma Alanları: Kleisouralar ve Kleisouralardaki Askerî Taktiklere Dair", History Studies, S. 10, 2018, s. 85-100

HERRIN, Judith, Bizans: Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yay., İstanbul 2010

Incerti Scriptoris Saeculi IX Liber De Re Military, XXVIII.21-29, Ed. R. Vári,

Leipzig 1901 KILIÇ, Şahin, Bizans Kısa Kronikleri: Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları, İthaki Yay., İstanbul 2013

KURAT, Nimet, Akdes, Peçenekler, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2016

NEVILLE, Leonora, Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazım Rehberi, çev. Süha Konuk, Selenge Yay., İstanbul 2021
NORWICH, J. J., Bizans-Yükseliş Dönemi (MS 803-1081), çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yay., İstanbul 2013
OSTROGORSKY, G., Bizans Devleti Tarihi, çev. Fikret Işiltan, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2011
STATHAKOPOULOS, D., Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi, çev. Cumhuriyet Atay, İletişim Yay., İstanbul 2018
TAŞAğIL, Ahmet, Gök-Türkler I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2003
The Byzantine Military Treatises, Trans. G. T. Dennis, Dumbarton Oaks 1985, s. 247-335
TOLAN, ner, "Bizans Tarihçisi Agathias ve Türkler Hakkında Verdiği Bilgiler", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, c. 39, Sayı (39), 2018, s. 141-159
TOUGHER, Shaun, The Reign of Leo VI (886-912), Brill 1997
TOYNBEE, Arnold, Constantine Porphyrogenitus and His World, Oxford University Press 1973

Atatürk Dönemi Askeri Havacılık Eğitiminde Profesyonelleşmeye Bir rnek Yeşilköy Tayyare Makinist Mektebi

**An Example of Professionalization in Military Aviation Education
in the Atatürk Era Yeşilköy Aircraft Machinist School**

Davud KAPUCU

z

Türkiye Devleti Lozan Antlaşması ile varlığını tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Bu antlaşmadan sonra Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa önderliğindeki yeni devlet hızla yenileşme ve modernleşme adımlarına yönelmiştir. Bu kapsamda havacılık da modernleşme adımlarının bir parçası olarak ön plana çıkmıştır. Aynı dönemde bir taraftan son model yeni tayyareler satın alınmış diğer taraftan Avrupa'ya araştırma yapması için heyetler gönderilmiştir. Bu sırada havacı nesil yetiştirmek amacıyla 1925'te Türk Tayyare Cemiyeti (TTC) kurulmuştur.

Yeni Türkiye Devleti, satın aldığı tayyarelerin icra edeceği görevlerin ifası için barıştan itibaren en üst düzeyde göreve hazırlığını sağlayacak uçak bakım personelini

yetiştirmek amacıyla 23 Nisan 1926 tarihinde TTC'ye bağlı olarak İstanbul'da Yeşilköy Tayyare Makinist Mektebi'ni açmıştır.

İlgili okul Lozan Antlaşması'nın boğazlar çevresinin askerden arındırılacaktır hükmü gereği, sivil bir kurum olarak hizmet vermeye başlamıştır. Genelkurmay Başkanlığının isteği üzerine 1928'de okul Yeşilköy Küçük Zabit Hava Makinist Mektebi adı ile isim değiştirmiştir. 1929'daki teşkilat değişikliği ile Yeşilköy Küçük Zabit Hava Makinist Mektebi, İzmir'den Eskişehir'e taşınan uçuş okulu bünyesine alınmış ve faaliyetlerine burada devam etmiştir.

Bu çalışmada, havacılık tarihinde önemli bir yer ve işlevi olan Yeşilköy Tayyare Makinist Mektebi'nin kuruluş ve faaliyetlerine arşiv belgeleri ve kaynaklar çerçevesinde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tayyare, Makinist, Mektep, Yeşilköy, Eskişehir, İzmir

Abstract

The Government of Turkey has established its presence all over the world with the Lausanne Treaty. After this treaty, the new state under the leadership of Mustafa Kemal (Atatürk) Pasha quickly tended towards innovation and modernization. In this context, it has come to the fore as a part of the modernization steps in aviation. In the same period, on the one hand, the latest model new aircraft were purchased, on the other hand, delegations were sent to Europe to do research. Meanwhile, the Turkish Aircraft Society (TTC) was established in 1925 in order to raise the aviator generation.

The new Government of Turkey, to the repair and maintenance of the airplanes bought, aircraft maintenance personnel, depending on the TTC to educate the Yeşilköy Aircraft Mechanic School was opened in Istanbul on April 23, 1926. The relevant school has started to serve as a civilian institution in accordance with the provision of the Lausanne Treaty that the area around the straits will be demilitarized. In 1928, upon the request of the General Staff, the school changed its name with the name of Yeşilköy NCO Air Machinist School. With the organizational change in 1929, Yeşilköy NCO Air Machinist School was included in the flight school, which was moved from İzmir to Eskişehir and continued its activities here.

In this study, the establishment and activities of Yeşilköy Aircraft Engineer School, which has an important place and function in aviation history, will be included within the framework of archive documents and resources.

Keywords: Aircraft, Machinist, School, Yeşilköy, Eskişehir, İzmir

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları:

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı ATASE Arşivi, Balkan Harbi Kataloğu (=BHK).

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı ATASE Arşivi, Birinci Dünya Harbi Kataloğu (=BDH).

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA).

Türk Hava Kurumu Üniversitesi Kütüphanesi Arşivi (=THKÜKA)

Araştırma ve İnceleme Eserleri:

Adıgüzel. M. Bahaddin, Songül Akkuş, Candan Kula, Havacılık ve Türk Hava Kurumu, Türk Hava Kurumu Yayınları: 6, Ankara 2006

Akyol Refik Ali, Bir Tayyarecinin Hatıratı, Yayına Hazırlayan Engin C. Tekin, Nadir Kitaplar, Ankara, 2010

Flanagan Brian P., “The History of the Ottoman Air Force in the Great War. The Reports of Major Erich Serno, Part 1: Born in Battle-1915; The History of the Ottoman Air Force in the Great War, Part 2: Expansion Into Distant Battlefronts-1916”, Cross & Cockade Journal, Vol. 11, No. 2, 1970

Flanagan Brian P., “The History of the Ottoman Air Force in the Great War, Part 4: The Last Days of the Ottoman Air Force-1918”, Cross & Cockade Journal, Vol. 11, No. 4, 1970

Gülten Zeynep, “Havacılık Tarihinde Yeşilköy”, Türk Hava Kuvvetlerinin 100’üncü Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu, Ayrıntı Basımevi, Ankara, 2013

Holzhausen Rudolf, Birinci Dünya Harbi’nde Almanya’nın Türkiye’ye Sağladığı Hava Desteği ve Çanakkale Havacıları, Çeviren: Fahri Çeliker, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1982

İlmen Süreyya, Türkiye’de Tayyarecilik ve Balonculuk Tarihi, Hilmi Kitabevi, Ankara 1947 Kapucu Davud, “Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Ordusunda Hava Gücü”, M5 Ulusal Güvenlik, Savunma ve Strateji Dergisi, Yıl 44, Sayı 337, Ağustos 2019

Kapucu Davud ve Korkmaz Erdal, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Askerî Hava Seyahatleri (1909-1939), Karakum Yayınevi, Ankara 2020

Kaymaklı Hulusi, Havacılık Tarihinde Türkler 2, Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara 1997

Keyüsk Mazlum, Türk Havacılık Tarihi 1912-1914, Hava Basımevi, Ankara 2012

Kline Stuart, Türk Havacılık Kronolojisi, Dönence Yayınevi, İstanbul 2002

Korkmaz Erdal, Deniz Kurt, “Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda Görev Yapan

Alman Pilot Erich Serno'nun Çanakkale Muharebeleri'ndeki Rolü”, 105. Yılında Çanakkale Muharebelerine Bakış, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2021

Kural Fethi, Kuruluş Yıllarında Türk Askeri Havacılığı Belgeleri (1909-1913), Hava Basımevi, Ankara 1983

Kurt Deniz, Erdal Korkmaz, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi), Cilt: I, Hava Basımevi, Ankara 2020

Kurt Deniz, Yavuz Pehlivan, Erdal Korkmaz, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi), Cilt: II, Hava Basımevi, Ankara 2020

Kurter Ajun, Türk Hava Kuvvetleri Tarihi, Cilt: I, Hava Basımevi, Ankara 2006

Ozankaya Özer, Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Cem Yayınevi, İstanbul 1995

Petit Edmond, Histoire Mondiale de l'Aviation, Editions Hachette, Paris 1967

Said Edward, Entelektüel; Sürgün, Marjinal, Yabancı, (Çev. Tuncay Birkan), Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 1995

Sarp İrfan, Türk Hava Kuvvetlerinin Doğuş Yılları, Pozitif Yayınları, İstanbul 2010

Vollmer Howard M. - Donald L. Mills (ed.), “Editor's Introduction”, Professionalization, Prentice-Hall, New Jersey 1966

Uçarol Rifat, Siyasi Tarih, Filiz Kitabevi, İstanbul 1985

Yalçın Osman, Türk Tarihi bakımından 20. yüzyılda İki Önemli Gelişme: “Havacılığın ve Bir Liderin Doğuşu” Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/2 Spring 2011.

Yavuz İsmail, Mustafa Kemal'in Uçakları Türkiye'nin Uçak İmalat Tarihi (1923- 2012), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013

Sürelî Yayınlar:

Milliyet, 16 Teşrin-i Sani 1928, s. 2.

Türk Tayyare Cemiyeti Mecmuası, , 1 Şubat 1926, s. 23-24.

Türk Tayyare Cemiyeti Mecmuası, 15 Ekim 1925, s. 17.

OSMANLI ASKERÎ EĞİTİM SİSTEMİ'NDE BİR İLK: TAYYARE MEKTEP VE MERKEZİ'NİN AÇILMASI (1911- 1912)

A FIRST IN THE OTTOMAN MILITARY EDUCATION SYSTEM: OPENING AIRPLANE SCHOOL AND CENTER (1911-1912)

Deniz KURT – Erdal KORKMAZ

Öz

1903 yılında İlk motorlu tayyarenin uçuşundan sonra, askerî anlamda yeni bir savaş aracı harp meydanlarına dâhil olmuştur. Yeni harp aracı tüm devletlerin ilgisini çekmiş ve kısa zaman içerisinde orduların envanterinde yer almıştır. Osmanlı Devleti de dünya devletlerinden geri kalmamak ve bu yeni savaş aracını temin ederek, personeline tayyarecilik eğitimi aldirmek üzere girişimlere başlamıştır. Bir taraftan Avrupa'da araştırma yapılırken, diğer taraftan personelin yurt dışında eğitim alması amacıyla adımlar atılmıştır. Bu kapsamda 1 Haziran 1911'de kurulan Tayyare Komisyonu'nun yaptığı sınav sonucunda, iki personelin Fransa'daki Bleriot Tayyare Fabrikası'nda eğitim alması sağlanmıştır. Ancak, yurtdışında eğitim masraflarının yüksek olması ve personelin kırım masraflarının bütçeden karşılanması sebebiyle, İstanbul'da açılacak bir tayyare mektebi yoluyla eğitimlerin ülkede verilmesi öngörülmüştür.

Osmanlı Vekiller Heyeti'nin 17 Mart 1912'de aldığı kararla, pilotaj eğitiminin ülkede verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu sırada 1912'de Fransa'dan, Deperdussin model iki adet tayyare satın alınmıştır. Aynı dönemde yapılan çalışmalar sonucunda Ayastefanos'ta 3 Temmuz 1912'de Tayyare Mektep ve Merkezi açılmıştır. Böylece Osmanlı Ordusu havacılık eğitimini, kendi ülkesinde verme imkân ve kabiliyetine ulaşmıştır.

Bu çalışmada, Osmanlı askerî sistemi içerisinde önemli bir yere sahip Tayyare Mektep ve Merkezi'nin açılışına arşiv belgeleri ekseninde yer verilecektir.

**Anahtar Kelimeler: Tayyare, Eğitim, Pilot, Mektep,
Havacılık Abstract**

After the flight of the first motorize dair plane in 1903, a new military combat vehicle entered the battle fields. The new combat vehicle attracted the attention of all states and in a short time took place in the inventory of the armies. The otoman empire has started at tempts to not fall behind from the world state sand to provide its personel with training in aircraft pilotage

training by providing this new combat vehicle. On the one hand, while research is carried out in Europe, steps have been taken to ensure that the staff receive education abroad. In this context, as a result of the examination conducted by the airplane commission established on June 1, 1911, it was ensured that two personnel were provided with training at the Bleriot air craft factory in France. However, it is foreseen that training will be given in the homeland through an airplane school which will be opened in İstanbul due to high cost of education abroad and the expenses of the staff to be covered from the budget.

With the decision taken by the Ottoman delegation on 17 March 1912, it was decided that pilot training should be given in the country. Meanwhile, in 1912, two deperdussin model aircraft were purchased from France. As a result of the studies carried out in the same period, an airplane school and center were opened in Ayastefanos on July 3, 1912. Thus, the Ottoman Army reached the opportunity and capability to provide aviation training in its own country.

In this study, the opening of the Airplane School and Center, which has an important place in the Ottoman military system, will be included in the light of archive documents.

Keywords: Airplane, Training, Pilot, School, Aviation

KAYNAKÇA

a. Arşivler

b. Kitaplar

Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Filo Tarihçeleri, Cilt: 1, Hava Basımevi, Ankara, 2009. İlmen, Süreyya, Türkiye’de Tayyarecilik ve Balonculuk Tarihi, Hilmi Kitabevi, Ankara, 1947. Kansu Yavuz, Şensöz Sermet, Öztuna Yılmaz, Havacılık Tarihinde Türkler, Cilt: I, Hava Basımevi, Ankara, 2006. Keyüsk, Mazlum, Türk Havacılık Tarihi I (1912-1914), Hava Basımevi, Eskişehir, 1951. Kline, Stuart, Türk Havacılık Kronolojisi, Dönence Yayınevi, İstanbul, 2002. Kural, Fethi, Kuruluş Yıllarında Türk Askerî Havacılığı Belgeleri (1909-1913), Hava Basımevi, Ankara, 1974. Kurt Deniz, Korkmaz Erdal, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi), Cilt: I, Hava Basımevi, Ankara, 2020. Kurt Deniz, Pehlivan Yavuz, Korkmaz Erdal, Bayar Zeynep, Türk İstiklal Harbi’ne Katılan Havacılar, Cilt: II, Hava Basımevi, Ankara, 2021. Kurt Deniz, Pehlivan Yavuz, Korkmaz Erdal, Türk Hava Kuvvetleri Birlik Yerleşke ve Komutanlık Tarihçeleri, Hava Basımevi, Ankara, 2018. Kurter, Ajun, Türk Hava Kuvvetleri Tarihi (1910-1914), Cilt: 1, Hava Basımevi, Ankara, 2009. Özkurt, Fatih, Gazi Mustafa Kemal Askeri Manevra ve Tatbikatlar (1909-1938), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2017. Primi Gilberto, Les Ailes Turques, Zelli Freres Yayınevi, İstanbul, Tarih Belirtilmemiş. Uçarol Rifat, Hava Harp Okulu Tarihçesi, Hava Harp Okulu Basımevi, İstanbul, 1974.

c. Makaleler

Gediz, Ergüder, “Türk Hava Kuvvetleri Tarihi”, Uçan Türk Dergisi, Türk Hava Kurumu Basımevi, Sayı: 313, Cilt: 32, s.45-55.

Kurt Deniz, Korkmaz Erdal, “Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Türk Askerî Havacılığının Doğuşu (1911-1912)”, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, Kasım 2018, s.207-251.

Kurt, Emin,“Türk Hava Kuvvetlerinin Doğuş Yılları (1909-1914)”, Hava Kuvvetleri Dergisi, Hava Basımevi, Sayı: 365, Ankara, 2010, s.50-65.

Türkmen, Zekeriya, “Türkiye’de Havacılık Teşkilatının Kuruluşunda Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa ve Döneminde Gerçekleştirilen Faaliyetlere Bir Bakış”, Türk Hava Kuvvetlerinin 100’üncü Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu, Ayrıntı Basımevi, Ankara, 2013, s.28-56.

ç. Gazeteler

Tasvir-i Efkâr Gazetesi

Tanin Gazetesi Sabah

Gazetesi

d. Tezler

Kurt,Emin,Türk Hava Kuvvetlerinin Kuruluşunda Bağış ve Yardımlar (1911-1914), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2018.

Mehterhane’de Müzik Eğitim Geleneği

Music Education Tradition in Mehterhane

Demet AKTEPE

Öz.

Duvar ve kaya resimlerindeki tasvirlerden yazılı kaynaklara birçok kanıt göstermektedir ki Türk askeri müziğinin varlığı oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Bu haliyle Türk askeri müziği; devamlılık arz eden kurumsal bir yapıya, köklü devlet geleneğine ve büyük bir saygınlığa sahip olmuştur. Türk müziğinin önemli eğitim kurumları içinde askeri müzik kurumlarının da varoluşu tesadüfi gözükmemektedir. Bu bildiride, Mehterhane’nin geleneksel yapısını oluşturan temel unsurlar, Türk tarihinde devleti ve hükümdarı temsil eden semboller ve uygulamalar üzerinden ele alınmıştır. Ayrıca Mehterhane’nin müzik eğitimi, Türk eğitim tarihi ve Türk müziğinin geleneksel eğitim yöntemi incelenerek tarihi ve felsefi ilgileri ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tuğ, Nevbet, Mehterhane, Enderun, Meşkhane.

Abstract

From the descriptions on the wall and rock paintings to written sources, many evidences show that the existence of Turkish military music dates back to ancient times. As such, Turkish military music has a continuous institutional structure, a deep-rooted state tradition and a great reputation. Therefore, it is clearly seen that the existence of military music institutions within the important educational institutions of Turkish music is not accidental. The basic elements that make up the traditional structure of the Mehterhane discussed through the symbols and practices that represent the state and the ruler in Turkish history. In addition, the music education of Mehterhane, the history of Turkish education and the traditional education method of Turkish music examined and revealed with its historical and philosophical interests.

Keywords: Tuğ, Nevbet, Mehterhane, Enderun, Meşkhane.

Kaynakça / Bibliography

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Kitap:

Alaettin Avcı, Türkiye’de Askeri Yüksekokullar Tarihçesi, Gnkur Basımevi, Ankara 1963

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri 3, Ankara, 1997

Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, c.8, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991

Cem Behar, Şeyhülislam’ın Müziği (2. bs), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017

Cem Behar, Aşk Olmayınca Meşk Olmaz (7. bs), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019

Cinuçen Tanrıkorur, Osmanlı Dönemi Türk Musikisi, Dergah Yayınları, İstanbul 2003

Eugenia Popescu-Judet, Türk Musiki Kültürünün Anlamları, çev.

Bülent Aksoy, Pan Yayınevi, İstanbul 1996

Evliya Çelebi, Seyahatname, (ed. Orhan Şaik Gökyay), Yapı Kredi Yayınları, 1996 İstanbul

Emel Esin, Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2006

Faik Reşit Unat, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1964

Haydar Sanal, Mehter Musikisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1964

İbrahim Ethem Başaran, Eğitime Giriş, Sevinç Matbaacılık, Ankara 1989

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Saray Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul 1984

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul 1988

Kemal Aytaç, Avrupa Eğitim Tarihi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara

1972 Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İstanbul 1977

Santurî Ali Ufkî Bey, Topkapı Sarayı'nda Yaşam, çev. Ali Berktaş, Kitap Yayınevi, İstanbul 2002

Selahattin Ertürk, Eğitimde Program Geliştirme, Meteksan A. Ş., Ankara 1994

Sevim, Ali ve Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset Teşkilat ve Kültür, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995

Ülker Akkutay, Enderûn Mektebi. Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara 1984

Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Alfa Yayınları, İstanbul 1999

Yusuf Has Hacıp, Kutadgu Bilig, çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul 1959

Kitap Bölümü/Makale:

Esin, Emel, "Türk Kubbesi", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, ed. Faruk Sümer, c.3, Güven Matbaa 1971, s. 159-182

Güvenç, Rahmi Oruç, "Türk Musikisinde Kökler ve Batıya Yansıması", Türk Musikisinin Dünü Bugünü Yarını içinde, ed. Feyzi Halıcı, Sevinç Matbaası, Ankara 1986, s. 37-47 Laska, John A., "The Relationship Between Instruction and Curriculum: A Conceptual Clarification", Instructional Science V.13. Elsevier Science Publishers B.V., Amsterdam 1984, s.203-213

Öztürk, Okan Murat, "Mehter Musikisi", Kadim Kültürümüzün Bin Yıllık Mirası Mehter, ed. Oğuz Elbaş, Başak Matbaacılık, Ankara 2019, s. 1-58

Ansiklopedi ve sözlük maddeleri:

Coşkun Alptekin, "Atabeg", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1991, c.4, s.38-40.

Ferit Devellioğlu, "Mehter", Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2001, s. 603

Gerard Clauson, "Ordu", An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford: Clarendon Press 1972, s.127

Gerard Clauson, "Tuğ", An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford: Clarendon Press 1972, s.194-195

Kaşgarlı Mahmud, "Tuğ", Divânü Lugâti't-Türk, Kocabı Yayinevi, İstanbul 2005, s.588

Tuncer Baykara, “Lala”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2003, c.27, s.70-71

Yüksek Lisans / Doktora Tezleri:

Fırat Boztaş, Onaltıncı Yüzyılın Sonuna Kadar Osmanlı Devleti’nde Tabl ve Alem Mehterleri Teşkilatı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009

Karahanlı Devleti Askeri Teşkilatının İlk Türk-İslam Devletlerinin Ordu Düzeni ve Eğitimine Katkıları

**Contributions of the Military Organization of the Karakhanid State to
the Army Order and Education of the First Turkish-Islamic States**

Dilara ALTAŞ

Öz

Karluk, Yağma, Basmlil Türklerinin Balasagun merkezli kurduğu ilk Türk-İslam devleti olan Karahanlılar, hem devletçilik hem de ordu nizamı bakımından İslam öncesi Türk devletlerinin devamı niteliği taşımaktadır. Ayrıca bu köklü sisteme ek olarak yeni askeri yapının da teşekkülüne katkıda bulunmuştur. Doğu ve Batı Karahanlılar, Fergana Vadisi’nde tesis ettikleri harp eğitim sistemini bütün ilk Türk-İslam devletlerine öncü kılmayı başarmışlardır. Özellikle Gazneliler ve Büyük Selçuklular’ın harp sanatı bu mirasın üzerinde yeşermiştir. Türkistan’ın ortasında ortaya çıkan askeri eğitim anlayışı Azerbaycan’da Sacoğulları, Salgurlular ve İldenizliler’in de bu bölgede Ermeniler, Gürcüler ve Farslar üzerinde hakimiyet kurmalarını sağlamıştır. Sonraki dönemde Harezmsahlar Orta Asya, İran ve Azerbaycan’da benzer askeri kurumları işleterek topraklarını genişletmişlerdir. Maveraünnehir’de kurulan Karahanlı Devleti, Ortaçağ boyunca hüküm süren Türk devletlerinin teşkilatlanmasının temel taşı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karahanlılar, askeri teşkilat, Gazneliler, Selçuklular, ordu düzeni.

Abstract

The Karakhanids, the first Turkish-Islamic state established by the Karluk, Yagma and Basmil Turks based in Balasagun, are the continuation of the pre-Islamic Turkish states in terms of both statism and army order. In addition to this rooted system, it contributed to the formation of a new military structure. Eastern and Western Karakhanids succeeded in pioneering the war training system they established in the Fergana Valley for all the first Turkish-Islamic states. Especially the art of war of the Ghaznavids and Great Seljuks flourished on this heritage. The understanding of military training that emerged in the middle of Turkistan enabled the Sacogullari, Salgurid and İldenizliler in Azerbaijan to dominate the Armenians, Georgians and Persians in this region. In the following period, the Khwarazmian expanded their lands by operating similar military institutions in Central Asia, Iran and Azerbaijan. Established in Transoxiana, the Karahanids has been the cornerstone of the organization of the Turkish states that ruled throughout the Middle Ages.

Key Words: Karakhanids, military organization, Ghaznavids, Seljuks, army order.

Kaynakça/ Bibliography

Kaynak Eserler

Beyhâki, Tarih-i Beyhâki, yay. Gani Feyyaz, Tahran 1324

Cüveyni, Ata Melik, Tarih-i Cihangüşa, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998

Es-Sâbi, Tarihu's-Sâbi (Tıpkıbasım), Kahire 1919

Gerdizi, Zeynü'l Ahbâr, tlf. Abdülhay Habibi, Tahran, 1347

Hâcib, Yusuf Has, Kutadgu Bilig, çev. Mustafa S. Kaçalın, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara

Nizamülmülk, Siyasetname, çev. Mehmet Taha Ayar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017

Râvendi, Rahatü's-Südur ve Ayetü's Sürur C: II, çev. Ahmed Ateş, Ankara 1960

Araştırma ve İnceleme

Alkan, Öznur, Alkan, Zeynü'l Ahbâr'ın Tercüme ve Değerlendirmesi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı, Gaziantep 2014

Barthold, V. Moğol İstilasına Kadar Türkistan, haz. Hakkı Dursun Yıldız, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990

_____, **Orta Asya, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2014**

Demirci, Mustafa, "İkta", TDVİA XXII, İstanbul 2000

El-Muheymid, Ali b. Salih, "Karahanlılar ve İslam'ın Yayılmasına Katkıları", çev. Ali Aksu, Mecelletü Câmiati'l-İmâm Muhammed b. Suûdi'l-İslâmiyyi, Riyad 1417

Genç, Reşat, Karahanlı Devlet Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002

Göksu, Erkan, Türkiye Selçuklularında Ordu (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008

Gürbüz, Meryem, Harizmşahlar'da Devlet Teşkilatı, Ekonomik ve Kültürel Hayat (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005

Huncan, Ömer Soner, "Satuk Buğra Han", TDVİA C: XXXVI, İstanbul 2009.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009

Merçil, Erdoğan, Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti Gazneliler, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2014

_____, **Fars Atabegleri Salgurlular, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991**

Muminov, Ashirbek, Khanafitskii Mazkhab v İstori, Tsentral'noi Azii, Almaty 2015

Özcan, Abdülkadir, "Hassa Ordusu", TDVİA EK-1, İstanbul 2016

Yazıcı, Nesimi, İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008

Kimyager Derviş Paşa ve Askerî Eğitim Tarihimiz Bakımından Önemi

Chemist Derviş Pasha and His Importance From the Point of Our History of Military Education

Biray ÇAKMAK

Öz

19. yüzyılda Batı'dan bilim ve teknoloji transferinde II. Mahmut döneminden itibaren Avrupa'ya tahsil amacıyla gönderilen öğrenciler önemli bir rol oynadı. Bu öğrenciler İstanbul'a döndükten sonra ilklere öncülük etti. Bu öğrencilerden biri olan Derviş Efendi 1829 yılında Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn'a girdi. Mezuniyetini müteakip tahsilini tamamlaması amacıyla 1835 yılında İngiltere'ye gönderildi. 1838 yılında Londra'dan Paris'e geçerek Ecole des Mines'de fenn-i madenî tahsil etti. Mezun olduktan sonra kimya ve fenn-i madenî alanında çalışmalara devam etmek, İtalya, Almanya ve Rumeli'de araştırma gezileri yapmak istediğini İstanbul'a bildirerek izin ve tahsisat istedi. Ayrıca İstanbul'a alanıyla ilgili matbu eserler ile âlât ve edevât getirmek istediğini belirterek tahsisat talep etti. Osmanlı Devleti Derviş Efendi'ye istediği izin yanında satınalma ve seyahat ile diğer masrafları için 17230 frank tahsisat verdi. Derviş Efendi 26 Haziran 1841 tarihinde İstanbul'a döndü.

Derviş Efendi/Paşa, İstanbul'a döndükten sonra birçok alanda önemli görevlerde bulundu. Tobhâne-i Âmire Dökümhanesi'nde istihdam edildi. Keban ve Ergani madenlerinde mühendis olarak çalıştı. Petersburg sefiri oldu. Meclis-i Vâlâ azalığı, Meclis-i Maâdin riyaseti yaptı. Osmanlı-İran sınırını tahdîd çalışmalarında görev aldı. Bu göreviyle alakalı haritalar tanzim etti, kapsamlı layiha hazırladı. Mekâtib-i Askeriye Nazırlığı yaptı. Feriklik rütbesi verildi. Derviş Paşa, eğitimci, özellikle askerî eğitimci yönü ile de ön plana çıkmaktadır. Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne ve Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye'de hikmet-i tabiiye, kimya ve İngilizce dersleri verdi. Kimya ile ilgili Usûl-ı Kimya isiminde iki cilt olarak yazdığı eserini 1848 yılında yayınladı. Usûl-ı Hikmet-i Tabiiye bir diğer eseridir. 13 Ocak 1863 tarihinde Darülfünûn'da fizik ve kimyaya dair konuşmasıyla halka açık ilk dersi verdi. Popüler nitelikte de eserler telif etti. Kimya, tıp, fizik alanında basılı eserlerle âlât ve edevâtın Avrupa'dan İstanbul'a getirilmesine öncülük etti.

Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler üzerine inşa edilecek çalışmada Derviş Paşa'nın biyografisine kısaca değinilecek, daha sonra eğitimci kimliği üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askerî eğitim, kimya, hikmet-i tabiiye, Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne, Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye

Abstract

An important role in the transfer of science and technology from the West in the 19th century, starting from the reign of Mahmut II were played by the students sent to Europe for education. These students pioneered the firsts in their fields after returning to Istanbul. Derviş Efendi, being one of these students, started studying at the Imperial School of Military

Engineering in 1829. Pursuant to his graduation, he was sent to England in 1835 to complete his education. After staying in London, he left out for Paris in 1838 and studied science at the Ecole des Mines. Upon his graduation, he asked for permission and allocation after informing Istanbul that he wanted to continue working in the field of chemistry and science and to make research trips in Italy, Germany and Rumelia. Then again, he requested allocation upon stating that he wanted to bring printed works, goods and equipment related to his field to Istanbul. The Ottoman State granted Derviş Efendi an allocation in an amount of 17230 francs for his purchasing, travel and further expenses in addition to the permission he requested. Derviş Efendi returned to Istanbul on 26 June 1841.

After returning to Istanbul, Derviş Efendi/Pasha held important duties in several fields. He was employed in the Ottoman Royal Cannon Foundry. He worked as an engineer at Keban and Ergani mines. He became the Petersburg ambassador. Held the duties of the membership of the Supreme Council Of Judicial Ordinances and chairmanship of the Mine Council. He took part in the works of demarcation of the Ottoman-Iranian border. He prepared maps related to this task and prepared a comprehensive statement. He served as the Ministry of Military School. He was given the rank of Ferik. Derviş Pasha came into prominence as an educator, especially as a military educator. He gave lectures on physics, chemistry and English at the Imperial School of Medicine and Ottoman Military College. He published his two-volume work he wrote on Chemistry called Usûl-ı Kimya in 1848. Usûl-ı Hikmet-i Tabiiyye is another of his works. He gave the first public lecture on physics and chemistry at the University on January 13, 1863. He also copyrighted works of a popular nature. He pioneered in bringing printed works and tools and equipment in the fields of chemistry, medicine and physics from Europe to Istanbul.

The biography of Derviş Pasha will be briefly mentioned in the study, which will be built on the documents in the Ottoman Archive, and then his educator identity will be discussed in detail.

Keywords: Military education, chemistry, physics, Imperial School of Medicine, Ottoman Military College

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Sadaret, Amedi Kalemî Belgeleri

A. AMD. 49/37, 29 Eylül 1853/25 Z 1269.

A. AMD. 50/67, 12 Şubat 1854/14 Ca 1270.

Sadaret Divan (Beylikçi) Kalemî Belgeleri

A. DVN. 122/85, 15 Nisan 1857/20 Ş 1273.

A. DVN. 135/20, 3 Ekim 1858/24 S 1275.

A. DVN. 135/30, 9 Ekim 1858/30 S 1275.

A. DVN. 146/8, 10 Eylül 1859/12 S 1276.

A. DVN. 168/34, 4 Ağustos 1861/27 M 1278.

A. DVN. 19/19, 1 Kasım 1846/12 Za 1262.

A. DVN. 25/64, 12 Mayıs 1847/26 Ca 1263.

A. DVN. 44/32, 20 Ocak 1849/25 S 1265.

Sadaret Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemi Belgeleri

A. DVN. MHM. 11/100, 4 Ağustos 1854/10 Za 1270.

A. DVN. MHM. 22/8, 24 Nisan 1857/29 Ş 1273.

A. DVN. MHM. 26/65, 8 Ekim 1858/29 S 1275.

A. DVN. MHM. 28/98, 18 Eylül 1859/20 S 1276.

A. DVN. MHM. 3/31, 30 Ekim 1846/10 Za 1262.

Sadaret Divan-ı Hümayun Name-i Hümayun Kısmı

Belgeleri A. DVN. NMH. 32/9, 24 Şubat 1894/18 Ş 1311.

Sadaret Mektubi Kalemi Belgeleri

A. MKT. 169/92, 21 Ocak 1849/26 S 1265.

A. MKT. 170/56, 24 Ocak 1849/29 S 1265.

Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme Kalemi (Odası)

Belgeleri A. MKT. MHM. 143/45, 21 Ekim 1858/13 Ra

1275. A. MKT. MHM. 244/49, 21 Ekim 1862/26 R 1279.

A. MKT. MHM. 248/35, 30 Kasım 1862/7 C 1279.

A. MKT. MHM. 250/16, 15 Aralık 1862/22 C 1279.

A. MKT. MHM. 252/57, 12 Ocak 1863/21 B 1279.

A. MKT. MHM. 264/64, 26 Mayıs 1863/7 Z 1279.

A. MKT. MHM. 267/68, 30 Haziran 1863/13 M 1280.

A. MKT. MHM. 268/39, 6 Temmuz 1863/19 M 1280.

A. MKT. MHM. 268/8, 5 Temmuz 1863/18 M 1280.

A. MKT. MHM. 272/44, 9 Ağustos 1863/23 S 1280.

A. MKT. MHM. 293/39, 26 Şubat 1864/18 N 1280.

A. MKT. MHM. 464/57, 21 Eylül 1873/28 B 1290.

A. MKT. MHM. 464/68, 22 Eylül 1873/29 B 1290.

Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Devair Yazışmalarına Ait

Belgeleri A. MKT. NZD. 365/100, 8 Eylül 1861/3 Ra 1278. A. MKT.

NZD. 418/46, 13 Mayıs 1862/14 Za 1278.

A. MKT. NZD. 421/29, 27 Mayıs 1862/28 Za 1278.

A. MKT. NZD. 464/70, 16 Aralık 1862/23 C 1279.

A. MKT. NZD. 93/13, 3 Ekim 1853/29 Z 1269.

A. MKT. NZD. 362/42, 13 Ağustos 1861/6 S 1278.

Muallim Cevdet Tasnifi Belgeleri, Askeriye C.

AS. 1026/44992, 4 Ocak 1842/21 Za 1257. C.

AS. 1090/48108, 11 Mayıs 1841/19 Ra 1257. C.

AS. 1158/51536, 20 Aralık 1854/29 Ra 1271.

Muallim Cevdet tasnifi Belgeleri, Darphane C.

DRB. 51/2523, 11 Nisan 1844/22 Ra 1260.

Muallim Cevdet tasnifi Belgeleri, Maarif

C. MF. 69/3401, 5 Ocak 1841/12 Za 1256.

D. DRB. İ. 5/23, 4 Mart 1840/29 Z 1255.

Hatt-ı Hümayun Tasnifi

HAT. 1181/46662, 28 Nisan 1835/29 Z 1250.

HAT. 1184/46720, 6 Ekim 1838/17 B 1254.

HAT. 1184/46720-D, 15 Mart 1839/29 Z 1254.

HAT. 1184/46720-E, 26 Ekim 1838/7 Ş 1254.

HAT. 1185/46734, 7 Aralık 1838/20 N 1254.

HAT. 1185/46750-A, 15 Mart 1839/29 Z 1254.

HAT. 1185/46750-B, 15 Mart 1839/29 Z 1254.

HAT. 1189/46848-B, 16 Nisan 1836/29 Z

1251. HAT. 1645/28, 18 Ekim 1846/27 L 1262.

HAT. 1659/7, 11 Ekim 1848/13 Za 1264. HAT.

527/25932-B, 10 Şubat 1837/4 Za 1252. HAT.

835/37684, 13 Mart 1839/27 Z 1254. Hariciye

Nezaretı, Mektubi Kalemi Belgeleri HR. MKT.

100/56, 31 Ocak 1855/12 Ca 1271. HR. MKT.

119/77, 11 Eylül 1855/28 Z 1271. HR. MKT.

436/14, 8 Mayıs 1863/19 Za 1279. HR. MKT.

775/43, 15 Şubat 1873/17 Z 1289. HR. MKT.

889/94, 7 Eylül 1875/6 Ş 1292. Hariciye

Nezaretı, Siyasi Kısmı Belgeleri HR. SYS.

2922/45, 18 Kasım 1838.

HR. SYS. 2935/68, 15 Nisan 1856.

Hariciye Nezaretı, Tercüme Odası Belgeleri

HR. TO. 565/29, 15 Ekim 1840.

Haritalar

HRT.h. 437, 1 Nisan 1870/29 Z 1286.

1255-1309 Yılları İradeleri, Dâhiliye

İrade. Dâhiliye. 101/5075, 10 Nisan 1845/2 R 1261.

İrade. Dâhiliye. 106/5365, 30 Temmuz 1845/25 B 1261.

İrade. Dâhiliye. 142/7321, 22 Mart 1847/4 R 1263.

İrade. Dâhiliye. 144/7451, 10 Mayıs 1847/24 Ca 1263.

İrade. Dâhiliye. 265/16492, 12 Ocak 1853/1 R 1269.

İrade. Dâhiliye. 272/17033, 2 Haziran 1853/24 Ş 1269.

İrade. Dâhiliye. 279/17543, 29 Eylül 1853/25 Z 1269.

İrade. Dâhiliye. 304/19310, 25 Temmuz 1854/29 L 1270.

İrade. Dâhiliye. 311/19897, 13 Kasım 1854/21 S 1271.

İrade. Dâhiliye. 341/22432, 27 Mart 1856/20 B 1272.

İrade. Dâhiliye. 400/26462, 8 Nisan 1858/23 Ş 1274.

İrade. Dâhiliye. 408/27028, 21 Temmuz 1858/9 Z 1274.

İrade. Dâhiliye. 447/29530, 16 Kasım 1859/20 R 1276.

İrade. Dâhiliye. 450/29771, 18 Ocak 1860/24 C 1276.

İrade. Dâhiliye. 489/33087, 6 Mayıs 1862/7 Za 1278.

İrade. Dâhiliye. 498/33826, 14 Ekim 1862/19 R 1279.

İrade. Dâhiliye. 508/34600, 13 Haziran 1863/25 Z 1279.

İrade. Dâhiliye. 536/37275, 22 Mayıs 1865/26 Z 1281.

İrade. Dâhiliye. 56/2758, 10 Nisan 1842/28 S 1258.

İrade. Dâhiliye. 56/2758, 10 Nisan 1842/28 S 1258.

İrade. Dâhiliye. 61/3031, 14 Haziran 1842/5 Ca 1258.

İrade. Dâhiliye. 63/3117, 28 Temmuz 1842/19 C 1258.

İrade. Dâhiliye. 644/44771, 4 Ocak 1872/22 L 1288.

İrade. Dâhiliye. 650/45192, 16 Mayıs 1872/8 Ra 1289.

İrade. Dâhiliye. 673/46899, 20 Eylül 1873/27 B 1290.

İrade. Dâhiliye. 682/47567, 18 Nisan 1874/1 Ra 1291.

İrade. Dâhiliye. 689/48144, 13 Eylül 1874/1 Ş 1291.

İrade. Dâhiliye. 82/4119, 9 Ocak 1844/18 Z 1259.

İrade. Dâhiliye. 85/4274, 27 Mart 1844/7 Ra 1260.

1255-1309 Yılları İradeleri, Hariciye

İrade. Hariciye. 1/4, 3 Eylül 1839/23 C 1255.

İrade. Hariciye. 11/556, 19 Temmuz 1841/29 Ca 1257.
İrade. Hariciye. 111/5449, 16 Temmuz 1854/20 L 1270.
İrade. Hariciye. 112/5463, 23 Temmuz 1854/27 L 1270.
İrade. Hariciye. 113/5491, 15 Ağustos 1854/21 Za 1270.
İrade. Hariciye. 128/6465, 9 Ocak 1856/1 Ca 1272.
İrade. Hariciye. 128/6483, 16 Şubat 1856/9 C 1272.
İrade. Hariciye. 129/6527, 6 Mart 1856/28 C 1272.
İrade. Hariciye. 129/6543, 11 Mart 1856/4 B 1272.
İrade. Hariciye. 130/6599, 9 Nisan 1856/3 Ş 1272.
İrade. Hariciye. 170/9218, 1 Eylül 1859/3 S 1276.
İrade. Hariciye. 173/9425, 27 Aralık 1859/2 C 1276.
İrade. Hariciye. 173/9459, 15 Ocak 1860/21 C 1276.
İrade. Hariciye. 174/9505, 18 Şubat 1860/26 B 1276.
İrade. Hariciye. 49/2338, 15 Ocak 1849/20 S 1265.
İrade. Hariciye. 9/453, 6 Nisan 1841/13 S 1257.
1255-1309 Yılları İradeleri, Meclis-i Vala
İrade. Meclis-i Vala. 481/21829, 7 Şubat 1863/17 Ş 1279.
İrade. Meclis-i Vala. 484/21942, 10 Mayıs 1863/21 Za
1279. 1255-1309 Yılları İradeleri, Meclis-i Mahsus
İrade. MMS. 132/5648, 2 Eylül 1855/19 Z 1271.
İrade. MMS. 27/1172, 22 Haziran 1863/5 M 1280.
İrade. MMS. 28/1204, 10 Şubat 1864/2 N 1280.
İrade. MMS. 38/1576, 9 Ocak 1870/6 L 1286.
İrade. MMS. 44/1820, 6 Ekim 1872/3 Ş 1289.
1255-1309 Yılları İradeleri, Mesail-i Mühimme
İrade. MSM. 62/1793, 23 Ekim 1848/25 Za
1264. Mabeyn Evrakı, Mabeyn-İrade
MB.İ. 16/19, 30 Temmuz 1861/22 M 1278.
Bab-ı Ali Bünyesindeki Diğer Diarelere Ait Belgeler Şura-yı Devlet
Belgeleri ŞD. 3215/7, 3 Şubat 1873/5 Z 1289.
Gazeteler
Takvim-i Vekayi, 676, 29 Aralık 1862/7 B 1279.
Takvim-i Vekayi, 692, 20 Nisan 1863/1 Za 1279.
Takvim-i Vekayi, 695, 11 Mayıs 1863/22 Za 1279.

Takvim-i Vekayi, 710, 23 Ağustos 1863/8 Ra 1280.

Takvim-i Vekayi, 731, 18 Ocak 1864/8 Ş 1280.

Takvim-i Vekayi, 739, 15 Mart 1864/6 L 1280.

Takvim-i Vekayi, 740, 22 Mart 1864/13 L 1280.

Takvim-i Vekayi, 740, 22 Mart 1864/13 L 1280.

Takvim-i Vekayi, 741, 28 Mart 1864/19 L 1280.

Takvim-i Vekayi, 742, 4 Nisan 1864/26 L 1280.

Takvim-i Vekayi, 745, 24 Nisan 1864/17 Za 1280.

Takvim-i Vekayi, 751, 5 Haziran 1864/29 Z 1280.

Dergiler

Mecmua-ı Fünun, 5, Matbaa-ı Tercüman-ı Ahval, 1279, 258-260.

Mecmua-ı Fünun, 7, Erzincanlıoğlu Minasyan Artin Matbaası, 1279, 301-304.

Mecmua-ı Fünun, 8, Erzincanlıoğlu Minasyan Artin Matbaası, 1279, 330-332.

Araştırma Eserleri

AKAGÜNDÜZ, Seval Yinilmez, “Osmanlı Devleti’nde İlk Fizik Ders Kitabı: Usûl-i Hikmet-i Tabiiye (Doğa Felsefesine Giriş)”, Türk Tarih Eğitimi Dergisi/Turkish History Education Journal, 2/2, 2013, 58-77.

AKBAŞ, Meltem, Osmanlı Türkiyesi’nde Modern Fizik (19. Yüzyıl), T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008.

AKYILDIZ, Ali, “Maarif-i Umumiye Nezareti”, TDVİA, 27, 273-274.

DERVİŞ PAŞA, Usul-ı Hikmet-i Tabiiye, Matbaa-ı Amire, Nisan 1865, İstanbul.

DÖLEN, Emre, “Kimya”, TDVİA, 26, 2002, 26-30.

SEYYİD DERVİŞ MEHMED EMİN PAŞA, Usul-i Kimya, Cilt 1, Darüttıbaatılamire, İstanbul, 1264.

FENER, Alpaslan, Hadd-ı Hudud-ı Saltanat-ı Seniyye: Derviş Paşa’nın Tahdid-i Hudud-ı İraniye Adlı Eseri Işığında Osmanlı-İran Sınırı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kasım 2015, İstanbul.

HUT, Davut, “Fethi Paşa”, TDVİA, Ek - 1. Cild, 2. Basım, 2016150-151.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, “Darülfünun Tarihçesine Giriş İlk İki Teşebbüs”, Belleten, cilt LIV, sayı 210, Ağustos 1990, s. 699-738.

KADIOĞLU, Sevtap, “Osmanlı’da Modernleşme Döneminde Fen Bilimlerinin Gelişimi”, Sosyoloji Yıllığı 16 Salih Özbaran ve Zeki Arıkan’a Saygı Bilim Sosyolojisi Bilim Tarihi ve Yöntem, Ertan Eğribel - Ufuk Özcan (Eds.), Kitabevi, İstanbul 2007, 721-746.

MAHMUD CEVAD, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, Matbaa-ı Amire, İstanbul 1338.

MEHMED ESAD, Mirat-ı Mekteb-i Harbiye, Artin Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul 1310.

MEHMED ESAD, Mirat-ı Mühendishane-i Berri-i Hümayun, Karabet matbaası, İstanbul 1312.

EL-HAC RIZA TAHSİN, Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Dımaşk Ravzatüşşam Matbaası, 1322.

MEHMET ALİ AYNİ, Darülfünun Tarihi, Yeni Matbaa, İstanbul 1927.

ŞİŞMAN, Adnan, "XIX. Yüzyılda Avrupa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri", XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 12-16 Eylül 1994, Kongreye Sunulan Bildiriler, III. Cilt, Türk Tarih Kurumu basımevi, Ankara 1999, 963-971.

ŞİŞMAN, Adnan, "XIX. Yüzyılda Fransa'dan Kitap, Âlât ve Edevât Celbi", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1/2, 1999, 7-25.

UÇMAN, Abdullah, "Encümen-i Daniş", TDVİA, 11, 176-178.

YENİÇAY, Fahir, "Tanzimattan Evvel ve Sonra Fizik Tedrisatı Hakkında Bir Taslak", Tanzimat I, Maarif Matbaası, İstanbul 1940, 485-489.

Alman Islah Heyeti'nin Askerî Eğitim Faaliyetleri (1913-1918)

Militbary Training Activities of the The German Military Missions (1913-1918)

Güzin ÇAYKIRAN

Öz

Osmanlı ordusunun Alman Askerî Heyetleri tarafından ıslahına dair çalışmalar, XIX. yüzyılda Sultan II. Mahmut Dönemi'nde başlamıştı. Bu heyetler, 1913 Balkan Savaşı'nın bitimine kadar Osmanlı ordusunun teşkilat yapısı ve eğitimi hususunda çeşitli kademelerinde görev yapmışlardı. XX. yüzyılda ise Balkan Savaşı'ndan sonra Liman von Sanders başkanlığında 41 kişilik bir Alman Islah Heyeti, 14 Aralık 1914'te İstanbul'a gelmişti. Alman Islah Heyeti, 1914-1918 yılları arasında özellikle Osmanlı kara ordusunda çeşitli tensik çalışmaları ve teşkilat yapısının yeniden düzenlenmesi hususunda çalışmalar yürütmüştü. Bu çalışmalarla Osmanlı kara ordusunun ana karargâhlarına modern bir kimlik kazandırmaya çalıştıkları gibi ordunun eğitimini de yükseltmeye çalışmışlardı. Bu kapsamda askerî okullar, atış okulları ve talimgâhların ciddi programlar dâhilinde geliştirilmesi için büyük çaba sarf etmişlerdi. Dolayısıyla Osmanlı subay ve askerleri, Birinci Dünya Savaşı'nda bilgi ve

deneyimlerini Alman askerî eğitimi ve desteğiyle edinmişlerdi. Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı kara ordusunun Alman Islah Heyeti tarafından ıslahı ve bu minvalde yürütülen eğitim faaliyetleri ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışma ile Alman Islah Heyeti'nin askerî eğitim açısından Osmanlı ordusuna katkısı ortaya konulacaktır. Çalışmanın ana kaynağını MSB ATASE Arşivi'nden temin edilen Osmanlıca belgeler ile literatürde yer alan çeşitli çalışmalar (araştırma kitapları, makale, anı, tez vs.) oluşturmaktadır. Söz konusu kaynaklar, nitel ve nicel yöntemler dâhilinde karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilecek ve böylece çalışmanın ana konusunun ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Ordusu, Liman von Sanders, Alman Islah Heyeti, Askeri Eğitim.

Abstract

The work on the rehabilitation of the Ottoman army by the German Military Delegations began in the 19th century during the Reign of Sultan Mahmoud II. Until the end of the Balkan War of 1913, these delegations served at various levels in the organization structure and training of the Ottoman Army. In the 20th century, after the Balkan War, a 41-person the German Military Missions headed by Liman von Sanders arrived in Istanbul on December 14, 1914. Between 1914 and 1918, the The German Military Missions carried out various activities and reorganization of the organizational structure, especially in the Ottoman land army. With these efforts, they tried to bring a modern identity to the main headquarters of the Ottoman land army, as well as to increase the training of the army. In this context, they made great efforts to develop military schools, shooting schools and drills within serious programs. Therefore, Ottoman officers and soldiers gained their knowledge and experience in the First World War with German military training and support. In this study, the improvement of the Ottoman land army by the The German Military Missions during the First World War and the training activities carried out in this manner were discussed. Therefore, the contribution of the The German Military Missions to the Ottoman army in terms of military training will be demonstrated through the study. The main source of the study is the Ottoman Turkish documents obtained from the MSB ATASE Archive and various studies in the literature (research books, articles, memoirs, thesis, etc.). These sources will be analyzed comparatively within qualitative and quantitative methods, thus it is aimed to reveal the main subject of the study.

Key Words: World War One, Ottoman Army, Liman von Sanders, The German Military Missions, Military Education

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

MSB ATASE Arşivi, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu, Klasör-Dosya-Fihrist-Eki:

- BDH, Kls:1649, D:41-Fh:1.
BDH, Kls.:1649, D:41, Fh.:1, Eki:25a.
BDH, Kls.:1649, D:41, Fh.:1, Eki:26a(27).
BDH, Kls.:1649, D:41, Fh.:1, Eki:9.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:1, Eki: 9a.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:1, Eki: 26.
BDH, Kls.:2326, D.:84, Fh.:2, Eki: 1.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:8, Eki: 4.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:8.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:7, Eki:4.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:7, Eki(1)2.
BDH, Kls.:1649, D.:41, Fh.:1, Eki:23.
BDH, Kls:2269-D:134-Fh:7.
BDH, Kls:1649-D:41-Fh:1, Eki:24a.

Telif ve Tetkik Eserler

Baki, Büyük Harpte Kafkas Cephesi, c.I, Askerî Matbaa, İstanbul 1933.

BÜYÜKTOPÇU, Mehmet Burak, Çanakkale Savaşı'nda Görev Yapmış Alman Subayların Anı Kitaplarında Türk ve Türkiye İmgesi, Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019.

ÇETİNKAYA, Sevgi, Osmanlı Devleti'nin 1'inci Dünya Savaşı'na Girişi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1995.

DOĞANAY, Pınar, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda Görev Yapan Alman Subayları, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Aksaray 2016.

DURGUN, Bülent, Alman Islah Heyetleri ve Bischoff'un Balkan Harbinde Osmanlı Ordusu'nun Ulaştırması Hakkında Değerlendirmeleri", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/2, Kış 2012.

FLANAGAN, Brian P.. "The History of the Ottoman Air Force in the Great War, Part 4: The Last Days of the Ottoman Air Force-1918", Cross & Cockade Journal, Vol. 11, No. 4, 1970.

Goltz Paşa'nın Hatırası ve Hal Tercümesi, KKK İstanbul Askerî Basımevi, İstanbul 1953.

GUSE, Felix, Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'ndeki Muharebeler, çev. Hakkı Akoğuz, yay. haz. A. Keskin, Gnkur. Basımevi, Ankara 2007.

GÜLER, Zeynep, Osmanlı Ordusunun Modernleşmesinde Von Der Goltz Paşa'nın Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin 2007.

KANNENGIËSSER, Hans, Çanakkale'de Türklerle Beraber, çev. Mehmet Serez, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

KARATAMU, Selahattin, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920), c.III., Ks.VI., Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971.

- KARADAŞ, Yücel, Osmanlı Ordusunda Modernizasyon ve Demodernizasyon, 1826-1918, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011.**
- Kazım Karabekir, Türk Ordusunda Almanlar, Truva Yayınları, İstanbul 2021.**
- KRESSENSTEIN, Kress von, Türklerle Beraber Süveyş Kanlına, çev. M. B. Özalpsan, Askerî Matbaa, İstanbul 1943.**
- KURT, Deniz ve KORKMAZ, Erdal, Kuruluştan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri, c.I, Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, Ankara 2020.**
- MOLTKE, Helmunth von, Moltke'nin Türkiye Mektupları, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015.**
- ORTAYLI, İber, Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.**
- ÖZDEMİR, Hami, "İkinci Meşrutiyet Sonrası Osmanlı Ordusunda Yenileşme Hamleleri, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2019.**
- ÖZGÜLDÜR, Yavuz, "İttifaktan Savaşa: 2 Ağustos 1914 Tarihli Osmanlı - Alman İttifak Antlaşması ve Yansımaları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, c. 76, S.2, 2021.**
- RENOUVİN, Pierre, Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918, çev. Ö. Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004.**
- SANDERS, Liman von, Türkiye'de Beş Yıl, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020.**
- TSK Müşterek Askeri Terimler Sözlüğü, 2010. https://mersin1.gnkur.tsk/Mus_As_Ter_Szlk/default.aspx Erişim Tarihi: 16.08.2021.**
- UÇAROL, Rifat, Siyasi Tarih, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1977.**
- UYAR, Mesut, "Sanders Askerî Yardım Misyonu (1913-1918)", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 30, Güz 2019.**
- WALLAC, Jehuda L., Bir Askeri Yardımın Anatomisi, çev. F. Çeliker, Gnkur. Basımevi, Ankara 1985.**

KURMAY YÜZBAŞI AHMET TEVFIK'İN ASKERİ ÖĞRENİM HAYATI VE ASKERİ RÜŞTİYE'DEN HÜRRİYET CEMİYETİ'NE UZANAN BİR ARKADAŞLIĞIN HİKÂYESİ: BİR FOTOĞRAF İLE BİR MEKTUBUN ANLATTIKLARI

THE MILITARY EDUCATION LIFE OF STAFF CAPTAIN AHMET TEVFIK AND THE STORY OF A FRIENDSHIP FROM MILITARY HIGH SCHOOL TO THE FREEDOM ASSOCIATION: WHAT A PHOTO AND A LETTER TELL

Ali GÜLER

Öz

Mustafa Kemal Atatürk'ün Nuri Conker, Salih Bozok ve Asaf İlbay gibi çocukluk arkadaşlarını bir tarafa bırakacak olursak, Selanik Askeri Rüştiyesi (Ortaokulu) yıllarından itibaren Manastır Askeri İdadisi (Lisesi), Harp Okulu ve Harp Akademileri öğrenimi sırasında en samimi arkadaşlarından birisi Ahmet Tevfik'tir.

Özellikle Askeri Lise yıllarında ders başarısı konusunda aralarında tatlı bir rekabet bulunsa da Mustafa Kemal ile Ahmet Tevfik'in arkadaşlıkları ve dostlukları, Ahmet Tevfik'in 1907 yılında beklenmedik ölümüne kadar aralıksız sürecektir.

Diğer arkadaşlarının anılarında da öğrenim yıllarında Mustafa Kemal'in "arkadaşları arasında en ziyade Ahmet Tevfik'i sevdiği ve onunla zaman geçirdiği" ifade edilmiştir.

İki arkadaş okul içi ve okul dışı zamanlarını genellikle birlikte geçirmişler, birlikte gezmişler ve birlikte eğlenmişlerdir.

Aynı zamanda memleket meseleleri ile aktif olarak ilgilenmeye başladıkları Harp Akademisi yılları ve sonrasındaki kurmay subaylık yıllarında birbirlerine daima destek olmuşlardır.

Ahmet Tevfik, çok başarılı bir askeri öğrenci ve subaydır. 4. Olarak mezun olduğu Harp Akademisi hariç, bütün okulları devresinin birincisi olarak bitirmiştir.

O'nun askeri öğrenim yılları (1890-1905), okuduğu okullar, dersleri, öğretmenleri ve arkadaşları bakımından askeri eğitim ve öğretim tarihimizin modernleşme sürecini de aksettiren bir dönemi içermektedir.

Bu bildiride Ahmet Tevfik ve Atatürk'ün arkadaşlığı incelenirken askeri eğitim sistemimizin nicelik ve niteliklerine de ışık tutulacaktır.

Mustafa Kemal ve Ahmet Tevfik arkadaşlığı çerçevesinde, özel arşivimizde bulunan ve ikilinin devre arkadaşı Ali Fuat'ın (Cebesoy) arkasına düştüğü notları da içeren Beyrut'ta çekilmiş bir fotoğraf ile Anıtkabir Belgeliği'nde bulunan Mustafa Kemal'in Şam'dan Selanik'teki Ahmet Tevfik'e gönderdiği bir mektup değerlendirilecektir.

Bu iki belge, hem İttihat ve Terakki - Mustafa Kemal ilişkisi bakımından, hem de Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşam öyküsü bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Tevfik, Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki, Askeri Eğitim

Abstract

If we leave aside Mustafa Kemal Atatürk's childhood friends such as Nuri Conker, Salih Bozok and Asaf İlbay; beginning from the Selanik Military High School (Secondary School) years, Ahmet Tevfik was one of his most sincere friends during his education at the Manastır Military High School, the Military Academy and the War Academy.

Although there was a sweet competition between them especially in Military High School years regarding academic success, the friendship and amity of Mustafa Kemal and Ahmet Tevfik would continue uninterrupted until Ahmet Tevfik's unexpected death in 1907.

In the memoirs of his other friends too, it was stated that Mustafa Kemal "loved Ahmet Tevfik the most among his friends and spent time with him" during his education years.

The two friends usually spent their times in and out of the school together, traveled together and had fun together.

At the same time, they always supported each other during the War Academy years, when they started to actively deal with the issues of the country and later during the years of serving as staff officer.

Ahmet Tevfik was a very successful military student and officer. Except for the War Academy, which he graduated as the 4th, he graduated from all schools as the top of his classmates.

His military education years (1890-1905) include a period that reflects the modernization process of our military education and training history in terms of his schools, lessons, teachers and friends too.

This declaration will also shed light on the quantity and quality of our military education system while examining the friendship of Ahmet Tevfik and Atatürk.

Within the framework of the friendship of Mustafa Kemal and Ahmet Tevfik, a photograph from our private archive which was taken in Beirut and including the notes of the their classmate Ali Fuat (Cebesoy) and a letter that exists in Anıtkabir Archive, which was sent by Mustafa Kemal from Damascus to Tevfik in Selanik, will be evaluated.

These two documents are important both in terms of the relation of Union and Progress - Mustafa Kemal and the life story of Mustafa Kemal Atatürk.

Key Words: Ahmet Tevfik, Mustafa Kemal, Union and Progress, Military Education

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

Ali Güler Özel Arşivi

Anıtkabir Belgeliği, Konu: 158, Sıra No: 5, Envanter No: 3367

Kara Harp Okulu Arşivi, Künye Defteri, No: 21

Kara Harp Okulu Arşivi, Numara Defteri, No: 13, 14, 15-16, 22, 26

Kaynak Eserler

Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay Ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri,

Cilt: III., Hazırlayanlar: H. Toker, N. Aslan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009

Cebesoy, A. F., Sınıf Arkadaşım Atatürk, Okul ve Genç Subaylık Anıları, İnkılap Kitabevi,

İstanbul 1966

Duru, K. Nami, İttihat ve Terakki Hatıralarım, İstanbul 1957

Görgülü, İ., On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklâl Harbi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993

Harp Akademilerinin 142. Yılı Şeref Dolu Yıllar 1848-1990, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1990

İskora, M. Mazlum, Erkan-ı Harbiye Mektebi (Harp Akademisi) Tarihçesi, İstanbul 1930

İskora, M. Mazlum, Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965), C: 1, 2. Baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966.

Karabekir, K., İttihat ve Terakki Cemiyeti, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009

Mekatib-i Askeriye Şakirdanının Umumi İmtihanlarının Neticelerini Bildiren Cetveller, İstanbul 1317. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Osmanlıca Eserler Bölümü, Tasnif No: 89925-89926

Reel, A. H., Atatürk'e Ait Hatıralar, İstanbul 1949

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri, C: 2, Hazırlayanlar: B. Turan, N. Arslan, Z. Erzan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2010

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri, Hazırlayanlar: N. Ökse, N. Baycan, S. Sakaryalı, 2. Baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Ahmad, F., İttihat ve Terakki, Çeviren: N. Yavuz, 4. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul

1995 Akşin, S., Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İmge Kitabevi, İstanbul 2006

Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları), Hazırlayanlar: H. Toker, G. Barlas, N. Fidan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2004

Coşar, Ö. S., Atatürk Ansiklopedisi C: 1 (1881-23 Temmuz 1908), İstanbul 1973

Çalışlar, İ., Mustafa Kemal Atatürk Mücadelesi ve Özel Hayatı (1881-1927), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018

Güler, A., Askeri Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları (Arşiv Belgeleri İşığında), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2001

Güler, A., Bilinmeyen Atatürk ve Milli Mücadele, Halk Kitabevi, İstanbul 2018

Güler, A., Dehanın Kodları (Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçler ve Birikim), Halk Kitabevi, İstanbul 2015

Güler, A., Sakarya'dan İzmir'e Mustafa Kemal, Halk Kitabevi, İstanbul

2020 Güler, A., Sarı Paşa İnsan Atatürk, Türk-Ar Yayınları, Ankara 2006

İstiklâlden İstikbâle Mustafa Kemal Atatürk, C: 1, Yayına Hazırlayan: A. Güler, Berikan Yayınları, Ankara 2011

Kocatürk, U., Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara Tarihsiz

Kurtcephe, İ., M. Balcıoğlu, Kara Harp Okulu Tarihi, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991

Özkaya, Y. vd., Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2003

- Süslü, A., , M. Balcıoğlu, Atatürk'ün Silah Arkadaşları, Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999
- Tevetoğlu, F., Ömer Nâci, MEB. Yayınları, İstanbul 1992
- Turan, Ş., Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2004
- Sürelili Yayınlar
- Gök, H., , M. Uyar, "Mustafa Kemal'in Harp Okulu Öğrencilik Dönemine Katkı", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı: 78 (Haziran 2000).
- İnan, A., "Atatürk'ü Dinlerken: Mukaddes Tabanca", Belleten Dergisi, Sayı: 3-4 (1937), C. 1
- Kızıldoğan, H. S., "Vatan ve Hürriyet = İttihat ve Terakki", Belleten Dergisi, Sayı: 4 (Ekim 1937) C: 1
- Melahat Ali, "Güzel Eleni: Atamızın Anılarında Yaşayan İlk Aşkı", Birlik Gazetesi (Üsküp/Makedonya), 10 Ekim 1998
- Müfit, L., "Harbiye'de Gazi Hazretleri İle Bir Sınıfta Ders", Vakıf Gazetesi, 10 Ağustos 1934 Sabah Gazetesi, 21 Teşrinievvel 1320 (3 Kasım 1904)
- Sadullah, N., "Harbiye'de 1317", Yedi Gün Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 78 (5 Eylül 1934), C: 3
- Yalçın, E. S., "Mustafa Kemal'in İttihatçılığı", Türkler, C: 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 245-262
- Yalman, A. E., "Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-yi Hayatı", Vakıf Gazetesi, 10 Kanunusani 1338/10 Ocak 1922

ÇANKIRI ASTSUBAY HAZIRLAMA OKULU

ÇANKIRI PETTY OFFICER PREPARATORY SCHOOL

Kenan ÖZKAN

Öz

Çankırı Astsubay Hazırlama Okulu, 1966-1997 yılları arasında eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Okul, 1966'dan 1971'e kadar ortaöğretim seviyesinde iki yıllık eğitim veren bir statüdeyken, 1971'den kapanışına kadar üç yıllık lise seviyesinde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. 1974-1983 arası dönemde "NBC Okulu Eğitim Merkezi ve Astsubay Hazırlama Okulu" adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden okul, 1983'ten sonra yeniden "Çankırı Astsubay Hazırlama Okulu" adını almıştır. 1997'de Balıkesir'e nakledilmiş olan okul, buradaki "Teknik Astsubay Hazırlama Okulu" ile birleştirilmiştir.

Okulda verilen dersleri genel kültür ve mesleki dersler olmak üzere iki ana gruba ayırmak mümkündür. 1966'dan 1997'ye kadar okulun toplamda 12.857 öğrenciyi mezun ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Astsubay Eğitimi, Hazırlama Okulu, Askeri Eğitim, Disiplin Durumu.

Abstract

Çankırı Petty Officer Preparatory School continued its educational activities between 1966-1997. From 1966 to 1971 the school had a two-year status at the secondary level and from 1971 until its closure, it continued its educational activities at the high school level for three years. The school continued its educational activities under the name of "NBC School Training Center and Petty Officer Preparatory School" between 1974-1983, but after 1983, it was renamed as "Çankırı Petty Officer Preparatory School". Transferred to Balıkesir in 1997, the school was merged with the "Technical Petty Officer Preparatory School" there.

It is possible to divide the courses given at the school into two main groups as general culture and vocational courses. From 1966 to 1997, it was determined that the school graduated 12,857 students in total.

Keywords: Çankırı, Petty Officer Training, Preparatory School, Military Training, Disciplinary Status.

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30. 18. 1. 1. (Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı, 1920-1928)

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30. 18. 1. 2. (Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı, 1928-)

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi,
BOA. İ..AS.. (İrade, Askeri)

BOA. BEO. (Bâb-ı Âlî Evrak Odası)

BOA. ML. EEM. (Maliye Nezareti Emlak-ı Emirîye Müdüriyeti)

BOA. İ..TAL. (İrade, Taltifat)

BOA. İ..HB.. (İrade, Harbiye)

BOA. İ..EV.. (İrade, Evkaf)

BOA. İ..MMS. (İrade, Meclis-i Mahsus)

BOA. MB.İ... (Mabeyn-i Humayun Evrakı, İradeler)

BOA. MV. (Meclis-i Vükela)

İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Sayısal Arşiv MSÜ

Kara Astsubay MYO Not Kayıt Arşivi MSÜ

Kara Astsubay MYO Personel Şube Arşivi

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akşin, Sina, Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

Astsubay Okulları Tarihi, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, EDOK Okullar Komutanlığı, Balıkesir, 2009.

Berkes, Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, 6’ncı Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

Bilim, Cahit, Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2002.

Dündar, Fuat, Modern Türkiye’nin Şifresi, İttihat ve Terakki’nin Etnisite Mühendisliği, 1913-1918, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

İnan, Süleyman, “Üniversitelerde İnkılap Dersleri”, İnkılap Dersleri, Ed. Süleyman İnan, Cengiz Akseki, Kafka Kitap Kafe Yayınları, İstanbul, 2017.

Kocahanoğlu, Osman Selim, Derviş Vahdeti ve Çavuşların İsyanı, Temel Yayınları, İstanbul, 2001.

Kocahanoğlu, Osman Selim, 31 Mart Vakası ve Sultan Abdülhamit, Temel Yayınları, İstanbul, 2009.

Lewis, Bernard, Modern Türkiye’nin Doğuşu, 8’inci Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Ortaöğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği X. Öğretim Toplantısı, 21-22 Mayıs 1992, Yay. Haz. Mahmut Adem, Kasım Karakütük, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1992.

Ortaylı, İlber, Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu, Birinci Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983.

Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu, 1861-1876, Haz. Uğur Ünal, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

Sürelî Yayınlar

Resmî Gazete

Tezler

Dalkıran, Kazım, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinde Askerî Akademik Eğitim, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Isparta, 2010.

Evren, Levent, Türk Kara Ordusunda Kurmay Subay Yetiştirilmesi (1878-1927), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2018.

Mızrakçı, Muhammed, Kuleli Askerî Lisesinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Uygulanan Eğitim Programları (İlk Yüzyıl 1845-1945), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2017.

Kalkan, Nuri, Osmanlı Ordusunda Küçük Zabitlik (Astsubaylık), 1880-1914, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019.

Satılmış, Yunus, II. Abdülhamid Döneminde Mektepten Cepheye Osmanlı Piyade Zabiti, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2016.

Teke, Kasım Mehmet, Kuruluşundan Cumhuriyete Kuleli Askeri Lisesi, 1845-1923, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007.

Tekeli, Sadık, Küçük Zabit Mektepleri, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1987.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Harp Okulu'nda Gördüğü Derslerin Değerlendirmesi

Evaluation of the Courses Taken by Mustafa Kemal Atatürk at the Military Academy

Mehmet ÇANLI

Öz

Harp Okulu, Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi kapsamında 1835 yılında kurulmuştur. Bundan sonra da orduyu modernleştirme çalışmalarına devam edilmiş fakat 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde ağır bir yenilgi alınınca, Osmanlı ordusu Almanya'dan gönderilen bir heyet tarafından yeniden kapsamlı bir reforma tabi tutulmuştur.

Bu kapsamda, Harp Okulu eğitim sistemi de Binbaşı Baron Colmar von Der Goltz tarafından yeniden düzenlenmiştir. Goltz, ilk olarak Alman Harp Okulu örneğine göre yeni bir ders programı hazırlamıştır. Bu program, teoriden ziyade uygulamaya yönelik bir programdır. Ayrıca bazı Alman talimnamelerini ve ders kitaplarını Türkçeye tercüme ettirmeye başlamıştır.

Atatürk, 1899 yılında Harp Okulu eğitimine başlamıştır. Goltz'un hazırladığı ders programı, bazı küçük değişikliklerle Atatürk'ün Harp Okulu'nda okuduğu dönemde de uygulanmıştır. Bu programa göre birinci sınıfta bilimsel dersler ve askeri derslerin başlangıç konuları ağırlıktadır. İkinci sınıfta askeri dersler ağırlık kazanmakta ve askeri hukukla ilgili dersler programda yer almaktadır. Üçüncü sınıfta yabancı dil dersleri hariç derslerin tamamı askeri derslerden oluşmaktadır.

Harp Okulu'nun temel amacı, okuldan mezun olduklarında takım komutanı olarak görev yapacak olan Harbiyelilere ihtiyaç duyacakları bilgi ve yetenekleri kazandırmaktadır. Ayrıca, Harp Akademisi'nde eğitim göreceğ olan öğrencilere bu okul için gerekli bilgi altyapısını kazandırmaktır. Ders programının, bu amaçlara uygun şekilde düzenlenmiş olduğ u görülmektedir.

Derslerin içeriklerine bakıldığında, Harp Okulu eğitiminin okulun amacına hizmet eden iyi bir eğitim olduğ u değerlendirilmektedir. Bu durum, Atatürk başta olmak üzere o dönemde Harp Okulu'nda eğitim gören öğrencilerin meslek yaşamlarında gösterdikleri başarılarından da açıkça anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Harp Okulu, Eğitim, Goltz, Askeri Dersler, Doktrin, İstihkamlık, Kanun, Haritacılık.

Abstract

The Military Academy was established in 1835 as part of the modernization of the Ottoman army. After that, the efforts to modernize the army continued, but after a heavy defeat in the Ottoman-Russian War of 1877-1878, the Ottoman army was again subjected to a comprehensive reform by a delegation sent from Germany.

In this context, the Military Academy education system was reorganized by Major Baron Colmar von Der Goltz. Goltz first prepared a new syllabus based on the example of the German Military Academy. This program is focused on practice rather than theory. He also started to have some German manuals and textbooks translated into Turkish.

Atatürk started his education at the Military Academy in 1899. The syllabus prepared by Goltz was also applied with some minor changes during the time Atatürk studied at the Military Academy. According to this program, scientific courses and the beginning subjects of military courses are predominant in the first year. In the second year, military courses start to be dominant and courses related to military law are included in the program. In the third year, except for foreign language lessons all of the lessons consist of military lessons.

The main purpose of the Military Academy is to provide the cadets, who will serve as team commanders when they graduate from the school, with the knowledge and skills they will need. In addition, it is to provide the students who will study at the War Academy with the necessary knowledge infrastructure for this school. It is seen that the syllabus has been arranged in accordance with these purposes.

Looking at the contents of the courses, it is considered that the Military Academy education is a good education that serves the purpose of the school. This situation is clearly understood from the successes of the students who were educated in the Military Academy at that time, especially Atatürk, in their professional lives.

Keywords

Military Academy, Education, Goltz, Military Courses, Doctrine, Engineering, Law, Cartography.

Kaynakça/ Bibliography

Ahmet Azat, Erkânı Harbiye Mektebi Ders Programı, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu

Ahmet Canip, İstihkamat-ı Hafife, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Ahmet Refik, Fenn-i Esliha, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Ahmet Şakir, Piyade ve Süvari Sınıflarına Mahsus ve Programına Muvafık Fenn-i Mimari, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Ali Haydar, Harita Tersimi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Koleksiyonu

Antranik Kırçıkyan, Hikmet-i Tabiye, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Hidemat-ı Seferiye-i Askeriye, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

İbrahim Halil, Gayet Sürat ve Sıhhatle Harita Ahzına Mahsus Küçük Plançete Nam Aletin Tarif ve İstimaline ve Harita Tersimi Usulüne Havi Amili Risale, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Koleksiyonu

Mehmet Rüştü, Devlet-i Aliye Ordu Teşkilatı, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu

Mehmet Sait, Hikmet-i Tabiye Tatbikatından, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Muharrem ve Cemil, Kılınç Talimi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı

Mustafa Fazıl ve Osman Senai, Kitabet-i Askeriye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı

Muzaffer ve Vehbi, Coğrafya-yı Sevkü'l-ceyş, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Nasır ve Ragıp; Piyade Sınıfına Mahsus Dahiliye ve Seferiyeden Mevad-ı Mücmeleyi Havi Malumat ve Terbiye-yi Askeriye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı

Piyade Dahiliye Kanunname-i Hümayunu, ABD Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamit Tarafından Hediye Edilen Kitaplar ve Yazılar Koleksiyonu

Yakup bin Ragıp, Hıfzıssıhha-i Askeriye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Kitap:

ATAY, Falih Rıfki, Çankaya, Pozitif Yayınları, İstanbul 2010

BORAK, Sadi, Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919), Kırmızı Beyaz Yayınevi, İstanbul 2004

CEBESOY, Ali Fuat, Sınıf Arkadaşım Atatürk, Okul ve Genç Subaylık Anıları, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1967

ÇAM, Yusuf, "Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar, Rüştüye-İdadi-Harbiye (1892-1902)", Genelkurmay Basımevi, Ankara 1991

GENCOSMAN Kemal Zeki ve Niyazi Ahmet BANOĞLU, Atatürk Ansiklopedisi, Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihi, c. 1, May Yayınları, İstanbul 1971

GOLTZ, Colmar von Der, Millet-i Müselleha (Ordu Millet), yay. haz.: İsmet Sarıbal, Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2013

GÜLER, Ali Güler, Askeri Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları (Arşiv Belgeleri Işığında), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000

KIŞ, Salih, Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü, Von Der Goltz Paşa (1883-1895), Palet Yayınları, Konya 2017

KURTCEBE İsrail ve Mustafa BALCIOĞLU, “Kara Harp Okulu Tarihi”, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991

OMURTAK, Salih vd., “Atatürk (1881-1938)”, İslam Ansiklopedisi’nin 10’uncu Fasikülünden Ayrı Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

Kitap Bölümü/Makale/Konferans:

GÖK, Hayrullah ve Mesut UYAR, "Mustafa Kemal'in Harp Okulu Öğrencilik Dönemine Katkı", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı: 78 (Haziran 2000), s. 23-28

.....; "Yeni Bulunan İki Belgenin Işığında M. Kemal Atatürk'ün Harp Akademisi Öğrencilik Dönemi", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı: 71 (Kasım 1999), c. 12, s. 8-15

ÜNAL, Tahsin; “Harbokulu Tarihi ve Mustafa Kemal”, Türk Kültürü, Atatürk Sayısı, Sayı:25 (Kasım 1964), s. 32-40

UNAT, Faik Reşit; “Atatürk’ün Öğrencilik Hayatına Ait Bazı Notlar”, Devrim Gençliği Dergisi, Sayı:17 (Kasım 1953), c. 3, s.10-11

.....; “Atatürk’ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştığı Devrin Milli Eğitim Sistemi”, Türk Tarih Kurumu Yıllık Konferansları I, Atatürk Konferansları, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, s. 71-89

İnternet Kaynakları

Kara Harp Okulu, http://www.kho.edu.tr/hakkında/harbiyeli_ataturk/ogretmenleri.html, “Erişim tarihi: 28. 08. 2021”

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, “Erişim tarihi: 28. 08. 2021”

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Kanun Nu.:211, Kabul Edildiği Tarih: 4/1/1961, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.211.pdf>, “Erişim tarihi: 28. 08. 2021”

Taşrada Modern Bir Askeri Eğitim Kurumu:

Erzurum Mekteb-i İdâdî-i Askeri

A Modern Military Education Institution In The Province: Erzurum Military High School (Erzurum Mekteb-i İdadi-i Askeri)

Tülay AYDIN- Ahmet GÜLEŇÇ

Öz

Toplumda bir kültür oluşumu ve kültür değişiminin en önemli aracı konumunda yer alan eğitim, aile hayatında başlayıp, okulla devam eden bilinçli ve sistematik bir olgu olarak dikkat çekmektedir. İnfomal boyutunun yanında devlet gibi temel bir birim tarafından organize edilen formal eğitim süreci böylece daha kontrolcü ve daha kasıtlı bir şekilde bürünebilmektedir. Bu bağlamda Osmanlı son döneminde devletin bilinçli bir eylem olarak eğitimi öne çıkaran değişim isteği modernleşme arzusu ile paralel olarak ortaya çıkmıştı. Keza devletin bir kurtuluş çaresi olarak ön gördüğü kalifiye asker ve memur yetiştirme arzusu devletin kaderiyle eş değer olarak görülmekteydi. Bu bakış açısı ile düzenlenen yeni ve modern eğitim isteği hem devletin bir gerekliliği olarak hem de merkez ve taşrada geleneksel yöntemlerle yapılan eğitim üzerinde bir değişim öngörmekteydi. Askeri eğitim ise devletin içinde bulunduğu iç ve dış koşullar gereği daha da önemsenmekteydi. Tanzimat ile başlayan askeri eğitimdeki modernleşme adımları yüksekokullara öğrenci tahsis etmek amacıyla bir alt birim olarak rüştiyeler ve idâdîleri ortaya çıkarmıştı.

Modern askeri eğitimin devletin kurtuluş reçetesi olarak öne çıkarıldığı Osmanlı son döneminde idâdîler ise bir ara eğitim kademesi olarak önemsenmişti. Abdülhamit Döneminde açılmaya başlayan idâdîler özelinde Erzurum Askeri İdadisini konu edinen bu çalışma; yükseköğrenime öğrenci yetiştirmek amacıyla ilk ve orta öğrenimin tam anlamıyla örgütlenebilmesi, müslim-gayri müslim halkı kaynaştırma, en pratik yolla yüksekokullara askeri öğrenci temin etme, gibi amaçlarla başlatılan medrese eğitiminden modern eğitime geçişteki fikri ve fiili aksaklıkları ele almaktadır. Bu kapsamda çalışma 1892 yılında taşrada modern bir askeri eğitim kurumu olarak ön plana çıkan Erzurum Askeri İdadisini müfredat, öğrenci, öğretmen kadrosu çerçevesinde ele almayı hedeflemektedir. Çalışmanın temel vurgusu idâdîler özelinde askeri okulların taşradaki yapılanma ve çalışmalarının Osmanlı askeri eğitim sistemi içerisindeki öznel konumunu tespit etmektir. Çalışma bu amaçla maarif salnameleri, vilayet salnameleri, Osmanlı Arşiv kayıtları ve konu ile ilgili yapılan literatür eserleri incelemeyi planlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Erzurum Askeri İdadisi, modernleşme, askeri eğitim.

Abstract

As the most important tool of cultural formation and change in the society, the education is a conscious and systematic phenomenon that begins in family life and continues with school. In addition to its informal aspect, the formal education process, which is organized by a unit such as the state, can thus take a more controlling and more conscious form. In this regard, the politics of change in state, which stressed the education as a conscious action, emerged in parallel with the desire for modernization in the last period of the Ottoman Empire. Likewise, the politics of the state to educate qualified soldiers and civil servants, which was considered as a means of salvation, was seen as equivalent to the fate of the state. The politics for new and modern education, which developed on this view, predicted a change in education performed by traditional methods in the center and the province. On the other hand, military education was more important due to the internal and external circumstances of the state. The modernization steps in military education, which started with the Tanzimat (Reorganization) Period, created junior high (rüşdiye) and high (idadi) schools as a sub-unit in order to send students to colleges.

In the last period of the Ottoman Empire, when modern military education was seen as the state's way of liberation, high schools were considered as an intermediate education level. This study focuses on high schools that started to be opened during the Abdulhamit Period based on Erzurum Military High School (Erzurum Askeri İdadisi). From this perspective, this study deals with the intellectual and de facto defects in the transition from madrasah education to modern education, which was initiated with the purpose of fully organizing primary and secondary education in order to educate students for higher education, integrating Muslim-non-Muslim people, and providing military students to colleges in the most practical way. In this regard, this study aims to discuss the Erzurum Military High School, which came into prominence as a modern military education institution in the provinces in 1892, based on its curriculum, students, and teaching staff. Besides, this study aims to reveal the structure of military schools in the provinces and its specific place in the Ottoman military education system based on the Erzurum Military High School. At this point, this study plans to make use of research and analysis works on the topic, in particular the education yearbooks (maarif salnameleri), provincial yearbooks (vilayet salnameleri) and Ottoman Archive records.

Keywords: the Ottoman Empire, Erzurum Military High School, modernization, the military education.

Kaynakça / Bibliography

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 4, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1290/m.1873.

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 5, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1291/m.1874.

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 9, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1299/m.1882.

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 10, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1304/m.1887.

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 12, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1312/m.1894.

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 13, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1315/m.1897.

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 14, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1317/m.1899. Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 15, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1318/m.1900. Maarif Salnameleri

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmîyye, Def'a: 2, Matbaa-i Amire, h. 1317/1899. Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmîyye, Def'a: 3, Matbaa-i Amire, h. 1318/1900. Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmîyye, Def'a: 4, Matbaa-i Amire, h. 1319/1901. Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmîyye, Def'a: 6, Asır Matbaası, h. 1321/1903. Askeri Salnameler

Salnâme-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul, h. 1293/m. 1876. Salnâme-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul, h. 1306/m. 1890. Salnâme-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul, h.7/m. 1891. Salnâme-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul, h. 1309/m. 1893. Salnâme-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul, h. 1311/m. 1895. Kaynak Eserler

Mahmut Cevat ibn-i eş-Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1338.

Mekatib-i idâdîye talimatnamesi, 1327.

Araştırma İnceleme Eserler

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 114, Ankara 1982.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi M. Ö. 1000-M. S. 2008, Pegem Akademi, Ankara 2008.

ALTHUSSER, Louis, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Çev: Y. Alp, M. Özışık, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

ÇETİN, Halis, "Devlet, İdeoloji ve Eğitim", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 25/2, 2001.

ER, Hamit, Osmanlı Devleti'nde Çağdaşlaşma ve Eğitim, Rağbet Yayınları, İstanbul 1999.

ERGİN, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, Cilt 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERGÜN, Mustafa, II. Meşrutiyet Devrinde Eğiti Hareketleri (1908-1914), Ocak Yayınları, Ankara 1996.

KOÇER, Hasan Ali, Türkiye'de Modern eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.

KODAMAN, Bayram, Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

KODAMAN, Bayram-SAYDAM, Abdullah, "Tanzimat Devri Eğitim Sistemi", 150.Yılında Tanzimat, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

KÖKSAL, Nursel, Osmanlı Devlet'inde Modernleşme Dönemi Askeri Eğitim Sistemi (1840-1908), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2007.

KÜÇÜK, Ayşegül, Kırşehir Mekteb-i İdadisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya 2019.

ORHAN, Muzaffer, Osmanlı Devletinde Vilayet Yatılı İdadileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2006.

Osmanlı Döneminde Askeri Okullarda Eğitim, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 2000. ÖRS, Hilmi Tunahan, 'İzmir İdadi Mektebi', İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1), 2019. ÖZTÜRK, Cemil, 'İdâdî', Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 21. Cilt, 2000. ÖZTÜRK, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

SOMEL, Selçuk Akşin, Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

UNAT, Faik Reşit, Türkiye'de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, MEB Yay., Ankara 1964.

ÜNAL, Uğur, "20.yy Başlarında Osmanlı Askeri Mektepleri", Belleten, Cilt: 73, Sayı: 267, 2009.

YILDIZ, Hatip, 'Osmanlı Döneminde Yemen Vilayetinde Açılan İdadi Eğitim Kurumları', MECMUA- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 10, s. 240- 261.

Arşiv Kaynakları

Vilayet Salnameleri

Salnâme-i Vilayet-i Erzurum, Def'a: 1, Erzurum Vilayet Matbaası, h.1289/m.1872

İİ. Abdülhamid Döneminde Bahriye Mektebi'nde Eğitim Reformuna Yönelik Starcke Paşa'nın Islahat Layihası

Starcke Pasha's Report for the Educational Reform in the Naval School During the Reign of Abdulhamid II

Mehmet KORKMAZ

Öz

18. yüzyılın başlarından itibaren gelişmiş Avrupalı devletlerin askerî üstünlüğünü gören ve kabul eden Osmanlı Devleti, kendi ordusunun ıslahı amacıyla Avrupa'daki askerî eğitim ve harp teknolojisi alanındaki yenilikleri yakından takip etmiştir. Aynı zamanda bunların transferine ilişkin adımlar da atmıştır. Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde açtığı sefarethanele ve buralarda istihdam ettiği askerî ataşeler aracılığıyla gelişmelerden haberdar olan Osmanlı Devleti, ayrıca kara ve deniz kuvvetlerinde istihdam edilmek üzere Batı'dan yabancı askerî uzman ve müşavirler getirmiştir. Bunlar ordunun modernleştirilmesine yönelik hazırladıkları raporlarında birtakım görüş ve önerilerde bulunmuşlardır. Bu çalışmada Bahriye Nezareti bünyesinde istihdam edilen müşavirler arasında bulunan Alman Starcke Paşa'nın Heybeliada Bahriye Mektebi'nin ıslahına ilişkin hazırlamış olduğu layihanın değerlendirmesi yapılacaktır. Raporun askerî eğitim tarihi açısından önemi üzerinde durularak öneri ve tekliflerin içeriği, hangilerinin uygulamaya geçirilebildiği, bunların kalıcı etkisinin ne olduğu gibi soruların cevabı aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Starcke Paşa, Heybeliada Bahriye Mektebi, Osmanlı Askerî Eğitim Tarihi, Türk Deniz Harp Tarihi.

Abstract

Seeing and accepting the military superiority of the developed European states since the beginning of the 18th century, the Ottoman Empire closely followed the innovations in Europe in order to improve its own army. The Ottoman Empire not only followed the developments in the field of military education and war technology, but also took steps to transfer them. In this context, the Ottoman Empire, which was aware of the military developments through the embassies it opened in the developed countries of Europe and the military attachés it employed there, also began to employ foreign military experts and consultants brought from Europe in the capital city of Istanbul, the center of land and naval forces. These foreign consultants prepared

various reports on the modernization of the army, and made opinions and suggestions. In this study, the report prepared by the German Starcke Pasha, who is among the consultants employed in the Naval Ministry, on the improvement of Heybeliada Naval School will be evaluated. The importance of Starcke Pasha's report in terms of military education history will be emphasized. Questions such as the content of the suggestions and proposals in the report, which ones can be put into practice, and what their permanent effects are will be sought.

Keywords: Starcke Pasha, Heybeliada Naval Scholl, Ottoman Military Education History, Turkish Naval War History.

Kaynakça/Bibliography

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

İ.DH. (İrade Dâhiliye): 733/60062; 981/77450; 993/78467.

İ.MMS. (İrade Meclis-i Mahsus): 106/4535.

MV. (Meclis-i Vükelâ): 46/47.

Y.A.HUS. (Yıldız Hususî Maruzât): 279/117; 290/68.

Y.MRZ.d. (Yıldız Maruzât Defterleri): 41/8.

Y. MTV. (Yıldız Mütenevvia): 4/57; 117/75.

Y.PRK.ASK. (Yıldız Perakende Askerî): 25/34; 25/42; 36/99; 39/92; 48/76; 63/50; 114/37; 197/12.

Y.PRK.BŞK. (Yıldız Perakende Başkitâbet Dairesi Maruzâtı): 18/7.

Y.PRK.ML. (Yıldız Perakende Maliye Nezareti Maruzâtı): 10/46

1.2. Deniz Tarihi Arşivi (DTA)

EHB.J.d. (Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Jurnal Kalemi Defterleri): 353/1-48.

MB.d. (Meclis-i Bahriye Defterleri): 96/143.

MKP. (Bahriye Mektebi Fonu): 1/2.

MKT.(Bahriye Nezareti Mektubi Kalemi Fonu): 430/234; 435/105; 501/49; 684/32; 710/51; 863/75; 1036/16, 44.

ŞUB. (Bahriye Nezareti Şura-yı Bahriye Evrakı): 131/12; 42/32; 131/18; 171/58.

ŞUB.d. (Bahriye Nezareti Şura-yı Bahriye Defterleri): 16/32; 113/6, 116/12, 41; 150/43; 150/56.

YKL.d. (Bahriye Nezareti Yoklama Kalemi Defterleri): 3972/5.

2. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Celalettin Yavuz, Osmanlı Bahriyesi'nde Yabancı Misyonlar, DZKK Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.

Charles, Hobart Hampden, Hobart Paşa'nın Anıları, Çeviren: Derin Türkömer, Haz.: Kansu Şarman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Dilara Dal, "Stratejik İş Birliği ve Askerî Danışmanlık Kapsamında Osmanlı Donanmasında Amiral Limpus Misyonu (1912-1914), Güvenlik Stratejileri Dergisi, 17 (38), İstanbul 2021, s. 441-479.

Ender Kuntsal, Osmanlı Bahriyesi'nde Bir Amerikalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Ertuğrul, Deniz Okulumuz, (Yayınlayan kurum, yayın yeri ve tarihi mevcut değil), s. 26. [Bu eser, Seyfettin Özege Koleksiyonu, 10827 numaralı nadir eserler arasında yer almaktadır.]

Fahri Çoker, Bahriye Mektebimiz (Deniz Harp Okulu ve Lisesi), DZKK. Yayınları, Ankara 1973.

Fahri Çoker, "Osmanlı Bahriyesinde İngiliz İslah Heyetleri (1839-1914)", Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler, DZKK. Yayınları, Ankara, 1994, s. 175-177.

İdris Bostan, "Osmanlı Bahriyesinin Modernleşmesinde Yabancı Uzmanların Rolü (1785-1819), Tarih Dergisi, sayı 35, İstanbul 1994, s. 177-192.

Jehuda L. Wallach, Bir Askerî Yardımın Anatomisi, Çeviren: Fahri Çeliker, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Kemal Beydilli, "II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında, Tarih Dergisi, sayı 32, Mart 1979, s. 481-494.

Mehmet Korkmaz, "Osmanlı Askerî Eğitiminde Modernleşme Çabaları: Kasımpaşa Bahriye Askerî Rüşdiye Mektebi, Tarih Dergisi – Turkish Journal of History, 72 (2020), s. 115-137.

Mustafa Şanal – Timur Demir, "Heybeliada Bahriye Mektebi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", Belleten, Nisan 2012, c. LXXVI, sayı 275, s. 167-206.

Ozan Tuna, Alman Amiral Souchon'un Osmanlı Donanmasındaki Faaliyetleri (1914-1917), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2020.

Özcan Mert, “Osmanlı Bahriye Mirivası Bucknam Paşa”, Tarih Boyunca Dünyada ve Türklerde Denizcilik Semineri, 17-18 Mayıs 2004, Globus Dünya Basımevi, İstanbul 2005, s. 85-99.

Selman Soydemir, Osmanlı Donanmasında Yabancı Müşavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar), İ.Ü. SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Sir Adolphus Slade, Müşavir Paşa'nın Kırım Harbi Anıları, çeviren ve hazırlayan: Candan Badem, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Sir Henry F. Woods, Türkiye Anıları (Osmanlı Bahriyesinde 40 Yıl) 1869-1909, çeviren: Fahri Çoker, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976.

Süleyman Nutki, Süleyman Nutki Bey'in Hatıraları, Haz.: Nurcan Bal, DZKK Yayınları, İstanbul, 2003.

Yaşar Bedirhan-Figen Atabey, “Osmanlı Bahriyesi'nde Yabancı Danışmanlar (1808-1918), Turkish Studies, c. 8/5, Yaz 2013, Ankara, s. 127-139.

3. Süreli Yayınlar

Ceride-i Bahriye, 9 Temmuz 1307, Sayı 65.

Ceride-i Bahriye, 28 Nisan 1308, Sayı 77.

Ceride-i Bahriye, 21 Temmuz 1308, Sayı 83.

Osmanlı Piyade Askerlerinin İdman Talimleri

Training Drills Of Ottoman Infantry Soldiers

Zeynel Özlü – Enver DEMİR

Öz

Ulus devletler içerisinde milliyetçiliğin yayılması ve savaşın endüstriyelmesiyle birlikte oluşan ‘güçlü ordu, güçlü bir devleti simgeler’ düşüncesi, askeri kültür alanının geliştirilmesinde rol oynayarak, beden terbiyesi ve tatbikatı, askeri idmanların merkezine yerleştirmiştir. Çalışmamızda, Osmanlı piyade askerlerinin talim ve terbiye edilmesine dair kaleme alınmış olan eserden yola çıkılarak; askeri idman talimi ve önemi, idman talimlerinin icrasında görevlendirilecek kişiler, idman taliminin kısımları (silahlı, silahsız ve tatbikat), silahsız idman taliminde genel kaideler, tertip ve düzen, kumanda şekilleri, duruşlar, baş, kol, gövde, bacak ve ayak hareketleri, jimnastik adım ve sıçrama, iki kol ile icra olunacak silahlı

idman talimi hareketleri, bir kol ile icra olunacak silahlı idman talimi hareketleri, nişan vaziyetinde icra olunacak silahlı idman talimi hareketleri, sıçrama tahtasının kullanımı, ip sehпасı hareketleri, manga önünde kıtanın tertibi, uzun sıçrama, yüksek sıçrama, gerilerek sıçrama, silahlı sıçrama, koşarken uzun ve yüksek sıçrama, geniş hendek uzun sıçrama, silahlı iken uzun sıçrama, silahlı iken yüksek sıçrama, hendek içine atlama gibi eğitim konularının yanı sıra talimlerde kullanılan malzemelere dair bilgiler resim ve açıklamalarıyla verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Orduda Silahlı Eğitim, Orduda Beden Eğitimi, Askeri Eğitim,

Abstract

The idea that "strong army symbolizes a strong nation", which emerged with the spread of nationalism within nation states and the industrialization of war, played a role in the development of the military culture, placing physical training and exercise at the center of military training. In our study, based on the work written on training and education of Ottoman infantry soldiers; information on training subjects such as military training drills and its importance, people to be assigned in the execution of training drills, parts of training drills (armed, unarmed and drill), general rules in unarmed training drills, tidiness and order, command forms, postures, head, arm, torso, leg and foot movements, gymnastic step and leap, armed training exercises to be performed with two arms, armed training exercises to be performed with one arm, armed training exercises to be performed in aiming position, use of springboard, rope stand movements, the arrangement of the battalion in front of the squad, long kump, high kump, stretched kump, armed kump, long and high kump while running, wide ditch long kump, long kump while armed, high kump while armed and kumping into a ditch are given with their pictures and explanations alongside with gear that was used during the drills

Keywords: Ottoman Empire, Armed Training in the Army, Physical Education in the Army, Military Education

Kaynakça / Bibliography

Kaynak Eserler

Osmanlı'da Askeri Eğitimle İlgili Bir Risale, İstanbul, 1900?

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akcan, Erol, İttihat Ve Terakki Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya 2013

Akgül, Çiğdem, Cinsiyet Ve Militarizm, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010 Akşın Somel, Selçuk, Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin, İstanbul 2015

Avcı, Alâettin, Türkiye'de Askeri Okullar Tarihçesi, (Cumhuriyet Devrine Kadar), Gnkur Basımevi, Ankara 1963

Aydoğan, Ayfer ve Sami Aydoğan, **Tıp Çeviri Sözlüğü**, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara 2013

Bayındır, Abdullah, “Osmanlı Devletinde Piyade Sınıfı Askerlerin Eğitimi”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Aralık 2018, Sayı 3, c. 4, ss. 627-654

Beydilli, Kemal, “II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, İstanbul 1979, Sayı 32, ss. 481-494

Çelebi, Nurhayat, vd., “Meşrutiyet Döneminde Asker-Vatandaş Yetiştirme Anlayışı Çerçevesinde Paramiliter Gençlik Örgütleri”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, S. 7, Karabük 2018, ss. 502-514

Çetin, Sadık, **Şer’iyye Sicillerine Göre III. Selim ve II. Mahmut Dönemleri Amasya’sında Merkez-Taşra Münasebetleri**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Gaziantep 2018

Çoban, Barış, “Gösteri İktidarı ve Militarist Erkeklik”. **Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkeklikler** (Der. N. Y. Sünbuloğlu). İletişim Yayınları, İstanbul 2013

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca Sözlük**

Dünden Bugüne Kuleli Askerî Lisesi, **Kuleli Askerî Lisesi Matbaası**, İstanbul 2007

Erkmen, Serhat, “Silahlı Güçler; Ordular, Para-Militer Yapılar, Özel Askeri Şirketler”, **Güvenlik Yazıları Serisi**, S. 39, Kasım 2019

Fidan, Süleyman, **Anadolu Folklorunda Askerlik** (Adana, Gaziantep, Kayseri Örneği) Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2008

Günay, Nejla, “Osmanlı Devleti’nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü”, **Belleten**, 81/292, Aralık 2017, ss. 917-946

İlhan, Suat, **Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişmesi** (Kutsal Ocak), ÖT, İstanbul 1999

Kara, Hidayet, “Osmanlı Redif Teşkilatında Talim: 1909 Tarihli Talimname Örneği”, **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Yıl 11, Sayı XXXIV, Haziran 2018, ss. 383-419

Kemal, Mustafa (16’ncı Kolordu Komutanı), **Ta’lim Ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar**, Sanayi Mektebi Matbaası, Edirne, 1916, Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları Ankara 2011

Koçak, Nazlıcan, vd. “Erken Cumhuriyet Dönemi Beden Terbiyesi Spor Ve Militarizm”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 57, c. 11, Haziran 2018, ss. 925-931

Milli Savunma Üniversitesi, **Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş**, Editörler: Yücel Özel- Ertan İnaltekin, Çev: Melih Arda Yazıcı, İstanbul 2018

Mutlu, Mustafa, “Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)”, **CTAD**, Yıl 16, Sayı 32, 2020, ss. 583-615

Özalper, Mehmet, “Millî Müdafaa Vekâleti Raporlarında Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1933)”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl. 2020, Sayı. 50, ss. 87-108

Özçakır, Sabri ve İbrahim Yıldırım, “II. Meşrutiyet Dönemi Beden Eğitiminde Çağdaş Dönüşümler (1908-1918)”, **Ankara Üniv Spor Bil Fak**, 2016, Sayı 14, ss. 15-28

Özveri, Murat, “Deneyisel Tarih Çalışmalarına Bir Örnek Olarak Osmanlı Okçuluğu”, **Osmanlı Askeri Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar&Yeni Yaklaşımlar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, ss. 38-57

Sanem Yamak, **II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2009 Sarısamam, Sadık, “Birinci Dünya Savaşı Sırasında İhtiyat Kuvveti Olarak Kurulan Osmanlı Genç Dernekleri”, **OTAM**, S. 11, Ankara 2000, ss. 439-501

Uyar, Mesut -Edward K. Erickson, “Erken Dönem Ortadoğu Askeri Sistemi ve Osmanlı Ordusunun Kuruluşu (1300-1451)”, Osmanlı Askeri Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014

Yaramış, Ahmet, “Osmanlı Ordusunda Çocuk Askerler Meselesi (Talimhane-i Sıbyan)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 8, Afyon 2006, ss. 53-62

H.1254/M.1839 Tarihli Bir Mesarifât Defterine Göre

Mekteb-i Harbiye’de Askeri Öğrenciler

According to The Mesarifât Defter Dated H.1254/M.1839 Military Students in The Mekteb-i Harbiye (Military School)

Evren Gökçe

Öz

XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu gittikçe artan iç ve dış problemlerle baş etmek amacıyla kapsamlı bir reform programını devreye sokmuştu. İleride sistemleşerek devlet politikası olan ve Tanzimât olarak adlandırılan reformların yöneltildiği kurumlar arasında ordu ilk sıralarda gelmekteydi. Bu doğrultuda Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra tesis edilen Asâkir-i Mansure-i Muhammediye’nin subay ihtiyacının karşılanması amacıyla 1834 tarihinde Sultan II. Mahmud tarafından Mekteb-i Harbiye açılmıştı. Mekteb-i Harbiye eğitime başladığı tarihten itibaren gelişen potansiyeli ile zamanla devletin en önemli kurumlarından birisi haline gelmiş, buradan mezun olan subaylar orduya ve devlete önemli hizmetlerde bulunmuşlardı. Nitekim başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuran kadroların önemli bir kısmı Harbiye’den yetişmişti.

Osmanlı arşivinde bulunan defter koleksiyonları arasında Maliye Nezâreti’nce kayda geçirilmiş olan Mesarifât Defterleri bulunmaktadır. Bu defterlerden H.1254/M.1839 tarihli 82 numaralı olanı Harbiye Mektebi’ne ayrılmıştır. Defterde bu tarihte okulda okuyan öğrencilerin listeleri ile birlikte öğrenci zabitleri ve idari personele dair birtakım detaylar bulunmaktadır. Bu detaylar öğrencilerin yaşları, memleketleri, rütbeleri, aldıkları maaş, okula giriş tarihleri gibi hususlardır. Bu çalışma kapsamında, söz konusu defterdeki veriler günümüz Türkçesi’ne çevrilmiş, bu sayede defterin kayda geçtiği tarihte beşinci kuruluş yılının içinde bulunan Mekteb-i Harbiye’deki öğrenci potansiyeli incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Ordu, Mekteb-i Harbiye, Öğrenci Abstract

The Ottoman Empire had applied a comprehensive reform program that struggles for increased interior and exterior problems in the XIX.th century. The army was at the lead ranks between the institutions faced by reforms that become state policy in the future and called Tanzimât. Thus, The Mekteb-i Harbiye (Ottoman Military School) was opened by Sultan Mahmud II, at the date 1834 supply for officer necessary of the new army called the Asâkir-i Mansure-i Muhammediye founded after dispositioning Janissary Army. The Mekteb-i Harbiye was become one of the most important institutions of the Ottoman Empire with beginning education era and raised officers at this school attributed considerable contributions to the empire. Just several founders of the modern Republic of Turkey, especially Mustafa Kemal Atatürk, were raised from Harbiye.

Today in the archive book collections at the Ottoman İmperial Archives, there are Masarifât Defterleri (Expense Books) which was recruited by Maliye Nezâreti (Ministry Of Finance). The 82 numbered and dated H.1254 (1839) archive book which at this collection kept and recruited for Mekteb-i Harbiye. In this book, there are details about military students educated at this date, with student officers and school administration. These details are about matters like the age of students, their homelands, ranks, salaries, recruitment dates. In this paper, firstly the data at this archive book written by Ottoman Turkish language translated modern Turkish alphabet. Thus, the potential military student conditions of the Mekteb-i Harbiye that become at the fifth found year tried to analyze.

Key Words: Ottoman Empire, Army, Ottoman Military School, Student.

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Belgeleri

BOA- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Maliye Nezâreti Mesarifât Defterleri (ML. MSF.d...)

Nr.82

Kaynak Eserler

**Julia Pardoe, The City Of The Sultan and Domestic Manners Of The Turks
Vol-I, Publisher Henry Colburn, London, 1837.**

Mehmed Esad, Mirât-ı Mekteb-i Harbiyye, Şirket-i Mürebbiye Matbaası,

İstanbul 1310 Araştırma ve İnceleme Eserleri

**Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, Devlet Arşivleri
Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2014.**

Erdoğan, Murat- Mutlu, T. Osman-Konukman, Ferhan, “Mekteb-i Harbiye’de Beden Dersleri ve Kurumsal Yapılanmalar” Sosyal Bilimler Dergisi, S.10, 2017, ss.54-59

Eser, Gülşah, Mekteb-i Harbiye’nin Türkiye’de Modern Bilimlerin Gelişmesindeki Yeri (1834-1876), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

Gencer, Ali İhsan, “Hüseyin Avni Paşa”, DİA., İstanbul, 1998, c.18, ss.526-527.

Kutcepe, İsrail-Balcıoğlu, Mustafa, Kara Harp Okulu Tarihi, KHO. Basımevi, Ankara 1991.

Özcan, Abdülkadir, “Harbiye”, DİA., İstanbul, 1997, c.16, ss.115-119.

Seren Suat, “Hüseyin Avni Paşaya Ait Notlar”, Ün Halkevi Mecmuası, S.141-142, Isparta, 1945, c.12, ss.1963-1967.

Türkmen, Zekeriya, “II. Abdülhamid Döneminde Mekteb-i Harbiye-i Şahane” Osmanlı İstanbulu-IV, İBB. Yayınları, İstanbul, 2016, ss.931-954.

Yaramış, Ahmet, “Atatürk’ün Yetiştirdiği Mekteb-i Harbiye’nin Kuruluşu”, AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, S.3, Afyon, 2006, c.8, ss.181-202.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE GELENEKSEL ASKERİ MÜZİK EĞİTİMİ VE SAVAŞ ÖNCESİ ORDUNUN EĞİTİMİNDE MÜZİĞİN YERİ VE ÖNEMİ

TRADITIONAL MILITARY MUSIC EDUCATION IN TURKISH CULTURE AND THE PLACE AND IMPORTANCE OF MUSIC IN THE EDUCATION OF THE PRE-WAR ARMY

Erhan TEKİN

Öz

Hunlardan başlayarak geleneksel Türk askeri bandosu olarak bilinen “tuğ”, davul ve sancak Türk hükümdarlarının hakimiyet ve bağımsızlık alametlerinden biri olarak sayılmaktaydı. Dünyada en eski ve ilk askeri bandosu olarak bilinen tuğ takımlarına, Göktürkler ve Uygurlardan sonra İslamiyetten sonra Türk devlet geleneği içerisinde tablhane, nevbethane, nakkarehane ve Osmanlılarda mehterhane denilmekteydi. Askeri müzik, Osmanlı ordularında askerin başarısını arttırmak amacıyla savaş öncesi eğitim ve harbe hazırlık araçlarından biri olarak kullanılmaktaydı. Mehter havaları içerisinde bulunan askeri yürüyüş havaları olarak

bilinen alay geçit ve askeri ezgiler ve “ceng-i harbi” gibi zillerin vuruşları gibi hücüm havaları savaşta ve barışta ordunun eğitim, düzen ve hareketlerinde kullanılan müzikal unsurlardı.

Hunlardan Osmanlılara kadar geleneksel askeri bando toplulukları savaş meydanlarında ve barışta da eğitim ve görev yeri olan hükümdarın otağı önünde, konaklarda, saraylarda ve kalelerde bulunurdu. Teşkilatlanması Fatih devrinde başlayan mehter takımları eğitimlerini nevbethanelerde yapmaya başladı. Daha sonra Tabl-ü alem Mehterleri sazandeleri Enderun’da, emir-i alem idaresinde mehterbaşının şefliğinde nakkarezenan, surnazanen, tabbalin, alemdaran, zenciyan, nefiriyan ve şakirdin gibi her çalgı için bölükler şeklinde teşkilatlandı. Osmanlılarda, mehterhane çalgılarından boru, nakkare, tablbaz, davul, kös ve zurna ordunun düzen ve hareketini, bayramlarda, sur-i hümayunlarda, elçilerin toplantısında, savaşta, divanlarda, konaktan göç edildiğinde, fetihten sonra ve bazı kalelerde, savaş öncesi eğitimlerde ve savaşta askeri hücüm hazırlamak içinde kullanılırdı. Özel ritim şekilleriyle orduyu harb düzenine geçiren davullar, kale kuşatmalarında düşmanın kale duvalarını yıkmak amacıyla lâğım kazdığını anlamak için ve “cenk tabl” ritimleriyle askeri harb düzenine getirmekte kullanılırdı.

Osmanlılara kadar geleneksel askeri müzik ve algıları, savaş meydanlarında kullanılmayan yanı sıra savaş öncesi eğitimlerde orduyu savaşa hazırlama araçlarından biri olarak da kullanılmaktaydı. Askeri eğitimde kullanılan müzik, insan üzerinde otomatik ağrı sistemi ile hareket etkisi bıraktığı için insanları duyguya eşit yapma özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışmada geleneksel Türk askeri müzik topluluklarının eğitiminin yanı sıra Türk ordu geleneğinde askeri müziğin ordunun eğitiminde, tertip, düzen, hareket ve disiplininde yeri ve önemi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: ordu, müzik, eğitim, mehter, bando, mehter algıları Abstract

Known as the traditional Turkish military band starting from the Huns, the “tukh”, drums and flags were considered as signs of the sovereignty and independence of the Turkish rulers. Known as the oldest and first military band in the world, tukh teams were called tablhane, nevbethane, nakkarehane in the Turkish state tradition after the Gokturks and the Uighurs, and the mehterhane in the Ottomans. Military music was used as one of the pre-war training and preparation tools in order to increase the success of the soldiers in the Ottoman armies. Assault tunes such as the beats of cymbals, regimental parades and military melodies and “war rhythms” known as military march music works in mehter repertoire were musical elements used in the training, order and movements of the army in peace and war.

Traditional military band ensembles from the Huns to the Ottomans were located in front of the ruler's tent, courts, palaces and castles, which were a place of education and duty in the battlefields and peace. Mehter teams, whose organization started in the period of the conqueror Fatih Sultan, started to train in nevbet houses. Later, Tabl-ü alem Mehter Band (Janissary Bands) instrumentalists were organized and educated by mehterbaşı, conductor of mehter, in the school called Enderun, under the command of the head of the emir-i alem, as nakkarezen, surnazanen, tabbalin, alemdaran, zenciyan, nefiriyan and şakirdin. In the Ottomans, the mehterhane instruments such as pipes, nakkare, tablbaz, drums, kos and zurna show the order and movement of the army during peace, in the city castles, in the meeting of the ambassadors, in the war, in the divans meeting, in the exits from the camp, after the conquest and in some

outside castles, pre-war training and military attack in the war. The drums, which put the army into warfare order with their special rhythm patterns, were used to understand that the enemy was digging a drain in order to demolish the walls of the castle and to bring the military warfare order with "war drum" rhythms.

Until the Ottomans, traditional military music and instruments were used as one of the tools to prepare the army for war in pre-war training, as well as being used in battlefields. It is seen that the music used in military training has the ability to make people equal to emotion, as it gives a movement effect on people with an automatic call system. In this study, the place and importance of military music in the education, order, movement and discipline of the army in the Turkish army tradition will be examined, as well as the education of traditional Turkish military music ensembles.

Key Words: army, music, education, mehter, band, mehter instruments

Kaynakça/ Bibliography

Gazimihal, M. R. (1955), Türk askeri Muzikalar Tarihi, İstanbul: Maarif Basımevi

Konyalı, İ. H. (1942), İstanbul abidelerinden: İstanbul Sarayları, İstanbul: Bürhaneddin Matbaası

Köseihal, M. R. (1939), Türkiye-Avrupa Musiki Münasabetleri, İstanbul: Nümune Matbaası

Sanal, H. (1964), Mehter Musikisi, İstanbul: Milli eğitim Basımevi
Ögel, B. (2000), Türk Kültür Tarihine Giriş, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi

Tekin, E. (2017), Yirminci Yüzyılda Askeri Mehter (yayınlanmamış doktora tezi), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Üngör, E. (1965), Türk Marşları, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

İİ. Meşrutiyet Döneminde Türk Askerî Müzik Eğitimi ve Günümüze Yansımaları

Turkish Military Music Education and Its Reflections on the Present During the Second Constitutional Period

Fatih AKMAN

Öz

İİ. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918), Türk eğitim tarihinde dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde siyasal, sosyal ve kültürel bağlamda ön plana çıkan

özgürlükçülük ve milliyetçilik anlayışının da etkisiyle okul öncesinden yüksek öğretime kadar eğitimin hemen her safhasında reform çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Eğitim sorunları bu dönemde ilk kez geniş bir biçimde tartışılmaya başlamış, mevcut okulların sayısı arttırılmış, meslekî ve teknik eğitimin yanı sıra öğretmen eğitimine önem verilmiş, ders müfredatlarında köklü değişiklikler yapılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen reformlar etkisini müzik alanında da göstermiştir. 1828 yılında kurulan ve 1831 yılında aynı zamanda bir müzik eğitim kurumu olarak hizmet vermeye başlayan Musika-yı Hümayûn ve yine 1831 yılında kurulan Bahriye Mızıkâ Okulu, yönetici ve eğitimci kadrosundan, ders müfredatına kadar dönemin reform çalışmalarından etkilenen müzik kurumlarının başında yer almıştır. Bu çalışmada II. Meşrutiyet Dönemi eğitim reformlarının Türk askerî müzik eğitimi üzerindeki etkileri ve günümüze yansımaları incelenmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde II. Meşrutiyet dönemi öncesi Türk askerî müzik eğitiminde yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. İkinci bölümde II. Meşrutiyet döneminin eğitim ve Türk askerî müzik eğitimi üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise eğitim alanında yaşanan gelişmelerin günümüz askerî müzik eğitimine yansımalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet Dönemi, Eğitim Reformu, Müzik, Askerî Müzik, Türk Askerî Müzik Eğitimi.

Abstract

The Second Constitutional period (1908-1918) is considered one of the milestone in Turkish educational history. In this period, reform studies were carried out in almost every stage of education from pre-school to higher education with the effect of the libertarianism and nationalism that came to the forefront in the political, social and cultural context. Education problems started to be discussed widely for the first time during this period, the number of existing schools was increased, vocational and technical education as well as teacher education were emphasized, and radical changes were made to the curriculums. Reforms in the field of education during the period have also had an impact in the field of music. Musika-yi Humayûn, which was founded in 1828 and started to serve as a music education institution in 1831, and the Navy Music School, also founded in 1831, were among the music institutions affected by the reform efforts of the period, from the staff of administrators and educators to the curriculum. In this study, the effects of the education reforms of the Second Constitutional period on Turkish military music education and their reflections on the present day were examined. In the first part of the three-part study, the developments in Turkish military music education before the Second Constitutional period were included. In the second part, the effects of the period on education and Turkish military music education are discussed. In the last part of the study, the reflections of the developments in the field of education on today's military music education are included.

Key Words: The Second Constitutional Period, Education Reform, Music, Military Music, Turkish Military Music Education.

Kaynakça/ Bibliography :

- Ak, M. (2006). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Meslekî ve Teknik Eğitim Okulları (1908-1918) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Bilim Dalı.**
- Aksoy, B. (2003). Avrupalı Gezgincilerin Gözüyle Osmanlılarda Müsiki (2.bs.). İstanbul: Pan Yayıncılık.**
- Akyüz, Y. (1999). Türk Eğitim Tarihi. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.**
- Akyüz, Y. (2011). Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, Cilt:1, Sayı: 2, s. 9-22.**
- Alimdar, S. (2016). Osmanlı'da Batı Müziği. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.**
- Altınölçek, H. (2015). Türk Kültür Dünyasında Uygur Askerî Müziği. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt: II, Sayı: 2, s. 243-250.**
- Arman, H.R. (1958). Tarihte Bahriye Mızıkaları. İstanbul: Deniz basımevi.**
- Ergin, N. (1999). Yıldız Sarayı'nda Müzik: Abdülhamid II Dönemi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.**
- Deniz Müzesi Arşivi (1917), Mecmua-i Seneyiye-yi Bahriye, Sene:3. Demirbaş No: 6517.**
- Erkek, M.S. (2009). II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal alanlar Eğitimi Bölümü Tarih Öğretmenliği Programı.**
- Gazimihal, M.R. (1955). Türk Askerî Muzikaları Tarihi. İstanbul: Maarif Basımevi.**
- Karagül, S. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Müziğin Doğuşu: Musika-ı Hümayun (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Bölümü.**
- Özalp, N. (2000). Türk Mûsikîsi Tarihi I. İstanbul Millî Eğitim Basımevi.**
- Özden, E. (2013a). Osmanlı Maârihi'nde Mûsikî (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve sanatları Bilim Dalı.**
- Özden, E. (2013b). Osmanlı'nın Mûsikî Okulları, Rast Müzikoloji Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 17-29.**
- Öztürk, B. (2011). 1908 Meşrutiyeti ve Müzik. Folklor/Edebiyat, (65), s. 81-96. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26029/274142>**
- Şahin, M., Tokdemir, M.A. (2011). II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Güz, 9(4), s. 851-876.**

Tekin, E., Doğrusöz, N. (2018). Yirminci Yüzyılda Kültürel Bellek ve Geleneğin Yeniden İhyası Bağlamında Mehterhâne-i Hâkânî. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 17, Sayı: 65, s. 317-336.

Toker, H., Özden, E. (2013). Osmanlı Devletinde Müzik Eğitimi Veren Önemli Kurumlar. Rast Müzikoloji Dergisi. Cilt: 1, Sayı: 2, s. 107-128.

Türk, E. (1999). Türk Eğitim Sistemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ubicini, M.A. (1998). Osmanlı'da Modernleşme Sancısı (C. Aydın, Çev.). İstanbul: TİMAŞ Yayınları.

Uçan, A. (1997). Müzik Eğitimi (2.bs.). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Uçan, A. (2005). Türk Müzik Kültürü (2. bs.). Ankara: Evrensel Müzikevi.

Uyar, M., Erickson, E.J. (2017). Osmanlı Askeri Tarihi (2.bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Üngör, E. (1965). Türk Marşları. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

Yalçın, G., İde, A. (2019). Osmanlı Döneminde Mesleki Müzik Eğitiminde İki Solfej Kitabı: Solfej ve Talim-i Kırâat- Musiki. Türkiyat Mecmuası, 29(2), s. 645-662.

Kuleli Askerî Lisesi Künye Defteri'ne Göre Millî Mücadele Dönemi'nde Okula Kayıtlı Öğrencilerin Sosyo-Demografik Panoraması (1921-1923)

Socio-Demographic Panorama of Students Enrolled in the School During the War of Independence Period, According to the Kuleli Military High School İmprint Book (1921-1923)

Fatih ÖZDEMİR

Öz

Milli Savunma Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden temin edilen Kuleli Askerî Lisesi Künye Defteri, 1921-1923 yılları arasında okula kayıt edilen öğrenciler hakkında bilgi içeren belge niteliği taşımaktadır. Bu defter; öğrencilerin isimleri, anne-baba lakapları ve isimleri, memleketleri, eşkal bilgileri (kaş, göz, ten rengi, yüz şekli, fotoğrafları vb.) gördükleri dersleri, aldıkları ceza ve ödül gibi sosyo-demografik bilgileri içermektedir. Kuleli Askerî Lisesi, Millî Mücadele Dönemi'nin zorlu koşullarında bile eğitim-öğretime devam etmiştir. Bu çalışma, bahsi geçen dönemde Kuleli Askerî Lisesi'ne kayıtlı bulunan 74 öğrencinin sosyo-demografik panoramasını ve psikanaliz tespitlerini ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuleli Askerî Lisesi, Askeri Eğitim, Millî Mücadele Dönemi, Sosyo-Demografik, Psikanaliz.

Abstract

The Kuleli Military High School Imprint Book, obtained from the central library of the National Defense University, is a document containing information about the students enrolled in the school between 1921 and 1923. This imprint book; It includes socio-demographic information such as students' names, parents' nicknames and names, hometowns, descriptions (eyebrows, eyes, skin color, face shape, photos, etc.), courses they have taken, punishments and awards they have received. Kuleli Military High School continued education even under the tough conditions of the War of Independence period. This study includes the socio-demographic panorama and psychoanalysis findings of 74 students enrolled in the Kuleli Military High School in the aforementioned period.

Keywords: Kuleli Military High School, National Struggle Period, Socio-Demographic, Psychoanalysis.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Kuleli Askerî Lisesi Arşivi (KALA), Defter No:11, “1921-1923 Kuleli İdadisi Künye ve Mecazahat Defteri”.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Abdülkadir Özcan, “Harbiye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, ss. 115-119

Cemil Öztürk, “İdadi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 464-466

_____ **“Osmanlılar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 565-568**

_____ **“Rüşdiye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 300-303**

Cenap Çürük, “Kuleli Askerî Lisesi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 26, Ankara 2002, ss. 355-356

Kemal Beydilli, “Mühendishane-i Bahr-ı Hümayun”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 514-516

_____, **“Mühendishane-i Berr-i Hümayun”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 516-518**

Mehmet Yavuz Erler, Payitaht (İstanbul) Askeri İdadisi'nde Öğrenciler ve Metropoldeki Eğitim Standardı (1838-1915), Studies Of The Ottoman Domain, S. 13(2017), C. 7, ss. 75-107

Roderic Davison, Osmanlı Türkiyesi'nde Batılı Eğitim", Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, ed. Halil İnalçık ve Mehmet Seyidanlıoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2019, ss. 666-681

Salih Özkan, Türk Eğitim Tarihi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008

Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi M.Ö 1000-M.S. 2018, Pegem Akademi Yayınları, 30. Baskı, Ankara 2018

Türk Donanmasında Deniz Gedikli Sınıfının Doğuşu, Eğitimi ve Gelişimi

Origin, Training and Development of Regular Noncommissioned Officer Class in The Turkish Navy

Ferdi UYANIKER

Öz

Deniz gedikli sınıfının ortaya çıkması, donanmadaki olağan yaşam sürecinde, mevcut görevlerin yerine getirilmesindeki zorunluluktan doğdu. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren var olan bu ihtiyaç, zaman içinde çeşitli yöntemlerle karşılandı. Ancak XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında, deniz silah araç ve gereçlerinin gelişen teknoloji sebebiyle kullanılmasında uzmanlaşmış kişilerin varlığına olan ihtiyacın artması ve subay ile erler arasında var olan ara personel ihtiyacının artarak devam etmesi gibi nedenlerle, "Deniz Gedikli Sınıfı"nın, günümüzdeki ifadesiyle "Deniz Astsubay Sınıfı"nın kurulmasına karar verildi. Büyükkamiral Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın Bahriye Nazırlığı sırasında, 1890 tarihinde kurulan bu sınıf, Meşrutiyet döneminde sağlam temellere oturtulmaya çalışıldı. Ardından Makine ve Güverte Çırac Okulları, Gemici Gençler Mektebi, Deniz Gedikli Küçük Zabıt İhzeri Mektebi, Gedikli Küçük Zabıt Hazırlama Okulu, Deniz Erbaş Hazırlama Okulu, Deniz Gedikli Erbaş Ortaokulu, Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu, Deniz Astsubay Hazırlama Okulu dönemlerinin ardından, günümüzde eğitim öğretim faaliyetlerine devam eden Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Komutanlığı dönemine gelindi. Kısaca ifade etmek gerekirse bu çalışma, Osmanlı Devleti'nde deniz gedikli sınıfı adı ile kurulan ve günümüzde

deniz astsubay sınıfı olarak devam eden sınıfın, geçirdiği tarihi süreci ortaya koymaya dönük olarak kaleme alındı.

Anahtar Kelimeler: Gedikli Sınıfı, Astsubay Sınıfı, Makineci Çıraqları, Gemici Çıraqları, Gedikli Zabit, Küçük Zabit, Sınıf Okulu.

Abstract

The emergence of regular noncommissioned officer rose from the need for accomplishing the duties and usual operation of daily routines in the Navy. This need which had existed since the foundation of Ottoman Empire, had been met by different means. However, towards the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, the need for trained staff to use naval guns and equipment and a class to fill the gap between Officers and private soldiers, led to the foundation of “regular noncommissioned officer” today known as “Naval Petty Officer class”. Founded in 1890, during the fleet admiral Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa’s duty as Naval Ministry, regular noncommissioned officer class was settled during constitutional monarchy period. Following the schools named, Makine ve Güverte Çırac Okulları (machinery and Deck apprenticeship School), Gemici Gençler Mektebi (Young Sailor’s School), Deniz Gedikli Küçük Zabit İhzari Mektebi, Gedikli Küçük Zabit Hazırlama Okulu, Deniz Erbaş Hazırlama Okulu, Deniz Gedikli Erbaş Ortaokulu (Regular Noncommissioned Officer Secondary School), Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu (Naval Petty Officer Preparation Secondary School), Deniz Astsubay Hazırlama Okulu (Naval Petty Officer Preparation School), the foundation is known as Naval Petty Officer Vocational School of Higher Education. This study aims to present the processes that naval schools have gone through which began as “regular noncommissioned officer” class and continued as Naval Petty Officer” class in the course of time.

Keywords: Regular Noncommissioned Officer Class, Petty Officer Class, Machinery And Deck Apprentice, Co-Officer, Service School.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Sayı (S) 6/2429, Dosya (D) -, Fon Kodu (F) 30.11.1.0, Yer No (YN) 13.21.9, 15 Mayıs 1925

BCA., S.180512, D.59-34, F.30.18.1.2, YN.98.47.18, 5 Haziran 1942

BCA., S., 6/2863, D.-, F. 30.11.1.0, YN.14.26.9, 9 Haziran 1925

Deniz Müzesi Arşivi, Umumi Evrak ve Evrak Bölümü, D.222, Sayfa No (s) 149, 10 Şaban 1331 [14.07.1913]

Deniz Astsubay Hazırlama Okulu Arşivi (DAHOA), Tasnif Edilmemiş Evraklar Bölümü (TEEB), 1968 Yılı Klasörleri

Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Komutanlığı Evrak Arşivi

Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü (LDGAM), Donanma Emirleri, 1924 yılı koleksiyonu

LDGAM, Kutu No (K) 1950-149, Gömlek No (G) 7, Belge No (B) 109, T.22 Temmuz 1941

LDGAM, K.1949-61, G.1, B.9, “Deniz Gedikli Erbaş Ortaokulu Komutanlığının 3284 Sayılı Yazısı”, 21 Ekim 1947

LDGAM, K.1963-189, G.8, B.2, 25 Eylül 1963

LDGAM, K.1962-189, G.8, B.3, 24 Ekim 1962

LDGAM, K.1962-189, G.8, B.5, 18 Aralık 1962

LDGAM, K.1962-189, G.8, B.5'in Eki, 18 Aralık 1962

LDGAM, K.1956-198, G.2, B.42, “1955-1956 Öğretim Yılı Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu Sınıf I, II, III Öğrencilerinin Sınıf Geçme Durumunu Gösterir Beyan”, Tarihsiz (Trhz)

LDGAM, K.1956-199, G.5, B.3, “1956 Öğretim Yılı Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu Eğitim Yılı Takvimi”, Trhz

LDGAM, K.1956-199, G.8, B.28, “1953-1954 Öğretim Yılı Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi”, Trhz

LDGAM, K.1933-96, G.1, B.9, Mudanya Askerlik Şubesi, S.783, 21 Temmuz 1934

LDGAM, TEEB., Mili Müdafa Vekâleti, Donanma Şube Müdürlüğü, II. Kısım, s.331/12917, 26 Mayıs 1941

LDGAM, TEEB., 1946 Tarihli Klasör

Araştırma ve İnceleme Eserleri

125.Yılında Deniz Astsubaylığı: 1890'dan 2015'e, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2015

1939 Senesi Deniz Teşkilat ve İdare Talimatı, Deniz Matbaası, İstanbul 1939.

1940 Senesi Deniz Teşkilat ve İdare Talimatı, Deniz Matbaası, İstanbul 1940

1942 Senesi Deniz Teşkilat ve İdare Talimatı, Deniz Matbaası, İstanbul 1942

Akbaş, Rahmi, Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyete Türk Donanması ve Refah Faciası, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2011

Akdoğan, Refik, Türkçe İngilizce Ansiklopedik Denizcilik Sözlüğü, İstanbul 1997

Akkaya, İbrahim ve Fahri Ayanoğlu, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümeze Denizlerimizin Amiralleri, Derya Kaptanları, Bahriye Nazırları, Deniz Kuvvetleri Komutanları, Deniz Basımevi Müdürlüğu, İstanbul 2009

Ali Kandilli, Türk Deniz Kuvvetlerinde Eğitim Kurumları Tarihi, Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı Basımevi, Yalova 2003

Cumhuriyetimizin XV. Yıl Dönümünde Deniz Kuvvetimiz, Deniz Basımevi, İstanbul 1940

Deniz Gedikli Küçük Zabit Hazırlama Mektebi Talimatı, Deniz Matbaası, İstanbul 1933

Deniz Gedikli Küçük Zabit İhzari Mektebi Kabul Talimatı, Deniz Matbaası, İstanbul 1929

Deniz Gedikli Küçük Zabit İhzari Mektebi Talimatı, Askeri Matbaa, İstanbul 1928

Deniz Gedikli Küçük Zabit İhzari Mektebi Talimatı, Deniz Matbaası, İstanbul 1930
Deniz Gedikli Küçük Zabit İhzari Mektebinin Müfredat Programı, Deniz Matbaası, İstanbul 1930

Deniz Mektepleri Tarihçesi, c. I, Deniz Matbaası, Büyük Erkanıharbiye IX. Deniz Şubesi, İstanbul 1931

Deniz Mektepleri Tarihçesi, c. II, Deniz Matbaası, Büyük Erkanıharbiye IX. Deniz Şubesi, İstanbul 1941

Figen Atabey, Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi, Ankara 2002

Gedikli Zabitanın Elbise-i Resmîyelerine Dair Talimat, Bahriye Matbaası, İstanbul 1916

Gedikliler ile Efradın Rütbe ve İhtisas Alâmet-i Farikaları Hakkında Talimatname, Bahriye Matbaası, İstanbul 1916

Gemici Çırakları Nizamnamesi, Bahriye Matbaası, İstanbul 1916

Hikmet Bayar, Askeri Okulların Tarihçeleri, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2009

Makineci Çırakları Nizamnamesi, Bahriye Matbaası, İstanbul 1916

Makineci Çıraklarının Ders Programı, Bahriye Matbaası, İstanbul 1916

Rasim Ünlü, Bahriye'nin Haliç Serüveni, İstanbul'un Fethinden Son Divanhane'ye, Deniz Basımevi Müdürlüğu, İstanbul 2005

Sözener, İsmail, Mersin'de Askeri Deniz Okulları, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2008

Tunaboşlu, İskender, Deniz Kuvvetlerinde Sistem Değişikliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 2008

Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1925-1935, c. I, LDGAM, Ankara Tarihsiz

Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1925-1935, c. II, D.III, LDGAM, Ankara Tarihsiz

Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi 1950-1973, c. III, D.I-II, LDGAM, Ankara Tarihsiz

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, c. XIX, Dönem II

Uyaniker, Ferdi, Türk Donanmasında Mecidiye Kruvazörü, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009

Çoker, Fahri. “Deniz Kuvvetlerinde Astsubay Sınıfının Tarihi Gelişmesine Toplu Bir Bakış”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 463 (Ekim 1968), c. 74, s. 30-35

Çoker, Fahri, “Bahriyemizde Personel Kıyafetlerinin Geçirdiği Aşamalar 1830-1970”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 478 (Temmuz 1972), c. 78, s. 3-23

Çoker, Fahri, “Ertuğrul ve Refah Faciaları ve Şehitlerimiz”, Deniz Kuvvetleri Dergisi Eki, Sayı 476 (Ocak 1972), c. 78, s. 1-64

“100. Yılda Deniz Astsubay Hazırlama Okulu”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 548 (Kasım 1990), s. 1-97

“Deniz Astsubay Hazırlama Okulu Komutanı Dz.Kur.Kd.Alb. Ekrem Işılay’ın Konuşması”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 568’in Eki (Mart 1997), s. 7-9

“Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Açıldı”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 589 (Mart 2004), s. 46-51

“Deniz Astsubay Sınıf Okulları”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 548 (Kasım 1990), s. 45-54

“Deniz Mecmuası Fevkalade Nüshası”, “Deniz Mecmuası”, Sayı 362 (1941), s. 1-75

“Deniz Astsubay Okulu”, Derya Dergisi, Sayı 54 (Mart 1972), s. 17-20

“31 Yıl Önce Akdenizde Torpillenen Refah Şilebinden Kurtulanlardan Üçünün Acı Anısı”, Derya Dergisi, Sayı 59 (Ağustos 1972), s. 16-17

“Deniz Astsubay Sınıf Hazırlama Okulunda Bir Gün”, Derya Dergisi, Sayı 6 (1 Mart 1968), s. 4-7

“Deniz Harp Okulu ve Lisesinin 205’inci, Astsubay Okulunun 88. Kuruluş Yılı Dönümü Kutlandı”, Derya Dergisi, Sayı 129 (Ocak-Şubat 1979), s. 4-5

Metel, Raşit, “Refah Şilebini Fransız Denizaltı Gemisi Değil, İtalyan Denizaltı Gemisi Batırdı”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 562 (Mart 1995), s. 85-88

Resmi Gazete, “Astsubay Kanunu”, Kanun No (KN) 5802, Kabul Tarihi (KT) 2 Temmuz 1951, S.7852, Yayın Tarihi (YT) 5 Temmuz 1951

Resmi Gazete, “Astsubay Meslek Yüksek Okulları Kanunu”, KN.4752, S.24735, KT.11 Nisan 2002, YT.24 Nisan 2002

Resmi Gazete, “Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu”, KN.6320, KT.3 Mart 1955, S.8654, YT.10 Mart 1954

Resmi Gazete, “Deniz ve Hava Gedikli Küçük Zabit Maaş Kanunu”, KN.1492, KT.01 Haziran 1929, YT.11 Haziran 1929

Resmi Gazete, “Gedikli Küçük Zabit Menbaları Hakkındaki 2505 Sayılı Kanunun İkinci Maddesinin Değiştirilmesine ve Bir Muvakkat Madde Eklenmesine Dair Kanun”, KN.3134, S.3540, KT.15 Şubat 1937, YT.26 Şubat 1937

Resmi Gazete, “Gedikli Küçük Zabit Menbalarına Dair Kanun”, KN.1001, KT.9 Nisan 1927, S.587, YT.20 Nisan 1927

Resmi Gazete, “Gedikli Küçük Zabit Menbalarına Dair Kanun”, KN.2505, KT.11 Haziran 1934, YT.18 Haziran 1934

Resmi Gazete, “Şapka İktisâsı Hakkında Kanun”, KN.671, KT.28 Tesrinisani 1341 (28 Kasım 1925), S.230, YT.23 Kasım 1925

Şahin, Sinan, “Deniz Astsubay Hazırlama Okulu’nun Tarihçesi”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı 548 (Kasım 1990), s. 35-36

Tezel, Hayati, “Denizcilerin Aşkı Hocası 103 Yaşında Öldü”, Derya Dergisi, Sayı 114 (Mart 1977), s. 9

Sürelî Yayınlar

Ceride-i Bahriye, Bahriye Nezareti Fen Komisyonu (BNFK), Sayı 17, 14 Cemazeyilahir 1307 [5 Şubat 1890]

Ceride-i Bahriye, BNFK., Sayı 21, 12 Şaban 1307 [3 Nisan 1890]

Ceride-i Bahriye, BNFK., Sayı 59, 26 Muharrem 1309 [1 Eylül 1891]

Cumhuriyet, 11 Temmuz 1941

Cumhuriyet, 2 Şubat 1947

Cumhuriyet, 27 Haziran 1941

Yeni Mersin, 22 Aralık 1942

Yeni Mersin, 27 Mayıs 1942

Yeni Mersin, 28 Şubat 1943

Yeni Mersin, 3 Mart 1942

Yeni Mersin, 8 Ekim 1942

Yeni Mersin, 10 Mart 1942

Yeni Mersin, 13 Nisan 1944

Yeni Mersin, 17 Mart 1942

Yeni Mersin, 19 Aralık 1944

İnternet Kaynakları

<http://www.damyo.edu.tr/Sayfalar/Kurumsal/tarihce.html> (Erişim Tarihi 08.07.2018)

Sözlü Tarih Görüşmeleri

**Emekli Topçu Başçavuş Zeki Güngör Gürsu ile 17.11.2008 tarihinde yapılan görüşme.
Emekli Mayın Başçavuş Aydın Özpetek ile 17.11.2008 tarihinde yapılan görüşme.
Emekli Mayın Başçavuş Kemal Akcan ile 30.01.2009 tarihinde yapılan görüşme.**

19.Yüzyıl Osmanlı Askerî Tıp İlminin Gelişim Süreci

The Development Process Of 19Th Century Ottoman Military Medical Science

Fırat KÖSE

Öz

Osmanlı İmparatorluğu dünya tarihi içerisinde 600 yılı aşkın bir zaman dilimini kapsamaktadır. Her ne kadar birçok araştırmacı tarafından imparatorluk tarihinin incelenmesi amacıyla birçok eser kaleme alınmış olsa da Osmanlı İmparatorluğundaki bilimsel araştırma, bilimin devlet adamları tarafından destek görüp görmemesi gibi birçok konuda yapılan araştırma ve incelemeler tatmin edici sayılara henüz ulaşmamıştır. Osmanlı ve Osmanlı Bilimi, tıbbi konusunda her geçen gün yeni ve kapsamlı araştırma ve incelemeler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Bu çalışmada askerî ve tıbbi alanda 19.yüzyıl Osmanlı faaliyetlerinin evrimi ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askerî tıp, İlim, Tıp, Teknoloji, Eğitim

Abstract

The Ottoman Empire covers a period of more than 600 years in world history. Although many works were written by many researchers for the purpose of examining the history of the empire, the scientific research in the Ottoman Empire, the researches and studies on many subjects such as whether science was supported by the statesmen or not, have not reached satisfactory numbers yet. Every day, new and comprehensive researches and studies continue to emerge on the subject of Ottoman and Ottoman Science and Medicine. In this study, the evolution of 19th century Ottoman activities in the military and medical fields will be discussed.

Keywords: Military medicine, Science, Medicine, Technology, Education

Kaynakça / Bibliography

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aksoy, Yeliz, Tarihte Osmanlı Bilim ve Teknolojisi, İstanbul: Karma Yayınları 2008

Armağan, Mustafa, İslam ve Bilim Tartışmaları, İstanbul: Etkileşim Yayınları 2007

Besim, Aytekin ve C. Çınar Başekim, Dr. Esad Feyzi Bey Türk Radyolojisinin Öncüsü, Eskişehir: Nisan Kitabevi 2018

Ford, Glyn, İslam Biliminin Yeniden Doğuşu, İslam Bilimi Tartışmaları, Ed. Mustafa Armağan. İstanbul: İnsan Yayınları 1990

Kazancıgil, Aykut, Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji, İstanbul: Ufuk Kitap 2000

Osmanoğlu, Ayşe, Babam Sultan Abdülhamid, İstanbul: Timaş Yayınları 2013

Özbay, Kemal, Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri, İstanbul: İstanbul Matbaası 1976

Özden, Akil Muhtar ve A. Süheyl Ünver, Ölümünün 45. Yıldönümünde İlk Röntgencimiz Esat Feyzi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Yayınları 1946

Özey, Ramazan, Osmanlı Döneminden Bugüne Coğrafya, Osmanlıda Coğrafyanın Etkisi, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF III. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 1996

Pınar, Tuğrul ve Oğuz Dicle, Yüz Yıllık Yolculuk Başlangıçtan-Günümüze Türk Radyolojisi, İstanbul: 5G Matbaacılık 1995

Topdemir, Hüseyin Gazi ve Yavuz Unat, Bilim Tarihi, Ankara: Pegem Akademi Yayınları 2009

Unat, Ekrem Kadri ve Mustafa Samastı, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye 1867-1909, İstanbul: İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları 1990

Ünver, A. Süheyl, Osmanlı Tababeti ve Tanzimat Hakkında Yeni Notlar, İstanbul: Maarif Matbaası 1940

Yıldırım, Nuran, Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi, İstanbul: Ajans ES 2010

Algüneş, Çetin ve Gökay Bozkurt, "Radyolojinin Tarihi ve Türk Tıbbında İlk Radyografi Uygulaması" , Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, c. 17,no:3 (2000) : 204-205-206

Yıldırım, Nuran, "Yurdumuzda Röntgen Işınları Hakkında Yazılan İlk Kitap. Röntgen Şu'a'atı ve Takibat-ı Tıbbiye ve Cerrahiyesi, Röntgen Işınlarının Tıbbi ve Cerrahi Uygulaması", Tarih ve Toplum, 16 (1985): 70-72

İnternet Kaynakları

Bakar, Bülent, "Besim Ömer Akalın (1862-1940)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/besim-omer-akalin-1862-1940/>, (Erişim tarihi: 01/07/2021)

Beydilli, Kemal, "Vak'a-i Hayriyye", <https://islamansiklopedisi.org.tr/Vak'a-i-Hayriyye>, (Erişim tarihi: 01/07/2021)

Sarı, Nil, "Mekteb-i Tıbbiye", <https://islamansiklopedisi.org.tr/Mekteb-i-Tıbbiyye>, (Erişim tarihi: 01/07/2021)

Topuzlu, Cemalettin, "Ord. Prof. Dr. Cemil Topuzlu (1866-1958)", https://jag.journalagent.com/z4/download_fulltext.asp?pdire=anatoljcardiol&plng=eng&un=AJC-25307 , (Erişim tarihi: 01/07/2021)

KONARGÖÇER YAŞAM TARZININ DOĞAL UNSURU OLARAK ASKERÎ EĞİTİM

Military Training as a Natural Element of Konargöçer Life

Gökay YAVRUCUK

Öz

Kaynaklar konargöçer toplumlarda askerî eğitimi yaşam tarzının doğal bir unsuru olarak tarif eder. Hayvancılıkla, avcılıkla ve “haydutlukla” geçinen konargöçerlerin binicilikte, okçulukta ve savaşçılıkta mahir olmaları yaşam tarzının gereği olarak ortaya koyulur. Bu sebeple konargöçer toplumlarda askerî eğitim konusunda pek fazla bilgi verilmez. Verilen kısıtlı bilgiler, konargöçer askerî stratejilerle eşleştirildiğinde yaşam tarzının gerçekten de her

bir birey için askerî eğitimi doğal olarak içerdiği anlaşılır. Çocukluktan edinilen tecrübelerle binicilik ve okçuluk teknikleri geliştiriliyordu. Sürek avları vasıtasıyla da taktik bilgisi geliştiriliyordu. Siyasî irade, ordunun savaşa hep hazır olması için sürek avlarını özendiriyordu. Böylece çocukluktan öğrenilen silâh kullanma yetenekleri hep tekrarlanan sürek avları sayesinde taktik bilgisiyle harmanlanıyordu.

Anahtar Kelimeler: Konargöçerlik, askerî tarih, savaşçı toplum, askerî eğitim, askerî strateji

Abstract

Historical sources describes military training in konargöçer societies as a natural element of the way of life. According to sources as their economics societies based on animal husbandry, hunting and banditry; konargöçer societies were naturally good at riding, archery and warfare. For this reason sources do not include much information about military training in konargöçer societies. By comparing limited information provided by sources with military strategies of konargöçer societies one can conclude that konargöçer lifestyle indeed includes military training for every single individual. Riding and arching skills were developed by gaining experience while growing up. Tactics were developed with hunting organizations. Government encouraged hunts in order to keep army ready to war. Therefore martial skills developed for lifetime were completed by strategies learned from hunting organizations.

Keywords: Konargöçer lifestyle, military history, warrior society, military training, military strategy

Kaynakça / Bibliography

Kaynak Eserler

Alaaddin Ata Melik Cüveynî. Tarih-i Cihangüşa. Çev. Mürsel Öztürk. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2013.

班固, 漢書, 中华书局, 北京 1988.

Giovanni DiPlano Carpini. The Story of the Mongols Whom We Call Tartars, çev. Erik Hildinger, Branden Publishing Co Boston 1996.

杜佑, 通典, 中华书局, 北京1992.

范曄, 後漢書, 中华书局, 上海1973.

Herodotos. Tarih. Çev. Müntekim Ökmen. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 2006.

Hippocrates. Hippocrates with an English Translation. Translated by W.H.S. Jones. William Heinemann LTD Londra 1957.

İzgi, Özkan. Çin Elçisi Wang Yen-te'nin Uygur Seyahatnamesi. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.

李延壽, 北史, 中华书局, 北京1974.

令狐德芬, 周書, 中华书局, 北京1974.

Liu Mau-tsai. Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri. Çev. Ersel Kayaoğlu, Deniz Banoğlu. Selenge Yayınları, İstanbul 2011.

劉昫, 舊唐書, 上海: 中华书局, 1975.

Onat vd. Çin Kaynaklarında Türkler Han Hanedanlığı Tarihi Bölüm 94A/B Hsiung-nu (Hun) Monografisi (Açıklamalı Metin Neşri). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2004.

Otkan, Pulat. Tarihçinin Kayıtları'na (Shiji) Göre Hunlar. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

Rolfe, John C. Ammianus Marcellinus III. William Heinemann LTD, Londra 1986.

司馬遷, 史記, 中华书局, 上海1973.

Şeşen, Ramazan. Onuncu Asırda Türkistan'da bir İslâm Seyyahı İbn Fadlan Seyahatnamesi. Bedir Yayınevi, İstanbul 1975.

Togan vd. Çin Kaynaklarında Türkler Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-shu) 194a "Türkler" Bölümü (Açıklamalı Metin Neşri). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

魏收, 魏書, 中华书局, 北京1974.

魏征, 隋書, 中华书局, 北京1982.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Lattimore, Owen. *Studies in Frontier History Collected Papers 1928-1958*.
Oxford University Press, Londra 1962.

许嘉璐 vd. *二十四史全译. 史记. 汉语大词典出版社 上海 2004*.

Mekteb-i Harbiye’de Ateşli Silah Eğitimi: 87 Modeli Mavzer Tüfeğine Dair Bir Risale

Firearms Training at the Military Academy (Mekteb-i Harbiye): A Treatise on the Model 87 Mauser Rifle

Gülhan ÇALIŞ YAZGU

Öz

Osmanlı ordusunda XIX. yüzyıldan itibaren uygulanan askeri modernleşme hareketleri 1834’te Mekteb-i Harbiye’nin kurulması ile eğitim ve öğretim faaliyetlerinde kendini göstermiştir. Batı tarzı subay yetiştirebilmek amacıyla kurulan Mekteb-i Harbiye’de ateşli silah teknolojisi eğitimi önemli bir yer tutmaktaydı. Osmanlı Devleti’nin Almanya ile yakınlığı sebebiyle Osmanlı ordusundaki Alman subay etkisi eğitim ve öğretimde olduğu gibi modern ateşli silah teknolojisinde de varlığını ortaya koymaktaydı. Osmanlı ordusunun ve eğitim-öğretim sürecinin her alanında yer alan Alman subayların etkisiyle Alman silah firmaları ile yüklü silah alım anlaşmaları yapılmıştır. 1887 yılı itibariyle sipariş edilen Mavzer tüfeklerinin Osmanlı ordusunda kullanılmaya başlaması ile Mekteb-i Harbiye’de bu yeni ve modern ateşli silahların eğitimi ön plana çıkmıştır.

Bu çalışma, Mekteb-i Harbiye öğrencileri ve küçük zabitan için hazırlanmış olan 87 Modeli Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfeği’ne ait risaleyi ele almaktadır. “Asakir-i Şahane’nin Piyade Sınıfına Mahsus 87 Modeli Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfengi” adıyla yayınlanan risale Erkan-ı Harp Binbaşı Mahmud Şevket (Mahmud Şevket Paşa) tarafından hazırlanmıştır. 87 Modeli Mavzer tüfeğinin birlikler tarafından ilk kez kullanılacak olması amacıyla hazırlanan bu risalede tüfeğin aksamı, cephanesi, temizlenmesi ve muhafazası hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Çalışmada tüfek ile ilgili teknik bilgiler risalede yer alan görsellerle birlikte desteklenerek açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Eğitim, Harbiye, Silah Bilgisi, Tüfek, Mavzer

Abstract

Military modernization movements applied in the Ottoman army since the 19th century showed themselves in education and training activities with the establishment of the School of War in 1834. Firearm technology training had an important place in Military Academy, which was established to train Western-style officers. Due to the closeness of the Ottoman Empire with Germany, the German officer's influence in the Ottoman army revealed its presence in modern firearm technology as well as in education and training. With the influence of the Ottoman army and German officers who took part in all areas of the education and training process, loaded arms purchase agreements were made with German weapon companies. With the introduction of the Mauser rifles, which were ordered as of 1887, in the Ottoman army, the training of these new and modern firearms came to the fore in the Military Academy.

This study deals with the 87 Model Repeating Fired Mauser Rifle treatises, which were prepared for the students of the Military Academy and junior officers. The treatise published under the name of "Asakir-i Şahane Infantry Class 87 Model Repeated Fired Mauser Rifle" was prepared by Major Mahmud Şevket. In this treatise prepared for the first use of the 87 Model Mauser rifle by the troop, detailed information was given about the parts, ammunition, cleaning, and storage of the rifle. In the study, technical information about the rifle will be explained with the support of the visuals in the treatise.

Keywords: Military Education, Military Academy, Weapon Information, Rifle, Mauser

Kaynakça / Bibliography

Kaynak Eserler

Mahmud Şevket Paşa, Asâkir-i Şahâne'nin Piyade Sınıfına Mahsus 87 Modeli Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfengi, Mekteb-i Harbiye-i Şahâne Matbaası 1303 [1887], İSAM Kütüphanesi, 623,44 MAH.M.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Agoston, Gabor, Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları, Haz. Kahraman Şakul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Beşirli, Mehmet, "II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Ordusunda Kullanılan Alman Silahları", Devr-i Abdülhamid (Sultan II. Abdülhamid), C. 3, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, s. 81-101

Bülbül, Yaşar, Teknoloji Tarihinde Osmanlılar, İstanbul Yayınları, İstanbul 2014.

Chase, Kenneth, Ateşli Silahlar Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Clark, Edward C., “Osmanlı Sanayi Devrimi”, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi: Yeni Araştırmalar Yeni Görüşler, No: 3692 (1992), Haz. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 37-52.

Eralp, Nejat T, Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.

Eser, Gülşah, “Türkiye’de Modern Bilimlerin Eğitiminde Mekteb-i Harbiye Örneği”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları 13, s. 99-114.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Osmanlılar Batıda Gelişen Bazı Teknolojik Yeniliklerden Etkilenmesi, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi: Yeni Araştırmalar Yeni Görüşler, No: 3692 (1992), Haz. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 121-139.

İlgürel, Mücteba, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Tüfeğin Halk Arasında Yayılışı”, I. Askeri Tarih Semineri: Bildiriler II, Genelkurmay Yayınevi, Ankara 1993, s. 247-260.

Holmes, Richard (Ed.), Weapon A Visual History of Arms and Armour, London 2010, Dorling Kindersley.

Mete, Ali Serdar, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Türk Ordusu’nda Mavzer Tüfekleri, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

Moreau, Odile, “Orduda Öğretim: 19. Yüzyılın Mekteb-i Harbiye ve Erkan-ı Harbiye Örnekleri”, Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 2001, s. 319-333.

Ortaylı, İlber, Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

Önsoy, Rifat, “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Alman Subayları ve Alman Silah Sanayiinin Çıkarı (1871-1914)”, IX. Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Bildiriler), II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.1207-1213.

Özcan, Abdülkadir, “Harbiye”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 16, İstanbul 1997, s. 115-119.

Tetik, Fatih, II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayi ve Silah Teknolojisi, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

Türkmen, Zekeriya, “XIX. Yüzyıl Askeri Yenileşme Devri Eğitim-Öğretim Kurumlarından Mekteb-i Harbiye-i Şahane (Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecit Dönemleri)”, III. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, İstanbul 2015, s.133-162.

Türkmen, Zekeriya, “XIX. Yüzyıldaki Silahlanma Yarışında Osmanlı Devleti”, Pax Ottomana: Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç, Ed. Kemal Çiçek, Ankara 2001, s. 347-361.

Türkmen, Zekeriya, “Mahmud Şevket”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 27, İstanbul 2003, s. 384-386.

Türkmen, Zekeriya, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Mekteb-i Harbiye-i Şahane”, IV Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, İstanbul 2016, s. 931-954.

Ünal, Uğur, Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

Osmanlı Askeri Eğitiminde Batı Tarzı Modernleşme, Askeri Okullar ve Müfredatları

Western Style Modernization in Ottoman Military Education, Military Schools and Curriculums

Güngör ŞAHİN - Aslı MERCİMEK

Öz

Bu makalenin amacı, Osmanlı'nın klasik askeri talim düzeninden, batı tarzı askeri eğitime geçiş sürecini incelemektir. Bu süreçle birlikte askeri okullar, modernleşmenin öncü kuruluşları olarak değerlendirilmektedir. Oluşturulan akademik programların ve yapılan değişikliklerin amacının batılı ülkelerin askeri alandaki gelişmelerini yakalamak, çağın gerekleri ve devletin ihtiyaçları doğrultusunda modern bir ordu yapısı oluşturmak olduğu söylenebilir. Bu maksatla örnek teşkil etmesi bakımından “Mekteb-i Harbiye” üzerinden ders programları ve içerikleri incelenecektir. Ayrıca askeri okulların Türk modernleşmesi üzerindeki etkileri de ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modern Askeri Eğitim, Batı Tarzı Modernleşme, Askeri Okullar, Askeri Ders Programları.

Abstract

The aim of this article is to examine the transition process of the Ottoman Empire from the classical military training order to the western style military education. Along with this process, military schools are considered as the leading institutions of modernization. It can be said that the aim of the academic programs created and the changes made are to catch up with the military developments of the western countries and to create a modern army structure in line with the requirements of the age and the needs of the state. For this purpose, the curriculum and contents will be examined over Mekteb-i Harbiye in order to set an

example. In addition, the effects of military schools on Turkish modernization will also be discussed.

Keywords: Modern Military Education, Western Style Modernization, Military Schools, Military Curriculum.

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

BOA, İH, 2161, 9 Recep 1264 [11 Haziran 1848]

Kaynak Eserler

Ahmed Mithat, Üss-i İnkılap, c. 2, yay. haz. T. G. Seratlı, Selis Kitaplar, İstanbul 2004

Ahmet Vâsıf Efendi, Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakaikü'l-Ahbâr, c. II, yay. haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1978

Mehmet Esat, Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul 1310 (1894)

Mustafa Nuri Paşa, Netâyic ÜI-Vukuat, sade. Neşet Çağatay, c. III-IV, TTK Basımevi, Ankara 1992

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Pegem Yayıncılık, Ankara 2007

Arslanyürek, Yaşar, "Maarif Salnamelerine göre Mekteb-i Tıbbiye", Cappadocia Journal Of History And Social Sciences, Sayı 5, (2015), s. 204-220

Berkes, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Dogu-Batı Yayınları, İstanbul 1978

Çeçen, Kâzım, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Kısa Tarihçesi, No. 7, İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi, İstanbul 1990

Engelhardt, Eduard Philippe, Tanzimat ve Türkiye, çev. Ali Reşad, Kaknüs Yayınları, İstanbul 199

Kaçar, Mustafa, "Sultanın İsimsiz Kahramanları" Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, (2007), s. 1-14

Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, c. V, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1983

Marmont, Auguste Frédéric Louis Viesse de, The Present State Of The Turkish Empire, Nabu Press, 2011

Murphey, Rhoads, Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700, çev. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2007

Sinaplı, Ahmet Nuri, Mehmet Namık Paşa, Yenilik Basımevi, İstanbul 1987

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Kapukulu Ocakları, c. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988

Yarar, Hülya, Osmanlı Döneminde Askeri Okullarda Eğitim, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 2000

Osmanlı Redif Taburlarında Talim ve Taallüm (1834-1869)

Teaching and Training in the Ottoman Redif Battalions (1834-1839)

Güven DİNÇ

Öz

Bu çalışmada Osmanlı döneminde 1834 yılında oluşturulan Redif taburlarındaki talim ve taallüm uygulamaları incelenmektedir. Temel kaynak olarak BOA'da tespit edilmiş çok sayıda defter ve belge kullanılmıştır. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kaldırılınca yerine Asakir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu kuruldu. Ancak bu ordunun bütün ülkeyi koruması mümkün değildi. Üstelik 1828-1829 Rus savaşı ve Mehmet Ali Paşa İsyanı karşısında başarı elde edememişti. Bu yüzden ahalinin işi ve gücüyle uğraşırken istenildiğinde bu orduya talimli ve düzenli asker sağlayabilmek amacıyla Temmuz 1834'te Prusya ve Avusturya örnek alınarak yedek asker, yani "Redif Asâkir-i Mansûre" yetiştirilmesi yoluna gidildi. Redif taburları zabitleriyle birlikte 4 bölükten ve 23-32 yaş aralığındaki 1426 kişiden oluşturuldu. Redif yazılanların istihdamı sadece sefer durumunda geçerliydi. Askerlerin talimlerinin nasıl

yapılacağı hazırlanan bir “talimname” ile belirlendi. Askerlerin talimleri için gereken eğitimler muvazzaf mansûre ordusu bulunan yerlerden bunlardan, bulunmayan yerlerde ise İstanbul’dan temin edildi. Zabitler eğitimlik işini öncelikle gönderilecek eğitimlerle, sonra İstanbul’a gelerek bâb-ı seraskeride öğrendiler. Talimgâh alanları sancakların yönetimlerine bırakıldı. Askerlerin üniformaları devlet tarafından karşılandı. Askerlere verilen silah ve elbiseler sadece talim ve sefer sırasında kullanılacaktı. Askerlerin senede iki defa on beş yirmi gün sürecek büyük talimleri ve kontrolleri gerçekleştirilmek istenmişse de pek çok sancakta zorluklar yaşandı. Redif askerlerinin talim ve taallümlerinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle 1836’da talimlerin “münâvebe usûlü”yle yapılması kararlaştırıldı. Bu şekilde redif askerleri üç ay boyunca kesintisiz eğitim aldılar. Böylece bir taraftan sancak merkezlerinin askersiz kalması engellendi, diğer taraftan ziraat mevsimlerinde ahalinin işlerinden ayrı kalmaması sağlandı. Talim süresi boyunca askerlerin yiyecek, yatacak, silah ve diğer giderleri devletçe karşılandı. Redif askerlerinin münavebe usulüyle talim ve taallümleri nedeniyle birer kışla yapılması zorunlu hale geldi. Redif taburlarının kuruluş şekli ve şekillenmesi Alman usulünde olsa da talim ve taallümler Fransız yöntemleriyle yapıldı. Zabıtlere gönderilen verilen talimatnamelerde süre, üniforma giyimi, silah tutma ve ateşleme, bedeni hareketler gibi talimler ayrıntılı bir şekilde açıklandı.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ordu, Redif, Mansure, Talim ve Taallüm.

Abstract

In this study, the training methods applied in the Redif battalions formed in the Ottoman period in 1834 are examined. Numerous books and documents determined in the BOA were used as the main source. When the Janissaries were abolished in 1826, the Asakir-i Mansûre-i Muhammediye army was established. However, it was not possible for this army to protect the whole country. Moreover, this new army could not succeed in the face of the Russian War of 1828-1829 and the Mehmet Ali Pasha Rebellion. For this reason, "Redif Asâkir-i Mansura" was founded in July 1834 in order to provide trained and regular soldiers to this army, while dealing with the work and power of the people. This army was formed on the model of Prussia and Austria. The Redif battalions, together with their officers, were formed in four divisions consisting of 1426 militiamen between the ages of 23-32. Redif soldiers would only be on duty in the campaign situation. The training methods of the soldiers were determined by a “instruction”. The trainers required for the training of the soldiers were provided from these places where there is active Mansure Army and from Istanbul where there are not. The officers learned the job of instructors first with the instructors to be sent, then came to Istanbul at the bâb-ı seraskerî. The training grounds were determined by the sanjaks’ administrations. The soldiers’ uniforms were welcomed by the state. The weapons and clothes given to the soldiers were to be used only during the training and expedition. Major drills and checks of the Redif soldiers, which will last fifteen and twenty days, were carried out twice a year. However, difficulties were encountered in many sanjaks during these drills and controls. Due to some difficulties experienced, it was decided to do the drills in 1836 with the “alternation method”. In this way, it was possible to train the redif soldiers for three months without interruption. Thus, sanjaks centers would not be left without troops. In addition, the concerns of the people of being separated from their works during the

agricultural seasons were eliminated. During the training period, food, bedding, weapons and other basic needs of the soldiers were met by the state. Due to the alternation method of the redif soldiers, it became necessary to build a barracks in the sanjaks centers. Although the establishment of the redif battalions was in the German way, the teaching and training were done by French methods. In the instructions sent to the active officers, the drills such as duration, wearing uniforms, holding and firing weapons, and physical movements were explained in detail.

Keywords: Ottoman, Army, Redif, Mansure, Teaching and Training.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

BOA. Cevdet Askeriye (C.AS.), 260/10825, 29 Rebiülevvel 1250 [5 Ağustos 1834] BOA., A.DVNSASK.MHM.d., 44, sayfa 2, 29 Rebiülahir 1250 [4 Eylül 1834] BOA., C.AS., 778/32933, 29 Cemaziyelahir 1253 [30 Eylül 1837] BOA., HAT., 1588/78 [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304 /17983-N, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983- L, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983- L, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983- L, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983-E, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983-E, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983-E, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983-E, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 304/17983-L, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 305/18006, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 305/18006-B, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 305/18006-H, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 314/18499-B, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 327/19001-C, 5 Cemaziyellevvel 1251 [29 Ağustos 1835]
BOA., HAT., 330/19083-E, [Tarihsiz]
BOA., HAT., 332/19116-M. 5 Rebiülevvel 1250 [12 Temmuz 1834] BOA., HAT., 374/20423-B [Tarihsiz]
BOA., HAT., 685/33273, 11 Şaban 1252 [21 Kasım 1836]
BOA., HAT., 863/38500, 6 Rebiülevvel 1237 [1 Aralık 1821]
BOA., MŞH.ŞSC.d.. 1152, 5/73-1, 7 Rebiülahir 1250 [13 Temmuz 1834]
BOA., MŞH.ŞSC.d.. 1153, 6/11-2, 1 Rebüleahir 1251 [27 Temmuz 1835]
BOA., TS.MA.e. (Topkapı Sarayı ve Müzesi Arşivi Evrakı), 785/81, 21 Rebiülevvel 1222, [29 Mayıs 1807]
BOA., HAT., 1652/36, [Tarihsiz]

Kaynak Eserler

Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, C. 12, Matbaa-yı Osmanîye, Dersaadet 1301

Ahmed Lütfî Efendi, Vak'anüvis Ahmed Lütfî Efendi Tarihi, C. IV, (Çev. Ahmet Hazerfen), Yapı Kredi Yayını, İstanbul 1999

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Gültekin Yıldız, Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009

Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997

Cahide Bolat, Redif Askeri Teşkilatı (1834-1876), Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2000

Edanur Kaymakçı, Menteşe Redif Taburu ve Faaliyetleri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2020

Emine Gedik, Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası, Dumlupınar Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2019

Abdülkadir Özcan, "Redif", İslâm Ansiklopedisi, c. 34, TDVY., İstanbul 2007, s.524-526

Ahmet Yaramış, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve Yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin Kurulması", Türkler, c. XII, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.697-702

Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C. V, TTK. Yayınları, Ankara, 1983

Hamza Keleş, "Asâkir-i Mansure-i Muhammediye Kanunnamesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, c. 14/1, 2006, s.227-240

Hidayet Kara, "Osmanlı Redif Teşkilatında Talim: 1909 Tarihli Talimname Örneği", Tarih Okulu Dergisi, c. 11 Sayı XXXIV, 2018, s. 383-419

Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu", Tarih Araştırmaları Dergisi, VIII/14, 1963, s. 63-75

Musa Çadırcı, "Osmanlı Ordusunda Yeni Düzenlemeler", Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler, c. II, Genelkurmay ATASE, Ankara 1983, s.93-112

Mübahat Kütükoğlu, "Redif Kıyafetlerinin Masarifine Dair", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, c. 41, S. 1-2, s.283-299

Mübahat Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmut Devri Yedek Ordusu, Redif Asakir-i Mansûre", Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 12, 1982, s.127-157

Mübahat S. Kütükoğlu, " "Redif Askerî Giderlerini Karşılama Üzere Alınan Bir Vergi: İâne-i Cihâdiye", I. Askerî Tarih Semineri, Bildiriler, II, Ankara 1993, s.145-166.

Stanford J.Shaw, "The Origins of Ottoman Military Reform: The Nizam-ı Cedid Army of Sultan III. Selim III", The Journal of Modern History, c. XXXVII/3, Eylül 1965, s.291-306

Tuncer Baykara, "Asakir-i Mansure'nin İlk Döneminde Talim Düzeninin Değişmesi", I. Askeri Tarih Semineri, Bildiriler (24-27 Mayıs 1983), c. II, Ankara 1983, s. 101-106.

Yüksel Çelik, "Asâkir-i Mansûre Ordusu'nda Talim Sisteminin Değişmesi ve Avrupalı Uzmanların Rolü (1826-1839)" Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 19, İstanbul 2008, s.87-118.

Sürelî Yayınlar

Takvim-i Vekayi, defa 80, 15 Zilkade 1249 [26 Mart 1834] Takvim-i

Vekayi, defa 87, 29 Rebiülevvel 1250 [5 Ağustos 1834]

Kuzey Kafkasya`da Askeri Eğitim Kurumsallaşmasında Osmanlı Subaylarının Rolü (1918-1920)

The role of Ottoman officers in the formation of the Muslim army in the North Caucasus in 1918-1920.

Öz

Azerbaycan ve Rusya arşiv belgelerine ve dönemin siyasilerinin anılarına dayanarak, Osmanlı ordusunun Kafkasya'daki faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde incelemek mümkündür. 1918-1920`li yıllar arasında onlar Müslüman halkın kendi milli ordularını oluşturmasında önemli rol oynamışlardır. Gürcistan(Borçalı, Karayazı), Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya`daki Müslümanların daveti üzerine Osmanlı askeri birlikleri 1918 yılının Nisan ayında Gürcistan`da, Mayıs-Kasım aylarında Azerbaycan`da, Eylül-Kasım aylarında da Dağıstanda bulunmuşlardır.

Rüştü Bey Türker 1917 yılının Aralık ayında Kafkasya`ya gönderilen ilk Türk subaylarından biri olmuştur. 16 şubat 1918`de onun Osmanlı Ordusu Genel Komutanlığı`na gönderdiği rapor ilgi çekmektedir.O, Nargin adasındaki 3 bin Türk savaş esirini kurtarmayı ve onları Kafkasya Müslümanlarına yardım etmek için örgütlemeyi teklif etmişti.Diğer Türk subaylarından olan şevket Ali Bey'in 28 şubat - 4 Mart 1918`de Kafkasya`ya dair hazırladığı rapor da incelenmesi gerekenler arasındadır.

30 Ekim 1918`de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre Türk askeri birliklerinin Kafkasya`dan çekilmesi gerekmekteydi. Ama bazı subay ve askerler kendi istekleri ile Kafkasya`da kalmayı tercih etti. İlgi çekici olan Kuzey Kafkasya Birlikleri Komutanı Kurmay Başkanı, Kasım 1919 için Hazar Askeri Filosu Komutanı'na Türk Kazım Bey'in Dağıstan'da bir müfreze oluşturduğunu gizlice bildirdi. Kuzey Kafkasya'da kalan Türk subayları Müslüman ordusunun oluşturulmasına yardım ediyordu. Subaylar yerli halka askeri eğitim ve disiplin eğitimi vermekle birlikte onlara askeri ilişkileri de öğretiyorlardı. Arşiv belgeleri ve hatıralar söz konusu eğitim zor şartlar altında gerçekleştiğini göstermektedir. Özellikle itaat konusunda isteksiz olan Kuzey Kafkasya halkı emirleri ve onlara verilen görevleri yerine getirmiyorlardı. Askeri yasalara uymamakla birlikte, çevreye zarar veriyor ve şeriat kanunlarını ihlal ediyorlardı.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türksubayları, Kuzey Kafkasya halklarının bağımsızlığına karşı çıkan Rus Bolşeviklerine ve Beyaz Muhafızlara karşı mücadelede sadece Kafkasya Müslümanlarına yardım etmekle kalmamış, aynı zamanda Müslüman halkların temsilcilerine askeri konularda da eğitim vermişlerdir. Bu Türk subayların kimler olduğu ve hangi zor şartlarda çalıştıkları, kaderlerinin ne olduğu, halkın ve çağdaşların hafızasında bıraktıkları izleri kapsamlı bir şekilde incelemek bu çalışmanın esas gayesidir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv belgeleri, Kuzey Kafkasya, Askeri Eğitimi, Osmanlı Subayları, Kafkasya müslümanları

Abstract

Based on the archival materials of Azerbaijan and Russia, as well as memoirs, we will consider the appearance and activities of the Ottoman military in the Caucasus. They played a huge role in the formation of the national army of Muslim peoples and training in military affairs in 1918-1920. At the invitation of the Muslims of Georgia (Borchaly, Karazy), Azerbaijan and the North Caucasus, regular Turkish military units appeared in Georgia in April, in Azerbaijan from May to November, in Dagestan in September-November 1918.

One of the first Ottoman officers in December 1917 was sent to the Caucasus by Lieutenant Colonel Rushdie Bey (Turker). Of interest is his Report to the General Command of the Ottoman Army dated February 16, 1918. He offered to free 3 thousand Ottoman prisoners of war from the island of Nargen from captivity and organize them to help the Muslims of the Caucasus. On our topic, another valuable report is drawn up by the Turkish officer Shevket Ali Bek for February 28 - March 4, 1918.

After the Mudross Armistice on October 30, 1918, some Turkish military subjects voluntarily remained in the Caucasus. Among the documents, noteworthy is the report of the Acting Chief of Staff of the Commander of the Troops of the North Caucasus. He secretly informed the Chief of the Caspian Military Flotilla in November 1919 that the Turkish Kazibek was forming a detachment in Dagestan. Turkish officers helped the Caucasian Muslims build their own army. They conducted training with them, taught them discipline and military affairs. Archival documents and memoirs of the participants in the events testify to how the difficult process of training military personnel took place, since freedom-loving and rebellious representatives of the Caucasus often did not want to obey orders, violated the rules, committed immoral acts against comrades and local residents, did not comply with Sharia norms. The Turkish military and officers had not only to train the representatives of the Muslim peoples in military affairs, but also to help them in the struggle against the Russian Bolsheviks and White Guards who opposed the independence of the peoples of the North Caucasus. About who these Turkish officers were and what their hard work and further fate was, what trace they left in the memory of the people and contemporaries will be discussed in detail in the article.

Key Words: Archive documents, North Caucasus, Military Education, Ottoman Officers, Caucasian Muslims

Kaynakça/ Bibliography

Birinci Dünya Savaşı ve Azerbaycan. Osmanlı Arşiv belgeleri. Neşre Hazırlayanlar: Vasif Qafarov, Qiyas Şükürov, İstanbul 2018.

Документы по внешней политике Грузии и Закавказья. Типография правительства Грузинской Республики, Тифлис, 1919/Gürcistan ve Transkafkasya'nın Dış Politika Belgeleri, Tiflis 1919. Birinci Dünya Savaşı ve Azerbaycan. Osmanlı Arşiv belgeleri, İstanbul 2018.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İşler İdaresi Siyasî Belgeler Arşivi (ACCİİSBA, Bakü).

Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi (ACDA, Bakü).

Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet Tarih Arşivi (ACDTA, Bakü).

Dağıstan Cumhuriyeti Merkezî Devlet Arşivi (DCMDA, RF, Mahaçkale).

Rusya Devlet Askerî Arşivi (RDAA, RF, Moskova).

Rusya Devlet Sosyal-Siyasî Tarih Arşivi (RDSSTA, RF, Moskova).

Директивы Командования Фронтов Красной Армии (1917 – 1922 гг.). Сборник документов в 4-х томах. Т. 1., ноябрь 1917 – март 1919 г. М., Военное издательство Министерства обороны СССР 1971 (Kızıl Ordu Cephe Komutanlıklarının Direktifleri (1917 – 1922 гг.), Belgeler, 4 ciltte, Cilt.1, Kasım 1917 – Mart 1919 г., Moskova, SSCB Savunma Bakanlığı Askeri Yayınevi 1971).

Байков, Б., Воспоминания о Революции в Закавказье (1917 –1918 гг.), Архив Русской революции. Т. 9. Берлин: Слово,1923 (Baykov B., Güney Kafkasya Devrim Hakkında Anıları (1917 - 1918), Rus Devrim Arşivi, C.9, Berlin 1923).

Байков, Б., Воспоминания о Революции в Закавказье (1917 –1918 гг.), Архив Русской революции. Т. 9. Берлин: Слово,1923 (Baykov B., Güney Kafkasya Devrim Hakkında Anıları (1917 - 1918), Rus Devrim Arşivi, C.9, Berlin 1923).

Кузнецов, Б., 1918 год в Дагестане, Сопrotивление Большеви́зму 1917-1918 гг. М.: Центрполиграф, 2001, <http://anyreads.com/read/#366084> (Kuznetsov, B., 1918 yılı Dağıstan'da, Bolşevizmle Mukavemet, 1917 – 1918 yılları, Moskova 2001)

Магомед-Кади Дибиров (Карахский), История Дагестана в Годы Революции и Гражданской Войны, Махачкала 1997 (Magomed-Kadi, Dibirov (Karahski), Devrim ve İç Savaş Yıllarında Dağıstan'ın Tarihi, Anılar, Mahaçkale 1997).

Мемуары Полковника Джафарова Магомеда из сел. Кудали. “Революция и Гражданская Война в Дагестане 1917-1921 гг.”, Махачкала 2002 (Albay Megomed Caferov'un Anıları Kudali Köyünden. "Dağıstan'da 1917-1921 Devrimi ve İç Savaş," Mahaçkale 2002).

Научное Наследие А. А. Тахо-Годи. Книги, Статьи, Доклады, Выступления, Письма, Ч. 1, Махачкала, 2006 (A. A. Taho-Godi'nin Bilimsel Mirası. Kitaplar, Makaleler, Raporlar, Konuşmalar, Mektuplar, Bölüm 1, Mahaçkale 2006).

Павлович, М., “Красный Дагестан (Речь, произнесенная на вечере Красного Дагестана в Москве),” Новый Восток, 1923, № 3 (Pavloviç M., “Kızıl Dağıstan” (Moskova'daki Kızıl Dağıstan Gecesinde Yapılan Konuşmalar)”, Noviy Vostok, 1923, S. 3).

Полковник Магомед Джафаров: Сборник Материалов, Отв. Ред. Хаджи Мурад Доного, Махачкала, ИД «Эпоха» 2005 (Albay Magomed Caferov: Belgeler, Editör: Hacı Murad Donogo, Mahaçkale, «Epoха» Yayınevi 2005).

Ратгаузер, Я. А., К Истории Гражданской Войны на Тереке, Баку: Азгосиздат 1928 (Ratgauzer Y., Terek'teki İç Savaş Tarihinden, Bakü 1928).

Türkler ve Moğollarda Pratik Bir Askeri Eğitim Aracı Olarak Sürek Avları

Continuous Hunting as a Practical Military Training Tool for Turks and Mongols

İbrahim GÜNEŞ

Öz

Bu bildiri de sürek avlarının hazırlık, uygulama ve nihayetinde savaş alanlarında yansımalarını ele alınarak Türk ve Moğol askeri eğitimindeki önemine işaret edilecektir. At üzerinde hareket eden birçok avcının koordineli bir şekilde hayvan avına çıkılması anlamına gelen sürek avları, Türk ve Moğol askeri eğitiminde mühim bir yere sahipti. Nitekim geniş katılımlı olan bu avlar sadece eğlence amaçlı yapılmıyor, aynı zamanda askerlerin birlikte hareket ederken avların takibi ve avları pusuya düşürme gibi taktiksel hamleleri de içerdiğinden savaş sırasında uygulamak üzere de adeta ön bir tatbikat işlevi görüyordu. Esas itibarıyla göçebe bir kültüre sahip Türkler ve Moğollarda insanlar doğuştan asker sayıldığından söz konusu sürek avları beslenmek için temel ihtiyaçlarını gidermede hayati bir öneme sahip iken, orduların savaşa hazır hale gelmesi için de bir o oranda önemliydi. Sürek avlarında, ilk olarak belli bölge seçilir ve buna göre hazırlıklar yapılırdı. Ava komutanlık edecek kişinin emrine göre diğer askerler de çeşitli görevler üstlenirlerdi. Daha sonra askerler, geniş bir alanda birlikte hareket ederek av hayvanları kademeli olarak çember içine alır ve nihayetinde bunlar dar bir alana sıkıştırılırdı. Bu suretle kaçacak bir yeri olmayan hayvanlar ise kolayca avlanırlardı. Tümü ile belli bir plan dâhilinde yapılan bu sürek avları sayesinde komutanlar ve askerler, bir zaaf olması durumunda bunları önceden tespitini yapar ve ardından da savaş sırasında bunları gidermeye çalışırlardı.

Anahtar Kelimeler: Askeri eğitim, Sürek avları, Savaş taktikleri Abstract

In this paper, the preparation, application and ultimately the reflection of the hunts on the battlefields will be discussed and its importance in Turkish and Mongolian military training will be pointed out. Drive hunts, which meant hunting animals in a coordinated manner by many hunters on horseback, had an important place in Turkish and Mongolian military training. As a matter of fact, these hunts with wide participation are not only made for entertainment purposes; it also served as a preliminary exercise to implement tactical moves during the war, such as tracking and ambushing the prey while the soldiers acted together. In the Turks and Mongols, who had a nomadic culture, people were considered soldiers by birth, while the continuity was vital in meeting their basic needs to feed their hunts, and it was equally important for the armies to be ready for war. In continuous hunts, a certain region was chosen first and preparations were made accordingly. According to the order of the person who would command

the hunt, other soldiers would undertake various tasks. The soldiers would then move together over a large area, gradually circling the game animals and eventually squeezing them into a narrow space. In this way, animals that had no place to escape would be hunted more easily. Thanks to these continuous hunts, which were carried out completely within a certain plan, commanders and soldiers would determine if there were any weaknesses in advance and then try to eliminate them during the war.

KeyWords: Military training, Continuing hunts, War tactics

Kaynakça / Bibliography

Ahmed b.Mahmud, Selçukname, I-II, (Çev. Erdoğan Merçil), İstanbul 1977.

Ahmed Tebrizî, Şahinşahname: Tarih-i manzur Moğulân ve İlhanân ez karn heştem hicri, (Tsh. Mahmud Afşar), Tahran 1397.

Aknerli Grigor, Okçu Milleti Tarihi, (Çev. Hrand D. Andreasyan), İstanbul 2012.

Aksarâyî, Müsameratü'l-ahbar, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000.

Askari, S. H., "Hunting in India under the Early Turks", Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute, 48/49, 1968, s.33-43

Atamelik Cüveynî, Tarih-i Cihan Güşâ, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 1999

Caferoğlu, Ahmet, "Türklerde Av Kültü ve Müessesesi", TTK Bildiriler, VII (1972), I,

s.169-175. Cahen, Claude, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, (Çev. Yıldız

Moran), İstanbul 1979 Çetin, Altan, Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât, İstanbul

2007. Ebu'l-Farac, Ebû'l-Farac Tarihi, I-II, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara 1999.

Ermeni Kralı II. Hetum, Vakayiname, Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar, (Ermenice'den Rusça'ya Çev. A.G.Galtstyan, Rusça'dan Türkçe'ye Çev. İlyas Kamalov), İstanbul 2005,s.137-146.

Georgios Akropolites, Vekayiname, (Çev. Bilge Umar), İstanbul 2008.

Golden, Peter B., "War and Warfare in the Pre-Çinggisid Western Steppe of Eurasia", Warfare in Inner Asian History (500–1800), (Ed. Nicola Di Cosmo), Leiden 2002, s.105-172.

Hinduşah Nahcivânî, Düstûrû'l-katib fi ta'yînü'l-meratib, (Nşr. Abdülkerim Alizade), I-II, Moskova 1971.

İbn Abdüzzâhir, Ravzü'z-zâhir fi sîretü'l-Melikü'z-Zâhir, (Nşr. Abdülaziz el-Huveytır), Riyad 1976.

İbn Arabşah, Acâibü'l-makdur, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul 2012.

İbn Bîbî, el-Evamirü'l-ala'iyе fi'l-umuri'l-ala'iyе, (Çev. Mürsel Öztürk), I-II, Ankara 1996.

İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't tarih, (Çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özyaydın), I-XII, İstanbul 1989.

İbnü'l-Harîrî, el-İ'lâm ve'l-tebyîn bi hurucü'l-fernec el-melâ'în ile Bilâdü'l-Müslimîn, (Thk. Süheyl Zakkâr), Dımaşk 1401.

İbnü'l-Nazîf el-Hamevî, Târîhü'l-Mansûrî,(Nşr. Ebü'l-İyd Dudu), Cezayir 1981.

Jean de Joinville, Bir Haçlının Hatıraları, (Çev. Cüneyt Kanat) , İstanbul 2016.

Johannes Schiltberger, Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427),(Çev. Turgut Akpınar) İstanbul 1997.

Kalkaşandî, Subhü'l-'aşâ fî sinâ'atü'l-inşâ, I-XIV, Kahire 1913-1920.

Kiragos, Histoire d'Arménie, (Haz. Hasan Oktay), Ermeni Kaynaklarında Türkler ve Moğollar, İstanbul 2007, s.17-100.

Korykoslu Hayton, Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı, (Çev. Altay Tayfun Özcan), İstanbul 2015.

Marco Polo, Marko Polo Seyahatnamesi, (Çev. Filiz Dokuman), I-II, İstanbul 1979.

Martin, H. Desmond, "The Mongol Army", The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, I, (April1943), s. 46-85.

Moğolların Gizli Tarihi, Manggol'un niuçâ topça'an Yüan-ch'ao pi-shi, (Çev. Ahmet Temir), Ankara 1948.

Peng Da Ya-Xiu Ting, Hei Ta shi lu, (Haz. Mustafa Uyar, Çev. Ankhbayar Danuu), İstanbul 2012, s.25-162.

Shao Hung, Meng Ta pei lu, (Haz. Mustafa Uyar, Çev. Ankhbayar Danuu), İstanbul 2012, s.13-25.

Spinei, Victor, "Hunting in the Mongol Society During The Great Expansion Age in Eurasia", Archivum Eurasiae Medii Aevi, (Ed. P. B. Golden, R. K. Kovalev, A. P. Martinez, J. Skaff, A. Zimonyi), (2014– 2015), XXI, Wiesbaden 2015, s. 215-276.

Świętosławski, Witold "The Organization of the Mongols' War Expeditions in the Twelfth and Thirteenth Centuries", (Trans. Zuzanna Poklewska-Parra), Fasciculi Archaeologiae Historicae, XV, s. 33-38.

Şerefüddin Ali Yezdî, Zafernâme, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul 2013.

Tıhranî, Kitab-I Diyarbekriyye, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2001.

Turan, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesîkalar, Ankara 2014.

_____ , Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul 2004.

_____ , Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, İstanbul 2004.

_____ , Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 2004.

Uyar, Mustafa, “İlhanlı İnan Moğolları Ordusunda Hiyerarşı: Askerî Yetkililer ve Nitelikleri” , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, XLIX, S.1, 2009, s.33-47.

_____, “Ortaçağ Moğol Askerî Eğitiminin Teorik ve Pratik Unsurları”, Prof.Dr. Yahya Akyüz’e Armağan, (Ed. Cemil Öztürk-İlhami Fındıkçı), Ankara 2011, s.1297-1303.

_____,“Vahşi Hayvanlar Üzerinde Savaş Pratiği: Ortaçağ Moğol Ordularının Sürek Avları”, Timurly Tarihine Adanmış Bir Ömür: 75. Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka’ya Armağan, (Ed. Musa Şamil Yüksel), Ankara 2017, s.77-83.

_____, “İlhanlı (İnan Moğolları) Devleti’nin Önemli Yaylak ve Kışlakları”, Prof.Dr. Erdoğan Merçil’e Armağan, (Ed. E.Uyumaz-M.Kesik-A.Usta-C.Piyadeoğlu), İstanbul 2013, s.244-257.

_____, İlhanlı (İnan Moğolları), Devleti’nin Askeri Teşkilatı(Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Dönüşüm), Ankara 2020.

Erkân-ı Harbiye Mektebi Yaveri Mülâzım-ı sânisî Hüseyin Arif’e Göre Osmanlı Ordusunda Eğitimin Temellendirilmesi

The Foundation of Education in the Ottoman Army According to Hüseyin Arif, Adjutant Lieutenant of The Staff Officer Academy

Zeynel ÖZLÜ – Kerim TİRYAKİ

Öz

Harbiye mektebi yaveri mülâzım-ı sâni Hüseyin Arif, 1914 yılında Orduda Terbiye adlı eserinde orduda terbiyenin gerekliliğine dair mülâhazasında, “orduda terbiye bizde henüz tamamıyla zuhur etmemiş bir meseledir. Hemen her bir zabıt her bir yerde talim ve terbiye kelimesini sarf ediyor. Nizamnamelerimiz her iki kelimeyi hiçbir vakit birbirinden ayırmıyor. Fakat her ikisinin gayesi nedir? İşte bu bilinmiyor. Eminim ki tecrübe ve özel uğraşları sayesinde bu iki mühim mevzuun gaye itibarıyla hududunu ve birbiriyle olan ebedi rabitasını çizenler ve takdir edenler pek çoktur. Fakat bu kafi değil. Öyle icap eder ki bunu hepimiz bilelim. Terbiye ne demektir? Bir zabıtın terbiye nokta-i nazarından düşüneneceği şeyler var mıdır? Bunlar evvela tamamıyla aşıkarduktan sonra adeta talim gibi terbiyeden de beklenen gaye tarif edilmeli ve ordunun her tarafında her yerinde aynı maksat için uğraş verilmelidir” şeklindeki ifadesinden hareketle eserinde ordu mensuplarının eğitilmesine önem attığı, terbiye ve talimin temellendirilmesi için gerekli gördüğü medeni, içtimai, ahlaki

terbiyeye dair konular üzerinde durduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışmada yazarın orduda terbiyenin temellendirilmesi için gerekli gördüğü bu konulara dair görüşleri kaleme alınacak ve Osmanlı'da askeri eğitime verilen önem bu eser bağlamında ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terbiye, Orduda Terbiyenin Önemi, Ahlaki Terbiye, İctimaî Terbiye, Medeni Terbiye, Sanatsal Terbiye.

Abstract

In this work titled Education in the Army in 1914, Hüseyin Arif, Aide-lieutenant of the War College, said, "Education in the army is an issue that has not yet emerged in the our country. Almost every officer in every place uses the word drill and education. Our regulations never separate the two words. But what is the purpose of both? Here it is unknown. I am sure that there are many who, thanks to their experience and special efforts, draw and appreciate the boundaries of these two important issues and their eternal relationship with each other. But this is not enough. It is so necessary that we all know it. What does education mean? Is there anything an officer would consider from the point of view of education? First of all, after these are completely obvious, the aim expected from education should be defined, almost like training, and efforts should be made for the same purpose in every part of the army. It has been observed that he focused on the issues related to. In this context, the author's views on these subjects, which he deems necessary for the foundation of training in the the army, will be written and the importance given to military education in the Ottoman Empire will be tried to be revealed in the context of this work.

KeyWords: Education, Importance of Education in the Army, Moral Education, Social Education, Civil Education, Artistic Education.

Kaynakça/ Bibliography

Erkân-ı Harbiye Yaveri Mülâzım-ı Sâni Hüseyin Arif, Orduda Terbiye, Artin Asadoryan ve mahdumları Matbaası, İstanbul 1332

1923-1939 Arası Genç Cumhuriyet Bahriyesi İçin Denizaltıcı Personel Yetiştirme Çalışmaları

Formation of Submariners Between 1923-1939 For The Young Republic Navy

Mehmet Gür Peker

Öz

Dünyanın en eski denizaltı güçlerinden olan Türk Denizaltı Filosu, 1886-1923 arası süreci öngördüğü şekilde geçirememiştir. Bunun başlıca sebepleri, politik ve yönetsel sebepler olmakla birlikte, eldeki sahip olunan teknik olanak ve kullanım kapasitesinden de verim alma şansı pek mümkün olamamıştır. Bu duruma rağmen, özellikle Birinci Dünya Savaşı esnasında , 1915'den itibaren Türk denizaltıcı personel eğitime başlanmıştır; bu personel çeşitli gemilerle seferlere çıkıp bilfiil savaş tecrübesi kazanmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında, 1924 yılından itibaren genç Türkiye Cumhuriyeti, deniz gücü üzerine eğilmeye karar vermiş, çeşitli siparişler ile donanmayı güçlendirme hareketine girişmiş, bu hareket doğrultusunda da 1926'da ilk "Denizaltı Kursu" açılarak yeni gelecek olan gemilerin personeli, Birinci Dünya Savaşı zamanında yetiştirilen tecrübeli personel tarafından eğitime alınmıştır. Bu makalenin amacı, 1926'dan İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar ki süreçte "Türk Denizaltıcı Eğitimi"nin nasıl gerçekleştirildiğini yansıtmak, ve bu personelle olası bir Dünya Savaşı'nı nasıl karşılayabileceğini gösterebilmektir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de, bu kurslarda diğer ülke devletlerinin de nasıl yararlandığını gösterebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Denizaltı, Eğitim, Kurs ,Türk Donanması

Abstract

The Turkish Submarine Fleet, one of the oldest submarine powers in the world, experienced an unexpected period between 1886-1923. Although the main reasons for this were political and management related, the technical means and usage capacity have also lead to inefficiencies. Despite this situation, which worsened during the First World War, the training of Turkish submarine personnel started in 1915. These personnel partook in naval campaigns and gained actual combat experience. After the War of Independence, from 1924 onwards, the young Republic of Turkey decided to focus on naval power, embarking on a move to strengthen the navy with new orders for vessels and opening a "Submarine Course" in 1926 where the

experienced World War I personnel were deployed as instructors to train staff for the newly ordered ships. The purpose of this report is to reflect on how the "Turkish Submarine Training" was carried out in the period from 1926 until the start of the Second World War, and to show how the navy men were prepared for a possible new World War. One of the goals of this study is to also show how other nations benefit from these courses too.

Key Words: Submarine, Military training, Course, Turkish Navy

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları:

- Vehbi Ziya Dümer. Türk Denizaltıcılık Tarihine Genel Bir Bakış , İstanbul, 1971/72 Ders Yılı Emekli Amirallerin Konferansları No:7, Deniz Harp Okulu Komutanlığı, 1972, s.10 - Deniz Müzesi Elektronik Arşivi, Tasnif No: 623.8257/DÜM, Giriş Tarihi: 25/11/2005
- Ahmet Topluca. Turk Denizaltıcılık Tarihi Ek A - Denizaltıcı Astsubaylar 1887-1960 , Deniz Kuvvetleri Yayınları, İstanbul 1988, - Deniz Müzesi Elektronik Arşivi, Demirbaş No: 15845, Tasnif No: -, Giriş Tarihi: 27/04/2002

Araştırma ve İnceleme Eserleri:

-Kitap:

- Anonim. DENİZALTI FİLOSU, Türk Denizaltıcılığının 100.Yılı, Gölcük 1986
- Afif Büyüktuğrul. Cumhuriyet Donanmasının Kuruluşu Sırasında 60 Yıl Hizmet - 2 Cilt, Cilt 2 , Deniz Kuvvetleri Yayınları, İstanbul 2005
- Bülent Işın. 1923'den 2005'e Cumhuriyet Donanması Kronolojisi, Deniz Kuvvetleri Yayınları, İstanbul 2006
- Ömer Kalaycıoğlu. Denizaltılar (Submarines), Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Basımevi Müdürlüğü, Pendik 2015
- Osman Alpay Kaynak (Derleyen). Amiral Vehbi Ziya Dümer'in Anıları, Deniz Kuvvetleri Yayınları Kültür Yayınları Tarihi Dizisi No:39, İstanbul 2003
- Raşit Metel. Türk Denizaltıcılık Tarihi, Deniz Basımevi , İstanbul 1960
- Raşit Metel. Türk Denizaltıcılık Tarihi EK-I 1960-1970, Deniz Basımevi, İstanbul 1970

- Mehmet Yüksel. Osmanlıdan Cumhuriyete Donanma Politikası, Dora Yayınları, İstanbul 2016
- Mücahit Şişlioğlu, Semih Çetin. (Genel Koordinatör) Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri Yayınları, Ankara 2002

-Kitap Bölümü / Makale:

- Nevzat Artuç. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Denizaltı Gücünü Artırma ve Denizaltı Subay - Er Yetiştirme Çabaları - Tarih İnceleme Dergisi Cilt XXIII - Sayı 2, Aralık 2008, s.57-74
- Serhat Güvenç, Dilek Barlas. Bir Cumhuriyet Kurumu Yaratmak, Atatürk'ün Donanması, 1923-1939, Bilgi Üniversitesi Yayınları, No:297 - Siyaset Bilimi 31, İstanbul 2010, s. 223-253

-Sürelî Yayınlar:

- Salim HAFİK, “ Suborama Turquie “ , LOS! Le Magazine de la Guerre Navale, Aéronavale et Sous-Marine, Sayı:48, (Ocak - Şubat 2020), s.75-81

-İnternet Kaynakları:

- Cumhuriyet'ten Günümüze Erdek Deniz Üssü ve Mayın Filosu Komutanlığı, <https://www.erdek.com/sayfa/cumhuriyet-ten-gunumuze-erdek-deniz-ussu-ve-mayin-filosu-komutanligi/> , Erişim Tarihi: 21.03.2021

-Yüksek Lisans Tezi:

- Arif Emre Kara, İkinci Dünya Savaşı'na Kadar Türk Donanması ve Donanma'nın Dış Politikadaki Yeri, Yeditepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi 2003

TÜRK ASKERİ EĞİTİM VE ÖĞRETİM SİSTEMİNDE ASKERİ LİSELERİN YERİ VE ÖNEMİ

The Place and The Importance of Military High Schools in The Turkish Military Education System

Mehmet Yüksel DOĞAN

Öz

Türk askeri tarihi incelendiğinde, Türk milletinin kaderini etkileyen önemli olaylarda ordunun ve subay unsurunun payı daima büyük olmuştur. Elde edilen başarılarında subay faktörünün etkisi ne ise, başarısızlıklarda da niteliksiz subayların o denli rolü vardır. Bu gerçeği fark eden Osmanlı İmparatorluğu yöneticileri, orduda çağdaş eğitimi yakalayacak reformlar yapmıştır. Bu reformlardan biri de subay yetiştiren kaynaklar üzerinde durmak olmuştur. Bu çerçevede, çağdaş bilgilere sahip subay yetiştirmek amacıyla Harp Okullarına kaynak sağlamak üzere askeri liseler açılmıştır.

1845 yılından itibaren askeri eğitim ve öğretime başlayan askeri liseler, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da faaliyetlerine devam etmiş, 2016 yılında Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kapatılmıştır.

Bu çalışma ile askeri liselerin Türk askeri eğitim ve öğretim sistemindeki yeri, işlevi ve önemini inceleyerek, yeniden açılmasının faydalı ve mahzurlu taraflarını tespit etmek ve tespit edilen hususları, karar verici makamların dikkatine sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim ve Öğretim Tarihi, Askerî Eğitim ve Öğretim, Askeri Lise, Türk Ordusu, Subay.

Abstract

When the Turkish military history is analyzed, it is observed that the element of 'army' and 'military officers' always had significance in the important events that changed the fate of the Turkish public. No matter what the effect of the element of the military officers is in the successes achieved, the unqualified military officers also have such a role in the unsuccessful events. As a result of this, The Ottoman Empires executives started reforms to achieve a modern education system in the army. One of the reforms focused on the military officer training resources. In this context, to raise military officers with contemporary knowledge and to provide students for military schools, Ottoman Empire decided to open military high schools.

Military high schools which started military education in 1845 continued their education after the establishment of the Republic of Turkey, then closed with the presidential decree in 2016.

The aim of this study is to analyze the place, the function, and the importance of military high schools in the Turkish military education system, to detect the advantages and the

disadvantages of reopening military high schools, and to present the identified considerations to the attention of decision-making authorities.

Keywords: The Education History, Military Education, Military High School, Turkish Army, Military Officer.

Kaynakça/ Bibliography

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Kitap:

A. Faik Türkmen, Milli ve Askeri Ahlak, Askeri Liseler Neşriyatından No.2, İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu, İstanbul 1943.

Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri 1789-1856), c. V, Türk Tarih Kurumu Yayınları 9'uncu Baskı, Ankara 2011.

Işıklar Askeri Lisesi Tarihi, Işıklar Askeri Lisesi Matbaası, Bursa 1994.

Işıklar Askeri Lisesi 125'inci Devre Yıllığı, Korkmaz Ofset Matbaası, Bursa 1983.

İrfan Erdoğan, Yeni Bir Binyıla Doğru Türk Eğitim Sistemi Sorunlar ve Çözümler II, Sistem Yayıncılık, İstanbul Ekim 2004.

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

Vasfi Bingöl, Eğitim, Yayın B, İstanbul Aralık 2010.

Dergi Makalesi:

Nusret Gülcü, "19. Yüzyılda Askerî Okullar ve Askerî Eğitim Sistemi", Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 3, 2018.

Osman Taştekin, "18. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Eğitim Kurumları", Cumhuriyet İlâhiyat Dergisi, Sayı 3, Aralık 2019, c. 23.

Servet-i Funûn, Sayı 365, Mart 1898.

Sempozyum Bildirisi:

Hasan Fehmi Öz, "Üsküdar'da Bir Askeri Okul: Kuleli Askerî Lisesi", Üsküdar Sempozyumu II Bildiriler, c. I, Üsküdar Belediyesi Çamlıca Eğitim Merkezi, 12-14 Mart 2004, İstanbul Mart 2005, s. 248-253.

Yüksek Lisans / Doktora Tezleri:

A. Ali Koyunoğlu, Hava Kuvvetlerinde Bir Ortaöğretim Kurumu: Hava Lisesi Tarihi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

Deniz Kurt, Türkiye’de Askerî Eğitimin Modernleşmesi Sürecinde Işıklar Askeri Lisesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Hacı Salman, İdadi Mekteplerinin Tarihsel Gelişimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

Kasım Mehmet Teke, Kuruluşundan Cumhuriyete Kuleli Askerî Lisesi (1845-1923), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Muhammed Mızrakçı, Kuleli Askerî Lisesinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Uygulanan Eğitim Programları (İlk Yüzyıl 1845-1945), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

Nursel Köksal, Osmanlı Devleti’nde Modernleşme Dönemi Askerî Eğitim Sistemi (1840-1908), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2007.

Şaban Özdemir, Alman Silahlı Kuvvetleri Üniversiteleri, Alman Kara Harp Okulu ve Almanya’da Subay Eğitimi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2019.

İnternet Kaynakları

Ahmet Özcan, “Bahsi pek geçmeyen bir askeri lise: Kırıkkale Askeri Sanat Lisesi”, <https://twitter.com/ahmetozcantarih/status/1322477895965679616>, “Erişim Tarihi: 11.08.2021”

Bengi Cengiz, “Dünyada Lise Düzeyinde Askerî Eğitim Veren Ülkeler Hangileri?”, [www.dogrulukpayi.com.](http://www.dogrulukpayi.com), “Erişim Tarihi: 11.08.2021”

Resmî Gazete

“Kararname No: 2685, Askerî Sanatkâr Yetiştirilmesi Hakkında Talimatname”, 28 Haziran 1935 tarihli ve 3040 sayılı Resmî Gazete.

“Milli Eğitim Temel Kanunu”, 24 Haziran 1973 tarihli ve 14574 sayılı Resmî Gazete, Kanun No.: 1739, Kabul Tarihi: 14 Haziran 1973, Madde 57 ve 58.

“Silahlı Kuvvetler Askerî Liseler Yönetmeliği”, 20 Ocak 1976 tarihli ve 15474 sayılı Resmî Gazete.

“Türk Silahlı Kuvvetleri Ortaöğretim Okulları Yönetmeliği”, 03 Mayıs 2008 tarihli ve 26865 sayılı Resmî Gazete.

Sultan Abdülmecit (1839-1861) Dönemi Kuleli (Dersaadet) Askerî İdadisinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri

Education And Training In Kuleli (Dersaadet) Military High School In The Period Of Sultan Abdülmecit (1839-1861)

Muhammed MIZRAKÇI

Öz

Bu çalışmanın amacı Kuleli (Dersaadet) Askerî İdadisinin, Sultan Abdülmecit (1839-1861) döneminde çağına göre modern eğitim ve öğretimiyle; öğrenci yetiştirmek amacıyla kurulan “Mektebi Fûnun-u İdadiye”lerin ilki olma özelliğiyle Türk askerî eğitim ve öğretim tarihindeki yeri ve önemini araştırmaktır. Türkiye’de eğitim alanında ilk Avrupalı okulların açılması askerî alanda olmuştur. Her ne kadar daha önce medrese ve Enderun gibi okullar ilk zamanlarda gayet muntazam çalışsalar da zamanla çağın gerisinde kalmış ve çağın ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmiştir. Özellikle Avrupa’da bilimin, teknolojinin ve harp silah araç ve gereçlerin gelişimi, askerî yenilgiler, savaşlarda uygulanan değişik taktik ve stratejiler askerliğin ilmi yönünü ortaya çıkarmıştır. Bu durum da komutanların teorik bilgilerle donatılmasını zorunlu kılmıştır.

1845 yılına kadar Kara ve Deniz Mühendishaneleri ile Harbiye ve Tıbbiye gibi askerî yüksek okullara öğrenci hazırlayan bir ortaöğretim kurumu bulunmamaktaydı. Ayrıca bu askerî okullara alınan öğrencilerde kendilerine verilen eğitimi alabilecek seviyede değillerdi. Bu durum batı tarzı gelişme gösteren askerî okullardaki eğitim ve öğretim seviyesinin istenilen dereceye yükselmesine engel oluyordu. Bu nedenle mevcut askerî okullara öğrenci hazırlamak ve yetiştirmek amacıyla idadi ve rüştiyeler açılması planlanmıştır. Askerî idadi olarak yeni açılan okulların ilki de Kuleli Askerî İdadisi olmuştur. Sultan Abdülmecit döneminde Kuleli Askerî İdadisinde uygulanan eğitim ve öğretim programları, dersler, derslerde okutulan kitaplar, derslerde kullanılan malzemeler vb. unsurlarla eğitime öncülük ederek Türk eğitimine katkılar sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Abdülmecit, Kuleli (Dersaadet) Askerî İdadisi, Eğitim-Öğretim Programları, Askerî Öğrenci.

Abstract

The aim of this study is to investigate the place and importance of Kuleli (Dersaadet) Military High School in the history of Turkish military education and training, as the first of the “Mekteb-i Fûnun-u İdadiye”, which was established to train students with modern education and training according to their age during the transition in the period of Sultan Abdülmecit (1839-1861). The opening of the first European schools in the field of education in Turkey had been in the military field. Although previously schools such as medrese and Enderun worked very well in the early days, they fell behind the times and became unable to meet the needs of the age. Especially in Europe, the development of science, technology and war weapons and equipment, military defeats, different tactics and strategies applied in wars had revealed the scientific side of military service. This situation required the commanders to be equipped with theoretical knowledge.

Until 1845, there was no secondary education institution that prepared students for military high schools such as Military and Marine Engineering, Military Academy and Medical Academy. In addition, the students enrolled in these military schools were not at the level to receive the education given to them. This situation prevented the level of education and training in the military schools developing in the western style from increasing to the desired level. For this reason, it is planned to open primary and secondary schools in order to prepare and train students for existing military schools. The first of the schools that were newly opened as a military high school was Kuleli Military High School. It had contributed to Turkish education with elements pioneering education that education and training programs, lessons, books taught in lessons, materials used in lessons etc. in Kuleli Military High School in transition in the period of Sultan Abdülmecit.

Keywords: Sultan Abdülmecit, Kuleli (Dersaadet) Military High School, Education and Training Programs, Cadet.

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

BOA, Hatt-ı Hümayûn, Nu. 524/25566, 01 Şubat 1253 [13 Şubat 1839]

BOA, Sadaret Evrakı, A. VKN., Dosya. 1, Gömlek Nu. 20, Nu. 1/41, 15 Teşrin-i evvel 1275 [27 Ekim 1859]

KHO Kuleli Yerleşkesi (Kuleli Askerî Lisesi Arşivi)

Dersaadet İdadî-i Askerîyesi, Nu. 1

Muhaberât-ı Umumiye Defteri, Nu. 1, 20 Şubat 1261 [04 Mart 1846]

Muhaberât-ı Umumiye Defteri, Nu. 1, 14 Temmuz 1268 [26 Temmuz 1852]

Muhaberât-ı Umumiye Defteri, Nu. 1, 16 Kânûn-ı sâni 1266 [28 Ocak 1851]

Muhaberât-ı Umumiye Defteri, Nu. 1, 07 Haziran 1269 [19 Haziran 1853]

Muhaberât-ı Umumiye Defteri, Nu. 1, 02 Kânûn-ı sâni 1270 [14 Ocak 1855]

Muhaberât-ı Umumiye Defteri, Nu. 1, 02 Şubat 1269 [14 Şubat 1854]

Kaynak Eserler

Akyüz, Yahya, "Cevdet Paşa'nın Özel Öğretim ve Tanzimat Eğitime İlişkin Bir Lahiyası", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı. 3 (1992), s. 85-114

Avcı, Alaettin, Türkiye'de Askerî Yüksek Okullar Tarihçesi, Gnkur. Basımevi, Ankara 1963

Bayar, M.Hikmet, Askerî Okulların Tarihçeleri, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2009

Cemil Öztürk, "İdâdî", İslâm Ansiklopedisi, c. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, İstanbul 2000, s. 464-466

Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor (İstanbul ve Küçük Asya'nın Yedi Kilisesinden Manzaralar), Fisher & Son, Londra 1838

De Agostini, "İngiliz Kışlası", l'illustration Joynal Universal, Nu. 590, bölüm 23, Paris 17 Haziran 1854

Demirel, Derya, Osmanlı Devleti'nde Sultaniler ve İdadiler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2007

Doğdu, Zuhâl Çetiner, "Kışla Mimarisi", Türkler Ansiklopedisi, yay. haz. Hasan Celal Güzel vd., c. 12, Ankara 2002, s.178-189

Eldem, Sedad Hakkı, İstanbul Anıları, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1979 (The Illustrated London News -1854), s. 247

Erdoğdu, A. Teyfur, Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995

Ergin, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, c. 2, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1940

Ergin, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, c. 3, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1941

Ergun, Sadettin Nüzhet. “Kuleli Askerî Lisesinin Tarihçesi”, K.A.L. Son Sınıf Hatırası (1932-1933), İstanbul Devlet Matbaası 1933

Ergün, Mustafa ve Duman, Tayyip, “19.Yüzyılda Osmanlı Askerî Okullarının Ders Programları ve Ders Kitapları”, Yeni Türkiye, Sayı. 7 (Ocak-Şubat 1996), s. 494-511

Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, yay.haz.O. Şaik Gökyay, 1.Kitap, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1996

İğdemir, Uluğ, “Kuleli Vak’ası”, Türk Ansiklopedisi, c. 22, MEB Yay., Ankara 1975, s.340-345

Kurtcephe, İsrail ve Yıldız, Feridun, Kuleli Askerî Lisesi Tarihi, Kuleli Askerî Lisesi Matbaası, İstanbul 1985

Koçer, Hasan Ali, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Millî Eğitim Basım Evi, İstanbul 1970

Kodaman, Bayram, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, TTK Yay., Ankara 1999

Mehmed Es’ad, Mir’ât-ı Mekâtib-i Harbiyye, İstanbul 1894

Mehmed Râif, Mir’ât-ı İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı Yay., İstanbul 1996

Mızrakçı, Muhammed, Kuleli Askerî Lisesinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Uygulanan Eğitim Programları (İlk Yüzyıl 1845-1945), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017

Öz, Hasan Fehmi, “Üsküdar’da Bir Askerî Okul Kuleli Askerî Lisesi”, 12-13 Mart 2004 İkinci Üsküdar Sempozyumu Bildirileri, c.1, Üsküdar Belediye Başkanlığı, İstanbul 2005, s. 248-253

Özkat, Mehmet ve Akça, İzzet, Dünden Bugüne Kuleli Askerî Lisesi, Hanaylı Matbaacılık, İstanbul 2007

Somel, Selçuk Akşin, Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908), İletişim Yay., İstanbul 2015

Türkmen, Zekeriya, Kuleli Kaynaklı Şehitlerimiz, Kuleli Askerî Lisesi Matbaası, İstanbul 1993

Türkmen, Zekeriya, "Süvari Kışlası'ndan Kuleli Askerî Lisesi'ne", Büyük İstanbul Tarihi, ed. Coşkun Yılmaz, c. 9, İSAM/İBB. Kültür A.Ş. Yay, İstanbul 2015, s. 243-249

Ünal, Tahsin, "122 Yıllık Bir İrfan Yuvası Kuleli", Hayat Tarih Mecmuası, İstanbul 1968, s.12-15

Ünal, Tahsin, "Kuleli Lisesi", Türk Ansiklopedisi, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1975, s.339-340

Yücel, Hasan Ali, Türkiye'de Ortaöğretim, T.C. Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, Ankara 1994

Sürelî Yayınlar

Takvim-i Vakayi, Def'a 284, 30 Rebiü'l-Evvel 1261/27 Mart 1261 [08 Nisan 1845]

İnternet Kaynakları

"The plan of the basement of the Imperial Medical High School, Kuleli", <https://www.loc.gov/resource/cph.3b27980/> ,Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi/Library of Congress, (Erişim Tarihi: 01.08.2021)

"The plans of the Imperial Military High School, Kuleli", <https://www.loc.gov/item/2003673295/>, Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi/Library of Congress, (Erişim Tarihi: 01.08.2021)

Asya Hunlarında Askeri Eğitim ve Savaş Taktikleri

Military Training and War Tactics in Hsiung-nu

Murat ÖZTÜRK

Öz

Bilinen ilk imparatorları Tou-man olan Asya Hunları, Tou-man'ın oğlu Mao-tun döneminde güçlerinin zirvesine ulaşmışlardır. Onların bu güce ulaşmasındaki en önemli etken elbette askeri güçleridir. Bu gücün temeli hayvancılığa; özellikle at yetiştiriciliğine, bozkır yaşantısına ve tecrübeyle oluşan savaş taktiklerine dayanmaktadır.

Hun çocukları küçük yaşlardan itibaren koyun sırtına binerek bir anlamda askeri talimlere başlamışlardır. Hun çocukları aynı zamanda küçük ok ve yaylarla fare, sincap gibi küçük hayvanları avlamışlardır. Bu faaliyet bir eğlenceden ziyade askeri eğitimin temelidir.

Hun ekonomisi temelde hayvancılığa dayanmaktadır. Çalışmamızın tam metninde detaylarına değineceğimiz hayvancılık faaliyetinin Hunlara en önemli katkılarından biri, stratejik öneme sahip atın yetiştirilmesidir. Ordusunun tamamını atlıların oluşturduğu Hunların hızına ve gücüne, savaş arabaları, piyadeler ve az sayıda süvarileriyle Çin'in ulaşması mümkün değildi. Dolayısıyla Hunların askeri üstünlüğünün önemli bir unsuru at yetiştiriciliği idi. Çalışmamızın tam metninde atın Hunlara sağladığı avantajların üzerinde önemle durulacaktır.

Hunlar zaman zaman sayıları milyonlarla ifade edilen hayvanlarını Güney Sibirya'nın acımasız coğrafyasında yaşatabilmek için mevsimsel göçler yapıyorlardı. Bu göç hareketleri son derece bilinçli ve düzenli hareketlerdi. Yıllar içinde farklı bölgelere mevsimsel göçler yapan Hunlar, bu sayede coğrafyayı çok iyi tanıyorlardı. Çalışmamızın tam metninde, Hunların konargöçer yaşam biçiminin askeri sisteme katkısı detaylı olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Asya Hunları, At, Ordu

Abstract

The Hsiung-nu, whose first known emperor was Tou-man, reached the peak of their power during the reign of Tou-man's son, Mao-tun. Of course, the most important factor in their achievement of this power was their military power. The basis of this power is animal husbandry; it is especially based on horse breeding, steppe life and war tactics formed by experience. The children of the Hsiung-nu, in a sense, started military exercises by riding on the back of sheep from an early age. They also hunted small animals such as mice and squirrels with small bows and arrows. This activity is the basis of military training rather than a pastime.

The Hsiung-nu economy is essentially based on animal husbandry. One of the most important contributions of the animal husbandry activity to the Hsiung-nu, which I will mention

in detail in the full text of my paper, is the breeding of horses which has strategic importance. The speed and power of the Hsiung-nu, whose army consisted entirely of horsemen, could not be reached by China with chariots, infantry and a small number of cavalry. Therefore, an important element of the military superiority of the Hsiung-nu was horse breeding. In the full text of my paper, the advantages that was provided by horse to the Hsiung-nu, will be overemphasized.

The Hsiung-nu made seasonal migrations in order to keep their animals, which are sometimes in the millions, alive in the brutal geography of Southern Siberia. These migration movements were extremely conscious and regular movements. Hsiung-nu, who made seasonal migrations to different regions over the years, knew the geography very well. In the full text of my paper, the contribution of the nomadic lifestyle of the Hsiung-nu to the military system will be discussed in detail.

Key Words: Hsiung-nu, Horse, Military

Kaynakça / Bibliography

Barfield Thomas J. The Hsiung-nu Confederacy: Organization and Foreign Policy, The Journal Of Asian Studies, Vol: 41, No:1, November 1981, s. 45-61

Baykuzu Tilla Deniz, Asya Hun İmparatorluğu, Kömen Yayınları, Konya 2012

Bodde Derk, The State and Empire Of Ch'in, Cambridge History Of China Vol: 1, The Ch'in and Han Empires 221 B.C.-A.D. 220, General Editors: Denis Twitchett and John K. Fairbank, Cambridge University Press, Cambridge UK 2008

Cahun Leon, Asya Tarihine Giriş, (Çev: Sabit İnan Kaya), Seç Yayın Dağıtım, İstanbul 2006

Cosmo Nicola Di, Ancient Inner Asian Nomads: Their Economic Basis and Its Significance In Chinese History, The Journal Of Asian Studies, Vol: 53 No:4, Kasım 1994, s. 1092-1126

_____, Ancient China and Its Enemies The Rise Of Nomadic Power In East Asian History, Cambridge University Press, Cambridge UK 2002

Deer Jozsef, İsteb Kültürü, Çev. Şerif Baştav, Şerif Baştav Makaleler Cilt III, Berikan Yayınevi, Ankara 2005, s.-25-52

Eberhard Wolfram, Eski Çin Kültürü ve Türkler, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt I, Sayı 4, Ankara 1943, s. 19-29

_____, Çin Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1995

_____, Çin' in Şimal Komşuları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Çev. Nimet Uluğtuğ, 2. Baskı, Ankara 1996

Gömeç Saadettin, Türk-Hun Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara 2012

Gumilev Lev. N. Hunlar, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2002

_____, Hazar Çevresinde Bin Yıl, Çev. Ahsen Batur Selenge Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul 2003,

Kafesoğlu İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2005

Lattimore Owen, Inner Asian Frontiers Of China, Beacon Press, Boston USA, 1967

Loewe Michael, The Former Han Dynasty, Cambridge History Of China Vol: 1, The Ch'in and Han Empires 221 B.C.-A.D. 220, General Editors: Denis Twitchett and John K. Fairbank, Cambridge University Press, Cambridge UK 2008

McNeill William H., Dünya Tarihi, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi, 8. Baskı, Ankara 2004

Minyaev Sergey, “Письменные Источники О Ранней Истории Сяунну (Erken Hun Tarihi Hakkında Yazılı Kaynaklar)”, Археологические Вести, Российская Академия Наук Институт Истории Материальной Культуры, 2015/21 St. Petersburg 2015 s. 304-321

Nienhauser William H, Grand Scribe's Records Vol: II Basic Annals Of Han China, Indiana University Press, Bloomington, Indiana USA, 2002

_____, The Grand Scribe's Records The Memoirs Of Han China, Vol. IX, Part II, Indiana University Press, Bloomington USA 2010

Nishijima Sadao, The Economic and Social History Of Former Han, Cambridge History

Of China Vol: 1, The Ch'in and Han Empires 221 B.C.-A.D. 220, General Editors: Denis Twitchett and John K. Fairbank, Cambridge University Press, Cambridge UK 2008

Olsen Stanley J., The Horse In Ancient China and Its Cultural Influence In Some Other Areas, Proceedings Of The Academy Of Natural Sciences Philadelphia, Vol: 140, No: 2, 1988, s. 151-189

Onat Ayşe, Hun Devrine Ait Başlıca Çin Kaynakları Hakkında Notlar, s. 3, San Matbaası, Ankara, 1978

_____, Han Döneminde Hun Çin Ekonomik İlişkileri (M.Ö. 206-M.S. 220), Belleten, Cilt: LI, Sayı: 200, Ağustos 1987, Ankara, s. 611-624

_____, Hunların Doğuda Siyasal Üstünlük Dönemi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara 1987, s. 383-

Onat Ayşe, Sema Orsoy, Konuralp Ercilasun, Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-nu (Hun) Monografisi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004

Ögel Bahaeddin, Büyük Hun Devletinin Kuruluşundan Önce Kuzey Çin'in Etnolojisi Hakkında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt VII, Sayı:4 s. 663-679, Aralık 1949, TTK Basımevi Ankara

_____, **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi Cilt I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981**

_____, **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi Cilt II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981**

_____, **Türk Kültür Tarihine Giriş Cilt I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991**

Öztürk Murat, Asya Hunları'nda İktisadi Hayat, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ 2013

Psarras Sophia Karin, Han and Xioungnu: A Reexamination Of Cultural and Political Relations I, Monumenta Serica, Vol: 51, 2003, s. 55-236

Roux Jean Paul, Orta Asya Tarih ve Uygarlık, Çev. Lale Arslan, Kabalıcı Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2006

Rudenko Sergei I., Frozen Tombs of Siberia The Pazyryk Burials of Iron Age Horsemen, Tarnslated By: M.W. Thompson, University of California Press, Berkeley&L.A. USA, 1970

Shih Yü Ying, Han Foreign Relations, Cambridge History Of China Vol: 1, The Ch'in and Han Empires 221 B.C.-A.D. 220, General Editors: Denis Twitchett and John K. Fairbank, Cambridge University Press, Cambridge UK 2008

Taşagıl Ahmet, Bozkırların İlk İmparatorluğu Hunlar, Yeditepe Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2021

Togan A. Zeki Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1981

Watson Burton, Records of the Grand Historian Vol II, Columbia University Press, USA 1993

Talimli Asker Çağında Talimsiz Asker Olmak: Nefir-i Âmm Uygulamasının Rençber Askerleri (1821-1829)

Being an Untrained Soldier in an Age of Trained Soldiers: The Farmer Soldiers of the Nefir-i Âmm Enforcement (1821-1829)

Murat Tuğluca

Öz

Osmanlı reformcularının 19. yüzyılın başında orduyla ilgili meselelerinin başında askerlerin modern talimlerle eğitilmesi geliyordu. Yeniçeriler “bidat” olduğu gerekçesiyle “gâvur talimi”ne karşı şiddetli bir direnç gösteriyorlardı. 1826’da yeniçerilik ve dolayısıyla talimin önündeki direnç kırılmıştır. Kurulan Mansure ordusunda talim birinci önceliklerindendi ve asker istihdamında köylü kökenliler tercih ediliyordu. Zira Osmanlıların model aldığı Avrupa ve Mısır ordularında köylü kökenli modern talimli askerlerle mucizeler yaratılıyordu. Ancak reformcular düzenlemeleri en olmayacak zamanda yapmak zorunda kaldılar. Bir yandan Yunan İsyanı diğer yandan 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi sürerken yeni orduya asker temin ediliyordu. Teşkilatlanması ve asker istihdamı tam olarak tamamlanmayan ordu aynı zamanda savaşları sürdürmek zorundaydı. Bu yüzden ordunun modernleşmesi sürecinde geleneksel unsurların da orduya dâhil edilmesi kaçınılmaz hale geldi. Bu bağlamda başıbozuk paralı profesyonel askerlerden başka bir de nefir-i âmm askerleri orduya çağrıldı. Başıbozuklar paralarını düzenli bir şekilde aldıkları müddetçe genellikle savaşlarda görevlerini gerektiği gibi yerine getiriyorlardı. Nefir- âmm askerleri ise neredeyse her koşulda işe yaramaz askerler olarak anılıyorlardı. Bunlar cepheye sürülmeden evvel herhangi bir askeri eğitim almamışlardı ve dahası doğrudan rençberlikten kopartılarak cepheye sürülmüşlerdi. Bu çalışmada talimden yoksun köylü kökenli nefir-i âmm askeri incelenecektir. Çalışma, köylü kökenlilerin talimle sağlam askerlere dönüştürüldüğü bu çağda aynı kökene sahip ancak talimsiz askerlerin ordudaki durumunu görmeyi amaçlamaktadır. Bu konuda cephelerden gelen raporlar bize yardımcı olacaktır. Komutanlar, nefir-i âmm askerinin gözlerinin sürekli firarda oluşundan, çatışmalarda sadece top sesinde dahi ürkerek sebat etmeden kaçtıklarından yakınıyor ve savaşa uygun olmadıklarını bildiriyorlardı. Çalışmada bu askerlerin ordudaki şartları ile savaş performansları, talimli ve profesyonel askerlerle karşılaştırılacak; savaş için isteksizliklerinin sebepleri ve muhtemel psikolojik durumları anlaşılmasına çalışılacaktır. Bunun için bunların ordu içerisindeki kötü asker şöhretine sahip olmalarına sebep olan askeri, ekonomik ve toplumsal şartlara bakılacaktır. Ayrıca kötü şöhretlerine rağmen bu dönemde neden kendilerinden bir türlü vazgeçilemediği de anlaşılmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Köylü Asker, Askeri Eğitim, Modern Ordu, Başıbozuklar, Mansure Askeri

Abstract

At the beginning of the nineteenth century, the Ottoman reformers' most pressing concern with the army was the training of soldiers with modern training. The Janissaries had a fierce resistance to the “training” on the grounds that it was “bi’dat”. The Janissary system was

abolished in 1826, and thus the resistance to training was broken. Training was one of the first priorities in the established Mansure Army, and soldiers of peasant origin were preferred in recruitment. Because miracles were performed by modern trained soldiers of peasant origin in the European and Egyptian armies modeled by the Ottomans. However, the reformers had to make the arrangements at the most improbable time. While recruiting soldiers for the new army, the Greek Revolt, and the Ottoman-Russian War of 1828-29 both continued. The Army, whose organization and recruitment of soldiers were still incomplete, was also forced to continue the wars. As a result, the inclusion of traditional elements in the army became unavoidable during the process of modernization. In this context, “delil” and “hayta” soldiers were called up to the army, as were mercenary professional soldiers and nefir-i âmm soldiers. Professional soldiers usually performed their duties properly in battles as long as they received their pay on a regular basis. Nefir-i âmm soldiers, on the other hand, were dubbed “useless soldiers” in almost every situation. They had not received any military training before they were sent to the front line, and moreover, they were directly extorted from farming and sent to the front line. Nefir-i âmm soldiers of peasant origin who lack training will be examined in this study. The study's purpose is to observe the status of soldiers of the same origin but without training in the army during this period, when peasants were transformed into good soldiers through training. Reports from the front lines will be useful in this regard. Commanders complained that Nefir-i âmm soldiers were constantly on the verge of deserting, fled without tenacity, were terrified by the sound of the guns alone, and declared that they were unfit for war. The conditions of these soldiers in the army, as well as their combat performance, will be compared in the study with trained and professional soldiers. The reasons and potential psychological conditions for their reluctance to fight will be investigated. The military, economic, and social conditions that have led to their poor reputation as army soldiers will be examined for this purpose. Furthermore, it will be attempted to understand why, despite their bad reputation, they could not give up during this period.

Keywords: Peasant Soldier, Military Education, Modern Army, Irregular, Mansure Soldiers

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

BOA HAT. 791/36816-A.

BOA, C. AS. 398/16401;

BOA, Mühimme Defteri (MD) 244, 245.

BOA, Mühimme-i Asâkir Defteri 20, 24, 25, 27.

BOA, Afyon Şer'îye Sicili (MŞH. ŞCS. d.) 266.

BOA, Burdur Şer'îye Sicili, (MŞH. ŞSC. d.) 2399.

BOA, Kayseri Şer'îye Sicili (MŞH. ŞSC. d.) 6007.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aksan, Virginia H., Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870, Çev.: G. Ç. Güven, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010.

Avant, Deborah, “From Mercenary to Citizen Armies: Explaining Change in the Practice of War”, International Organization, 54, 1, Winter 2000, s. 41-72.

Carl von Clausewitz, Savaş Üzerine, Çev.: S. Koçak, Doruk, İstanbul 2015.

Daly, Gavin, "War in the Revolutionary-Napoleonic Age: the French Experience, 1792–1815", Violence and the State, Ed.: M. Killingsworth, Manchester University Press, 2016, s. 15-39.

Fahmy, Khaled, Paşanın Adamları Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Ordu ve Modern Mısır, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

Parker, Geoffrey, Cambridge Savaş Tarihi, Çev.: F. Tayanç, T. Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Uyar, Mesut ve Erickson, Edward J., Osmanlı Askeri Tarihi, İş Bankası, İstanbul, 2014. Yeşil, Fatih, İhtilâller Çağında Osmanlı Ordusu Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826), Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2016.

Yıldız, Gültekin, Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839), Kitabevi, İstanbul 2009.

Yıldız, Gültekin, "Kara Kuvvetleri", Osmanlı Askerî Tarihi Kara Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918, Ed.: G. Yıldız. Timaş, İstanbul 2013, s. 35-77.

Von Der Goltz Paşa'nın Askerî Okulları Islah Girişimleri

Von Der Goltz Pasha's Military Schools Reform Initiatives

Mustafa ÇETİNKAYA

Öz

Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında aldığı yenilgiler ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte yeni bir modern ordu kurma ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu ihtiyacı tedarik etmek için 19. Yüzyılın başlarından itibaren çok sayıda Avrupalı uzmana başvurulmuş ve yabancı subaylar Osmanlı ordusunda görevlendirilmiştir. Von der Goltz'da 1883 yılında göreve başlayan bu uzmanlardan biridir.

Harbiye Mektebi için yeni bir ders programı hazırlayan Goltz Paşa, bu programda, Almanya'daki Harbiye Mektebi'ni esas alarak, müfredattan askerlikle alakası olmayan dersleri çıkarıp yerine Harp Sanatı Tarihi, Harp Silah Araç ve Gereçleri, Osmanlı Askeri Teşkilat Tarihi, Yabancı Ülkelerin Teşkilatları gibi uygulamalı dersler koymuştur. Goltz Paşa'nın ders sayısını arttırmasıyla birlikte aynı zamanda Alman hocaların da Harbiye'de ders vermeye başlaması, Harbiye'de Alman etkisini tabii olarak arttırmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Goltz Paşa'nın göreve başlamasıyla beraber Harbiye'de birçok ders çeşidinin uygulama ağırlıklı olarak arttığı görülmektedir. Goltz Paşa'nın ortaya koyduğu geleneğin uzun yıllar sürdürülmesiyle beraber, ilerleyen zamanlarda Harbiye'ye giren Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyetin kurucu kadrosu da Goltz Paşa'nın Alman etkisinde modernleştirmeye çalıştığı askeri okullarda eğitim görmüşlerdir.

Bu çalışma ile birlikte Von der Goltz Paşa'nın askerî okullardaki ıslah faaliyetleri ele alınarak askerî okullardaki Alman etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri okullar, Harbiye, Goltz Paşa, Islahat, Alman Etkisi

Abstract

With the defeats of the Ottoman Empire against the West and the abolition of the Janissary Corps, the need to establish a new modern army arose. In order to supply this need, many European experts were consulted since the beginning of the 19th century and foreign officers were assigned to the Ottoman army. He is one of these experts, who started his career at von der Goltz in 1883.

Goltz Pasha, who prepared a new curriculum for the Military Academy, took the courses that had nothing to do with military service from the curriculum and replaced them with the History of War Art, War Weapons Tools and Equipment, History of the Ottoman Military Organization, and Organizations of Foreign Countries. provided practical lessons. With Goltz Pasha's increase in the number of lessons, German professors started to teach in Harbiye at the same time, which naturally increased the German influence in Harbiye.

With Goltz Pasha's inauguration in the Ottoman Empire, it is seen that many types of courses in the Harbiye have increased in practice. Along with the continuation of the tradition revealed by Goltz Pasha for many years, Mustafa Kemal Atatürk, who later entered the Military Academy, and the founding staff of the Republic were educated in the military schools that Goltz Pasha tried to modernize under the German influence.

With this study, Von der Goltz Pasha's reform activities in military schools were discussed and the German influence in military schools was tried to be revealed.

Keywords Military schools, Harbiye, Goltz Pasha, Reform, German Influence

Kaynakça/ Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA) BOA, Y.PRK.ASK., Dosya No: 21, Gömlek No:28, Tarih: 8 Safer 1301 [9 Aralık 1883].

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Doğanay Pınar, "Osmanlı Askerî Teşkilatında Reform Hareketleri", Özgün Tarih Araştırmaları-1, Ed. Ayşe Erkmen, İksad Yayınevi, Ankara 2021, 185-235

Wallach Jehude L., Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919, Çev: Fahri Çeliker, Genkur Basımevi, Ankara 1985

Kurtcephe İsrail, Mustafa Balcioğlu, Kara Harp Okulu Tarihi, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991

Arslan Halit , Sultan II. Abdülhamid Devri Osmanlı Ordusunda Alman Etkisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012

Turan Kemal, Türk- Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000

Kış Salih, Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü; Von Der Goltz Paşa (1883-1895), Palet Yayınları, Konya 2017

Ergin Osman, Türk Maarif Tarihi, c.3-4, Eser Matbaası, İstanbul 1977

Akcan Erol, “Colmar Von Der Goltz Paşa’nın Osmanlı Ordusu ve Asker-Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi”, Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle II. Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu, Almanya 14-17 Kasım 2013

Satılmış Yunus, II. Abdülhamid Döneminde Mektepten Cepheye Osmanlı Piyade Zabiti (1876-1909), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016

Ortaylı İlber, İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, Ankara Üniversitesi siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981

Eylem Tekemen Altındaş, “1878 Berlin Konferansı’ndan Sonra Osmanlı Devleti’nin Askeri İslahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler”, Asia Minor Studies, Sayı 8 (Temmuz 2016), c. 4, s. 110-125

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ordusunda Eğitim Çalışmaları (1928 Tarihli İdman Talimnamesine Göre)

Educational Practices in the Turkish Army in the Early Years of the Republic (Based on the Training Manual of 1928)

Zeynel ÖZLÜ – Mustafa Murat ÇAY

Öz

Bu çalışmada Türk Ordusu'nda askerî eğitimlerin çerçevesini ve programını ortaya koyan İdman Talimnamesi incelenmiştir. 1928 yılında İstanbul Askerî Matbaa'da basılan bu talimname, Türkiye Cumhuriyeti Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Talim ve Terbiye Dairesi tarafından Mareşal Fevzi Paşa'nın tensipleriyle hazırlanmıştır. İdman Talimnamesi, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri tarafından subay ve astsubay yetiştiren tüm mekteplerde mecburî tutulmuştur. Teamül gereği ise talimnamenin neşrinden itibaren önceki talimnamelerin kaldırılmış olduğu belirtilmiştir. Talimnamede; "Sihhat, kuvvet ve tahammül-ü askerinin yetiştirilmesi için elzem olan esaslardır. Bunlar idman talimi ile elde edilir ve çoğaltılır. Vücudun iyice terbiyesi silahla talim ve terbiye için ilk şarttır; bundan dolayı idman talimleri her sınıf silah talim ve terbiyesi için esastır" denilerek asıl maksat ortaya konmuştur. Talimname iki ana kısma ayrılmıştır. Birinci Kısım; "Umumî Maddeler ve İdman Talimleri İçin Nasıl Çalışılacağı", İkinci Kısım ise "Serbest ve Tüfekli Talimler" başlıklarını taşımaktadır.

Bu araştırmada, eserin sadece birinci kısmı üzerinden Türk Askeri'nin eğitim çalışmaları mercek altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askerî Eğitim, Eğitim Tarihi, Askerî Okullar, Beden Terbiyesi, İdman Talimnamesi

Abstract

In this study, the Training Manual (İdman Talimnamesi), which covers the framework and program of military training in the Turkish Army, has been examined. The manual, which was published in Istanbul Military Printing House in 1928, was prepared by the Presidency of Education and Training of the Office of Commander in Chief of the Republic of Turkey (Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Talim ve Terbiye Dairesi) with the approval of Marshal Fevzi Pasha. The Training Manual was made compulsory by the Land, Air, and Naval Forces in all schools that train officers and non-commissioned officers. According to the customs, it was stated that the previous manuals were abolished since the publication of the manual. In the instruction, it was stated that "Health, strength, and endurance are essential principles for the training of soldiers. These are obtained and multiplied by training practice. Thorough training of the body is the first condition for training and training with weapons; therefore, training practices, teaching, and education is essential for each class of weapons", revealing the actual purpose. The manual is divided into two main sections. Section one covers "How to

Practice for General Materials and Training Practices” while section two covers “Free and Rifle Drills”.

In this study, only the first section of the manual, the educational practices of the Turkish Soldier, was examined.

Keywords: Military Education, History of Education, Military Schools, Physical Training, Training Manual (İdman Talimnamesi)

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

İdman Talimnamesi, (Müsvedde Halinde İkinci Tab), Askerî Matbaa, İstanbul 1928.

Telif Eserler

Alâettin Avcı, Türkiye’de Askerî Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar), Gnkur. Basımevi, Ankara 1963.

Erdal Ceyhan, Türk Eğitim Tarihi Kronolojisi 1299-1997, Ulusal Bellek Yay., Edirne 2004.

<http://www.lugatim.com/s/şayak>.

Hülya Yarar (Haz.), Osmanlı Döneminde Askerî Okullarda Eğitim, T.C. Millî Savunma Bakanlığı, Ankara 2000.

Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson, Osmanlı Askeri Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014.

Mustafa Ergün, İkinci Meşrûtiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914), Ocak Yay., Ankara 1996.

Ergün, Mustafa ve Tayyip Duman, “19. Yüzyılda Osmanlı Askerî Okullarının Ders Programları ve Ders Kitapları”, Yeni Türkiye 7,1996, ss. 494-511. <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/makaleler/>

Necdet Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yay., İstanbul 1992.

Rahmi Maltaş, Sümerlerden Günümüze Eğitim -I (İlk ve Ortaçağ), Çizgi Kitabevi, Konya 2011.

Selçuk Akşin Somel, Osmanlı’da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908), (Çev. Osman Yener), İletişim Yay., İstanbul 2015.

Suat İlhan, Türk Askerî Kültürünün Tarihî Gelişmesi (Kutsal Ocak), Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

LOUIS VON KAMPHOEVENER'İN OSMANLI ORDUSU'NUN MODERNLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLERİ (1882- 1909)

LOUIS VON KAMPHOEVENER'S ACTIVITIES ON MODERNIZATION OF THE OTTOMAN ARMY (1882-1909)

Mustafa ÖZYÜREK

Öz

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, savaşlarda alınan mağlubiyetlere engel olabilmek için devlet adamları birtakım hâl çareleri düşünmeye başlamış ve bunun ordunun ıslah edilmesinden geçtiği kanaatine varmışlardı. Bu alandaki eksiklikleri gidererek orduyu modernleştirmek amacıyla geleneksel yöntemler sonuç vermeyince yabancı uzmanlardan yararlanma düşüncesi hâsıl olmuştu. Bu amaç doğrultusunda Avrupa'dan subay getirilmiştir. Özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra yabancı askeri uzmanların istihdam edilmesi hız kazanmış ve Otto von Kähler başkanlığında bir grup Alman subay, Osmanlı Devleti'ne gelmiştir. Bu heyette yer alan askeri uzmanlardan biri de Louis von Kamphoevener idi.

Kamphoevener, 1843 yılında Schleswig'de doğmuş, 1860'ta Prusya Ordusu'nun 68. Piyade Alayı'na girmiştir. Savaş Akademisi'nde "emir talimi" eğitimi almıştır. [Königgrätz](#) Muharebesi'nde ve daha sonra Fransa'ya karşı verilen mücadelede Metz kuşatmasında görev yapmıştır. Alman askeri misyonu çerçevesinde, 1 Haziran 1882'de Osmanlı Genelkurmayı emrine girmiştir.

Kamphoevener, piyadecilik alanında uzman bir subay olup, bu alanda yapılmasını düşündüğü düzenlemelere ilişkin raporlar hazırlayarak Sultan II. Abdülhamid'e sunmuş, eğitim almak için Almanya'ya gönderilecek Türk askeri öğrencilerini seçmekle görevli komisyonda da görev almıştır. Osmanlı Ordusu'nun modernleştirilmesine yönelik Piyade talimnâmeleri hazırlamış, Almanya'dan askeri kitap ve dergiler getirtmiştir. O ayrıca, Makedonya'da sınır hattına saldırılarda bulunan Bulgar eşkiyaya karşı ne şekilde mücadele edilmesi gerektiğine dair rapor hazırlamış, hatta Mauser tüfeklerinin alınmasına ilişkin önerilerde bulunmuştur. Kamphoevener, askeri eğitimle ilgili çalışmalarından ayrı olarak, Sultan II. Abdülhamit'in danışmanlığını yapmış, Sultan ile Alman İmparatoru II. Wilhelm arasındaki haberleşmeyi yürütmüştür. Bu hizmetlerinden dolayı, Sultan tarafından Müşirliğe terfi ettirilmiş, 1909 yılına kadar 27 yıl boyunca Osmanlı Ordusu hizmetinde kalmıştır.

**Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Almanya, Ordu, Askeri Uzman,
Reform. Abstract**

In the last period of the Ottoman Empire, the statesmen started to consider some remedial solutions in order to prevent the defeats in the wars and they came to the conclusion that this was due to the reform of the army. When traditional methods didn't yield results in order to modernize the army by eliminating the deficiencies in this field, the idea of utilizing

foreign experts emerged. For this purpose, officers from Europe were brought. Especially after the 1877-1878 Ottoman-Russian War, the employment of foreign military experts gained momentum and a group of German officers under the leadership of Otto von Kaehler came to the Ottoman Empire. One of the military experts in this delegation was Louis von Kamphoevener.

Kamphoevener was born in Schleswig in 1843 and entered the 68th Infantry Regiment of the Prussian Army in 1860. He received "order drill" training at the War Academy. He served in the siege of Metz at the Battle of Königgrätz and later in the struggle against France. On 1 June 1882, he was under the command of the Ottoman General Staff within the framework of the German military mission.

Kamphoevener, an officer specialized in the field of infantry, prepared reports on the regulations he thought to be made in this field and sent them to Sultan II. Abdülhamid, and he also took part in the commission tasked with selecting Turkish military students to be sent to Germany for education. He prepared the Infantry booklets for the modernization of the Ottoman Army and had military books and magazines brought from Germany. Apart from his studies on military education Kamphoevener, he was the adviser of II. Abdülhamit, he conducted the communication between Abdülhamid and II. Wilhelm. Due to these services, he was promoted to General by the Sultan II. Abdülhamit and remained in the service of the Ottoman Army for 27 years until 1909.

Key Words: Ottoman Empire, Germany, Army, Military Specialist, Reform.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Belgeleri

BOA., Y. PRK. MYD., 13-81, (H. 03. 04. 1311).

BOA., HR. SYS. 30-60, (M. 25. 04. 1895).

BOA., Y. PRK. MYD., 10-72, (H. 29.12.1308).

BOA., Y. MTV. 82-114 (H.28.02.1311)

Sürelî Yayınlar

Tercüman-ı Hakikar

Asker

Telif eserler

BEYDİLLİ Kemal, “II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askerî Heyeti Hakkında”, *Tarih Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., S. 32, İstanbul, 1979, s. 481-494

DOĞANAY Pınar, “Osmanlı Askerî Teşkilâtında Reform Hareketleri”, *Özgün Tarih Araştırmaları-1*, (Ed: Ayşe Erkmen), İksad Yayınevi, Ankara, 2021, s. 185-234

KARACA Ali, *Saray'da / Mabeyn-i Hümayûn'da Yâverlik Kurumu (1839-1920)*, Türkler, XIII, (Ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.1099-1136

KARACAGİL Ö. Kürşad, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Hereke Fabrika-yı Hümayunu’nu Ziyareti (1898)”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, II, (Ed: Haluk Selvi-M. Bilal Çelik- Ali Yeşildal), Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Yayınları, Kocaeli, 2016, s. 913-924

KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, VIII, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2007

Mareşal Colmar Freitherr Von Der Goltz’un Hatıraları, (Haz. Mehmet Mert Çam), İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2018

ORTAYLI İlber, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 101-103

ÖZASLAN Fatih, “Osmanlı Basınından Türk ve Almanların Karşılıklı Hayranlığına İlişkin Bir Kesit: Asker Mecmuası Örneği”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 21/ Issue 1, March 2018, s. 33-47

ÖZASLAN Fatih, *Asker Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2016

ŞİMŞEK Ali Rıza, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan İslahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2006

TAHSİN PAŞA/Esbak Mabeyn Başkâtibi, *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, Milliyet Matbaası, İstanbul, 1931

WALLACH Jehuda L., *Bir Askeri Yardımın Anatomisi Türkiye’de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*, (Çev. Fahri Çeliker), Gnkur. Basımevi, Ankara, 1985

YILDIRIM Seyfi-DUMANLI Çiğdem, “XIX. Asırda Osmanlı Devleti’nde İstihdâm Edilen Avusturya-Macar ve Prus-Alman Kökenli Askerî Heyetler ve Hekimler”, *Amme İdaresi Dergisi*, LIII/3, Eylül 2020, s. 27-54

YILMAZ Veli, 1'nci Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar,
Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul, 1993

Askerî Tıbbın Modernleşmesi: Mektebi Tıbbiye-yi Şahane'den Gülhane Askerî Tıp Akademisi'ne

**Modernization of Military Medicine: From Mektebi Tıbbiye-i Şahane
To Gülhane Askerî Tıp Akademisi**

Oğuz KALATAFT -Mehmet KAYA

Öz

Tıp eğitimi konusu ülkelerin öncelikli çalışma alanlarının başındadır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldan itibaren ihtisaslaşmaya başlayan tıp eğitimi modern anlamda 14 Mart 1827 tarihinde, Sultan II. Mahmud tarafından “Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane”nin faaliyete geçirilmesi ile başlamıştır. “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye” ordusuna doktor yetiştirmek amacıyla kurulan bu kurum 1897 yılında Almanya ile yapılan protokol çerçevesinde ıslah çalışmaları yapmıştır.

Islah çalışmaları sırasında Almanya'dan gelen Dr. George Deycke'nin önerisiyle yeni bir kurum olarak tıp okulu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1898 yılında “Gülhane Askerî Rüştîye Okulu” yapılan yenileştirmelerle “Gülhane Seririyat Hastanesi” ne dönüştürülmüştür. Bu okul, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'den nakledilen askerlerin tedavisi için yoğun bir şekilde kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında güvenlik nedenleriyle Ankara'ya nakledilmiştir. Kurumun adı birçok kez değişmiş ve 1947 yılından sonra Gülhane Askerî Tıp Akademisi ismini almıştır. 1980 yılından sonra bünyesinde tıp fakültesi de açılmıştır. Bu okulun öğretim programları modern müfredatlar kullanan bir yapıda olmuştur. Okulunun niteliğini daha iyi anlamak adına uygulanan program ve dersler ile birlikte, kurumun dönüşüm ve eğitim süreçleri bu çalışmada incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gülhane Askerî Tıp Akademisi, Tıp Fakültesi, Öğretim Programları, Askerî Tıp Teknikleri.

Abstract

Medical education is one of the priority areas of study for countries. Medical education, which started to specialize in the Ottoman Empire from the 19th century was given in modern times on March 14, 1827 by Sultan Mahmud II, it started with the activation of the “Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane”. This institution was established to train doctors for the army of “Asakir-i Mansure-yi Muhammediye”, carried out improvement studies within the framework of protocol signed with Germany in 1897.

Coming from Germany during is breeding studies, with the suggestion of Dr. George Decyke, the medical school emerged as a new institution. In this context, ,n 1898, “Gülhane Military High School” was transformed “Gülhane Seririyat Hospital”with the renovations made.This school was used extensively for he treatment of soldiers transferred Çanakkale during the First World War. During the Second World War, it was transferred to Ankara for security reasons. The name of institution was changed many times anf after 1947 it renamed as Gülhane Military Medical Academy. After 1980, teh Faculty of Medicine was opened within its body. The curriculum of this school has been in a structure that uses modern curricula. In this study ransformation and education processes of the institution, along with the programs ans courses implemented in order to better understand the quality of the school, were examined.

Keywords: Gulhane Military Medical Academy, Faculty of Medicine, Education Programs, Military Medical Techniques.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme (İstanbul: T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 134, 2014)

B. O. A. 'nide Taltifât 1318/L-139; 1320/Ş-120; S. M 1316, s. 710; S. M 1317, s. 800; S. M. 1318, s. 873; S. M. 1319, s. 216; S. M 1321, s. 215; Devlet Salnâmesi 1316, s. 212; D. S. 1317, s. 236; D. S. 1318, s. 254; D. S. 1319, s. 271; D. S. 1321, s. 300.

Kaynak Eserler

Rıza Tahsin, Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye, 1905

Rieder, Robert, Für Dei Türkei (Das Karankenhaus Gülhane), 1903

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Altıntaş, Ayten, ‘Gülhane Ekolü: Askerî Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi’, Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2007, Düzey Matbaa, İstanbul 2008

Altıntaş, Ayten, ‘Gülhane Askerî Tababet Tatbikat Mektebi ve Serririyatında İlaç Hazırlama Çalışmaları’, in I. Türk Tıp Tarihi Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara 1992

Anonim, İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi, c. 4, Tercüman Gazetesi Kültür Yayını, İstanbul 1985

Ataç, Adnan, Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nin Kuruluşu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı:87, Ankara 1996

Atalay, Neyran, ‘Kara Kuvvetlerinde Eğitim ve Öğretimin Tarihi Gelişim İçinde İncelenmesi’, Ankara Üniveristesi Eğitim Fakültesi Öğrenci Semineri, 1969

Bilim, Cahit Yalçın, Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1934-1876), Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir

Cevad, Mahmud, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı - XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001

Ergin, Osman N., Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası,

İstanbul 1977 İslam Ansiklopedisi, c.5, Türk Diyanet Vakfı

Koçer, Hasan Ali, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970

Tekeli, İlhan; Selim İkin, Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü , Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999

Turan, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi, c:3, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999 Özbay,

Kemal, Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri, c:2, 1976

Yıldırım, Nuran, ‘Gülhane Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesi’, in Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul 1994

Sürelî Yayınlar

Galip, Ata, ‘Tıp Fakültesi Mecmuası’

‘Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu’, Resmi Gazete, Sayı: 17157

‘Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu’, Resmi Gazete, Sayı:18226

İnternet Kaynakları

<http://Gulhaneeah.Saglik.Gov.Tr/Yazdir?578DBC07DC9FC7248C63EE51F9899B74>, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021)

Ünal, Uğur, ‘20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askerî Mektepleri | Ağustos 2009, Cilt LXXIII - Sayı 267 , Belleten’ <https://belleten.gov.tr/tam-metin/91/tur>, (Erişim Tarihi: 9 August 2021)

Mürwik Alman Donanma Akademisi ve Birinci Dünya Savaşı’nda Mürwik’e Gönderilen Türk Subaylar

Mürwik German Naval Academy and Turkish Officers Sent to Mürwik during the First World War

Ozan TUNA

Öz

Mürwik Donanma Akademisi, Birinci Dünya Savaşı’na giden süreçte Almanya’nın donanmasını modernize etmek ve düşman devletler nazarında caydırıcı bir askeri güce sahip olmak açısından teşkil ettiği bir okuldur. Değişen savaş doktrinlerine göre yirminci yüzyıl standartlarında eğitim verilen bu akademi den Alman donanmasının dünyanın pek çok

noktasında yer alan savaş gemilerine ve filo komutanlıklarına da subay temini sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devleti ve Almanya'nın müttefik olarak hareket etmeleri her iki devlet arasında imzalanan askeri konvansiyon üzerinden Osmanlı donanmasında görev yapan subayların da Mürwik'de eğitim almalarına olanak sağlamıştır. Mürwik'e gönderilen Türk subaylar donanma komutanlığı tarafından titizlikle seçilmiş olup eğitimlerini tamamlamalarının ardından bu subayların Osmanlı donanmasındaki savaş gemilerinde önemli yerlerde görev almaları planlanmıştır. Çalışmamızda Mürwik Donanma Akademisi'nin Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Almanya'nın subay ihtiyacını karşılamaındaki önemine değindikten sonra Osmanlı donanmasından bölgeye gönderilen subayların faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kayzer II. Wilhelm, Tirpitz, Flensburg,

Jutland Savaşı Abstract

Mürwik Naval Academy is a school established in order to modernize the navy of Germany in the process leading up to the First World War and to have a deterrent military power in the eyes of the enemy states. According to the changing war doctrines, this academy, which was trained in twentieth century standards, was also providing officers to warships and fleet commands of the German navy located in many parts of the World. The fact that the Ottoman Empire and Germany acted as allies during the First World War enabled the officers serving in the Ottoman navy to receive training in Mürwik through the military convention signed between the two states. The Turkish officers sent to Mürwik were meticulously selected by the navy command and it was planned that these officers would take important positions on the warships of the Ottoman navy after they completed their training. In our study, after mentioning the importance of the Mürwik Naval Academy in meeting the officer needs of Germany in the process leading up to the First World War, information was given about the activities of the officers sent to the region from the Ottoman navy.

Keywords: Kaiser II. Wilhelm, Tirpitz, Flensburg, Battle of Jutland

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Bundesarchiv, Militärarchiv; Fotografieren und Fotoalbum, Dosya No: 253-228, Tarih Yok

Bundesarchiv, Militärarchiv; Nachlasse und Sammlungen, Dosya No: 156-19, Sayfa No: 33, 24 Kasım 1916

Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, RZ 201 / 1916, Sayfa No:78, Tarih Yok

Referans Eserler

- Altonaer Nachrichten, "Heer und Flotte", Sayfa No: 5, 9 Ağustos 1901

- Altonaer Nachrichten, "Provinz und Nachbargebiete", s. 8, 28 Temmuz 1912

- Altonaer Nachrichten, "Provinz und Nachbargebiete", Sayfa No: 8, 28 Haziran 1912
- Berliner Börsen Zeitung, "Flensburg", Sayfa No: 8, 17 Temmuz 1914
- Berliner Börsen Zeitung, "Marine Nachrichten", Sayfa No: 4, 4 Kasım 1908
- Berliner Börsenzeitung, "Politische Nachrichten", Sayfa No: 2, 22 Kasım 1910
- Das Interessante Blatt, "Der Deutsche Seesieg in der Nordsee. Der Größte Seeschlacht der Weltgeschichte", Sayfa No: 1, 8 Haziran 1916
- Hamburger Correspondent, "Von der Marine", Sayfa No: 3, 29 Mayıs 1908
- Hinrich Peter von Karl, Seeoffizieranwärter: Ihre Ausbildung von 1848 bis Heute, Mürwik 1969
- Jan Christoph Reichmann, Der Osmanische Verbündete aus der Sicht Deutscher Soldaten im Orient 1914-1918, Westfälischen Wilhelms Universität, Inaugural Dissertation, Duisburg 2009
- Neue Hamburger Zeitung, "Der Kaiser gegen....", Sayfa No: 1, 21 Kasım 1910

İnternet Kaynakları

<http://www.museen-sh.de/museum/6885102>

Atatürk Devri'nde (1923-1938) Askeri Eğitimi İçin Kaleme Alınan Dini Ders Kitaplarındaki Sosyo-Ekonomik Konuların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Comparative Evaluation of Socio-Economic Argument in Religious Textbooks for Military Education at the Atatürk Period (1923-1938)

Özden ARIKAN

Öz

Erken Cumhuriyet Döneminde de eranın dini kuvvetini ayakta tutabilmek için yeni dini ders kitaplarının kaleme alındırıldığı bilinmektedir. Aksekili Ahmet Hamdi Bey'in "Askere Din Dersleri", Üryanizade Ali Vahid Bey'in "Asker İlmihali", M. Cevdet Bey'in "Askeri Din Dersleri" isimli eserleri, bahsedildiği gibi yeni devletin anlayışına uygun yazılan eserlerdir. Bu

eserler içerik olarak incelendiğinde de görüldüğü üzere sadece dini ağırlıklı konular içermemekte, sosyal içerikli konular da barındırmaktadır.

Askere yönelik kaleme alınan dini ders kitaplarında sosyal içerikli konuların ele alınması, dönemin askeri eğitim sisteminin sahip olduğu yetiştirici rolün, yani halk arasındaki tabirle “Asker Ocağı” ifadesinin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Çünkü, Erken Cumhuriyet Döneminde zorunlu askerlik görevinin devam ettiği ve bu görevini ifa etmek için Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden erkek vatandaşların askeri birliklere teslim olduğu bilinmektedir. Buna ek olarak, mevcut muvazzaf subay yetiştirme faaliyetleri de devam etmektedir. Her iki süreç bir arada düşünüldüğünde, askerin görevini yerine getirirken bahsi geçen dini ders kitaplarındaki sosyal konulara temas etmesi, kişinin askeri eğitimde sadece askeri faaliyetlere yönelik yetişmesi değil, çok yönlü bir eğitim sürecine tabi olduğu sonucunu doğurur. Böylelikle, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesine dahil olan her bir ferdin toplumu kalkındırmada etkin bir rol oynayacağı da görülebilir. İşte buradan hareketle, Atatürk Döneminde kaleme alınan dini ders kitaplarında yer alan sosyal içerikli konular, dönemin sosyo-ekonomik politikasının askeriyede bıraktığı izleri sürmemize olanak tanır. Bu olanak dahilinde, 1925’ten itibaren görülen dini ders kitapları içerisindeki ele alınan sosyal konular hem eserler arasında hem de dönemin sosyo-ekonomik anlayışı içerisinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yetiştirmek istediği askerin toplumsal kalkınma üzerindeki rolü açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Askeri eğitim, din, din dersi, sosyo-ekonomik.

Abstract

It is known that the new religious textbooks were written to sustain moral power of soldier in the Early Republican Era. Aksekili Hamdi’s “Askere Din Dersleri”, Üryanizade Ali Vahid’s “Asker İlmihali”, Muallim Cevdet’s “Askeri Din Dersleri” were written for military education to continued with in Turkish Armed Forces during the Atatürk’s Period. It was seen that have not only contain religious lessons, but also include social lessons to when these works were examined for content.

Addressing social issues in religious textbooks written for the soldier makes the growing role of the military education system at the period, that is, the phrase “Asker Ocağı” as the common people stand out. Because, It is known that the compulsory military service is continuing in the early Republic period and that male citizens from various parts of Anatolia have surrendered to military troops in order to carry out this duty. In addition, current active duty officer training activities continue. When both processes are considered together, the fact that the soldier touches the social issues in the aforementioned religious textbooks while performing his duty leads to the conclusion that the person is not only trained for military activities but is subject to a multi-faceted education process. Hereby, it can be seen that each individual included in the Turkish Armed Forces will play an active role in the development of the society. From this point of view, the social issues included in religious textbooks written in the Atatürk Period allow us to traces left by the socio-economic policy of the period in the military. Within the scope of this possibility, the social issues discussed in religious textbooks since 1925 will be evaluated both comparatively between the works and within the socio-

economic understanding of the period, and the role of the military that the Republic of Turkey wants to train will be explained on social development.

Keywords: Military education, religion, religious lesson, socio-economic.

Kaynakça/ Bibliography

Resmi Yayınlar

Düstur, Tertip 3, Cilt 5.

Resmî Gazete, Tarih: 07.02.1337 (1921), No: 1.

T.T.T. Cemiyeti, Tarih IV Türkiye Cümhuriyeti, Devlet Matbaası, İstanbul 1934 (2. Baskı).

28 Teşrinievvel (Ekim) 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara 1929.

Kaynak Eserler

Aksekili Ahmet Hamdi, Askere Din Dersleri, Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatı, Şehzadebaşı-Evkaf Matbaası 1341-1344 (1925-1928).

M. Cevdet, Askeri Din Dersleri, Yeni Matbaası, İstanbul 1928.

Üryanizade Ali Vahid, Asker İlmihali, Türk Matbaası, İstanbul 1927 (1.Baskı).

—————, **Asker İlmihali, Yeni Matbaa, Ankara 1927**

(2.Baskı). Araştırma ve İnceleme Eserleri

Kitap

İnan, Afet, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2010.

Kara, İsmail ve Gündoğdu, Rabia K., Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki I Hayat Mücadelesi ve Eserleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2019

Kili, Suna, Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998 (6. Baskı).

—, **Türk Devrim Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014 (14. Baskı).**

Turan, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi 3. Kitap (1. Bölüm) Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938), Bilgi Yayınevi, İstanbul 2013 (3. Baskı).

Makale

Evşile, Mehmet, "Cumhuriyet Döneminde Bayındırlık Faaliyetleri (1923-1950)", Journal Of History Studies, Sayı 4, Haziran 2018, c. 10, s. 81-102.

Gül, Muhittin, "Atatürk Dönemi Sağlık Politikası", Gazi Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Dergisi, Sayı I, 1988, Cilt V, s. 249-258.

Kara, İsmail, “Cumhuriyet Devrinde “Askere Din Dersleri” İyi Asker İyi Müslüman, İyi Müslüman İyi Asker Olur”, Toplumsal Tarih Dergisi, No:166, Ekim 2007, s. 48-53.

Sağlam, Serdar, “1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Kentleşme Olgusu”, Sosyoloji Konferansları, Sayı 53, 2016, c. 1, s. 257-274.

Sarı, Muhammed, “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar”, Tarih Okulu Dergisi, Sayı XIX, Eylül 2014, Yıl 7, s. 509-534.

Bildiri

Berber, Engin, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Sağlık: Bir Bilanço Denemesi”, Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler, No:156, İzmir, 6-9 Kasım 2007, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2009, s. 253-286.

Çelik, Kemal, “Atatürk Dönemi C.H.P. ve Hükümet Programlarında Sağlık”, Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler, No:156, İzmir, 6-9 Kasım 2007, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2009, s. 287-305.

Kayam, H.Cevahir, “Hükümet Programları ve Bütçe Rakamları Işığında Atatürk Dönemi Sağlık Politikaları”, Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler, No:156, İzmir, 6-9 Kasım 2007, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2009, s. 87-101.

Keskinbora, H. Kadirca, “Atatürk Döneminde Trahomla Mücadele Tarihesine Bakış”, Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler, No:156, İzmir, 6-9 Kasım 2007, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2009, s. 413-422.

Temel, Mehmet, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Fuhuş ve Frengi Mücadelesi”, Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler, No:156, İzmir, 6-9 Kasım 2007, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2009, s. 75-86.

OSMANLI ORDUSUNDA ZEMBEREKÇİLER

Zemberekist in Ottoman Army

Pakize YILDIZ ETKİ

Öz

Osmanlı Devleti’nin güçlü bir devlet olmasında askerî teşkilatın çok önemli bir etkisi vardır. Osmanlı merkez ordusunu oluşturan Yeniçeri Ocağı dönemin savaş teknolojisine göre şekillendirilmişti. XIV. yüzyıllarda orduda kullanılan ok, yay, kılıç, mızrak, balta, mancınık ve zemberek gibi silahlara zamanın ihtiyacına göre top ve tüfek de eklenmişti. Zemberek, art arda

büyük ok atabilmeyi sağlayan bir savaş aletiydi. Osmanlı'dan önce de Türklerin sık kullandığı bir silahtı. Oldukça güçlü bir ok olan zemberek Osmanlı'da uzun müddet müdafaa silahı olarak kullanıldı. Zemberekçiler, Yeniçeri Ocağı'nın zemberek ile silahlanmış seksen ikinci ortası olarak bilinen askerlerin adıdır. Kalelerin muhafaza ve savunmalarında da çok etkili olan bu silah, İstanbul'un fethinde de en çok kullanılan silahlar arasında yer almaktadır. Tüfeğin orduda kullanımının yaygınlaşmasından sonra önemini kaybeden zemberek daha sonraki zamanlarda top anlamında kullanılmaya devam etmiş, zemberekçiler de daha çok kalelerde zemberek topu atmakla görevlendirilmişlerdir. Zemberekçilerin bu görevleri dışında kale ve çevresinde bakım ve onarım yapmak, gemiye yük yüklemek ve indirmek, zahire ve ağnam mukataalarını teslim etmek gibi çeşitli işlerde de vazifelendirildiği görülmektedir. Askerî teknolojinin gelişmesiyle birlikte Yeniçeri Ocağı içerisindeki işlevini kaybeden bölük 1770 yılında kaldırılmış olsa da ileri tarihli arşiv belgelerinden zemberekçilerin varlığını Yeniçeri Ocağı kaldırılana kadar devam ettirmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Yeniçeri, Zemberek, Zemberekçi, Top

Abstract

The military organization has a very important effect on the Ottoman Empire being a strong state. The janissaries, which formed the central army in the Ottoman Empire, was shaped in paralel with the war technology of that period. In the 14th century, cannons and riffles were added to the weapons such as arrows, bows, swords, spears, axes, catapults and zembereks according to the needs of the time. Zemberek was a war tool that allowed to shoot large arrows one after another. It was a weapon frequently used by the Turks before the Ottoman Empire. Being a very powerful arrow, it was used as a defense weapon in the Ottoman Empire for a long time. Zemberekists are the soldiers known as the eighty-second middle of the janissaries, armed with zemberek. This weapon, which was very effective in the protection and defense of the castles, was among the most used weapons in the conquest of Istanbul. The zemberek, which lost its importance after the widespread use of the rifle in the army, continued to be used as cannons in later times, and the zembereks were in charge of throwing the zemberek ball in the castles. Apart from these duties, it is seen that the they were also assigned to various tasks such as doing maintenance and repairs in the castle and its surroundings, loading the cargo on the ship, and delivering the taxes of cereal products and cattle tax. The division, which lost its function in the Janissary Corps with the development of military technology, was abolished in

1770. However, it is understood from the later archival documents that it continued its existence until the Janissary Corps was abolished.

Keywords: Ottoman, Janissary, Zemberek, Zemberekist, Cannon

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

BOA, HAT, 5/152, 22 09 1157 [29 Ekim 1744]

BOA AE. SMST. III, 316-25372, 10 03 1183[14 Temmuz 1769]

BOA, AE. SMST.III, 154/12177, 10.07.1182[17 Şubat 1769]

BOA, AE.SMST.III, 322/25904 27 12 1182 [4 Mayıs 1769]

BOA AE. SSLM. III, 243/14133, 10 10 1211 [8 Nisan 1797]

BOA AE. SAMD. II, 3/203, 22 11 1104 [31 Aralık 1692]

BOA, C..DRB. 4/161, vr.2, 03 02 1148 [25 Haziran 1735]

BOA, C..DRB, 41/2024, vr.2 29/08/1195[20 Ağustos 1781]

BOA. C..AS., 45/2059, 29.12.1300 [31 Ekim 1883]

BOA, C..AS., 828/35254 27 12 1182 [4 Mayıs 1769]

BOA C.. AS., 526/21971 17 10 1200 [13 Ağustos 1786]

BOA C..AS., 859/36783, 29 02 1216 [11 Temmuz 1801]

BOA C..AS., 50/2346 29.12.1184 [15 Nisan 1771]

Kaynak Eserler

Ahmed Vefik Paşa, Lehçe-i Osmani, II., Cemiyet-i Tedrisiyye-i Osmaniye Matba'a-yı Âmire, Dersaadet 1293 (1876).

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (Haz. Roberts Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Alptekin, Coşkun, “Selçuklu Devletinin Askeri Teşkilatının Eyyubi Devleti Askeri Teşkilatına Tesiri”, Belleten, S: Nisan 1990, C.LIV, S.209, Ankara 1990, s.117-120.

Altuğ, Uğur, “Fatih Sultan Mehmed Döneminde Gelibolu Sancağındaki Kaleler”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Y.14, Bahar 2016, S:20, Çanakkale 2016, s.249-263.

Arıboğa, Dilek, “217 No’lu Ruûs Defteri’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2019

Aydüz, Salim, “Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi”, Tarih Okulu, Mayıs-Ağustos 2011, S.X, s.1-37.

_____ , “XIV.-XVI.Asırlarda, Avrupa Ateşli Silah Teknolojisinin Osmanlılara Akarılmasında Rol Oynayan Avrupalı Teknisyenler (Taife-i Efrençiyân)”, Belleten, vol. LXII, S.235, 1998, s.779-830.

DİA, “Müstahfız”, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, c.32, TDV Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2006, s.109-111.

Halaçoğlu, Yusuf, XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

İmber, Colin, Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650 (İktidarın Yapısı) Çev.Şiar Yalçın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s.347.

İnalçık, Halil İnalçık, “Timar”, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, XXXI., İstanbul 2012, s.168-173.

_____ , Halil, Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar, II., İstanbul, 2014.

Kanar, Mehmet, “Arı”, Büyük Türkçe-Farsça Sözlük, Şirin Yayıncılık, Tahran 1995

Mülayim, Selçuk, “Sinan”, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, c.37, TDV Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2009, s.224-227.

Ortaylı, İlber, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat (3.Baskı), Ankara 2008

Özcan, Abdülkadir, “Osmanlı Askerî Teşkilatı”, Osmanlı, c.6., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.551-557.

Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.

Toroser, Tayfun (yay. haz), Kavanin-i Yeniçeriyân Yeniçeri Kanunları, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapıkulu Ocakları, I., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

_____ , Osmanlı Tarihi (5.Baskı), I., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988

Ünal, Ayhan Afşin, “16. Yüzyılda Midilli Sancağı’nda Ayrıcalıklı Hizmet Sınıfı Olarak Muaf ve Müsellem Reaya”, Journal of Universal History Studies (JUHIS), 3/(Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue), October 2020

Yakupoğlu, Cevdet, “Kastamonu’nun Doğal Zenginliklerinden Küre Madenlerinin Tarihî Arka Planı”, Kastamonu Üniversitesi Kastamonu’nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu, 16-17 Ekim 2012, s.36-45.

Yavaş, Alptekin, “Ortaçağ’ın Ölümcül Silahı Çarh ve Onun “Gizemli” Uçları”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2019 Güz (31), Ankara 2019, s.259-280.

TÜRK HALKI ARASINDA ASKERÎ MAHİYETLİ OYUNLAR VE TÜRK ASKERÎ – TEKNİK EĞİTİMİNİN GELECEĞİ ÜZERİNE

GAMES OF A MILITARY PURPOSE BETWEEN TURKISH PEOPLE AND THE FUTURE OF TURKISH MILITARY – TECHNICAL EDUCATION

Fahri SAKAL

Öz

Giriş: Türk halkı Hunlardan (Mete Han'dan) beri askerî mahiyetli eğitim almaktadır. Askeri ve savaş amaçlı oyunlar o tarihten beri Türk halkı arasında yaygındır. Folklor araştırmacıları bu konuyu folklor bağlamında ele aldılar, fakat askerî eğitim yönünü düşünmediler. Hâlbuki bu oyunlar gençlerin her askerî manevra ve tekniği öğrenmesini sağlıyordu. Binicilikten savaş araçlarını kullanmaya ve düşmana karşı strateji geliştirmeye dönük çalışmalar (harp oyunları) mahiyetli idi. Diğer milletlerde ordu, harp oyunları düzenlerken Türklerde köy veya göçebe toplulukları bu oyunları günlük olarak yapıyordu. Bu askerî oyunların bir eğitim aracına dönüşmesi demektir.

Günümüzde ise ileri teknoloji ürünü silahlar ve bunlara yönelik eğitimler geliştirilmiştir. İşte Türk halkı bu istikamette eğitilmelidir. Yüksek teknolojiye öğrenciler özendirilmeli ve bu teknoloji yoğun kültür halk arasında yayılmalıdır. Ancak bu sadece askerî eğitim ve askerî mühendislik olarak düşünülmemelidir. Toplumun sivil bünyesinde kökü olmayan hareket başarılı olamaz. Sözünü ettiğimiz oyun stratejisi günümüz teknoloji yarışına uygulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Köy Oyunları, Savaş (harp) Oyunları, Silahlanmış Millet, Askerî Teknoloji, Milli Teknoloji

Abstract

Turkish people have been receiving military training since the Huns (Mete Han). Military and war games have been common among Turkish people since then. Folklore researchers considered this issue in the context of folklore, but did not consider the military training aspect. However, these games allowed the youth to learn every military maneuver and technique. Studies (war games) were of nature, from horseback riding to using war vehicles and developing strategies against the enemy. While the army in other nations organized war games, village or nomadic communities in the Turks performed these games on a daily basis. This meant turning military games into an educational tool.

Today, advanced technology weapons and trainings for them have been developed. Turkish people should be educated in this direction. Students should be encouraged to high technology and this technology-intensive culture should be spread among the people. However, this should not be thought of only as military training and military engineering. A movement

without roots in the civil body of society cannot succeed. The game strategy we are talking about should be applied to today's technology race.

Key Words: Village Games, War (war) Games, Armed Nation, Military Technology, National Technology

Kaynakça / Bibliography

Beyatlı, Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, Yahya kemal Enstitüsü, İst. 1974.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yay. 2. Bsk. İst. 1983.

Grousset, Rene, Bozkır İmparatorluğu, Ötüken Yay., İst. 1980.

Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, (Çev. Metin Kıratlı) 2.bs. TTK yayını Ankara 1984.

Benningsen, Aleksandr, Lemercier- Quelquejay, Stepte Ezan Sesleri, (Çev. N. Uzel), İrfan yayınevi İst., 1997.

Wincent Monteil, Sovyet Müslümanları, (Çev. Mete Çamdereli), Pınar Yay., İst. 1992.

ii. Abdülhamit Döneminde İlk ve Orta Öğrenim Askeri Eğitimde Uygulanan Ders Programı ve İçerikleri

The Curriculum and Contents Applied in Primary and Secondary Education of Military Education During the II. Abdulhamid Period

Sevim Ceylan DUMANOĞLU

Öz

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketinin kendini gösterdiği alanlardan biri de askeri eğitimidir. Devlet adamları, 19. yüzyıldan itibaren iyi ve yeterli asker yetiştirmek amacıyla batı tarzda, modern eğitim veren askeri eğitim kurumları açmış ve zamanla bu kurumların sayıları, devlet sınırlarında artmaya başlamıştır. Hem askeri yüksek eğitim kurumlarında hem de bu kurumların öğrenci kaynağı olan, orta ve ilk derecede öğrenim veren askeri idadi ve rüştiye mekteplerinde modernleşme çalışmaları devam etmiş. Bu mekteplerin öğrenci-öğretmen

durumu, idadi-fiziki yapısı ve eğitim öğretim işleri ile yakından ilgilenilmiş, ders programları özenli bir şekilde oluşturulmuştur.

İİ. Abdülhamit dönemi ise askeri eğitim kurumları açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde askeri mektepler müfettişliğine getirilen Alman Goltz Paşa tarafından kurumların ders programlarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Askerlik mesleği ile ilgili derslere önem verilmiş, uygulamalı dersler ve yabancı dil dersleri ön plana çıkarılmıştır. İdadi eğitiminde matematik ve fen derslerine ağırlık verilmiş, Arapça ve Farsça'nın ders saati asgariye indirilmiştir. Yabancı dil olarak Fransızca'nın yanı sıra İngilizce'ye yer verilmiştir. Rüştiye eğitiminde ise din dersleri ve uygulamalı derslere ağırlık verilmiştir. Askeri derslerin yanında riyaaziye, hendese, tarih, coğrafya, akaid-i diniyye gibi başlıca dersler ve içeriklerinde düzenlemeler yapılmıştır. Askeri talimlerin çok olmasına rağmen jimnastik dersine gereken önemin verilmediği anlaşılmış ve ders, askeri mekteplerin müfredatında yerini almıştır. Üstelik belirlenen ders programları, sadece İstanbul'da uygulanmamış. Ülkede açılan tüm askeri mekteplerde uygulanmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca bu dönemde İslam birliğini sağlamaya yönelik bir politika izlenmiştir. Bu politika, eğitim kurumlarındaki öğrencilerin yetişmesinde de takip edilmiş ve dolayısıyla okutulan derslerin ve ders içeriklerinin değiştirilmesine sebep olmuştur.

Çalışmada; İİ. Abdülhamit döneminde eğitim tarihi açısından oldukça önemli olan askeri mekteplerin ilk ve orta öğrenim dereceleri ele alınmıştır. Bu kurumların ders programları, ders saatleri, içerikleri incelenerek dönemin şartları doğrultusunda yapılan değişiklikler, yenilikler verilmek istenmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin eğitim ile ilgili kalemleri taranmıştır. Salnameler, süreli ve resmi yayınlar, araştırma-inceleme eserlerin ilgili kısımlarından faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İİ. Abdülhamit, Askeri Eğitim, Mektep, Ders

Programı Abstract

One of the areas of westernization in the Ottoman Empire is military education. Since the 19th century, statesmen have opened western-style, modern military training institutions in order to train good and sufficient soldiers and the number of these institutions increased over time. Modernization studies continued in military higher education institutions and in secondary and primary military schools, which are the student resources of these institutions.

İİ. Abdulhamit period is an important period for military education. In this period, important changes were made in the curriculum of the institutions by the German Goltz Pasha, who was appointed as the inspector of military schools. Emphasis was placed on courses related to the military profession. Practical lessons and foreign language lessons are highlighted. In secondary education, mathematics and science lessons were emphasized, lesson hours for Arabic and Persian have been reduced to a minimum. French and English are given as foreign languages. In the first education, religion lessons and applied lessons were given weight. The gymnastics lesson, which is important for your military drills, has been added to the curriculum. In addition, a policy aimed at ensuring the unity of Islam was followed in this period. This

policy was also followed in the training of students in educational institutions, and thus caused the changes in the courses and course contents.

In the study, during the reign of II. Abdulhamid the primary and secondary education degrees of military schools are discussed. The curriculum, course hours and contents of these institutions were examined and the changes made in line with the conditions of the period were given. Qualitative research method was used in the study. In the study; the items related to education of the Prime Ministry Ottoman Archives were scanned. The relevant parts of the yearbooks, periodicals and official publications, research-examination works were used.

Key Words: II. Abdulhamit, Military Education, School, Lesson, Curriculum

Kaynakça/ Bibliography

1.Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA);

Maarif Nezaret, İrade, Dahiliye, Yıldız, Mabeyn-i Hümayun Evrakı, Bab-ı Ali Evrak Odası, Maliye Nezareti, Hariciye Nezareti Fonları ve ilgili kelemleri

2.Resmi Yayınlar ve Süreli Yayınlar

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye

Salname-i Nezareti, Maarif-i Umumiye, 1316 (1898), 1317 (1899), 1318 (1900), 1319 (1901), 1321 (1903), Matbaa-i Amire, İstanbul

İlgili Vilayet Salnameleri

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (MUN), Matbaa-i Amire, İstanbul, 1289

Ceride-i Askeriyye, Ceride-i Havadis, Takvim-i Vekayi, Tercüman'ın ilgili sayıları

3.Araştırma-İnceleme Eserler;

AKCAN Erol, “Colmar Von Der Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker- Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi” Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi, C.4, S.1, ss.14-35, 2015.

AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e), AÜ Eğitim Bilimleri Yayınları, Ankara, 1989.

ALKAN Mehmet Ö., Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2000.

AVCI Alaattin, Türkiye'de Askeri Yüksekokullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devri'ne Kadar), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1963.

COLMAR Von Der Goltz, Yirminci Yüzyılın Başlarında Osmanlı- Alman İlişkileri “Golç Paşa'nın Hatıratı”, Haz: Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012.

ÇAM Yusuf, Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar Rüşdiye, İdadi, Harbiye (1892-1902), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1991.

ERASLAN Cezmi, II. Abdülhamid ve İslam Birliği, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1995.

ERGİN Osman Nuri, Türkiye Maarif Tarihi, Eser Yayınları, İstanbul, 1977.

ERGÜN Mustafa ve Duman, Tayyip, "19. Yüzyıl Osmanlı Askeri Okulların Ders Programları", Yeni Türkiye. Eğitim Özel Sayısı, Ocak-Şubat, s..494-511, 1996.

GÜLCÜ Nursel, "Von der Goltz Paşa'nın Osmanlı Askeri Okullarını Modernize Etmesi ve Türk İstiklal Savaşına Etkisi", Mediterranean Journal of Humanities , IX/2 (2019) 311-317.

KOÇAK Cemil, Türk-Alman İlişkileri (1923-1939). Ankara 1991.

KOÇER Hasan Ali, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), MEB Yayınları, İstanbul 1992.

KODAMAN Bayram, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, TTK Yayınları, Ankara, 1999

Komasyon, Osmanlı Dönemi'nde Askeri Okullarda Eğitim, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

KURŞUN Özge, II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Taşrasında Askeri Mektepler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2017.

LEWİS Bernand, Modern Türkiye'nin Doğuşu. (Çev. M. Kıratlı), TTK Yayınları, Ankara, 2007.

Mahmud Cevad, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, Haz. Mustafa Ergün, Tayyip Duman, Sebahattin Arıbaş, H. Hüseyin Dilaver, MEB Yayınları, 2002, Ankara

ORTAYLI İlber, Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu. İstanbul, 1983.

ÖZTÜRK Cemil, "İdadi" TDV İslam Ansiklopedisi, C.21, İstanbul. ss.464-466, 2000.

----- , "Rüşdiye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35,2008, İstanbul, s. 300-303.

PARMAKSIZ Esmâ, II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları ve Askeri Rüştiyeler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008.

TENGER Süleyman, Rüştiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitimi ve Öğretimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.

TURAN Kemal, Türk- Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2000.

UNAT Faik Reşit, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, MEB Yayınları, Ankara, 1964.

ÜNAL Uğur, “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askeri Mektepleri”, Belleten 73 / 267 (Ağustos 2009): 581-604.

....., II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüştüleri (1897-1907), TTK Yayınları, Ankara 2015.

NUSAYBİN KIŞLASI'NDA SIRA DIŞI BİR EĞİTİM

AN EXTRAORDINARY TRAINING IN THE NUSAYBİN BARRACKS

Sıraç AKTÜRK

Öz

Osmanlı devlet otoritesini merkezde ve taşrada güçlendirmek amacıyla idâri, eğitim, askeri, ekonomi, vd alanlardaki yeni örgütlenmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni mekânsal ihtiyaçlar, modern yapı türlerinin ortaya çıkışını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda 18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren inşa olunmaya başlanan modern askeri kışlaların bir örneği de Nusaybin Kazâsı'nda açılmıştır.

Bu çalışmada, evvela Nusaybin Kazâsı'nda 1838 yılında açılan kışlanın inşa ve tamirat sürecinden bahsedilecektir. Ardından sosyal devlet anlayışı gereği, kazâ ahalisine yaz mevsiminde muzdarip olduğu hususlarda yardımcı olması icap eden mahalli hükümetin bu konuda yetersiz kalması üzerine, bahsi geçen kışlada barınan askerlerden bazılarına, ahalinin ihtiyaçları doğrultusunda verilen eğitimin neler olduğu konusu ele alınıp değerlendirilmiştir. Askerlere üç konuda eğitim verilmiştir. Birincisi kolera salgınına karşı mücadele ve alınacak önlemlerin neler olduğu, ikincisi tarım alanlarına büyük zarar veren çekirge istilası öncesi

alınacak önlemler ve istila sonrası yapılacak mücadele, üçüncüsü ise zehirli akrep ve yılan ısırıklarından korunma ve yapılacak ilk müdahalenin ne olduğu konusudur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Nusaybin Kazâsı, Kışla, Eğitim.

Abstract

In order to strengthen the Ottoman state authority in the center and in the provinces, the new spatial needs that emerged due to the new organizations in the fields of administration, education, military, economy, etc., bring the emergence of modern building types. In this context, an example of modern military barracks, which started to be built since the last quarter of the 18th century, was opened in Nusaybin District.

In this study, firstly, the construction and repair process of the barracks opened in 1838 in Nusaybin District will be discussed. Then, due to the social state understanding, when the local government, which was supposed to help the people of the district in the summer season, was insufficient in this regard, the subject of the education given to some of the soldiers who took shelter in the aforementioned barracks was discussed and evaluated. The soldiers were trained in three subjects. The first is the fight against the cholera epidemic and what measures are to be taken, the second is the measures to be taken before the locust invasion, which causes great damage to agricultural areas, and the fight to be made after the invasion, and the third is the issue of protection from poisonous scorpion and snake bites and what the first intervention is.

Keywords: Ottoman State, Nusaybin District, Barracks, Education.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, A.} MKT. MHM. 683/75, 5 S 1315 [6 Temmuz 1897]

BOA, BEO. 2817/211275, 6 Ra 1324 [30 Nisan 1906]

BOA, BEO. 1121/84848, 5 C 1315 [1 Kasım 1897]

BOA, DH. MKT. 2279/49, 29 B 1317 [3 Aralık 1899]

BOA, DH. MKT. 1754/97, 9 M 1308 [25 Ağustos 1890]

BOA, DH. MKT. 1759/107, 25 M 1308 [10 Eylül 1890]

BOA, DH. MKT. 1742/112, 28 Za 1307 [16 Temmuz

1890] BOA, DH. MKT. 2016/40, 29 S 1315 [30 Temmuz

1897] BOA, DH. MKT. 2176/66, 2 R 1315 [31 Ağustos

1897] BOA, DH. MKT. 2099/50, 29 C 1315 [25 Kasım

1897] BOA, DH. MKT. 2187/77, 28 Za 1315 [20 Nisan

1898] BOA, DH. MKT. 2241/63, 21 Ca 1317 [27 Eylül

1899] BOA, DH. MKT. 2086/50, 29 Ra 1312 [30 Eylül

1894] BOA, DH. MKT. 255/34, 9 L 1312 [5 Nisan 1895]

BOA, DH. MKT. 831/45, 13 C 1322 [25 Ağustos 1904]

BOA, HAT. 1257/48618, 27 M 1253 [3 Mayıs

1837] BOA, HAT. 1257/48618, 14 S 1253 [20

Mayıs 1837] BOA, HAT. 1422/58618, 11 M 1259

[11 Şubat 1843] BOA, HAT. 493/24220, 13 N

1254 [30 Kasım 1838] BOA, HAT. 493/24220, 5

L 1254 [22 Aralık 1838] BOA, HAT. 493/24220, 9

L 1254 [26 Aralık 1838] BOA, İ. DH. 1370/34, 11

B 1317 [15 Kasım 1899] BOA, İ. DH. 1344/23, 6

S 1317 [16 Haziran 1899] BOA, MB. İ. 32/114, 11

M 1294 [26 Ocak 1877] BOA, MVL. 35/67, 1 Ş

1265 [22 Haziran 1849] Kaynak Eserler

Şemseddin Sami, Kamûsü'l-A'lâm, c. 6, Mihran Matbaası, İstanbul 1316

Araştırma-İnceleme Eserler

Çelik, Yüksel, “II. Mahmud Devrinde İdari-Askeri Bir Üs: Rami Kışlası”, Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies, Sayı 52 (2018), s. 227-266

Doğdu, Zuhâl Çetiner, “Kışla Mimarisi”, Türkler Ansiklopedisi, c. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 275-295

Düzenli, Evrim ve Halil İbrahim Düzenli, ”Mardin’de İki Modern İnşa: Mardin Kışlası (1887-1891) ve Müzeye Dönüşümü (2008-2009)”, Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 30 (2020), c. 11, s. 648-677

Demir, Alpaslan, “Osmanlı Devleti’nde Haşerelere Karşı Bir Önlem: Çekirge Suyu”, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi (ERDEM), Sayı 67 (Aralık 2014), s. 33-45

Erler, Mehmet Yavuz, “XIX. Yüzyıldaki Bazı Doğal Afetler ve Osmanlı Yönetimi”, Türkler Ansiklopedisi, c. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1384-1401

Honigmann, E., “Nasîbin”, İslâm Ansiklopedisi, c. 9, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s. 99-103

Kankal, Ahmet, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Nusaybin (Salnâmelere Göre)”, Makalelerle Mardin (Tarih-Coğrafya), ed. İbrahim Özcoşar, c. 1, İstanbul 2007, s. 479-497

Kubilay, Ayşe Yetişkin, “Kışlalar”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 5, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 7-8

Kütük, Ahmet, Bizans İmparatorluğu Döneminde Nusaybin’in Siyasi, Sosyal, İktisadi, Mimari ve Kültürel Durumu (IV.-X. Yüzyıl), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Elazığ 2012

Ramazanoğlu, M. Gözde, Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2003

Tarihin Tanığı Nusaybin, İstanbul Mayıs 2001

Ünver, A. Süheyl, “Yeniçeri Kışlaları”, Belleten, Sayı 160 (Ekim 1976), c. 15, s. 589-594

Yazıcı, Serkan, “İzmit Sancağı’nda Çekirge Afetleri”, Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II, c. 2, Kocaeli, 3-4-5 Nisan 2015, Kocaeli 2016, s. 849-858 Süreli Yayınlar

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye: h. 1272; h. 1273; h. 1276; h. 1277; h. 1278; h. 1279; h. 1280; h. 1281; h. 1282; h. 1283; h. 1284; h. 1285

Salnâme-i Vilâyet-i Diyarbekir: h. 1286; h. 1288; h. 1300; h. 1301; h. 1302; h. 1308; h. 1312; h. 1316; h. 1317; h. 1319; h. 1321; h. 1323

İnternet Kaynakları

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/diger-icerikler/tumsozlukler/> (Erişim tarihi: 21.07. 2021)

Raporlar

Oruç, Abdurrahman, Nusaybin Kışlası Alanı, 29.07.2009, Nusaybin Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Oruç, Abdurrahman, 2 Adet Tonoğlu Yapı Tescil, 13.05.2013, Nusaybin Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Döneminde Milli Askeri Eğitimin Geliştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti ile Osmanlı Türkiyesi Arasında Askeri İşbirliği

Development of National Military Education in The Period of The Azerbaijan Democratic Republic and Military Cooperation Between the Republic of Azerbaijan and Ottoman Turkey

Tahir ORUCOV

Öz

Kuzey Azerbaycan'da 28 Mayıs 1918'de ilk bağımsız devlet olan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti (ADR) kuruldu. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, Müslüman Doğu'daki ilk parlamenter Cumhuriyeti olmuştur. Cumhuriyetin başçısı, Ulusal Konsey

başkanı, büyük siyasi şahsiyyet olan Memmed Emin Resulzade idi. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, kurulduğu ilk günlerden itibaren askeri eğitime ve ordu inşasına özel önem vermeye başladı. Böylece Ulusal Hükümet, Kasım 1917'de kurulan Bakü Piyade Okulu'nu geliştirmeye başladı. AXC döneminde ilk askeri okul olan Bakü Askeri Piyade Okulu 4 kez mezun verebildi.

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin ilanından hemen sonra, ilk askeri diplomatik faaliyet Azerbaycan ile Osmanlı Türkiyesi arasında bir işbirliği anlaşmasının imzalanması olmuştur. Azerbaycan ile Türkiye arasında 4 Haziran 1918'de Batum'da imzalanan anlaşmaya uygun olarak, Azerbaycan ile Osmanlı Türkiyesi arasında askeri işbirliği kuruldu. Bu anlaşmaya göre, Osmanlı Türkiyesi'nin askeri kuvvetleri, Azerbaycan'ın bağımsızlığına gerçek bir tehdit olan Bolşevik-Taşnak saldırısını önlemek için Azerbaycan'a geldi.

Birinci, beşinci Kafkas tümeninin dokuzuncu ve ikinci süvari alayları Azerbaycan'a gitti ve alaylar 15 Haziran'da Gence'ye ulaştı. Böylece 5 bin kişilik Azerbaycan korpusu, beşinci, dokuzuncu ve on beşinci kale alayları temelinde Kafkas İslam Ordusu kuruldu. Yeni yaranan şu Kafkas İslam Ordusunun komutanı Nuru Paşa tayin edildi.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, askeri eğitim, Osmanlı Türkiyesi, Bakü Piyade Okulu, Samad bey Mehmandarov, Nuru Paşa, Mondros barış anlaşması.

Abstract

On May 28, 1918, the first independent state, the Azerbaijan Democratic Republic (ADR), was established in Northern Azerbaijan. The Azerbaijan Democratic Republic became the first parliamentary Republic in the Muslim East. The head of the republic, the head of the National Council, was Mammad Emin Resulzade, a great political figure. From the first days of its establishment, the Azerbaijan Democratic Republic began to pay special attention to military training and army building. Thus, the National Government began to develop the Baku Infantry School, which was established in November 1917. Baku Military Infantry School, which was the first military school during the AXC period, was able to graduate 4 times.

Immediately after the proclamation of the Azerbaijan Democratic Republic, the first military diplomatic activity was the signing of a cooperation agreement between Azerbaijan and Ottoman Turkey. In accordance with the agreement signed between Azerbaijan and Turkey on June 4, 1918 in Batumi, military cooperation was established between Azerbaijan and

Ottoman Turkey. According to this agreement, the military forces of Ottoman Turkey came to Azerbaijan to prevent the Bolshevik-Dashnak attack, which was a real threat to the independence of Azerbaijan.

The ninth and second cavalry regiments of the first and fifth Caucasian divisions went to Azerbaijan, and the regiments reached Ganja on 15 June. Thus, the Caucasian Islamic Army was formed on the basis of the Azerbaijan corps of 5 thousand people, the fifth, ninth and fifteenth fortress regiments. Nuru Pasha, the commander of the newly created Caucasian Islamic Army, was appointed.

Keywords: Azerbaijan Democratic Republic, military education, Ottoman Turkey, Baku Infantry School, Samad bey Mehmandarov, Nuru Pasha, Mondros peace agreement.

Kaynakça / Bibliography

- 1. Azərbaycan Cumhuriyeti. Bakü: Bilim, 1998, 336 sayfa.**
- 2. Собрание узаконений и распоряжений правительства Азербайджанской Республики. Баку: 1919, выпуск 1, стр. 23**
- 3. Süleymanov, Mehma, Sıraç. Azərbaycan'ın askeri tarihi. Sovyet dönemi. Bakü: Bilim ve Eğitim,. 2011, 599 sayfa.**
- 4. Азербайджанская Демократическая Республика (1918—1920). Армия. (Документы и материалы). Баку: 1998, стр. 47-48**
- 5. Hugh, Pope, «Sons of the conquerors: the rise of the Turkic world», New York: The Overlook Press, 2006, p. 116**
- 6. Resulzade, Memmed, Emin. Azərbaycan Cumhuriyeti. İstanbul: 1923**
- 7. Yağublu, Nasiman. Azərbaycan milli mücadelesi ve MA Resulzade. Bakü: 2001, 154 sayfa.**
- 8. Yüceer, Nasır. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun Azərbaycan ve Dağıstan hareketi. Ankara: 1996**
- 9. Nasibzade, Nasib. Azərbaycan'ın dış politikası (1918—1920). Bakü: Ay-Yıldız Basım yeri, 1996, 304 sayfa.**
- 10. Азербайджанская Демократическая Республика(1918 - 1920) / Н. Агамалиева. Баку: Элм, 1998, 316 стр.**
- 11. Azərbaycan Demokratik Cumhuriyeti: Azərbaycan Hükümeti (1918-1920) Bakü: Gençlik, 1990**
- 12. Nasibzade, Nasib. Azərbaycan'ın Dış Politikası (1918—1920). Bakü:1996.**

13. Azərbaycan Demokratik Cumhuriyeti Ansiklopedisi, Cilt II, Bakü; 2005, sayfa. 107
14. Азербайджанская Демократическая Республика (1918–1920), Законодательные акты (сборник документов), Баку: 1998
15. Сулейманов, Мехман. Армия Азербайджана (1918- 1920) Баку: 1998, стр. 50
16. Мехмандаров Самед-Бек-Садык-Бек-оглы" - regiment.ru . Retrieved 24 July 2013
17. Собрание узаконений и распоряжений правительства Азербайджанской Республики. Баку: 1919, выпуск 1, стр. 23
18. Азербайджанская Демократическая Республика (1918—1920). Внешняя политика. (Документы и материалы). Баку; 1998, стр. 16
19. В.В. Градосельский. "Национальные воинские формирования в Красной Армии" (PDF). Военно-исторический журнал. 2012-02-29
20. "Раздел II. Органы управления видов вооруженных сил, родов войск и войск специального назначения" (rus). Росархив. 2012-03-08.
21. Süleymanov, Mehman, Sıraç. Azərbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin askeri tarihi: I ve II ciltler. Tehran: 2014
22. Сулейманов, Мехман. Кавказская исламская армия и Азербайджан. Баку: 1999, стр. 36
23. Süleymanov, Mehman, Sıraç. Nuru Paşa (Belgesel denemeler) Bakü: Askeri Yayınevi, 1999, 142 sayfa.
24. Oral, Atilla: Nuri Killigil. İstanbul: Demkar Yayınevi, 2016
25. Süleymanov, Mehman, Sıraç. Nuru Paşa ve silah arkadaşları. Bakü: 2014, 360 Sayfa.
26. Ertürk, Cabbar. "Anayurtta Unutulan Türklük". Kayseri, Erciyes Matbaası, 1956, 154 sayfa.

Azerbaycan'da Askeri Eğitim: Haydar Aliyev Y¼ksek Harp Okulu Tarihine Dair

Military Education in Azerbaijan: From The History of the Heydar Aliyev Higher Military School

Tahir ŐAHBAZOV

z

Haydar Aliyev Y¼ksek Harp Okulu'nun tarihi 6 Şubat 1918 yılında Korgeneral Aliağa Őikhlinski'nin Zakafkasya Komiserliği'ne Milli Harbiye Okulu'nun kurulmasına dair yaptığı başvuru ile başlamaktadır. Okul ise 1 Mart tarihinde Tiflis'te aadı. nce Tiflis, daha sonra ise Gence'de faaliyet gösteren okul, Bolşevik-Taşnak ordularının Gence'ye saldırısı ile bağlantılı olarak faaliyetini durdurdu. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ilanından sonra okul tekrar faaliyete başladı ve 1 Aralık 1918 yılından "Praporşikler Okulu" olarak isimlendirilmeye başlandı. Lakin 31 Ekim 1919 tarihinde Savunma Bakanı Samedbey Mehmandarov'un emri ile okul tekrar "Harbiye Okulu" olarak isimlendirildi. Aynı yılın 6 Eyl¼l tarihinde okul Bak¼'ye nakledildi ve burada bulunan askeri hastanenin binasına yerleştirildi.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yıkılışından sonra Harbiye Okulu, Azerbaycan Birleşik Harbiye Okulu, 1930 yılının kasım ayında ise Sergo Orconikidze Bak¼ Piyade Okulu olarak isimlendirildi. İkinci Cihan Harbi sırasında-1942 yılının ağustos ayında-Kafkas bölgesinde askeri durum karmaşık hale gelince Bak¼ Piyade Okulu'nun mensupları temelinde 164.Atıcı Alayı kurularak cepheye gönderildi. Okulda eğitime iki ay ara verildi. 1942 yılının Ekim ayında Grozni Piyade Okulu ğrencilerinin bir kısmı Bak¼'ye nakledildi ve iki ay burada eğitim grd¼ler.

1958 yılında Bak¼ Piyade Okulu Bak¼ Y¼ksek Ordu Komutanlığı Okulu'na dn¼řt¼r¼ld¼ ve bu stat¼de faaliyetini s¼rd¼rd¼. Azerbaycan bağımsızlığını tekrar kazandıktan sonra Bak¼ Piyade Okulu, Bak¼ Y¼ksek Birleşmiş Komutanlık Okulu, 2001 yılından ise Azerbaycan Y¼ksek Harp Okulu olarak isimlendirildi. 10 Mart 2004 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Fermanı ile okula Azerbaycan'ın milli lideri Haydar Aliyev'in ismi verdi.

Őimdiki durumda okulun 4 Fak¼ltesi'nin 21 Bl¼m¼'nde Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri için 23 askeri alan üzere subay yetiştirilmektedir. Okulun binlerle mezunları arasında İkinci Cihan, Birinci ve İkinci Karabağ savaşlarında benzersiz kahramanlık gstermiş ok sayıda Sovyetler Birliği kahramanı ve Milli Kahraman bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Askeri Eğitim, Gence, Tiflis, Bakü Piyade Okulu, Karabağ.

Abstract

The history of the Heydar Aliyev Azerbaijan Higher Military School begins from February 6, 1918 with the appeal of Lieutenant General Aliaga Shikhlinsky to the Transcaucasian Commissariat for the establishment of the National Military School.

The school, which operated first in Tiflis (Georgia) and then in Ganja, ceased operations in the same month due to the attack of Bolshevik-Dashnak troops on Ganja. After the proclamation of the Azerbaijan Democratic Republic, the school was re-established and on December 1, 1918, it was renamed the "School of Ensigns (warrant officers)". However, on October 31, 1919, by order of the Military Minister, Samadbey Mehmandarov, the school was renamed the "Military School". On September 6 of the same year, the school was moved to Baku.

During the Second World War - in August 1942, when the military situation in the Caucasus became more complicated, the 164th Rifle Brigade was formed on the basis of the personnel of the Baku Infantry School and sent to the front. In October 1942, some of the students of the Grozny Infantry School were transferred to Baku and studied there for two months.

In 1958, the Baku Infantry School became the Baku Higher Military Command School. After Azerbaijan regained its independence, the Baku Infantry School was renamed the Baku Higher United Command School, and since 2001 the Azerbaijan Higher Military School. On March 10, 2004, the school was renamed after Heydar Aliyev, the national leader of the Azerbaijani people. Officers of 23 military specialties are trained for the Azerbaijani Armed Forces in 21 departments of 4 faculties. Among thousands of graduates of the school are many heroes of the Soviet Union and National heroes who showed unparalleled courage in the Second World War, the First and Second Karabakh Wars.

Keywords: Azerbaijan, Military education, Ganja, Tiflis, Baku Infantry School, Karabakh

Kaynakça / Bibliography

Azerbaycan Respublikası Merkezi Dövlət Arxivini (AR MDA), b. 138, lis. 3, d. 40, v. 7

AR MDA, b. 138, lis. 3, d. 41, v. 1

AR MDA, b. 138, lis. 5, d. 81, v. 2

AR MDA, b. 246, lis. 1, d. 70, v. 74-77

AR MDA, b. 246, lis. 1, d. 96, v. 52-53.
AR MDA, b. 252, lis. 2, d. 11. v. 26
AR MDA, b. 252, lis. 2, d. 26, v. 124
AR MDA, b. 252, lis. 3, d. 3, v. 20
AR MDA, f. 252, lis. 2, d 5, v. 15
AR MDA, f. 252, lis. 2, d 9, v. 39, 43, 56
AR MDA, f. 2918, lis. 1, d 3, v. 67-69
Azerbaycan Gazeti, 29 Ekim, 1918.
Azerbaycan Gazeti (Rusça), 11 Kasım 1918.
Azerbaycan Tarihi, c. 3, Az.SSSR EA, Bakü 1964, s. 183.
Bakinskoe Visşee Obşevoykovoe, Azerneşr, Baku 1985, s. 28.
C. Nahçivanski Adına Herbi Liseyin 30 İllik Yubileyine Hesr Olunmuş Tenteneli Merasimde Nitq”, Haydar Aliyev Ve Ordu Guruculuğu, Adiloğlu, Bakü 2006
Darabadi, P., Voенno-İstoriçeskaya İstoriya Azerbaydjana (1917-1920 qodı), İzdadelskiy Dom “Kafkaz”, Baku 2013.
“Mektebin Tarihi”, <http://www.aahm.mod.gov.az/>
Nezirli, Ş., Cumhuriyet Generalları, Herbi Neşriyyat, Bakü 1995.
Siyasi Senedler Arşivi (SSA), b.1, lis. 74, d. 134, v. 45
SSA, b. 1, lis.62, d. 371, v. 207
Süleymanov, M., Azerbaycan Ordusu (1918-1920-ci iller), Herbi Neşriyyat, Bakü 1998. Süleymanov, M., Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin Harb Tarihi, c. 2, Firuzan Neşriyyat, Tehran 2014.
Süleymanov, M., Azerbaycanın Harb Tarihi, c. 1, (1920-1922), Firuzan Neşriyyat, Tehran 2011.
Türkiye Silahlı Kuvvetleri Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE), k. 3823, d. 22, f. 7-10

OSMANLI SARAYI'NDA ASKERİ MÜZİK EĞİTİMİ

Military Musical Education In The Ottoman Palace

Timur VURAL – Yasemin TAKMAZ ARDIÇ

Öz

Türk müzik kültürü, sahip olduğu çok zengin ve köklü bir geleneği temsil eder. Türk askerî müzik kültürü de bu zengin ve köklü geleneğin önemli bir temsilcilerindedir. Bu gelenek İslamiyet'ten önce Türk devletlerinde "Tuğ" teşkilatlarınca temsil edilmiş, İslamiyet sonrasında Selçuklularda "Nevbet", Osmanlılar döneminde "Mehter", adı ile önemini idame ettirmiş, kendi dönemlerine ait beylik, devlet ve imparatorluklarca özel olarak desteklenmiş ve gelişimi için çaba sarf edilmiştir.

Osmanlı döneminde 1826 yılından sonra mehterin yeri sarsılmaya başlamış ve sonrasında tam anlamıyla bir daha toparlanamamıştır. 15 Haziran 1826'da Sultan II. Mahmud'un emriyle Yeniçeri Ocağı, Vaka-i Hayriye diye isimlendirilecek olan bir karar ve hareketle, ortadan kaldırılmıştır. Bu olay 1914 yılına kadar mehterin de kaldırılmasına sebep olmuş olsa da, o yıldan itibaren mehterin yeniden hayat bulmasına vesile olan Celal Esad Bey'le askerî müzik kültürü İslamiyet öncesi dönemlerden günümüze isim değişiklikleriyle yaşatılarak gelmeyi başarmıştır.

Osmanlı döneminde mehterin sadece askerî müzik olmakla kalmadığını aynı zaman da hakimiyet alameti olarak görülecek kadar kutsiyet yüklendiğini, bununla birlikte kurumsal olarak devlette yerini aldığı görülmektedir. Mehter sadece askerî alanda değil, sosyal alanda da aktif olmuştur.

Bu çalışmada Osmanlı Sarayı'ndaki askerî müzik eğitimi ele alınmıştır. Saray musikisini tanımlayan tarihi belgeler, yabancı seyyahların notları, sarayda yaşamış devşirme musikişinasların aktarımları kapsamında veriler elde edilmiştir. Çalışma Osmanlı saraylarındaki Askerî müzik geleneğiyle sınırlandırılmıştır ve literatür taramasına (survey) dayalı betimsel nitelikli bir çalışma özelliği taşımaktadır. Verilerin toplanmasında konu ile ilgili çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleler, resmi ve özel kütüphanelerden edinilen kitap-arşiv kaynakları kullanılmıştır. Söz konusu kaynaklar incelenerek değerlendirmelere varılmış, Osmanlı saraylarındaki Askerî müzik geleneği ve eğitimine ilişkin bilgiler düzenlenerek, sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Askerî Müzik, Askerî Müzik Eğitimi, Osmanlı Mehteri, Osmanlı Saray Müziği

Abstract

Turkish music culture represents a very rich and deep-rooted tradition. Turkish military music culture is also an important representative of this rich and deep-rooted tradition. This tradition was represented in the Turkish states by the "Tug" organizations, after Islam, it continued its vitality with the name "Nevbet" in the Seljuks, "Mehter" in the Ottoman period, and was specially supported by the principalities, states and empires of their time, and efforts were made for its development.

During the Ottoman period, the place of the mehter started to shake after 1826 and it could not be fully recovered afterwards. On June 15, 1826, Sultan II. Mahmud, the Janissary House was abolished with a decision and action that would be named Vaka-i Hayriye. Although this event caused the removal of the mehter until 1914, with Celal Esad Bey, who was instrumental in the revival of the mehter since that year, the military

music culture has been kept alive from the pre-Islamic periods to the present day with name changes.

During the Ottoman period, it is seen that the mehter was not only military music but also blessed enough to be seen as a sign of domination, however, it took its place in the state institutionally. Mehter was active not only in the military field but also in the social field.

In this study, military music tradition and education in Ottoman palaces are discussed. The study is limited to the military music tradition in the Ottoman palaces and is a descriptive study based on a literature survey. In collecting the data, articles published in various journals and book-archive resources obtained from official and private libraries were used. These sources were examined and evaluated, and information on military music tradition and education in Ottoman palaces was organized and presented.

Keywords: Military Music, Military Music Education, Ottoman Mehter, Ottoman Palace Music

Kaynakça / Bibliography

Bobovius, A. (2020). Saray-ı Enderun Topkapı Sarayı'nda Yaşam (2. Basım). Çev. Türkis Noyan . İstanbul: Kitap Yayınevi.

Caf, Ş. N. (2001). Türk Müzik Eğitiminin İçerisinde Türk Askerî Müziğinin Gelişimi ve Kültürel Anlamlarıyla Birlikte Yeri ve Önemi, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Çalışkan, K. (2001). Geçmişten Günümüze En Canlı Kültür Mirasımız Şanlı Mehter. (Baskı sayısı yok). İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık San. A.Ş.

Doras, S. (Tarih yok). Mehterhane. (Basım yeri-Baskı sayısı ve Yayınevi belli değil).

Özcan, N. (2006). Muzıka-i Hümayûn. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 31(sayı yok), 422-423.

Özden, E. (2015). Osmanlı Maârifinde Musiki. (Baskı sayısı yok). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öztürk, O. (2005). "Geleneksel Müziklerin Westernizasyonu", Van: Genel Müzik Eğitiminde Geleneksel Müziklerimiz Sempozyumu, (Yayımlanmamış Bildiri).

Sanal, H. (1964). Mehter Musikisi / Bestekâr Mehterler- Mehter Havaları. (Baskı sayısı yok). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

_____ (1984). Mehterhane'yi Osmanlı Devleti'yle kurduk... Yıllarboyu Tarih Dergisi, 12(6), 26.

Selimoğlu, Ö. (2020). Alman Oryantalizminde Osmanlı Dönemi Müsikisi, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Somakçı, P. (2017). Osmanlı Saraylarında Uygulanan Müzik Eğitimi ve Müzik Kurumları. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 2(2), 171-182.

Tezbaşar, A. (1975). Mehter tarihi teşkilatı ve marşları. (Baskı sayısı yok). İstanbul: Berksoy Basımevi.

Toker H., Özden E. (2013). Osmanlı Devletinde Müzik Eğitimi Veren Önemli Kurumlar. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1(2), 107-128.

Toker, H. (2012). Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Osmanlı Sarayı'nda Mûsikî, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tozduman Terzi, A. (Tarih yok). Osmanlı Teşkilat ve Kültür Tarihi, Tarih Lisans Programı Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Türkmen, M. N. (2009). Osmanlı'da Askeri Müzik Mehter. (1. Baskı). İstanbul: AVK Yayın Dağıtım.

Uluçay, M. Ç. (1951). Mehterhane ve Sazendelere Dair Birkaç Vesika. *Musiki Mecmuası Dergisi*, Sene: 4, No: 41, 9-10.

Vural, T. (2013). Tuğ, Nevbet, Mehter. (Baskı sayısı yok). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ALAYLI VE MEKTEPLİ KÜÇÜK ZÂBİT YETİŞTİRİLME ÇABALARI

Regimentally Trained and Schooled Petty Officer Training in the Ottoman Empire

Tuna Kaan TAŞTAN

Öz

1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırılması sonrası kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusunda çağdaş ordu teşkilâtının oluşturulmaya çalışılması ile birlikte bu teşkilata uygun rütbe silsilesi oluşturulmuştur. Bu rütbe silsilesinin içinde küçük zâbitan

(astsubay) rütbeleri de bulunmaktadır. Bu sınıf öncelikli olarak “alaylı” diye tabir edilen şekilde, neferlerin askere alınmasından sonra yetenekli bulunanların alay seviyesinde yapılan imtihan ile önce onbaşı, daha sonra benzeri şekilde çavuş rütbesine yükseltilerek küçük zâbitan sınıfına ayrılması şeklinde yapılırdı. 6 Ekim 1909 tarihinde kabul edilen “Küçük Zabit Mektebi ve Küçük Zabit İbtidai Mektebi Nizamnamesi” ile ise mektepli küçük zâbit yetiştirmesine başlanmış, sırasıyla İstanbul, Konya, Selanik, Edirne, Beyrut, Erzincan ve Bağdat’ta küçük zâbit mektepleri açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise ihtiyaca göre yeni mektepler açılmıştır. 10 Kasım 1865 tarihli Takvim-i Vekayi’de ise, mektepli küçük zâbitan yetiştirilmesini 1865 tarihine kadar geri götüren bir bilgiye rastlanmaktadır. Böylece bugün Osmanlı Devleti’nde mektepli küçük zâbitan yetiştirilmesinin başlangıç tarihi 1865 yılına kadar geri götürülebilmektedir. Astsubay yetiştirme geleneği, Cumhuriyet ile birlikte daha da gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küçük Zâbitan, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye, II. Mahmut, Mekteb-i Harbiye, Alaylı

Abstract

In the Asakir-i Mansure-i Muhammediye Army, which was established after the abolition of the Janissaries in 1826, in an effort to create a modern army organization, a rank sequence suitable for this organization was also established. There are also petty officer (non-commissioned officer) ranks in this line of rank. First of all, this class was trained in a way that was called "regimentally trained". In this system, after the soldiers were recruited into the army, those who were found capable were first promoted to the rank of corporal with a trial that was held in the regimental level and then to the rank of sergeant in a similar way, and divided into the petty officer class. With the "Küçük Zabit Mektebi ve Küçük Zabit İbtidai Mektebi Nizamnamesi", which was accepted on October 6, 1909, petty officers were started to be trained by military academies, and petty officer academies were opened in İstanbul, Konya, Selanik, Edirne, Beyrut, Erzincan and Bağdat respectively. During the First World War, new academies were opened according to the needs. In the Takvim-i Vekayi dated November 10, 1865 there is information that takes the training of petty officers from a military academy back to 1865. Thus, the start date of the training of petty officers from a military academy in the Ottoman Empire can be traced back to 1865. The tradition of training petty officers has developed further with the Republic and has survived to the present day.

Keywords: Petty Officer, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye, Mahmut II, Mekteb-i Harbiye, Regimentally Trained

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Terfi'-î Rütbe Nizamnâmesi, Düstur-i Askerî, 1870

Düstur-i Askerî; İstanbul, 1869

Düstur, 2.Tertip, c.3, Matbaa-i Osmanî, Dersaâdet, 1330

Düstur, 2.Tertip, c.6, Matbaa-i Amire, Dersaâdet, 1334

Düstur, 2.Tertip, c.7, Matbaa-i Amire, Dersaâdet, 1336

Düstur, 2. Tertip, c.8, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Enver Ziya Karal; Osmanlı Tarihi, TTK Basımevi, Ankara 1983

Bernard Lewis; Modern Türkiye'nin Doğuşu, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2015

Stanford J. Shaw & Ezel Kural Shaw; History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Cambridge University Press, Cambridge 2002

Ferit Erden Boray; Bilinmeyen Tarih ve Türkler, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2005

İsrafil Kurtcephe & Mustafa Balcıoğlu; Kara Harp Okulu Tarihi, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991

Avigdor Levy; The Military Policy of Sultan Mahmud II, Basılmamış Doktora Tezi, Harvard Üniversitesi, Massachusetts 1968

Abdülkadir Özcan; "Asakir-i Mansure-i Muhammediye", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c.3, s. 457-458

K. Türker Geçer; "XIX. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Rütbe Terfi Uygulamaları ve 1870 Tarihli Terfi-i Rütbe Nizamnamesi", Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012

Hakan Uzun; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modernleşme Süreci, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hcettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2000

Uğur Ünal, Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876), ATASE Yayınları, Ankara 2008

Ziya Kazıcı, "Alaylı", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul 1985, c.2, s. 350

Astsubay Okulları Tarihi, EDOK Yayınları, Ankara 2009

Sürelî Yayınlar

Takvim-i Vekayi, 20 Cemaziyelevvel 1282 (10 Kasım 1865)

ESKİ TÜRKLER'DE ASKERÎ EĞİTİM

MILITARY EDUCATION IN OLD TURKS

Tülay Köseoğlu

Öz

İslamiyet'ten önceki Türk toplumlarında askerî eğitim birincil yer tutar. Toplumsal gelişmenin başlangıcında herkes asker olmaya hazırdır. Millet, ordusuyla adeta bütünleşmiş, askerlik toplumun genel ve bireysel özelliğidir. Sosyal hayat ile askerî hayat iç içedir, tüm idarî görevdekiler aynı zamanda askerdir, bu nedendir ki Türkler ordu millet olarak nitelendirilir.

Orta Asya'nın bozkır kuşağının sert coğrafyası ile mücadele, herkesin asker olarak eğitilmesini zorunlu kılıyordu. Askerlik özel bir meslek değildi. Bozkırın doğal yaşam tarzı gereği kadın-erkek-geç-yaşlı herkes her an savaşabilecek durumda olmalıydı. Ok atma, yay kullanma ve ata binme eğitimlerinin yaşamın bir parçası haline getirilmesi her an savaşa hazır

olmalarını sağlamaya yönelik faaliyetler idi. Bozkırlı Türk aynı zamanda iyi bir savaş eğitimi de almalıydı. Askerliğin ve savaşçılığın çok fazla yer tutması, eğitimin ailede çok küçük yaşta başlamasını zorunlu kılıyordu. Türklerin sporları, eğlenceleri bile askeri alıştırılardan ibaretti. Küçük yaştan itibaren koyuna bindirilen erkek çocuklar biniciliğe alıştırılır, avcılığı öğrenmek için de kuş ve farelere ok attırılırdı. Biraz daha büyüdüklerinde tavşan ve tilkilere nişan alırlardı. Yaşamlarının ileriki safhalarında ise mükemmel bir atlı savaşçı olurlardı.

Orta Asya bozkırlarında ata binmek ve ok atmak herkes için doğal idi. Cirit, gülle atma, yırtıcı kuşlarla avlanma gibi sporlar ile mücadele azmi keskinleştirilirdi. Bozkırda en önemli spor, Nisan ve Mayıs aylarında ilk gök gürlemesi ile başlayan eğlenceli bahar bayramlarında düzenlenen at yarışları idi. Avcılık, özellikle binlerce vahşi ve zararlı hayvanın telef edilmesi ile sonuçlanan sürek avları askeri disiplin açısından da büyük önem taşıyordu. Binlerce kişi at üzerinde ok ve yay kullanarak hedefi vuruyordu. Toplu olarak çıkılan sürek avlarında çok sayıda hayvan vuruluyor, savaş için bir ön hazırlık yapılmış olunuyordu. Türkler, Uzak Asya'dan Akdeniz'e kadar uzanan uçsuz bucaksız bir coğrafyaya yayılmakla birlikte birçok devlet kurup, birçok da devlet yıktılar. Farklı dinlere inandılar, büyük medeniyet yarattılar, aynı zamanda başka medeniyetlerin yükselmesine de katkıda bulundular. Tüm bunları bozkırın sert coğrafyası ile mücadele ederek gerçekleştirdiler. Bu çalışmada; Türkler'in İslamiyet öncesi devirlerde savaşçı karakterlerinin nasıl oluştuğu, nasıl bir eğitim aldıkları aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkler, Bozkır kültürü, Ordu-Millet, Askerî Eğitim, Askeri Disiplin.

Abstract

Military education has a primary place in Turkish societies before Islam. At the beginning of social development, everyone is ready to become a soldier. The nation is almost integrated with its army, military service is the general and individual feature of the society. Social life and military life are intertwined, all administrative positions are also soldiers, which is why Turks are called the army nation.

In the steppe belt of Central Asia, struggling with its harsh geography required everyone to be trained as soldiers. Military service was not a private profession. Due to the natural life style of the steppe, everyone, men, women, young and old, should be able to fight at any time. Making bow and arrow and horse riding training a part of life were activities aimed at ensuring

that they were ready for war at all times. The Turkish of the Steppe should also have received a good combat education. The fact that military service and warriors occupy too much place required education to start at a very young age in the family. Even the sports and entertainment of the Turks consisted of military exercises. Boys who were put on the sheep from an early age were accustomed to riding, and birds and mice were shot with arrows to learn how to hunt. When they got older they would aim at rabbits and foxes. When they grew up, they would be excellent mounted warriors.

It was natural for everyone to ride and shoot arrows in the Central Asian steppes. The will to fight against sports such as javelin, shot put, hunting with birds of prey was sharpened. The most important sport in the steppe was horse races held during the fun spring holidays that started with the first thunderclap in April and May. Hunting, especially continuous hunting, which resulted in the destruction of thousands of wild and harmful animals, was also of great importance in terms of military discipline. Thousands of people were shooting the target using bow and arrow on horse. A large number of animals were shot during the collective hunts, and a preliminary preparation was made for the war. Turks spread across a vast geography from Far Asia to the Mediterranean, they established many states, destroyed states, believed in different religions, created great civilizations, and also contributed to the rise of other civilizations. They did all this by struggling with the harsh geography of the steppe. In this study; It will be tried to explain how the warrior characters of the Turks in pre-Islamic ages were formed and what kind of education they received.

Key Words: Ancient Turks, Steppe culture, Army- Nation, Military Educatio, Military Discipline.

Kaynakça / Bibliography

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ali Ahmetbeyoğlu, Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.

_____, **Atlı Şehirliler Buluntular ve Kalem Dilinden Avrupa'da Hun Kültürü, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.**

_____, **Avrupa Hunları, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2021.**

Mevlüt Bozdemir, Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara 1982.

Câhız, Türklerin Faziletleri, çev. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.

Gerard Chailand, Göçebe İmparatorluklar, çev. H. Fahri Çeliler, Özne Yayınları, İstanbul 1999.

De Groot, J. M vd. 2500 Yıllık Çin İmparatorluk Belgelerinde Hunlar ve Türkistan, Pan Yayıncılık, İstanbul 2011.

Metin Erendor, Türk Ordusu Tarihi, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2015.

Emel Esin, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978.

FRAYLİÇ, vd. Türkmen Aşiretleri, haz. Ali Cin, Haluk Kortel ve Haldun Eroğlu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

Peter B. Golden, Türk Halkları Tarihine Giriş, çev. Osman Karatay, Ötüken Yayınları, İstanbul 2012.

Erkan Göksu, Kutadgu Bilig'e Göre Türk Savaş Sanatı, Kronik Kitap, İstanbul 2021.

René Grousset, L'Empire de Steppes, Paris 1931. (Türkçe Tercümesi: Bozkır İmparatorluğu, çev. M. R. Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981.

_____. Bozkır İmparatorluğu, çev. M. R. Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997.

Mustafa Kalkan, Orta Asya Türk Devletlerinde Ordu ve Savaş Stratejileri, Kaynak Yayınları, İzmir 1995.

G. V. Kubarev, Kultura İzvestiya Drevnih Tyurok Altaya, Po Materialam Pogrebalnih pomyatnikov, Novosibirsk 2005.

Gyula Nemeth, Atilla ve Hunlar, çev. Tarık Demirkan, Kömen Yayınları, İstanbul 2015.

Bahaddin Ögel, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

László Rasony, Tarihte Türklük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.

Jean-Pau Rouxl, Türklerin Tarihi, çev. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020.

Ahmet Taşağıl, Gök-Türkler I-II-III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

_____. Kök Tengri'nin Çocukları, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2020.

_____. Bozkırın İlk İmparatorluğu Hunlar, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020.

Celalettin Yavuz, Türklerde Savaş, Strateji ve Askerî Kültür, Der Yayınları, İstanbul 2019.

Sürelî Yayınlar

Donuk, Abdülkadir, "Kuruluşunun 2200. Yıldönümünde Türk Ordusu", Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan, (İstanbul 1991), s. 531-545.

Durmuş, İlhami, "Türk Devletlerinde Kültür ve Sanat", Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, (Ankara 2002), c. IV, s. 15- 25.

Eberhard, W., "Çin Kaynaklarına Göre Türklerde ve Komşularında Spor", Ülkü, Sayı 92, (Ankara 1940), s. 209-21.

Kafesoğlu, İbrahim, "Türk Ordusu", Türk Kültürü, Sayı, 292, (Ağustos 1987), s. 453-456.

_____, "Türk Ordusunun Tarihi", Türk Kültürü, Sayı 401, (Eylül 1996), s. 513-516.

Koca, Salim, "Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat", Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, (Ankara 2002), c. III, s. 15-37.

XVIII. YÜZYIL YENİLEŞME DÖNEMİ ASKERİ OKULLARI

MILITARY SCHOOLS IN THE XVIII. CENTURY RENEWAL PERIOD

Ümmügülsüm Gülekoğlu

Öz

Osmanlı Devleti, kuruluşundan XVIII. yüzyıla kadar olan dönemde, Avrupa'ya göre askeri ve siyasi anlamda daha iyi durumdaydı. Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa karşısında askeri ve teknik alanda zayıflamaya başladı. Avrupa'da yaşanan Aydınlanma Çağı ile askeri, siyasi, bilim ve teknik gibi alanlarda değişim ve gelişim başladı. Bu dönemle birlikte birçok alanda Osmanlı Devleti'nden daha iyi duruma ulaştı. Avrupa'nın gerisinde kalan Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılda Avrupa'da askeri ve teknik alanlarda meydana gelen gelişmelere uyum sağlamak amacıyla önce askeri ve teknik alanda yenilik yapmaya başladı. Yenileşme faaliyetlerin ilk başladığı yerler, eğitim kurumları oldu. Bundan hareketle XVIII. yüzyılda eğitim alanında ilk yenileşme faaliyetleri askeri okulların açılmasıyla başladı. Bu amaçla donanmanın yeniden düzenlenmesi ve deniz mühendisi yetiştirilmesi için Mühendishane-i Bahri-i Humayun açıldı. Ardından topçu ve istihkâm subayı yettirilmesi amacıyla Mühendishane-i Berri-i Hümâyun açıldı. Yenileşme hareketi başlangıçta askeri ve teknik alanda yaşansa da ilerleyen zamanda diğer alanlarda görülmeye başladı. XVIII. yüzyılda açılan askeri okullarla birlikte Türk eğitim hayatında yenileşme ve modernleşme dönemi başlamış oldu.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Mühendishâne-i Bahri-i Hümâyun, Mühendishane-i Berri-i Hümâyun, Askeri Okullar, Yenileşme Dönemi

Abstract

In the period from its establishment to the 18th century, the Ottoman State was in a better position militarily and politically than Europe. Towards the end of the 17th century, The Age of Enlightenment in Europe, change and development began in fields such as military, politics, science and technique. With this period, it reached a better situation than the Ottoman State in many areas. The Ottoman State, Which lagged behind Europe, first started to innovate in the military and technical fields in order to adapt to the developments in the military and technical fields in Europe in the 18th century. The places where innovation activities first started were educational institutions. Based on this, the first innovation activities in the field of educational in the 18th century began with the opening of military school. For this purpose, Mühendishâne-i Bahri-i Hümâyun was opened to reorganize the navy and train naval engineers. Then Mühendishane-i Berri-i Hümâyun was opened in order to train artillery and engineering officers. With the military schools opened in the 18th century, the period of innovation and modernization began in Turkish education life.

Keywords: Ottoman State, Mühendishâne-i Bahri-i Hümâyun, Mühendishâne-i Berri-i Hümâyun, Military School, Renovations Period.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA), Hattı Hümayun (=HAT), (275/16170) 13/11/1222 [12 Ocak 1808]

Kaynak Eserler

Mehmet Esad, Mirat-ı Mühendishane-i Berri-i Hümâyun, Karabet Matbaa,

İstanbul 1312 Araştırma ve İnceleme Eserler

Beydilli Kemal, “Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyun”, TDVİA, C. 31, İstanbul 2006, ss. 514-516

Beydilli Kemal, “Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun”, TDVİA, C.31, İstanbul 2006, ss. 516-518

İhsan Gencer Ali, “Özel Bahriye Mektepleri Hakkında Bir Genelge (1851)”, Tarih Enstitüsü Dergisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, S. 7-8, İstanbul 1997, ss. 413-417

İhsanoğlu Ekmeleddin, Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri, Osmanlı Medeniyeti Tarihi II, 1999, ss. 223-361

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. IV/ I. Bölüm, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011

İsrafil Kurtcephe, Mustafa Balcıoğlu, Kara Harp Okulu Tarihi, Kara Harp Matbaası, Ankara 1992

İstanbul Teknik Üniversitesi ve Mühendislik Tarihimiz, Ed. Metmet Karaca, İTÜ Vakfı, İstanbul 2012

Kaçar Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri sahada Yenileşme Döneminin Başlangıcı”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, S. 1, C. 0, Aralık 1995, ss. 209-225

Kaçar Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Teknik Eğitiminde Modernleşme Çalışmaları ve Mühendishanelerin Kuruluşu (1808’e kadar)”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, S. 2, C. 0, 1998, ss. 69-137

Kaçar Mustafa, “Tersâne Hendesehânesi’nden Bahriye Mektebi’ne Mühendishâne-İ Bahrî-İ Hümâyûn”, Osmanlı Araştırmaları, S. 9, 2008, ss. 51-77

Nejdet Hayta, Uğur Ünal, Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar), Gazi Kitabevi, Ankara 2012

Şanal Mustafa, Timur Demir, “Heybeliada Bahriye Mektebi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, Belleten, C. 76, S. 275, Nisan 2012, ss. 167-206

T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı,
Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, İstanbul 2014

Taştekin Osman, “18. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Eğitim Kurumları”,
Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, S.3, C.23, 2019, ss. 1143-1166

Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Pegem Akademi, 28. Baskı, Ankara 2015

Yakıtal Emin, “Bahriye Mektebi”, TDVİA, C. 4, İstanbul 1991, ss. 509-511

İnternet Kaynakları

[https://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/numpages/page0011.html\(24/08/2021\)](https://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/numpages/page0011.html(24/08/2021))

Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Döneminde Savaş Gemisi İnşa Mühendisliği Eğitimindeki Kalitenin Örneği: Ord.Prof. Ata Nutku

An Example of the Quality on the Warship-building Engineering Education During the Ottoman Empire and Turkish Republic

Ünsal BAŞAK

Öz

Çalışmada, ilk olarak 20. yüzyılın başlarında ülkemizdeki savaş gemisi inşa mühendisliği eğitimi ve eğitimden elde edilen kazanımlar ile geleceğe etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda 1925 yılında Deniz Harp Okulu'ndan mezun olan ve İstanbul Teknik Üniversitesi Gemi İnşa Mühendisliği Bölümü'nün de kurucusu olan emekli subay Ord.Prof.Ata Nutku'nun aldığı eğitim, dönemin kaynakları kullanılarak irdelenmiştir.

Ord.Prof.Ata Nutku Deniz Harp Okulu'nda aldığı mühendislik eğitimi sayesinde, yeni kurulan Cumhuriyet'in, 1928 yılında İtalya'ya sipariş verdiği iki adet “Tepe” sınıfı muhribin gemi inşa planlarındaki hataları ortaya çıkarmış ve yapılan seyir tecrübelerinde İtalyan Ansaldo Tersanesi'nin bu hataları kabul etmesini sağlamıştır.

Ata Nutku, 1938 yılında Cumhuriyet tarihinin yerli olarak inşa edilen ilk gemisi olan “Gölcük” tankerinin dizaynını gerçekleştirmiş, 1941-1942 yıllarında Gölcük ve Taşkızak Tersaneleri'nin modernleştirilmesi için çalışmış, 1943 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Gemi İnşa Mühendisliği Bölümünün kurulmasını sağlamıştır.

Çalışmada ayrıca, Ata Nutku'nun aldığı eğitimin, dönemin koşullarındaki güncelliği incelenerek, bu eğitim kültürünün bugünkü savaş gemisi dizayn/inşa çalışmalarına olan etkisinin de ortaya konması hedeflenmiştir.

Bu incelemelerde ağırlıklı olarak; Başbakanlık Arşivi ve Ata Nutku'nun o dönem el yazısı ile tuttuğu günlükleri içeren kişisel arşivinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ata Nutku, Gölcük, Gemi İnşa Mühendisliği, Deniz Harp Okulu, Tersane.

Abstract:

In this study, the warship-building engineering education in the early 20th century in Turkey and the achievements of this education are handled. Besides, the future effects of this culture is examined. In this context, the education process of the retired officer Prof. Ata Nutku, who graduated from Turkish Naval Academy in 1925 and who is also the founder of the Naval Engineering Department of Istanbul Technical University, has been examined using the the resources of the period.

With the help of the engineering education, Prof. Ata Nutku determined the design failures of the two "Tepe" class destroyers' blueprints. These destroyers were ordered by the newly established Republic to Italy in 1928. These design mistakes were also accepted by Italian Ansaldo Shipyard during the sea trials.

Prof. Nutku also designed the "Gölcük" tanker. It was the first ship, that was built in the history of the Turkish Republic in 1938. Besides, he helped for the modernization of the Gölcük and Taşkızak Shipyards between 1941-1942. During this period, he also founded the Naval Engineering Department at Istanbul Technical University.

In this study, it is also aimed to determine how the education of the era affected today's warship design and construction. Therefore, the education and the culture of the period are examined by focusing the experiences of Prof. Nutku.

In this article, The Prime Ministry Archive and Ata Nutku's private archive, containing the handwriting diaries, are used.

Key Words: Ata Nutku, Gölcük, Shipbuilding Engineering, Naval Academy, Shipyard.

Kaynakça / Bibliography

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Başvekâlet Kararnameleri, 30-18-01-02-6-55-2, 2 Şubat 1929

BCA, Başvekâlet Kararnameleri, 30-18-01-02-8-5-12, 29 Ocak 1930

BCA, Başvekâlet Kararnameleri, 30-18-1-2/26-16-16, 13 Mart 1932

BCA, Başvekâlet Kararnameleri, 30-18-1-2/58-78-9, 11 Ekim 1935

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, 1904-1920 Defterleri

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku'ya Ait Deniz Harp Okulu Diploması, 23 Ocak 1925

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler, 29 Ocak 1929.

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler- İtalya Notları, 9 Nisan 1931

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler- İtalya Notları, 10 Ekim 1931

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler, 19 Nisan 1934

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler, Nisan 1934

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler, 29 Mart 1938

Deniz Harp Okulu Ata Nutku Arşivi, Ata Nutku Defterler- Yüzer Havuz, Mart 1942

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Atmaca, Gökhan ve Doğan Tanrıverdi, Türklerin Tarihinde 30 Büyük Deniz Savaşı, Denizler Kitabevi, İstanbul 2016

Baykal, Reşat, "1773'ten Günümüze İTÜ'de Gemi İnşaatı ve Deniz Teknolojisi Mühendisliği Eğitimi", GİDB Dergisi, Sayı 1 (2015), s. 3-11

Barlas, Dilek ve Serhat Güvenç, "To Build A Navy With The Help Of Adversary: Italian-Turkish Naval Arms Trade 1929-1932", Middle Eastern Studies, Sayı 38 (4), Ekim 2002, s. 143-168

Barlas, Dilek ve Serhat Güvenç, Türkiye'nin Akdeniz Siyaseti (1923-1939) Orta Büyüklükte Devlet Diploması ve Deniz Gücünün Sınırları, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014

Büyüktuğrul, Afif, Cumhuriyet Donanmasının Kuruluşu Sırasında 60 Yıl Hizmet 1918-1977, c. 1, Deniz Kuvvetleri Yayınları, İstanbul 2005

Büyüktuğrul, Afif, Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması, c. 4, Deniz Basımevi, İstanbul 1984

Eken, Aydın, Ord.Prof.Ata Nutku, Türk Gemi İnşaatı Endüstrisi ve Mühendislik Eğitimin Önderi, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul 2013

Gölcük Tersanesi Komutanlığı Gemi İnşaat Faaliyetleri 1926-2015, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2017

Koraltürk, Murat, "Türkiye'de Gemi İnşa Sanayinin Tarihsel Gelişimi", Türk Denizcilik Tarihi, ed. Zeki Arıkan ve Lütfi Sancar, c. 2, Deniz Basımevi, İstanbul 2009, s. 247-265

Metel, Raşit, Türk Denizaltıcılık Tarihi, Deniz Basımevi, İstanbul 1960

Panzac, Daniel, Osmanlı Donanması (1572-1923), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020

Timur, Tansel, “Gemiye Tersaneden Dersaneye Taşıyan Adam: Ord.Prof.Ata Nutku”, Deniz Mecmuası, Sayı 18 (Haziran 2018)

Sürelî Yayınlar

“Atak Mayın Gemisi Dün Törenele Denize İndirildi”, Cumhuriyet Gazetesi, 27.03.1938

Aziz Bilaloğlu, “Türk Zekâ ve İşçiliğinin Başarısı”, Vakit Gazetesi, 19.11.1945

“Gölcük Gemimiz Limanımızda-Seyir Tecrübeleri Çok İyi Netice Verdi”, Tan Gazetesi, 18.09.1937

“İlk Türk Gemisi”, Son Posta Gazetesi, 31.10.1935

Mehmed, Necmi, “Gölcük Fabrikalarında Büyük Bir Çalışma Var”, Akşam Gazetesi, 29.03.1938

Nadi, Yunus, “Küçük Geminin Büyük Manası”, Cumhuriyet Gazetesi,

29.03.1938 Nutku, Ata, “Gemi İthalatı Değil, Gemi İnşası Gerek”, Milliyet

Gazetesi, 15.01.1972 Nutku, Ata, “Denizde Devletçilik” Milliyet Gazetesi,

22.07.1982 Selçuk, Haluk, Son Saat Gazetesi, 20.06.1950

“Şayanı Dikkat Bir İddia: Dumlupınar Nasıl Kurtarılır?”, Yeni İstanbul Gazetesi, 14.11.1953

“Türk Mühendisi, Türk İşçisi Tarafından İnşa Edilen İkinci Gemimiz”, Son Posta,

27.03.1938 Yalman, Ahmet Emin, “Bir İnsan Yaratmak” Tan Gazetesi, 28.03.1938

Raporlar

Ata Nutku'nun Ordinaryüs Profesörlüğe Yükseltilmesi Raporu, 1960, Deniz Harp Okulu K.İğî Müzesi, İstanbul Teknik Üniversitesi

İstanbul Teknik Üniversitesi'ne Sunulan Profesörlüğe Yükseltilme Raporu Tutanağı, 11 Mart 1947, Deniz Harp Okulu K.İğî Müzesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi Profesörleri Kurulu

Türk Ordusunun Modernleşmesinde Eğitim-Öğretim Programının Askerî Öğrencilerin Dünya Tasavvuruna (Weltanschauung) Etkisi

At the Modernizing of Turkish Army, the Effect of the Educational Programmes to the Military Cadets' World Imagination (Weltanschauung)

Yasin SEYHAN

Öz

Modernite, bir dünya tasavvuru (Weltanschauung) sunan paradigma olarak anlaşılabilir. Modernitenin kendine has dünya tasavvurunu temellük etmek, rasyonel ve seküler bir bilinç gerektirmektedir. Modern; rasyonel ve seküler bilinci üretmenin yolu ise eğitim, disiplin, ahlâkî özdenetim ve terbiye edilme, kültürlenme süreçlerini içerir. Bu süreçleri üreten eğitim-öğretim programları çeşitli kurumlar aracılığıyla zihinlerini modern dünya tasavvurlarıyla şekillendiren bireyler yaratmıştır. Söz konusu modernleşme kurumlarının öncülerinden ve en önemlilerinden biri ordu kurumudur.

Çalışmamızda, Türk Modernleşmesinde ordunun, modernleşme çabalarının odak noktasında yer aldığı düşüncesinden hareket edilir. Modernleşme sürecinde kurulan askerî okulların eğitim-öğretim programlarındaki askerî öğrencilerin bilinçlerine etki eden mekanizmaların neler olduğuna ve etkilerine yanıt vermek amaçlanır. Modernitenin yarattığı dünya tasavvuru her ne kadar evrensel bir vesika sunmasa da eğitim-öğretim programlarının geleneksel dünya tasavvurundan modern dünya tasavvuruna geçişte askerî öğrencilerin bilinçlerini; dünya görüşlerini ne yönde etkilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızda literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Literatürde Modernite, Türk modernleşmesi ve Türk ordusu üzerine tarama yapılmıştır. Eğitim-öğretim programıyla modern dünya tasavvurunu temellük ettiği düşünülen ilk öğrencileri ele aldığımız bu çalışma konusuyla literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dünya Tasavvuru(Weltanschauung), Modernite, Türk Ordusu, Modernleşme, Eğitim-Öğretim Programı

Abstract

Modernity can be understand that tender a world imagination (Weltanschauung) as a paradigm. To appropriate the world imagination of the modernity' idiosyncratic is required a rational and secular consciousness. The way of the product of modern; rational and secular consciousness involves the education, discipline, moral self-control and upbringing, enculturation processes. The educational programmes which produce these processes create individuals who shape the counsciousness with modern world imagination through various institutions. The Army is pioneer and one of the most significant of the relevant modernizing institutions.

Our study is based on the idea that the army is at the focal point of modernization efforts in Turkish Modernization. It is aimed to respond to the mechanisms and its effects that affect the consciousnesses of the military students in the educational programmes of the military schools that were established in the modernization process. Although the world imagination of modernity does not present a universal confirmative, the consciousness of the military students in the transition from the traditional world imagination to the modern world imagination; It will be tried to reveal how educational programmes affects their world imagination.

Literature review method was used in our study. The literature has been scanned on modernity, Turkish Modernization and the Turkish army. It is aimed to contribute to the literature with the subject of this study, in which we discuss the first students who are thought to have adopted the modern world imagination with the educational programmes.

Key Words: World Imagination(Weltanschauung), Modernity, Turkish Army, Modernisation, Educational Programme

Kaynakça / Bibliography

AKYAZ Doğan, Askerî Müdahalelerin Orduya Etkisi: Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir Komuta Zincirine, 3. Baskı., İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

BAUMAN Zygmunt, Yasa Koyucular ile Yorumcular Modernite, Postmodernite ve Entelektüeller Üzerine, çev. Kemal Atakay, 4. Baskı., İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

BELGE Murat, Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye, 1. Baskı., İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

BERKES Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, 30. Baskı., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.

CAFORİO Giuseppe, Askeri Sosyoloji, çev. Kollektif, 1. Baskı., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2017.

ELİAS Norbert, Uygarlık Süreci Cilt 1/ Batılı Dünyevi Üst Tabakaların Davranışlarındaki Değişmeler, çev. Ender Ateşman, 10. Baskı., İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

FOUCAULT Michel, Mehmet Ali KILIÇBAY, Hapishanenin Doğuşu, 1. Baskı., Anlara: İmge Kitabevi Yayınları, 1992.

SÜNBUĞLU Nurseli Yeşim, (ed.), Erkek Millet Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler, 1. Baskı., İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

ŞEN Serdar, Silahlı Kuvvetler ve Modernizm, 3. Baskı., İstanbul: Su Yayınları, 2010.

TAYLOR Charles, Benliğin Kaynakları Modern Kimliğin İnşası, çev. Selma Aygül Baş, Bilal Baş, 2. Baskı., İstanbul: Küre Yayınları, 2018.

———, Seküler Çağ, çev. Dost Körpe, 2. Baskı., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

WAGNER Peter, Deneyim ve Yorum Olarak Modernlik Modernliğin Yeni Sosyolojisi, çev. İbrahim Kaya, 1. Baskı., Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2013.

YAMAK ATEŞ Sanem, Asker Evlatlar Yetiştirmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütleri, 1. Baskı., İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

YILDIZ Gültekin, Neferin Adı Yok: Zorunlu Askerliğe Geçiş Süresince Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826 - 1839), 1. Baskı., İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.

ZÜRCHER Erik Jan, (ed.), Askerlik İşi Askeri İşgücünün Karşılaştırmalı Tarihi 1500-2000, çev. Dilek Şendil, 1. Baskı., İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Osmanlı Taşrasında Bir Askeri Rüşdiye Mektebi ve Şehre Etkisi: Mamuretülaziz Askeri Rüşdiye Mektebi

A Military Secondary School in the Ottoman Province and Its Effect on the City: Mamuretülaziz Military Secondary School

Yurdal DEMİREL

Öz

Osmanlı Devleti'nde askerî alanda başlayan yenileşme hareketleri daha sonra eğitim alanında devam etmiştir. Eğitim alanındaki yenileşme hareketleri de ilk olarak askerî alanda meydana gelmiştir. Askeri rüşdiye mektepleri ilk defa Sultan Abdulaziz döneminde 1875 yılında İstanbul'da açılmaya başlamıştır. Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde bu mekteplerin sayısı arttırılmıştır.

Mamuretülaziz Askeri Rüşdiye Mektebi de Sultan II. Abdülhamid döneminde açılan mekteplerden birisidir. 1882 yılında açılmıştır. Kapandığı 1913 yılına kadar otuz bir yıl hizmet vermiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Mamuretülaziz Vilayeti Askeri Rüşdiye Mektebi kuruluşundan itibaren Cumhuriyet yıllarına kadar şehrin önemli eğitim kurumlarından biri olmuştur. Çalışmamızda Mamuretülaziz Vilayeti Askeri Rüşdiye Mektebi'nin okutulan dersler, mektebin öğretim kadrosu, öğrenci sayıları ile Osmanlı taşrasında bir askerî rüşdiye mektebinin nitelikleri belirlenmiş, açılışından kapanışına kadar geçen süreçte, değişimi ve dönüşüm evreleri ile bir askerî mektebin bir şehirdeki toplumsal yapıya olan etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın esas kaynağını arşiv vesikaları oluşturmakta olup gazete ve salname gibi dönemin çeşitli yayın organları kullanılmıştır. Ayrıca mektepten mezun olan bazı öğrencilerin hatıratları ile mektebin açık olduğu dönemdeki öğretmen - öğrenci ilişkileri, eğitim ortamı, öğretim yöntemleri aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Maarif, II. Abdülhamid, Askeri Rüşdiye, Mamuretülaziz.

Abstract

The reform movement of Ottoman Empire that began in the military field, continued later in the field of education. Reform movements of education also firstly occurred in the field of military. Military secondary schools were first opened in Istanbul during the period of Sultan Abdülaziz (1861-1876). The number of these secondary military schools was increased During the period of Sultan Abdülhamid II (1876-1909).

Mamuretülaziz Military Secondary School is also the Sultan II. It is one of the schools opened during the reign of Abdülhamid. It was opened in 1882. It served for thirty-one years until its closure in 1913.

Mamuretülaziz Military Secondary School, which is the subject of this study, became one of the most important educational institutions in city, from its founding until Republic days. In our study, the subjects taught in the school Mamuretülaziz Military Secondary School, school's teaching staff, number of students in the Ottoman provinces and qualities of a provincial Ottoman Rusdiye are determined. In addition it is tried to study the process of change and transformation from opening until its closing.

Archive documents constitute the main source of our study, and various publications such as newspapers and yearly (salname) were used. In addition, the memoirs of some students who graduated from the school, teacher-student relations, educational environment, teaching methods were conveyed during the period when the school was open.

Keywords: Ottoman Empire, Education, Abdulhamid II, Military Secondary Schools, Mamuretülaziz.

Kaynakça / Bibliography

I- Arşiv Kaynakları

A- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (DH, SAİD.d..)

BOA. DH.SAİDd..., 118/89, 29/12/1254 (15 Mart 1839); BOA. DH.SAİDd..., 186/55, 29/12/1281 (25 Mayıs 1865); BOA. DH.SAİDd..., 30/7, 29/12/1282 (15 Mayıs 1866); BOA. DH.SAİDd..., 27/167, 29/12/1283 (4 Mayıs 1867); BOA. DH.SAİDd..., 127/95, 29/12/1285 (12 Nisan 1869); BOA. DH.SAİDd..., 178/89, 29/12/1286 (1 Nisan 1870); BOA. DH.SAİDd..., 141/269, 29/12/1294 (4 Ocak 1878); BOA. DH.SAİDd..., 126/433, 29/12/1297 (2 Aralık 1880);

BOA. DH.SAİDd..., 127/125, 29/12/1298 (22 Kasım 1881); BOA. DH.SAİDd..., 187/176, 29/12/1309 (25 Temmuz 1892).

Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiye Kalemi (MF. İBT.)

BOA., MF. İBT., 494/71, 26/05/1332 (22 Nisan 1914); BOA., MF. İBT., 500/21, 28/06/1332 (24 Mayıs 1914).

Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi (MF.MKT.)

BOA., MF.MKT., 156/134, 04/06/1310 (24 Aralık 1892); BOA., MF. MKT., 188/29, 19/05/1311 (28 Kasım 1893); BOA., MF.MKT., 189/112, 03/06/1311 (12 Aralık 1893); BOA., MF. MKT., 195/113, 07/08/1311 (13 Şubat 1894); BOA., MF. MKT., 231/20, 06/04/1312 (7 Ekim 1894); BOA., MF. MKT., 241/60, 29/06/1312 (28 Aralık 1894); BOA., MF.MKT., 350/38, (09 L 1314/23 Mart 1897); BOA., MF.MKT., 487/16, 20/10/1317 (21 Şubat 1900); BOA., MF.MKT., 548/59, 04/06/1310 (27 Şubat 1901).

Yıldız Askerî Maruzat (Y.MTV.)

BOA.Y.PRK.ASK, 24/50, 12/02/1302 (1 Aralık 1884).

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV.) BOA.,

Y..MTV., 292/141, 24/11/1324 (9 Ocak 1907);

II- Salnameler

Salname-i Askeri, Sene 1308.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Sene 1326.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, Sene 1316, 1317, 1318, 1319, 1321.

Salname-i Vilayet-i Mamuretülaziz, Sene 1298, 1301, 1302, 1305, 1307, 1308, 1310, 1312, 1325.

III- Talimatnameler

Mekatib-i Rüşdiye-i Askeriye Memurinine Mahsus Talimat, Harbiye-i Şahane Matbaası, İstanbul 1329.

Mualliminin Vezaif-i Umumiyesine Mahsus Talimatname, Harbiye-i Şahane Matbaası, İstanbul 1323.

Umum Mekatib-i Rüşdiye-i Askeriye Memurinine Mahsus Talimatname, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul 1899.

IV- Süreli Yayınlar

Takvim-i Vekayi

V- Tetkik Eserler

Açıkses, Erdal, Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

....., **Salnamelere Göre Ma'muretü'l-Aziz Vilâyetinde Maârif (1298-1328-1882-1910), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1985.**

Altınova Şahin, Ayşegül, Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2018.

Bilim, Cahit, Tanzimat Devrinde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2002.

Çadircı, Musa, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

Demirel, Yurdal, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Elazığ'da Modern Eğitim (1839-1923), Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kilis 2012.

Ergin, Osman, Türk Maarif Tarihi, Cilt 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

Hanioğlu, M. Şükrü, Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1981.

Kodaman, Bayram, Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1991.

Köksal, Nursel, Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Dönemi Askerî Eğitim Sistemi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2007.

Mahmud Cevad, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı (19. Asır Osmanlı Maarif Tarihi), Yay. Haz. Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yay., İstanbul 2001.

Mehmed Esad, Mirat-ı Mekteb-i Harbiyye, Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul 1310.

Osmanlı Dönemi'nde Askeri Okullarda Eğitim, Haz. Hülya Yazar, Milli Savunma Bakanlığı Yay., Ankara 2000.

Öztürk, Cemil, "İdâdî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 21, İstanbul 2000, s. 464-466.

Parmaksız, Esmâ, II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2008.

Patoğlu, Emrah Berkant, Osmanlı Devleti'nde Askerî Rüştîyeler, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Gaziantep 2018.

Refet, "Türkiye'de İbtidai Maarif", Türk Yurdu, C.II, S.7, Ankara 1341, s.38-41.

Sakaoğlu, Necdet, Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003,

Somel, Selçuk Akşin, Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

Sunguroğlu, İshak, Harput Yollarında, C.2, İstanbul 1959.

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri, C.1, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri, C.2, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

Unat, Faik Reşit, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1964.

Ünal, Uğur, "20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askerî Mektepleri", Belleten, C. LXXIII, Ankara 2009, s. 581-604.

Yel, Selma, Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

Kuzey Kafkasya'da Askeri Eğitimin Kurumsallaşmasında Osmanlı Subaylarının Rolü (1918-1920)

The role of Ottoman officers in the formation of the Muslim army in the North Caucasus in 1918-1920

Sevinç ALİYEVA

Öz

Azerbaycan ve Rusya arşiv belgelerine ve dönemin siyasilerinin anılarına dayanarak, Osmanlı ordusunun Kafkasya'daki faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde incelemek mümkündür. 1918-1920'li yıllar arasında onlar Müslüman halkın kendi milli ordularını oluşturmasında önemli rol oynamışlardır. Gürcistan(Borçalı, Karayazı), Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'daki Müslümanların daveti üzerine Osmanlı askeri birlikleri 1918 yılının Nisan ayında Gürcistan'da, Mayıs-Kasım aylarında Azerbaycan'da, Eylül-Kasım aylarında da Dağıstanda bulunmuşlardır.

Rüştü Bey Türker 1917 yılının Aralık ayında Kafkasya'ya gönderilen ilk Türk subaylarından biri olmuştur. 16 Şubat 1918'de onun Osmanlı Ordusu Genel Komutanlığı'na gönderdiği rapor ilgi çekmektedir.O, Nargin adasındaki 3 bin Türk savaş esirini kurtarmayı ve onları Kafkasya Müslümanlarına yardım etmek için örgütlemeyi teklif etmişti.Diğer Türk subaylarından olan Şevket Ali Bey'in 28 Şubat - 4 Mart 1918'de Kafkasya'ya dair hazırladığı rapor da incelenmesi gerekenler arasındadır.

30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre Türk askeri birliklerinin Kafkasya'dan çekilmesi gerekmektedir. Ama bazı subay ve askerler kendi istekleri ile Kafkasya'da kalmayı tercih etti. İlgili çekici olan Kuzey Kafkasya Birlikleri Komutanı Kurmay Başkanı, Kasım 1919 için Hazar Askeri Filosu

Komutanı'na Türk Kazım Bey'in Dağıstan'da bir müfreze oluşturduğunu gizlice bildirdi. Kuzey Kafkasya'da kalan Türk subayları Müslüman ordusunun oluşturulmasına yardım ediyordu. Subaylar yerli halka askeri eğitim ve disiplin eğitimi vermekle birlikte onlara askeri ilişkileri de öğretiyorlardı. Arşiv belgeleri ve hatıralar söz konusu eğitim zor şartlar altında gerçekleştiğini göstermektedir. Özellikle itaat konusunda isteksiz olan Kuzey Kafkasya halkı emirleri ve onlara verilen görevleri yerine getirmiyorlardı. Askeri yasalara uymamakla birlikte, çevreye zarar veriyor ve şeriat kanunlarını ihlal ediyorlardı.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türksubayları, Kuzey Kafkasya halklarının bağımsızlığına karşı çıkan Rus Bolşeviklerine ve Beyaz Muhafızlara karşı mücadelede sadece Kafkasya Müslümanlarına yardım etmekle kalmamış, aynı zamanda Müslüman halkların temsilcilerine askeri konularda da eğitim vermişlerdir. Bu Türk subayların kimler olduğu ve hangi zor şartlarda çalıştıkları, kaderlerinin ne olduğu, halkın ve çağdaşların hafızasında bıraktıkları izleri kapsamlı bir şekilde incelemek bu çalışmanın esas gayesidir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv belgeleri, Kuzey Kafkasya, Askeri Eğitimi, Osmanlı Subayları, Kafkasya müslümanları

Abstract

Based on the archival materials of Azerbaijan and Russia, as well as memoirs, we will consider the appearance and activities of the Ottoman military in the Caucasus. They played a huge role in the formation of the national army of Muslim peoples and training in military affairs in 1918-1920. At the invitation of the Muslims of Georgia (Borchaly, Karayazy), Azerbaijan and the North Caucasus, regular Turkish military units appeared in Georgia in April, in Azerbaijan from May to November, in Dagestan in September-November 1918.

One of the first Ottoman officers in December 1917 was sent to the Caucasus by Lieutenant Colonel Rushdie Bey (Turker). Of interest is his Report to the General Command of the Ottoman Army dated February 16, 1918. He offered to free 3 thousand Ottoman prisoners of war from the island of Nargen from captivity and organize them to help the Muslims of the Caucasus. On our topic, another valuable report is drawn up by the Turkish officer Shevket Ali Bek for February 28 - March 4, 1918.

After the Mudross Armistice on October 30, 1918, some Turkish military subjects voluntarily remained in the Caucasus. Among the documents, noteworthy is the report of the Acting Chief of Staff of the Commander of the Troops of the North Caucasus. He secretly informed the Chief of the Caspian Military Flotilla in November 1919 that the

Turkish Kazibek was forming a detachment in Dagestan. Turkish officers helped the Caucasian Muslims build their own army. They conducted training with them, taught them discipline and military affairs. Archival documents and memoirs of the participants in the events testify to how the difficult process of training military personnel took place, since freedom-loving and rebellious representatives of the Caucasus often did not want to obey orders, violated the rules, committed immoral acts against comrades and local residents, did not comply with Sharia norms. The Turkish military and officers had not only to train the representatives of the Muslim peoples in military affairs, but also to help them in the struggle against the Russian Bolsheviks and White Guards who opposed the independence of the peoples of the North Caucasus. About who these Turkish officers were and what their hard work and further fate was, what trace they left in the memory of the people and contemporaries will be discussed in detail in the article.

Key Words: Archive documents, North Caucasus, Military Education, Ottoman Officers, Caucasian Muslims

Kaynakça/ Bibliography

Birinci Dünya Savaşı ve Azerbaycan. Osmanlı Arşiv belgeleri. Neşre Hazırlayanlar: Vasif Qafarov, Qiyas Şükürov, İstanbul 2018.

Документы по внешней политике Грузии и Закавказья. Типография правительства Грузинской Республики, Тифлис, 1919/Gürcistan ve Transkafkasya'nın Dış Politika Belgeleri, Tiflis 1919.

Birinci Dünya Savaşı ve Azerbaycan. Osmanlı Arşiv belgeleri, İstanbul 2018. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İşler İdaresi Siyasî Belgeler Arşivi (ACCİİSBA, Bakü).

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi (ACDA, Bakü).

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Tarih Arşivi (ACDTA, Bakü).

Dağıstan Cumhuriyeti Merkezî Devlet Arşivi (DCMDA, RF, Mahaçkale).

Rusya Devlet Askerî Arşivi (RDAA, RF, Moskova).

Rusya Devlet Sosyal-Siyasî Tarih Arşivi (RDSSTA, RF, Moskova).

Директивы Командования Фронтов Красной Армии (1917 – 1922 гг.).

Сборник документов в 4-х томах. Т. 1., ноябрь 1917 – март 1919 г. М., Военное издательство Министерства обороны СССР 1971 (*Kızıl Ordu Cephe Komutanlıklarının Direktifleri (1917 – 1922 гг.)*, Belgeler, 4 ciltte, Cilt.1, Kasım 1917 – Mart 1919 г., Moskova, SSCB Savunma Bakanlığı Askeri Yayınevi 1971).

Байков, Б., Воспоминания о Революции в Закавказье (1917 –1918 гг.), *Архив Русской революции*. Т. 9. Берлин: Слово, 1923 (Baykov B., Güney Kafkasya Devrimi Hakkında Anıları (1917 - 1918), *Rus Devrimi Arşivi*, C.9, Berlin 1923).

Байков, Б., Воспоминания о Революции в Закавказье (1917 –1918 гг.), *Архив Русской революции*. Т. 9. Берлин: Слово, 1923 (Baykov B., Güney Kafkasya Devrimi Hakkında Anıları (1917 - 1918), *Rus Devrimi Arşivi*, C.9, Berlin 1923).

Кузнецов, Б., *1918 год в Дагестане, Соппротивление Большевиству 1917-1918 гг.* М.: Центрполиграф, 2001, <http://anyreads.com/read/#366084> (Kuznetsov, B., *1918 yılı Dağıstan'da, Bolşevizme Mukavemet, 1917 – 1918 yılları*, Moskova 2001)

Магомед-Кадидибиров (Карахский), *История Дагестана в Годы Революции и Гражданской Войны*, Махачкала 1997 (Magomed-Kadi, Dibirov (Karahski), *Devrim ve İç Savaş Yıllarında Dağıstan'ın Tarihi*, Anılar, Mahaçkale 1997).

Мемуары Полковника Джафарова Магомеда из сел. Кудали. “Революция и Гражданская Война в Дагестане 1917-1921 гг.”, Махачкала 2002 (Albay Megomed Caferov'un Anıları Kudali Köyünden. “Dağıstan'da 1917-1921 Devrimi ve İç Savaş,” Mahaçkale 2002).

Научное Наследие А. А. Тахо-Годи. Книги, Статьи, Доклады, Выступления, Письма, Ч. 1, Махачкала, 2006 (A. A. TaHo-Godi'nin Bilimsel Mirası. Kitaplar, Makaleler, Raporlar, Konuşmalar, Mektuplar, Bölüm 1, Mahaçkale 2006).

Павлович, М., “Красный Дагестан (Речь, произнесенная на вечере Красного Дагестана в Москве),” *Новый Восток*, 1923, № 3 (Pavloviç M., “Kızıl Dağıstan” (Moskova'daki Kızıl Dağıstan Gecesinde Yapılan Konuşmalar)”, *Noviy Vostok*, 1923, S. 3).

Полковник Магомед Джафаров: Сборник Материалов, Отв. Ред. Хаджи Мурад Доного, Махачкала, ИД «Эпоха» 2005 (Albay Magomed Caferov: *Belgeler*, Editör: Hacı Murad Donogo, Mahaçkale, «EpoHa» Yayınevi 2005).

Ратгаузер, Я. А., *К Истории Гражданской Войны на Тереке*, Баку: Азгосиздат 1928 (Ratgauzer Y., *Terek'teki İç Savaş Tarihinden*, Bakü 1928).